ਸੰਪਾਦਕੀ

ਵੈਸਾਖ 2000, ਸਭਨਾਂ ਲਈ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਭਰਿਆ ਦਿਵਸ ਹੈ। 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਦੇ ਪਾਂਧੀਆਂ ਲਈ ਇਹ ਦਿਨ ਹੋਰ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਜ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵੈਸਾਖ 1995 ਨੂੰ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦਾ ਸੰਚਾਲਨ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅੱਜ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਨੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਸੰਪੰਨ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਇਸ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਚੜ੍ਹੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਨੇ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਨਰੀਖਣ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਤਿੰਨਾਂ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਪਰਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ – ਇਹ ਪਾਠਕਾਂ ਵਲੋਂ ਕਿੰਨਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ? ਦੂਜਾ ਇਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਮੱਗਰੀ ਉਥਾਨ ਵਲ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਿਘਾਰ ਵਲ? ਤੀਜਾ ਇਸ ਦੀ ਨੁਹਾਰ, ਇਸ ਦੀ ਦਿਖ, ਇਸ ਦੀ ਗੈਟਅਪ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਵੀਨਤਾ, ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਓਥੇ ਹੀ ਖੜੋਤ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਆਪ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਉਚ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਗੋਂ ਲਈ ਵੀ ਇਹ ਸੰਭਾਵਨਾ ਬਣੀ ਰਹੇਗੀ। ਆਪ ਜੀ ਪਾਠਕਾਂ ਵਲੋਂ ਮਿਲੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਗਾਰੇ ਦੀ ਇਹ ਬਾਤ ਹੈ ਕਿ 95-96 ਵਿਚ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਛਪਣ ਵਾਲਾ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਅੱਜ 30,000 ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਛਪਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਕੇਵਲ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਹੀ ਛਪਦਾ ਸੀ ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਵੀ ਛਪਣ ਲਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਬਾਹਰ ਬੈਠੇ ਵੀਰ ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਲਈ ਸਚਿੱਤਰ ਵੀਹ ਪੰਨੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਛਾਪੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਾਧਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 84 ਪੰਨਿਆਂ ਦੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਨੂੰ ਓਸੇ ਕੀਮਤ ਤੇ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ ਇਸ ਦੇ ਸੰਚਾਲਕ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਇਸ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਵਪਾਰਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆ, ਖਰਚੇ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਫੋਟੋ ਛਾਪੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਆਰਟ ਪੇਪਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵੱਡੇ ਆਕਾਰ ਦੇ 64 ਪੰਨਿਆਂ ਜਾਂ 84 ਪੰਨਿਆਂ ਦੇ ਇਸ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿਚ ਇਕ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ – ਇਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਾਮੱਗਰੀ ਸਤਿ ਦੀ ਖੋਜ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ। ਸੰਚਾਲਕ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੀ ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਮਿੱਥ ਦਿਤਾ ਸੀ –

ਬ੍ਰਹਮ ਦੀਸੈ ਬ੍ਰਹਮੁ ਸੁਣੀਐ ਏਕੁ ਏਕੁ ਵਖਾਣੀਐ॥
ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਕਰਣਹਾਰਾ ਪ੍ਰਭ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਜਾਣੀਐ॥
ਪੰਨਾ – 846

ਵੈਰ, ਵਿਰੋਧ, ਈਰਖਾ, ਦ੍ਵੰਦ, ਸਭ ਝਗੜਿਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਇਹ ਉਸੇ ਸੇਧ ਤੇ ਤੁਰਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਦੀ, ਕੂੜ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਅਤੇ ਸਚਿਆਰ ਪਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਛਪਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਵਚਨ ਉਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਪ੍ਰਵਚਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਨੀਵਾਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਦੀਆਂ ਟੀਸੀਆਂ ਛੂਹਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਵਿਗਾਸਮਈ, ਸਹਿਜਮਈ, ਅਨੰਤ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਵਾਲਾ ਘਰ ਹੈ–

ਹਰਖ ਅਨੰਤ ਸੋਗ ਨਹੀ ਬੀਆ॥
ਸੋ ਘਰੁ ਗੁਰਿ ਨਾਨਕ ਕਉ ਦੀਆ॥ ਪੰਨਾ – 186

ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵੀ ਵਿਚਾਰ ਲੜੀਵਾਰ ਲੇਖਾਂ 'ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ?' 'ਸਾਈ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲ' ਅਤੇ 'ਅਮਰ ਕਥਾ' ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਭਰਮਾਂ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਨਾਮ-ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਇਹ ਪ੍ਰਵਚਨ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰ, ਗੁਰੂ ਮਿਹਰ, ਗੁਰੂ ਬਖਸ਼ਸ਼ਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ; ਉਚੀ ਸੁਰਤਿ ਵਾਲੇ ਇਹ ਅਨੁਭਵੀ ਪ੍ਰਵਚਨ ਸਾਨੂੰ ਢਹਿੰਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਹੁਲਾਰਾ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਸੀਂ ਜੀਵਨ ਦੀ ਹਰ ਘੜੀ, ਹਰ ਸ੍ਵਾਸ ਸਫਲ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਤ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਡਾ. ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ ਅਤੇ ਡਾ. ਸਵਾਮੀ ਵੇਦ ਭਾਰਤੀ ਜੀ ਦੇ ਲੇਖ ਲੜੀਵਾਰ ਛਾਪੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਹ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸ੍ਵਾਸ-ਸ੍ਵਾਸ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸ੍ਵਾਸ ਸ੍ਵਾਸ ਨਾਮ ਕਿਵੇਂ ਜਪਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਹ ਜਾਣਨ ਲਈ ਕਿ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਲਈ ਕੀ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਣ ਹੀ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਕਿਵੇਂ ਹਨ? ਇਹ ਸਮੂੰਹ ਗਿਆਨ ਵਿਗਿਆਨ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਡਾ. ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਦੇ ਲੜੀਵਾਰ ਛਪਦੇ ਲੇਖਾਂ 'ਪ੍ਰਾਣ ਵਿਗਿਆਨ' ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੂਜੇ ਲੇਖ 'ਵਿਵੇਕ ਬੋਧ' ਅਤੇ 'ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ ਦੀ ਚਿਰ ਸਥਾਈ ਆਤਮ ਵਿਦਿਆ' ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਅਮੀਰ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲ ਜੋੜਦੀ ਹੈ। 'ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਗੀਤ' ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਦੀ ਮਹਾਨ ਕਿਰਤ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਰਖਿਅਕ ਦੱਸ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਨੂੰ ਰੱਬੀ ਗੀਤ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। 'ਹੱਠ ਯੋਗ ਦਰਸ਼ਨ' ਸਰੀਰ ਮਨ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਸਵੱਸਥ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸਵਾਮੀ ਵੇਦ ਭਾਰਤੀ ਜੀ ਦੀ ਮਹਾਨ ਕਿਰਤ ਹੈ ਜੋ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉਪਯੋਗੀ ਹੈ। ਪਾਠਕਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਲੋਚਾ ਇਹ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਕੁਝ ਮਹਾਨ ਰੂਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਇਹ ਲੋਚਾ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਹਿਤ, ਮਹਾਨ ਤਪੱਸਵੀ, ਮਹਾਨ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਤ 'ਰੰਗਲੇ ਸੱਜਣ' ਨੂੰ ਛਾਪ ਕੇ ਕੁਝ ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸੀ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰੇ ਕਰਵਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖਦਿਆਂ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ 'ਬਾਰਹਮਾਹ' ਮਾਝ ਵਿਚੋਂ 'ਮਹੀਨਾ' ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਰਲ ਅਰਥ ਵੀ ਦਿਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਿਸਾਖ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਵਾਰੀ 'ਚੇਤ' ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਵੀ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾ ਕਿ ਲੜੀਵਾਰ ਪੂਰੀ ਵਿਆਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਸ ਦੀ ਨੁਹਾਰ ਅਤੇ ਦਿਖ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ,

ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੋਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਧੁਨਿਕ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਲੈ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਟਾਈਟਲ ਪੇਜ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕੰਪਿਊਟਰ ਰਾਹੀਂ ਉਭਰਵੇਂ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਰਟ ਪੇਪਰ ਅਤੇ ਲੈਮੀਨੇਸ਼ਨ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਨੁਹਾਰ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾ ਦਿਤੀ ਹੈ।

ਇਸ ਸਰਬਪੱਖੀ ਉਨਤੀ ਲਈ ਆਪ ਜੀ ਸਾਰੇ ਵਧਾਈ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹੋ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਤੁਹਾਡਾ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦਿਆਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਲਈ ਇਕ ਵਖਰਾ ਟਰੱਸਟ ਕਾਇਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਸਮੂੰਹ ਪਾਠਕਾਂ ਦਾ ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਲਈ ਸਹਿਯੋਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਰੀਨੀਊਲ ਅਪ੍ਰੈਲ ਵਿਚ ਡਿਊ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਲੋਂ ਆਦੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਹਰ ਸਾਲ ਖੇਚਲਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਇਕੋ ਵਾਰੀ ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਦਾ 2000/- ਚੰਦਾ ਭਰ ਦਿਉ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪੁਤ ਪੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਮਿਲਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਸਹੂਲਤ ਹੋਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ 2000 ਰੁਪਿਆ ਦੋ ਤਿੰਨ ਜਾਂ ਚਾਰ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਜਿਵੇਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸਹੂਲਤ ਹੋਵੇ ਪਰ ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਅਤੇ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਾਈਫ-ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਕੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸੀਸਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਅਤੇ ਪਤੇ ਅਸੀਂ ਲਗਾਤਾਰ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਛਾਪ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਤੁਰੰਤ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸੀਸਾਂ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣਨ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹਾਸਲ ਕਰੋ। ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਇਹ ਅਵਸਰ ਬਹੁਤ ਸ਼ੁਭ ਅਵਸਰ ਹੈ।

ਵਿਸਾਖੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਕਈ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹੈ। ਇਸ ਦਿਵਸ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਸਾਖੀ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਨਖੱਤਰ-ਵਿਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਚੰਦਰਮਾ ਵੈਸਾਖ ਨਖੱਤਰ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦਾ ਹੈ। ਪਰੰਪਰਾਈ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸਬੰਧ ਵਾਢੀਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਣਕ ਪੱਕ ਕੇ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਢੀਆਂ ਲਈ ਹਾਕਾਂ ਮਾਰਦੀ ਹੈ। ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਵਾਢੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਲੱਕ ਤੋੜਵੀਂ ਮਿਹਨਤ ਫਲ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਠੀ ਦਾਨਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਨ ਦਾ ਸੁਭਾਗਾ ਮਹੂਰਤ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਭੈੜੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਈ ਥਾਂਈ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਿਸਮ ਦਾ ਨ੍ਰਿਤ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ, ਸਿਆਲਕੋਟ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਦਿ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਭੰਗੜੇ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਵਿਸਾਖੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹਾਨਤਾ ਹੈ। ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਸਾਖ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਰੂਪ ਦਾਸ ਭੱਲਾ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ 'ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਪਾਰੋ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਮੰਨ ਕੇ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਿਖੇ ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਸਾਲਾਨਾ ਜੋੜ ਮੇਲਾ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਲਈ ਵਿਸਾਖੀ ਅਤੇ ਦੀਵਾਲੀ ਦੇ ਜੋੜ ਮੇਲਿਆਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਆਉਣਾ ਅਨਵਾਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦਿਨ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਾਜਨਾ 1699 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਨੂੰ ਕੀਤੀ। 1699 ਵਿਚ ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਦਿਨ 30 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਸੀ। 1752 ਤੋਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਕਲੰਡਰ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁਣ ਇਹ ਦਿਨ 13 ਜਾਂ 14 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਸਾਰਾ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੇਸ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵਿਸਾਖੀ ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਸਿਰਜਨਾ ਦਿਵਸ ਵਜੋਂ ਮਨਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਦੀਵਾਨ ਸਜਦੇ ਹਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਥਾਂਈ ਖੇਡਾਂ ਵੀ ਆਯੋਜਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਮਰੀਕਾ, ਕੈਨੇਡਾ, ਇੰਗਲੈਂਡ, ਮਲੇਸ਼ੀਆ ਆਦਿ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸਾਖੀ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਤਿਉਹਾਰ ਵਜੋਂ ਬਹੁਤ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਅਵਸਰ ਤੇ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫਰੀ-ਲੰਗਰ (ਕਨੇਡੀਅਨ ਸਟਾਈਲ) ਕਨੇਡੀਅਨ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਬੜੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਜੋੜ ਮੇਲੇ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਇਕੱਠ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਕੇਸ਼ਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਬਹੁਤ ਸੰਗਤਾਂ ਜੁੜਦੀਆਂ ਹਨ।

1999-2000 ਦਾ ਵਰ੍ਹਾ ਖਾਲਸਾ ਸਿਰਜਨਾ ਦੀ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਾਲਾ ਵਰ੍ਹੇ ਗੰਢ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਦਾ ਚਿੰਨ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਨਾਲ ਸਮਾਜ ਵਿਚੋਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ, ਊਚ ਨੀਚ, ਰੰਗ ਭੇਦ, ਅਮੀਰੀ ਗਰੀਬੀ ਦੀਆਂ ਨਫਰਤਾਂ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ; ਸਭ ਨੂੰ ਭਰਾਤਰੀ ਭਾਵ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ, ਇਕੋ ਬਾਟੇ ਵਿਚੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ, ਸਭ ਨੂੰ ਸਿੰਘ/ਕੌਰ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਆਤਮਕ ਬਲਵਾਨਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼੍ਰਰ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ -

ਆਤਮ ਰਸ ਜਿਹ ਜਾਨਹੀ, ਸੋ ਹੈ ਖਾਲਸ ਦੇਵ॥
ਪ੍ਰਭ ਮਹਿ, ਮੋ ਮਹਿ, ਤਾਸ ਮਹਿ, ਰੰਚਕ ਨਾਹਨ ਭੇਵ॥
ਸਰਬ ਲੋਹ ਗ੍ਰੰਥ

ਦੇਹੁਰਾ, ਮਸੀਤ, ਠਾਕੁਰ ਦਵਾਰੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦੇ ਘਰ, ਪੂਜਾ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਦੱਸਿਆ। ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਇਕ ਕਰਕੇ ਜਾਣਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦਿਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਇਕ ਉਦਾਹਰਣ ਭਾਈ ਘਨਈਆ ਜੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਗਲ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਐਸੇ ਮਹਾਨ ਆਦਰਸ਼ ਦੀ ਪਾਲਨਾ, ਪਾਸਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਆਤਮ ਮਾਰਗ, ਤੁਹਾਡਾ, ਸਾਡਾ, ਸਭ ਦਾ ਫਰਜ਼ੇ-ਅਵਲੀਨ ਹੈ।

ਮੁਖ ਸੰਪਾਦਕ
ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ

L L L L L L

ਬਾਰਹਮਾਹਾ
ਮਾਹ ਦਿਵਸ ਮੂਰਤ ਭਲੇ ਜਿਸ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰੇ।

ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਰਾਗ ਮਾਝ ਵਿਚ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਬਾਰਹ ਮਾਹਾ ਲੜੀਵਾਰ ਸੰਖੇਪ ਅਰਥਾਂ ਸਹਿਤ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਵਿਆਖਿਆ ਪਹਿਲਾਂ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਲੜੀਵਾਰ ਛਾਪੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਪਰੰਤ ਇਹ ਸਮੁੱਚੀ ਵਿਆਖਿਆ ਪੁਸਤਕ ਰੂਪ ਵਿਚ **'ਹੋਵੈ ਅਨੰਦੁ ਘਣਾ'** ਨਾਮ ਹੇਠ ਛਪ ਕੇ ਆਪ ਪਾਸ ਪੁੱਜ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਦੁਹਰਾਅ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਰਹਮਾਹਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇਣ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦਿਆਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸੰਗਰਾਂਦ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਖੇਪ ਅਰਥਾਂ ਸਮੇਤ ਮਹੀਨਾ ਛਾਪ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾ ਕਿ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਪਾਠ, ਸੌਖ ਨਾਲ, ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਰਾਹੀਂ ਉਪਲਬਧ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰੇ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਦੇਸ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸ਼ੁਭ ਕਾਰਜ ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਚੇਤਿ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦਿਆਂ ਅਸੀਂ ਵਿਸਾਖ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬਾਰਹਮਾਹਾ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਅੰਗਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਵੀ ਅਰਥਾਂ ਸਹਿਤ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤਾਕਿ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਰਹਮਾਹ ਮਾਝ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪਾਠ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਬਾਰਹਮਾਹ ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੪
੧ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

1. **ਕਿਰਤਿ ਕਰਮ ਕੇ ਵੀਛੁੜੇ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਮੇਲਹੁ ਰਾਮ**- ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪੂਰਬਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਅਨੁਸਾਰ ਤੈਥੋਂ ਵਿਛੜੇ ਹੋਏ ਹਾਂ, ਤੈਨੂੰ ਭੁੱਲ ਚੁਕੇ ਹਾਂ, ਵਿਸਾਰੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ। ਪ੍ਰਭੂ! ਮਿਹਰ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲਵੋ ਜੀ।

2. **ਚਾਰਿ ਕੁੰਟ ਦਹਦਿਸ ਭ੍ਰਮੇ ਥਕਿ ਆਏ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਾਮ** - ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਅਸੀਂ ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ, ਦਸਾਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵਲ (ਉਤਰ, ਪੱਛਮ, ਦੱਖਣ, ਪੂਰਬ, ਚਾਰ ਨੁਕਰਾਂ, ਉਪਰਲਾ ਪਾਸਾ, ਹੇਠਲਾ ਪਾਸਾ) ਸੁੱਖਾਂ ਦੀ ਖਾਤਰ ਭਟਕਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਹੁਣ ਥੱਕ ਹਾਰ ਕੇ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਏ ਹਾਂ।

3. **ਧੇਨ ਦੁਧੈ ਤੇ ਬਾਹਰੀ ਕਿਤੈ ਨ ਆਵੈ ਕਾਮ॥ ਜਲ ਬਿਨੁ ਸਾਖ ਕੁਮਲਾਵਤੀ ਉਪਜਹਿ ਨਾਹੀ ਦਾਮ॥** - ਜਿਵੇਂ ਦੁੱਧ ਤੋਂ ਸੱਖਣੀ ਗਾਂ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਖੇਤੀ ਸੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅੰਨ ਪੈਦਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਸ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਧਨ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਵਿਅਰਥ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

4. **ਹਰਿ ਨਾਹ ਨ ਮਿਲੀਐ ਸਾਜਨੈ ਕਤ ਪਾਈਐ ਬਿਸਰਾਮ**- ਸੱਜਣ ਪੁਰਸ਼, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ੁਰ-ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੁੱਖ, ਸ਼ਾਂਤੀ, ਸਹਿਜ ਕਿਥੇ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ?

5. **ਜਿਤੁ ਘਰਿ ਹਰਿ ਕੰਤੁ ਨ ਪ੍ਰਗਟਈ ਭਠਿ ਨਗਰ ਸੇ ਗ੍ਰਾਮ** - ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ ਘਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਆ ਕੇ ਵਸ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਉਹ ਹਿਰਦਾ, ਉਹ ਘਰ, ਪਿੰਡ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਤਪਦੀ ਭੱਠੀ ਵਾਂਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

6. **ਸ੍ਰਬ ਸੀਗਾਰ ਤੰਬੋਲ ਰਸ ਸਣੁ ਦੇਹੀ ਸਭ ਖਾਮ॥** - ਜਿਵੇਂ ਜਿਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ, ਪਾਨਾਂ ਦੇ ਬੀੜੇ ਤੇ ਹੋਰ ਰਸ, ਸਣੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਅਰਥ ਦਿਸਦੇ ਹਨ।

7. **ਪ੍ਰਭ ਸੁਆਮੀ ਕੰਤ ਵਿਹੂਣੀਆ ਮੀਤ ਸਜਣ ਸਭਿ ਜਾਮ**- ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੇ ਸੱਜਣ ਮਿਤ੍ਰ ਜਿੰਦ ਦੇ ਵੈਰੀ, ਜਮਾਂ ਦੇ ਨਿਆਈਂ ਭਾਸਦੇ ਹਨ।

8. **ਨਾਨਕ ਕੀ ਬੇਨੰਤੀਆ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਦੀਜੈ ਨਾਮੁ** - ਇਸ ਲਈ ਨਾਨਕ ਦੀ ਇਹ ਸੰਨਿਮਰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਨੂੰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼।

9. **ਹਰਿ ਮੇਲਹੁ ਸੁਆਮੀ ਸੰਗਿ ਪ੍ਰਭ ਜਿਸ ਕਾ ਨਿਹਚਲ ਧਾਮ** - ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਲੈ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਆਸਰੇ ਪਰਨੇ ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਹਨ, ਤੇਰਾ ਘਰ ਹੀ ਸਦਾ ਅਟੱਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਚੇਤਿ

1. **ਚੇਤਿ ਗੋਵਿੰਦੁ ਅਰਾਧੀਐ ਹੋਵੈ ਅਨੰਦੁ ਘਣਾ** - ਚੇਤ ਵਿਚ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਖਿੜੀ ਫੁਲਵਾੜੀ ਮਨ ਨੂੰ ਅਨੰਦ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਅਨੰਦ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

2. **ਸੰਤ ਜਨਾ ਮਿਲਿ ਪਾਈਐ ਰਸਨਾ ਨਾਮੁ ਭਣਾ** - ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਦਾਤ ਸੰਤ ਜਨਾਂ, ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

3. **ਜਿਨਿ ਪਾਇਆ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਣਾ ਆਏ ਤਿਸਹਿ ਗਣਾ** - ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਸਫਲ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਸਿਮਰਨ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

4. **ਇਕੁ ਖਿਨੁ ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਜੀਵਣਾ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਜਣਾ**- ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਕ ਖਿਨ ਮਾਤ੍ਰ ਜੀਉਣਾ ਵੀ ਪੂਰਾ ਜੀਵਨ ਵਿਅਰਥ ਜੀਵਿਆ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

5. **ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਪੂਰਿਆ ਰਵਿਆ ਵਿਚਿ ਵਣਾ**- ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ, ਧਰਤੀ ਵਿਚ, ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ, ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੈ।

6. **ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਈ ਕਿਤੜਾ ਦੁਖੁ ਗਣਾ** - ਜੇ ਐਸਾ ਪ੍ਰਭੂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਾ ਵਸੇ ਤਾਂ ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਦੁੱਖ ਦਸਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

7. ਜਿਨੀ ਰਾਵਿਆ ਸੋ ਪ੍ਰਭੂ ਤਿੰਨਾ ਭਾਗੁ ਮਣਾ – ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਉਸ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾਇਆ ਹੈ, ਮਾਨਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਭਾਗ ਹਨ।

8. ਹਰਿ ਦਰਸਨ ਕੰਉ ਮਨੁ ਲੋਚਦਾ ਨਾਨਕ ਪਿਆਸ ਮਨਾ – (ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ ਦਾ ਮਨ ਵੀ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਤਾਂਘਦਾ ਹੈ (ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਪਿਆਸ ਹੈ।

9. ਚੇਤਿ ਮਿਲਾਏ ਸੋ ਪ੍ਰਭੂ ਤਿਸ ਕੈ ਪਾਇ ਲਗਾ – (ਚੇਤ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ) ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਮੈਨੂੰ ਹਰੀ ਮਿਲਾਪ ਕਰਾ ਦੇਵੇ, ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਲਗਾਂਗਾ, ਉਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਨਮਾਨ ਕਰਾਂਗਾ।

ਵੈਸਾਖਿ

1. ਵੈਸਾਖਿ ਧੀਰਨਿ ਕਿਉ ਵਾਢੀਆ ਜਿਨਾ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਛੋਹੁ – ਵੈਸਾਖੀ ਵਾਲਾ ਦਿਨ ਹਰੇਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਲਈ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਰੀਝਾਂ ਵਾਲਾ ਦਿਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਵੈਸਾਖੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵ-ਰੂਪੀ-ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਦਿਲ ਕਿਵੇਂ ਟਿਕ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ੁਰ-ਪਤੀ ਤੋਂ ਵਿਛੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਪਿਆਰ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਹੈ।

2. ਹਰਿ ਸਾਜਨੁ ਪੁਰਖੁ ਵਿਸਾਰਿ ਕੈ ਲਗੀ ਮਾਇਆ ਧੋਹੁ – ਦਰਅਸਲ ਐਸੀਆਂ ਜੀਵ-ਰੂਪੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਨਮੋਹਣੀ ਮਾਇਆ ਚੰਬੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਪਤੀ-ਪਿਆਰ ਵਿਸਾਰ ਬੈਠਦੀਆਂ ਹਨ।

3. ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਨ ਸੰਗਿ ਧਨਾ ਹਰਿ ਅਵਿਨਾਸੀ ਓਹੁ – ਇਹ ਸੱਚੀ ਹਰੀਕਤ ਹੈ ਕਿ ਨਾਂ ਪੁਤ੍ਰ, ਨਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਨਾਂ ਧਨ, ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਨਿਭਦਾ, ਕੇਵਲ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਅਸਲ ਸਾਥੀ ਹੈ ਜੋ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਨਿਭਦਾ ਹੈ।

4. ਪਲਚਿ ਪਲਚਿ ਸਗਲੀ ਮੁਈ ਝੂਠੈ ਧੰਧੈ ਮੋਹੁ – ਪਰ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਲੁਕਾਈ ਤਾਂ ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਧੰਦਿਆਂ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸੀ ਆਤਮਕ-ਮੌਤ ਮਰ ਰਹੀ ਹੈ।

5. ਇਕਸੁ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਅਗੈ ਲਈਅਹਿ ਖੋਹਿ – ਇਕ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਕਰਮ ਇਥੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਰੀਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਮੌਤ ਉਪਰੰਤ ਨਿਰਾਰਥ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਯਾਤਰਾ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ।

6. ਦਯੁ ਵਿਸਾਰਿ ਵਿਗੁਚਣਾ ਪ੍ਰਭ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ॥ ਪਿਆਰ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਕੇ ਖੁਆਰੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਿੰਦ ਦਾ ਕੋਈ ਸੱਚਾ ਸਾਥੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

7. ਪ੍ਰੀਤਮ ਚਰਣੀ ਜੋ ਲਗੇ ਤਿਨ ਕੀ ਨਿਰਮਲ ਸੋਇ – ਜਿਹੜੇ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਅੱਗੇ ਆਪਾ ਸਮਰਪਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਸ਼ੋਭਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

8. ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਭ ਮਿਲਹੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ – ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੇ ਦਰ ਤੇ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰਾ ਪਿਆਰ, ਦਿਲ-ਰੱਜਵਾਂ ਮਿਲਾਪ ਨਸੀਬ ਹੋਵੇ।

9. ਵੈਸਾਖੁ ਸੁਹਾਵਾ ਤਾਂ ਲਗੈ ਜਾ ਸੰਤੁ ਭੇਟੈ ਹਰਿ ਸੋਇ – ਜਿੰਦ ਨੂੰ ਵੈਸਾਖ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਤਦੋਂ ਹੀ ਸੋਹਣਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜੇ ਹਰੀ-ਸੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਜਾਵੇ।

L L L L L L

ਜ਼ਰੂਰੀ ਬੇਨਤੀਆਂ

1. ਚੈਕ ਜਾਂ ਡਰਾਫਟ ਰਾਹੀਂ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦਾ ਚੰਦਾ ਭੇਜਣ ਵਾਲੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 1-4-2000 ਤੋਂ, ਚੈਕ ਜਾਂ ਡਰਾਫਟ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਬਣਾ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ, ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਰੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਨਾ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ।
2. ਮਿਤੀ 1-4-2000 ਤੋਂ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ/ਰਿਨਿਊਲ ਦਾ ਚੰਦਾ ਨਵੀਆਂ ਛਪੀਆਂ ਰਸੀਦਾਂ ਤੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜੋ ਕਿ ਦਫਤਰ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਰਸੀਦਾਂ ਤੇ ਪੈਸਾ ਜਮ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।
3. ਪੱਤਰ ਵਿਵਹਾਰ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਲਈ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਨੰਬਰ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਖੋ ਜੋ ਕਿ ਲਿਫਾਫੇ ਉਤੇ ਲਿਖੇ ਐਡਰੈਸ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
4. ਰਿਨੂਅਲ ਦਾ ਚੰਦਾ ਭੇਜਣ ਸਮੇਂ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਨੰਬਰ ਅਤੇ ਰਿਨੂਅਲ ਤਰੀਕ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਦਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਚੰਦਾ ਰਿਨੂਅਲ ਲਈ ਹੈ ਜਾਂ ਨਵੀਂ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਲਈ।
5. Out station (ਬਾਹਰਲੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ) ਤੋਂ ਚੈਕ ਦੁਆਰਾ ਚੰਦਾ ਭੇਜਦੇ ਸਮੇਂ ਚੈਕ ਕੈਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਖਰਚਾ ਪਾ ਕੇ ਕੁਲ 220/- ਰੁਪਏ ਦਾ ਚੈਕ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ।
6. ਮਨੀਆਰਡਰ ਉਪਰ ਆਪਣਾ ਪਤਾ ਅਤੇ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਦਾ ਪੂਰਾ ਪਤਾ ਮੋਟੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ – 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ, ਡਾਕ : ਮੁਲਾਂਪੁਰ ਗਰੀਬਦਾਸ (ਨੇੜੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ), ਜ਼ਿਲਾ – ਰੋਪੜ 140901,
7. ਜੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਲਈ ਚੰਦਾ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾਇਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਨਾ ਪੁਜਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਰਕਮ ਦਾ ਰਸੀਦ ਨੰਬਰ ਆਦਿ ਲਿਖ ਕੇ ਪੂਰਾ ਵੇਰਵਾ ਭੇਜਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰੇ।
8. 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਇਕ ਧਾਰਮਿਕ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਛਪੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਦੀ ਵਿਚ ਨਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਆਪ ਪੁਰਾਣੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਨਹੀਂ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਡੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਤਰਣ ਕੇਂਦਰ ਤੇ ਵਾਪਿਸ ਕਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ।

ਮਹਿਮਾ ਸਾਧੂ ਸੰਗ ਕੀ.........

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਉਤਾਰਾ ਕਰਤਾ - ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ ਮਾਰਚ ਅੰਕ, ਪੰਨਾ - 46)

ਸਤਿਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ,
ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀਓ ਮਹਾਰਾਜ!

ਡੰਡਉਤਿ ਬੰਦਨ ਅਨਿਕ ਬਾਰ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ॥
ਡੋਲਨ ਤੇ ਰਾਖਹੁ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਕਰਿ ਹਥ॥
ਪੰਨਾ - 256

ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਪ੍ਰਭ ਆਇਆ ਪਰਿਆ ਤਉ ਸਰਨਾਇ॥
ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਬੇਨਤੀ ਅਪਨੀ ਭਗਤੀ ਲਾਇ॥
ਪੰਨਾ - 289

ਜੇ ਤੂ ਵਤਹਿ ਅੰਙਣੇ ਹਭ ਧਰਤਿ ਸੁਹਾਵੀ ਹੋਇ।॥
ਹਿਕਸੁ ਕੰਤੈ ਬਾਹਰੀ ਮੈਡੀ ਵਾਤ ਨ ਪੁਛੈ ਕੋਇ॥
ਪੰਨਾ - 1095

ਧਾਰਨਾ - ਮੋਹਿ ਨਾ ਵਿਸਾਰੋ ਜੀ, ਮੈ ਜਨ ਤੇਰਾ,
ਮੈ ਜਨ ਤੇਰਾ -2, 2.
ਮੋਹਿ ਨਾ ਵਿਸਾਰੋ, ਮੋਹਿ ਨਾ ਵਿਸਾਰੋ -2, 2.
ਮੋਹਿ ਨਾ ਵਿਸਾਰੋ ਜੀ, ਮੈ ਜਨ ਤੇਰਾ,.. -2.

ਮੇਰੀ ਸੰਗਤਿ ਪੋਚ ਸੋਚ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ॥
ਮੇਰਾ ਕਰਮੁ ਕੁਟਿਲਤਾ ਜਨਮੁ ਕੁਭਾਂਤੀ॥
ਰਾਮ ਗੁਸਈਆ ਜੀਅ ਕੇ ਜੀਵਨਾ॥
ਮੋਹਿ ਨ ਬਿਸਾਰਹੁ ਮੈ ਜਨੁ ਤੇਰਾ॥
ਮੇਰੀ ਹਰਹੁ ਬਿਪਤਿ ਜਨ ਕਰਹੁ ਸੁਭਾਈ॥
ਚਰਣ ਨ ਛਾਡਉ ਸਰੀਰ ਕਲ ਜਾਈ॥
ਕਹੁ ਰਵਿਦਾਸ ਪਰਉ ਤੇਰੀ ਸਾਭਾ॥
ਬੇਗਿ ਮਿਲਹੁ ਜਨ ਕਰਿ ਨ ਬਿਲਾਂਬਾ॥ ਪੰਨਾ - 345

ਧਾਰਨਾ - ਮੋਹਿ ਨਾ ਵਿਸਾਰੋ ਜੀ, ਮੈ ਜਨ ਤੇਰਾ,
ਮੈ ਜਨ ਤੇਰਾ -2, 2.
ਮੋਹਿ ਨਾ ਵਿਸਾਰੋ, ਮੋਹਿ ਨਾ ਵਿਸਾਰੋ -2, 2.
ਮੋਹਿ ਨਾ ਵਿਸਾਰੋ ਜੀ,............. -2.

ਜਿਉ ਮਛੁਲੀ ਬਿਨੁ ਪਾਣੀਐ ਕਿਉ ਜੀਵਣੁ ਪਾਵੈ॥
ਬੂੰਦ ਵਿਹੂਣਾ ਚਾਤ੍ਰਿਕੋ ਕਿਉ ਕਰਿ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵੈ॥
ਨਾਦ ਕੁਰੰਕਹਿ ਬੇਧਿਆ ਸਨਮੁਖ ਉਠਿ ਧਾਵੈ॥
ਭਵਰੁ ਲੋਭੀ ਕੁਸਮ ਬਾਸੁ ਕਾ ਮਿਲਿ ਆਪੁ ਬੰਧਾਵੈ॥
ਤਿਉ ਸੰਤ ਜਨਾ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੈ ਦੇਖਿ ਦਰਸੁ ਅਘਾਵੈ॥
ਪੰਨਾ - 708

ਧਾਰਨਾ - ਹੋਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸੁਆਮੀ ਮੇਰੇ,
ਸੰਤਾਂ ਸੰਗ ਵਿਹਾਵੇ ਜੀ -2, 2.
ਸੰਤਾਂ ਸੰਗ ਵਿਹਾਵੇ ਜੀ -2, 2.
ਹੋਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸੁਆਮੀ ਮੇਰੇ, ... -2.

ਧਾਰਨਾ - ਸਾਰੇ ਕੂੜ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਵਰਤਾਰਾ,
ਸਚ ਵਾਲਾ ਕਾਲ ਪੈ ਗਿਆ -2, 2.

ਸਚਿ ਕਾਲੁ ਕੂੜੁ ਵਰਤਿਆ ਕਲਿ ਕਾਲਖ ਬੇਤਾਲ॥
ਪੰਨਾ - 468

ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੱਚ ਦਾ ਕਾਲ ਪੈ ਗਿਆ। ਸੱਚ ਭਾਵੇਂ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਵੀ ਐਸਾ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਝੂਠ ਬੋਲ ਸਕੇ; ਫੇਰ ਇਹ ਝੂਠ ਕਿਥੋਂ ਆ ਗਿਆ ਜਦਕਿ ਅੰਦਰ ਸੱਚ ਹੈ। ਝੂਠ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਵਾਲੀ ਇਕ ਮਸ਼ੀਨ (lie detector) ਕੱਢੀ ਹੈ, ਉਹ ਬੰਦੇ ਦੇ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਵਾਲ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਟਿਕ ਟਿਕ ਕਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ; ਮੂੰਹ ਤਾਂ ਕਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਪਰੰਤੂ 'ਲਾਈ ਡਿਟੈਕਟਰ' ਅੰਦਰ ਦੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਦਰ ਸੱਚ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ। ਅੰਦਰੋਂ ਤਾਂ ਸੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਜਿਸ ਵਕਤ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੰਡਲ 'ਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮੰਡਲ 'ਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਇਹਦੇ ਹਿਤ ਟਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਸੱਚ ਬੋਲ ਪਿਆ, ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਸੱਚੀ ਕਮਾਈ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਸੱਚ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਤੇ ਮੇਰਾ ਪਾਜ ਉਘੜ ਜਾਏਗਾ ਜੋ ਮੈਂ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਘਿਓ ਵਿਚ ਚਰਬੀ ਪਾ ਕੇ ਖਿਲਾਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਪਾਜ ਉਘੜ ਜਾਏਗਾ। ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਝੂਠ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਪਿਉਂਦ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਲਜੁਗ ਨੇ ਸੱਚ ਦੇ ਉਤੇ ਝੂਠ ਦੀ ਪਿਉਂਦ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਅੰਦਰੋਂ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਸੰਸਾਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਰਿਹਾ। ਸੋ ਐਸੇ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਹਫੜਾ ਦਫੜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੇਵਲ ਇਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਆਸ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਨਿਰੋਲ ਸੱਚ ਹੈ -

ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ॥
ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ॥ ਪੰਨਾ - 1

ਜਿਥੇ ਸੱਚ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ ਕੇਵਲ ਉਥੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਤੱਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਸੱਚ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੂਸਰੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਤਮਾ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਓਨੀਂ ਦੇਰ ਤੱਕ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੀ ਵੀ ਐਸ਼ਪ੍ਰਸਤੀ ਆ ਜਾਵੇ, ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਪੈਸਾ ਆ ਜਾਵੇ -

ਸੁੰਦਰ ਸੇਜ ਅਨੇਕ ਸੁਖ ਰਸ ਭੋਗਣ ਪੂਰੇ॥

ਗ੍ਰਿਹ ਸੋਇਨ ਚੰਦਨ ਸੁਗੰਧ ਲਾਇ ਮੋਤੀ ਹੀਰੇ॥
ਮਨ ਇਛੇ ਸੁਖ ਮਾਣਦਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹਿ ਵਿਸੂਰੇ॥
ਸੋ ਪ੍ਰਭ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਈ ਵਿਸਟਾ ਕੇ ਕੀਰੇ॥
ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨ ਸਾਂਤਿ ਹੋਇ ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਮਨੁ ਧੀਰੇ॥

ਪੰਨਾ – 707

ਸੋ ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਭਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਚੀ ਬੈਸਕ ਤਿਨਾ ਸੰਗਿ ਜਿਨ ਸੰਗਿ ਜਪੀਐ ਨਾਉ॥

ਪੰਨਾ – 520

ਸੱਚੀ ਸੁਸਾਇਟੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਰਾਮ-ਰਾਮ, ਅੱਲਾ-ਅੱਲਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਚਿਤ ਆਵੇ। ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ –

ਤਿਨ ਸੰਗਿ ਸੰਗੁ ਨ ਕੀਚਈ ਨਾਨਕ ਜਿਨਾ ਆਪਣਾ ਸੁਆਉ॥

ਪੰਨਾ – 520

ਜਿਹੜੇ ਨਿਜ ਹਿਤ ਵਾਸਤੇ ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਜਿਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਾ ਲੱਗੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿਹੜੇ ਸੰਸਾਰ ਵਾਸਤੇ ਜਿਉਂਦੇ ਹਨ, ਸੱਚ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜਿਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੱਚ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੱਚ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਆਵੈ ਸਾਹਿਬੁ ਚਿਤਿ ਤੇਰਿਆ ਭਗਤਾ ਡਿਠਿਆ॥

ਪੰਨਾ – 520

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿੱਤਰ ਬਣਾ ਲਵੋ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰੋ, ਤਾਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਜਲਦੇ ਬਲਦੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਦਾਸੀ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਵਧ ਜਾਏਗੀ ਕਿ 50 ਫੀਸਦੀ ਆਦਮੀ ਪਾਗਲਪੁਣੇ ਦੀ ਨੌਬਤ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ frustration (ਨਿਰਾਸਤਾ) ਵੱਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਪਾਗਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਐਸਾ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ – "ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਸਭੁ ਜਗੁ ਬਉਰਾਨਾ" (ਪੰਨਾ-644) ਸਿਰਫ ਪਾਗਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਬਉਰਾ ਕੁੱਤਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਵੱਢ ਵੱਢ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਧਰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਚੱਕ ਮਾਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਤਾਂ ਸੁਖੀ ਹੋਵੇ? ਕਿਸਾਨ ਸੁਖੀ ਹੋਵੇ, ਵਪਾਰੀ ਸੁਖੀ ਹੋਵੇ, ਰਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੀ ਸੁਖੀ ਹੋਵੇ; ਰਾਜੇ ਵੀ ਰੋਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਰਜਾ ਵੀ ਰੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਗਲਤੀ ਪੈ ਗਈ, ਗਲਤੀ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਗਲਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚ ਦੀ ਟੇਕ ਛੱਡ ਦਿਤੀ, ਸੱਚੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਟੇਕ ਛੱਡ ਦਿਤੀ, ਦੁਰਮਤ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਈ, ਖੋਟੀ ਮੱਤ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਈ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਜ਼ਹੂਰ ਹੈ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਦੁਰਮਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦਿਖਦੀ ਹੈ ਤੇ ਦਿਸਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਪਾ ਲਈ ਹੈ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰੋ-

ਸਚੀ ਬੈਸਕ ਤਿਨਾ ਸੰਗਿ ਜਿਨ ਸੰਗਿ ਜਪੀਐ ਨਾਉ॥

ਪੰਨਾ – 520

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਜਾਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਸੱਚੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਜਿਨ੍ਹਾ ਦਿਸੰਦੜਿਆ ਦੁਰਮਤਿ ਵੰਞੈ ਮਿਤ੍ਰ ਅਸਾਡੜੇ ਸੇਈ॥

ਪੰਨਾ – 520

ਪਰ ਲੱਭਦੇ ਕਿਥੋਂ ਹਨ? ਕੋਈ ਕੋਈ ਲਭਦਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਲੱਭਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਚਮਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸੋਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ। ਕਿਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ, ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਲੱਭ ਜਾਏਗੀ ਕਿ ਹਾਂ, ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ –

ਹਉ ਢੂਢੇਦੀ ਜਗੁ ਸਬਾਇਆ ਜਨ ਨਾਨਕ ਵਿਰਲੇ ਕੇਈ॥

ਪੰਨਾ – 520

ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਢੂੰਢਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਤੇ ਸੱਚ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਣ, ਕਿਤੇ ਸੱਚ ਦੇ ਅਲੰਬਦਾਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਣ, ਕਿਤੇ ਸੱਚ ਦੀ ਮੂਰਤ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਣ। ਸਭ ਸ਼ੱਕ ਹੀ ਸ਼ੱਕ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਸ਼ੱਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਚਿੜੀਆਂ ਨੂੰ, ਕਬੂਤਰਾਂ ਨੂੰ, ਤੋਤਿਆਂ ਨੂੰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸ਼ੱਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਮੁਰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਹਿਰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਧੋਖਾ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰ ਕੇ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਅੱਜ ਤਾਂ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਮਨੁਖ ਉਤੇ ਹੀ ਸ਼ੱਕ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ, ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਹੈ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਦੁਖ ਹੀ ਦੁਖ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿਥੇ ਸ਼ੱਕ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਵੀ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸੰਤ ਸ਼ਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਿਸ਼ੀਕੇਸ਼ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਹੀ ਕੁਟੀਆ ਪਾ ਕੇ ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਜਾਣਾ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਕਤ ਉਹ ਬੈਠਦੇ ਸੀ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੇ ਅੰਦਰ ਐਨੇ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਸਾਰੇ ਜਾਨਵਰਾਂ, ਸ਼ੇਰਾਂ, ਚਿੜੀਆਂ, ਹਾਥੀਆਂ ਨੂੰ, ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਉਡਣ ਵਾਲੇ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ, ਹਿਰਨਾਂ ਨੂੰ ਖਿਚ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਲੈ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਜਾਣਾ, ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਤਾਂ ਸ਼ੇਰ ਬੈਠੇ ਹਨ ਤੇ ਹਿਰਨ ਵੀ ਸ਼ੇਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਆਪਸ ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਨੀ ਭੁਲ ਗਏ ਹਨ। ਫੇਰ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸ਼ੇਰਾਂ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹਾਥੀ ਵੀ ਬੈਠਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਦੇਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਸੰਤ ਕਦੀ ਕਦਾਈਂ ਹੀ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੇ ਸੀ। ਲੋਕ ਡਰਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਾਂਦੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅੱਗੇ ਤਾਂ ਸ਼ੇਰ ਆ ਕੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਧਰੋਂ ਸ਼ਕ ਵਾਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਕੱਢ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ – ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ, ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਸ਼ੱਕ

ਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਆਮਤ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤੋਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰਲੋਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤੋਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸੱਚ ਦੀ ਟੇਕ ਨਾ ਲਈ ਤਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਆਏਗਾ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਚੇਗਾ। ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ -

ਸਚੀ ਬੈਸਕ ਤਿਨਾ ਸੰਗਿ ਜਿਨ ਸੰਗਿ ਜਪੀਐ ਨਾਉ॥
ਪੰਨਾ - 520

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਲੈ ਜੇਕਰ ਬਚਣਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿੱਤਰ ਬਣਾ ਲੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ -

ਧਾਰਨਾ - ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਿਸੰਦਿਆਂ ਦੁਰਮਤ ਵੰਞੇ,
ਮਿਤਰ ਅਸਾਡੜੇ ਸੇਈ -2, 2.
ਮਿਤਰ ਅਸਾਡੜੇ ਸੇਈ - 2, 2.
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਿਸੰਦਿਆਂ ਦੁਰਮਤ ਵੰਞੇ,.........2

ਖੋਟੀ ਮਤ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਜਿਥੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ, ਆਪਣਾ ਆਪ ਦਿਸਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਸਾਡੇ ਮਿੱਤਰ ਹਨ, ਸਾਡੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਾਗ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤੀ, ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤੀਆਂ, ਨੇਤਰ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤੇ ਜੋ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚ ਬੰਦ ਪਏ ਸਨ। ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਦੂਰ ਕਰਕੇ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਕੀ ਐਸੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੁਣ ਲਵੋ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਨਾ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਭੇਖ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਭੁਲਿਓ, ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਭੁਲਿਓ; ਪਰਖ ਕਰੋ ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੁਧੀ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਨਾਲ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਜਿਹੜਾ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ ਉਹ ਕੁਝ ਵੇਖ ਕੇ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। Blind faith (ਅੰਨ੍ਹੀ ਸ਼ਰਧਾ) ਜੋ ਹੈ ਪਰਖ ਕੇ ਤਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਰਖਣ ਦੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਜਾਚ ਦੱਸੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ -

ਆਠ ਪਹਰ ਨਿਕਟਿ ਕਰਿ ਜਾਨੈ॥ ਪੰਨਾ - 392

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਦੇ ਵੀ ਗੱਲ ਕਰ ਲਵੋ, ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਦੋਵੇਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ - ਇਕ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਚ ਪੰਜ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ - ਇਕ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਸਤਿ, ਦੂਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਪ੍ਰਾਗਤੀ, ਤੀਸਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਅਸਤੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਸਤਿ ਚਿਤ ਅਨੰਦ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿਅ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੋਰ ਹਨ - ਇਕ ਨਾਮ ਹੈ ਇਕ ਰੂਪ ਹੈ। ਜੋ ਵੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਨਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਦੇਖੀ ਜਾਏਗੀ ਅਤੇ ਸੁਣੀ ਜਾਏਗੀ ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਨਾਮ ਹੈ, ਜੋ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਜੋ ਸੁੰਘੀ ਜਾਏਗੀ ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਨਾਮ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਚੱਖੀ (taste) ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਨਾਮ ਹੋਵੇਗਾ। ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਦੇਖੀ ਜਾਵੇ, ਸੁੰਘੀ ਜਾਵੇ, ਸੁਣੀ ਜਾਵੇ, ਸਪਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਚਖੀ ਜਾਵੇ, ਸੋ ਇਕ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਦੂਸਰਾ ਨਾਮ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ ਨਾਮ ਕੁਰਸੀ ਹੈ, ਇਕ ਦਮ ਅਸੀਂ ਜਾਣ ਜਾਵਾਂਗੇ ਕਿ ਕੁਰਸੀ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਟਾਂ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਕੋਠੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਰੱਖ ਲਿਆ ਕਿ ਕੋਠੀ ਹੈ, ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ - ਇਕ ਨਾਮ ਹੈ ਇਕ ਰੂਪ ਹੈ, ਸਤਿ ਹੈ, ਚਿਤ ਹੈ, ਅਨੰਦ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੰਜ ਚੀਜ਼ਾਂ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਨਾਮ ਤੇ ਰੂਪ ਹੈ ਇਹ ਬਦਲਦਾ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਤਿ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਬਦਲ ਜਾਏਗਾ। ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾ ਕੇ ਵੇਖ ਲਵੋ, ਉਹ ਬਦਲ ਜਾਏਗੀ। ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਬਦਲੇਗੀ ਉਹ ਸਥਿਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਮੂਰਖ ਆਦਮੀ ਵਾਹ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਿਆਣਾ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ। ਪੁੱਤਰ ਹੈ, ਕੁਝ ਦੇਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਫੇਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ, ਪੁੱਤਰ ਰੂਪ ਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਹ ਸਦਾ ਇਕ ਰਸ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ - ਨਾ ਤਾਂ ਪਿਉ ਰਹੇ, ਨਾ ਪੁੱਤਰ ਰਹੇ, ਉਹ ਬਦਲ ਜਾਣਗੇ। ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਕਿਥੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਫਰੀਦਾ ਕਿਥੈ ਤੈਡੇ ਮਾਪਿਆ ਜਿਨੀ ਤੂ ਜਣਿਓਹਿ॥
ਤੈ ਪਾਸਹੁ ਓਇ ਲਦਿ ਗਏ ਤੂੰ ਅਜੈ ਨ ਪਤੀਣੋਹਿ॥
ਪੰਨਾ - 1381

ਕਿਥੇ ਚਲੇ ਗਏ ਬਜ਼ੁਰਗ? ਕੋਈ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਕੋਈ ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਸਿਆਣੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਗਿਣਦੇ ਨੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦਸ ਪੁਸ਼ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫਲਾਣਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਦਸ ਪੁਸ਼ਤਾਂ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਬੜਾ ਫਿਕਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਔਲਾਦ ਕਿਤੇ ਗਰੀਬੀ ਵਿਚ ਨਾ ਰਹਿ ਜਾਵੇ ਲੇਕਿਨ ਉਹ ਰਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਥਿਰ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਰਦੀ, ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਬਦਲਦੀ ਹੈ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਮਿਤਰਤਾ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ, ਉਹ ਦੁਖ ਰੂਪ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਛੋੜਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਜੋਗ ਤੇ ਵਿਯੋਗ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੋ ਸਿਆਣਾ ਬੰਦਾ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜਿਸ ਨੇ ਬਦਲ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸੋ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਮ ਤੇ ਰੂਪ ਬਦਲੇਗਾ ਅਤੇ ਸਤਿ, ਚਿਤ, ਅਨੰਦ ਨਹੀਂ ਬਦਲੇਗਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਰਾਮ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਹੈ, ਉਸ ਸੱਤ੍ਹਾ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾਮ ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ 'ਹੈ' ਮਾਤਰ ਹੈ, ਹਸਤੀ ਮਾਤਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਤਿ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਹੜੇ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਸ ਤੱਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀ ਬਿਰਤੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ -

ਆਠ ਪਹਰ ਨਿਕਟਿ ਕਰਿ ਜਾਨੈ॥ ਪੰਨਾ - 392

ਹਰ ਵਕਤ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਕਰਕੇ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਤੇ -

ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਕੀਆ ਮੀਠਾ ਮਾਨੈ॥ ਪੰਨਾ - 392

ਕਿਉਂਕਿ ਨੇੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਜਿੰਨਾਂ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਹੁਕਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਠਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਐਸੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਮਿਸਾਲਾਂ ਹਨ।

ਇਕ ਵਾਰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ, ਗੁਰੂ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਕਿਸੇ ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਆਪ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਓ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਆਪ ਨੇ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਮਿੱਠਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਣਹੋਣੀ ਘਟਨਾ (worst tragedy) ਹੋ ਜਾਵੇ, ਕੋਈ ਐਸਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿੱਠਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨ ਲਵੇ? ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਜੇ ਤੂੰ ਛੇਤੀਂ ਦੇਖਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਜਰਾਤ ਚਲਿਆ ਜਾਹ। ਇਸ ਸਿੱਖ ਦਾ ਨਾਮ ਗੁਰਮੁਖ ਸੀ। ਕਹਿੰਦੇ ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ! ਜਲਦੀ ਚਲੇ ਜਾਵੋ, ਉਥੇ ਸਾਡੇ ਇਕ ਗੁਰਸਿਖ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਲੈਣਾ, ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਜਵਾਬ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ; ਕੀ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ ਜੀ ਬੈਠਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਇਕ ਤੱਪੜ ਗੰਢ ਰਹੇ ਹਨ, ਮੰਜੇ ਦੇ ਹੇਠ ਇਕ ਅਰਥੀ ਤੇ ਇਕ ਪੂਲ੍ਹਾ ਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਨਵਾਂ ਘੜਾ ਲਿਆ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਮਾਨ ਪਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ ਜੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਆਪ ਕਿਥੋਂ ਆਏ ਹੋ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਆਇਆ ਹਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਧੰਨ ਭਾਗ। ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਮਸਤਕ ਨਿਵਾਇਆ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਧੰਨ ਗੁਰਸਿਖਾ! ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਆਇਐਂ, ਧੰਨ ਭਾਗ! ਤੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਮੈਂ ਕਰ ਲਏ, ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਭਿਮਾਨ ਤੇ ਨਫਰਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ। ਜਿਥੇ ਨਫਰਤ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਜਿਥੇ ਈਰਖਾ ਤੇ ਨਫਰਤ ਹੋਵੇ ਉਸ ਵਰਗਾ ਬੁਰਾਈ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਥੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਉਸਦੀ ਕੋਈ ਪੂਜਾ, ਕੋਈ ਪਾਠ, ਕੋਈ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ, ਕੋਈ ਦਾਨ ਫਲਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਿਉਂਕ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਦਰਖਤ ਬੀਜਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਉਸ ਟੋਏ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਿਉਂਕ ਬੈਠੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਸਕਦੀ ਹੈ?

ਜਿਸੁ ਅੰਦਰਿ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ ਹੋਵੈ
ਤਿਸ ਦਾ ਕਦੇ ਨ ਹੋਵੀ ਭਲਾ॥ ਪੰਨਾ - 308

ਜਿਹੜਾ ਈਰਖਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਪਾਠ ਕਰ ਲਵੇ, ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਕਰ ਲਵੇ, ਦਾਨ ਕਰ ਲਵੇ, ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਦਿਨ ਰਾਤ ਰਹਿੰਦਾ ਰਹੇ; ਜੇ ਈਰਖਾ ਨਹੀਂ ਕੱਢ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਸਿਉਂਕ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦੀ, ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਦੇ ਵਿਚ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ - ਜਿਹੜੀ ਸਿਉਂਕ ਹੈ ਉਹਨੂੰ ਜੜ੍ਹ ਖਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਪੱਤੇ ਟਾਹਣੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀੜਾ (caterpillar) ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਪੱਤੇ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕੋਈ ਟਾਹਣੀ ਨਹੀਂ ਵੱਧਣ ਦਿੰਦਾ। ਜਿਹੜਾ ਬਾਹਰਲਾ ਕੀੜਾ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਨਫਰਤ ਕਰਨੀ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਬਖਸ਼ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ ਗਰੀਬ ਆਦਮੀ ਵਾਸਤੇ ਨਫਰਤ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਗੁਣ ਵਾਲੇ ਹੋਣ, ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੋ ਹੋਣ ਤਾਂ ਈਰਖਾ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋਵੇਂ ਭਟਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ, ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਚ ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਰ ਦਿਮਾਗ ਨਾਲ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸੁਚੇਤ ਮਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ। ਦੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਫਸਟ ਆਉਂਦੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਈਰਖਾ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਦੋ ਬੰਦੇ ਇਕੋ ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਹੋਣ - ਇੰਡਸਟਰੀ ਵਾਲੇ, ਤਾਂ ਈਰਖਾ ਹੋ ਜਾਏਗੀ; ਦੋ ਭਰਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਅਮੀਰ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਈਰਖਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਘਰ ਨੂੰ ਨਰਕ ਬਣਾ ਦੇਣਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਈਰਖਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸਗੋਂ ਪਿਆਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ ਨੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਾਲ ਮਸਤਕ ਨਿਵਾਇਆ, ਬੜਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਆ ਗਏ, ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੀ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਆਓ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝ ਛਕਾਈਏ।" ਅੱਗੇ ਕੀ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਠਿਆਈ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਦਰਜੀ ਕੱਪੜੇ ਸਿਉਂ ਰਹੇ ਹਨ, ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਕਾਰੋਬਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਲੜਕੇ ਦੀ ਬਰਾਤ ਚੜ੍ਹੇਗੀ। ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਦੇਖ ਲਏ ਕਿ ਉਧਰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਸਮਾਨ ਪਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਧਰ ਵਿਆਹ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਬੜੇ ਚਾਅ ਮਲ੍ਹਾਰ ਤੇ ਲਾਡ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਸੰਬੰਧੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਬਰਾਤ ਚੜ੍ਹੀ, ਵਿਆਹ ਕੇ ਘਰ ਆ ਗਏ ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਲੜਕੇ ਦੇ ਢਿੱਡ 'ਚ ਸੂਲ ਉਠਿਆ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ ਤੇ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸੋਗ ਹੋ ਗਿਆ। ਦਿਨ ਥੋੜ੍ਹਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਕੱਢ ਲਿਆਂਦਾ ਤੇ ਤੱਪੜ ਵਿਛਾ ਦਿਤਾ। ਲੜਕੇ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਕਿ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਸਸਕਾਰ ਕਰ ਦੇਈਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਰਥੀ ਤੇ ਪਾ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਤੇ ਚੁਕ ਕੇ ਦਾਗ ਦੇਣ ਲਈ ਤੁਰ ਪਏ ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਈਚਾਰਾ ਸਾਰਾ ਹੀ ਇਕੱਠਾ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਡੀਕਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੋ ਸਸਕਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ ਬੋਲਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਘਰ ਵਾਪਸ ਆਏ ਤਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਰਤਾਇਆ ਤੇ ਜਿਸ ਤਪੜ ਨੂੰ ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ ਜੀ ਗੰਢ ਰਹੇ ਸੀ ਉਸ ਉਤੇ ਸਾਰੇ ਬੈਠ ਗਏ ਤੇ ਸਭ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਧਰਵਾਸਾ ਦਿਤਾ।

ਜਦੋਂ ਇਕੱਲੇ ਹੋਏ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪਣਾ ਨਿਤਨੇਮ ਕੀਤਾ, ਤੇ ਨਿਤਨੇਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਆਪਣੀ ਕਿਰਿਆ ਕੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਸਵੇਰਾ ਹੋਇਆ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਗੇ, ਤੇ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠੇ, ਸਵੈ ਸਰੂਪ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ, ਸਿਮਰਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਫੇਰ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ ਬਹੁਤ ਅਫਸੋਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੈਠਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਗੁਰਸਿਖ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਾ ਕੇ ਘਰ ਆਉਣ ਤੇ ਮਾਂ ਨੇ ਹਾਲੇ ਚਾਅ ਮਲ੍ਹਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਾਣੀ ਵਾਰਿਆ, ਨਾ ਹੀ ਤੇਲ ਚੋਇਆ, ਕੰਗਣਾਂ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਤੇ ਬੱਚਾ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ, ਬੱਚੇ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਆ ਗਈ। ਐਸੇ ਸਦਮੇ ਨੂੰ ਕੌਣ ਸਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ, ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਅਫਸੋਸ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਉਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਲੜਕਾ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ। ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਤੋਂ ਇਸ ਦੀ ਉਮਰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਮੰਗੀ ਜਦ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਣ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਹੈ, ਹੋਰ ਉਮਰ ਲਵਾ ਲੈਂਦੇ? ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ ਜੀ! ਜੇ ਉਮਰ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ, ਫੇਰ ਵੀ ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਜਾਣਾ ਹੀ ਸੀ। ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਨੇ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਉਸ ਦੀ ਮੰਗ ਮੰਗਣ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ? ਜੇਕਰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਤੋਂ ਮੰਗਣਾ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਨਾਮ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ-

ਵਿਣੁ ਤੁਧੁ ਹੋਰੁ ਜਿ ਮੰਗਣਾ ਸਿਰਿ ਦੁਖਾ ਕੈ ਦੁਖ॥
ਦੇਹਿ ਨਾਮੁ ਸੰਤੋਖੀਆ ਉਤਰੈ ਮਨ ਕੀ ਭੁਖ॥
ਪੰਨਾ - 958

ਹੇ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੈਂ ਸੁਣਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਬਾਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਗਿਆਨ ਦੇ ਦਿਓ ਕਿ -

ਬ੍ਰਹਮੁ ਦੀਸੈ ਬ੍ਰਹਮੁ ਸੁਣੀਐ ਏਕੁ ਏਕੁ ਵਖਾਣੀਐ॥
ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਕਰਣਹਾਰਾ ਪ੍ਰਭ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਜਾਣੀਐ॥
ਪੰਨਾ - 846

ਇਹ ਸਾਰਾ ਆਤਮਾ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੈ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਐਸਾ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੋ ਕਿ ਇਹ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ, ਮੈਨੂੰ ਦਿਖਾ ਦਿਓ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹੋ ਕਿ -

ਏ ਨੇਤ੍ਰਹੁ ਮੇਰਿਹੋ ਹਰਿ ਤੁਮ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਧਰੀ
ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਦੇਖਹੁ ਕੋਈ॥
ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਦੇਖਹੁ ਕੋਈ ਨਦਰੀ ਹਰਿ ਨਿਹਾਲਿਆ॥
ਏਹੁ ਵਿਸੁ ਸੰਸਾਰੁ ਤੁਮ ਦੇਖਦੇ ਏਹੁ ਹਰਿ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ
ਹਰਿ ਰੂਪੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ॥ ਪੰਨਾ - 922

ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਵੈਰੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਲੁੱਟਣ ਵਾਲੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ; ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ। ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ, ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਦੇਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਦਿਓ, ਉਹ ਨੇਤਰ ਦੇ ਦਿਓ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ -

ਨਾਨਕ ਸੇ ਅਖੜੀਆਂ ਬਿਅੰਨਿ ਜਿਨੀ ਡਿਸੰਦੋ ਮਾ ਪਿਰੀ॥
ਪੰਨਾ - 577

ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਣ। ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਗੁਰਮੁਖਾ! ਇਹ ਚੀਜ਼ ਮੰਗੀਏ ਕਿ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਉਮਰ ਮੰਗੀਏ? ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਵੀ ਚਲੇ ਹੀ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਨੇ ਜਾਣਾ ਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਵਾਸਤੇ ਮੰਗ ਲੈਂਦੇ ਤਾਂ ਕੀ ਫਰਕ ਪੈਣਾ ਸੀ?" ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪਰ ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਫਰਕ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਵਿਆਹ ਕੇ ਆਈ ਹੈ?" ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।" "ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ?" ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਜਿਵੇਂ ਸਾਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਜਾਣ ਦਾ ਪਤਾ ਸੀ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਲੜਕੀ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਪੁਛ ਲਵੋ।" ਲੜਕੀ ਦੇ ਪਾਸ ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਬੇਟੀ! ਬਹੁਤ ਹੀ ਗਜ਼ਬ ਹੋਇਆ ਕਿ ਤੇਰਾ ਸਹਾਰਾ ਲੁਟਿਆ ਗਿਆ, ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਫਸੋਸ ਹੈ; ਹੁਣ ਤੂੰ ਕਿਵੇਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਤੀਤ ਕਰੇਂਗੀ?" ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਪਿਤਾ ਜੀ! ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਭਾਣਾ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤਣਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੁਬਿਧਾ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਮਿੱਠਾ ਮੰਨ ਲਿਆ।" ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਬੇਟੀ, ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਤਾਂ ਦੱਸ, ਕਿਵੇਂ?" ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਕਿਵੇਂ ਦੱਸਾਂ, ਇਹ ਰਮਜਾਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਹ ਅਗੰਮ ਦੇ ਭੇਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰਸਿਖ ਹੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਦੱਸ ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ।" ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਐਨਾ ਤੇਜ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮਰਦ ਦੀ ਅੱਖ ਮੇਰੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਖੜ੍ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੇ ਮੇਰੀ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਕੀਤਾ, ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੀ ਰਹੀ। ਅਖੀਰ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਐਸੇ ਮਰਦ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਿਓ ਜਿਸਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਮੇਰੀ ਅੱਖ ਝੁਕ ਜਾਵੇ, ਗਿਰ ਜਾਵੇ। ਸੁਅੰਬਰ ਰਚ ਲਿਆ ਗਿਆ, ਕੋਈ ਪਾਮਰ ਮੇਰੇ ਨੇਤਰਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਠਹਿਰ ਨਾ ਸਕਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਜਲਾਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਅੱਖ ਨਾਲ ਅੱਖ ਮਿਲਾ ਕੇ ਕੋਈ ਦੇਖ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਕਰਦਾ। ਜਿਹਦੇ ਵੱਲ ਵੀ ਮੈਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨੇਤਰ ਹੇਠਾਂ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਨ। ਅਸੀਂ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ, ਇਕ ਨੌਜੁਆਨ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਬਹੁਤ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਉਥੇ ਅਸੀਂ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਤੇਜ ਨਾ ਸਹਾਰ ਸਕੀ, ਉਸ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਮੇਰੇ ਨੇਤਰ ਗਿਰ ਗਏ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ

ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਸ਼ਾਦੀ ਇਸ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਨਾਲ ਕਰ ਦਿਓ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਹਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮਚਰੀਯ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਉਣੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜਾਓ, ਮੈਂ ਇਥੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂਗੀ ਤੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈ। ਮੈਂ ਵੀ ਤਪਸਿਆ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਅਖੀਰ ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਕੀ ਇਛਿਆ ਹੈ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਸ ਜਨਮ ਵਿਚ ਤਾਂ ਨਹੀਂ, ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ਪਰ ਸੰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਮੈਨੂੰ ਇੰਨੀ ਹੀ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਸ਼ਾਦੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਸੀਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਦਿਤੇ ਤੇ ਇਹ ਇਥੇ ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ ਜੀ ਦੇ ਲੜਕੇ ਬਣੇ ਤੇ ਮੈਂ ਉਥੇ ਆ ਕੇ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਤੇ ਲੜਕੀ ਬਣ ਗਈ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦ ਮੇਰੀ ਸ਼ਾਦੀ ਹੋਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹਨੇ ਘਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਣਾ; ਕੇਵਲ ਸ਼ਾਦੀ ਹੀ ਹੋਣੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਵੱਡੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਾਦੀ ਕੀਤੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਜਨਮ ਵੀ ਮੈਂ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਹੁਣ ਦਾ ਵੀ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਕੇਵਲ ਚੋਲਾ ਬਦਲਿਆ ਹੈ, ਕੱਪੜਾ ਬਦਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਜੋ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ਕਿ –

ਆਠ ਪਹਰ ਨਿਕਟਿ ਕਰਿ ਜਾਨੈ॥
ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਕੀਆ ਮੀਠਾ ਮਾਨੈ॥ ਪੰਨਾ – 392

ਐਸਾ ਜੋ ਮਿੱਠਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹਨ ***'ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਸੰਤਨ ਆਧਾਰੁ॥ (ਪੰਨਾ – 392)*** ਨਾਮ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਜੀਉਂਦੇ ਹਨ, ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਦੀ ਟੇਕ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਟੇਕ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ –

ਹੋਇ ਰਹੇ ਸਭ ਕੀ ਪਗ ਛਾਰੁ॥ ਪੰਨਾ – 392

ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਕ ਭਾਈ ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਸੰਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਮੁਲਤਾਨ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਸ਼ਾਹਕੋਟ ਹੈ ਉਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਉਥੇ ਰਸਤੇ 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੰਦੂਰ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜੋ ਵੀ ਕੋਈ ਮੁਸਾਫਰ ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਤਾਜਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਲਾਹ ਕੇ ਛਕਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਮੁਗਲ ਸਿਪਾਹੀ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ, ਓ ਬੁੱਧੂ! ਵਧੀਆ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਲਾਹ ਕੇ ਲਿਆ। ਇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਨੂੰ ਜਰਾ ਕੁ ਸੇਕ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਆਪ ਨੇ ਲਿਆ ਕੇ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਚੰਗੇ-ਚੰਗੇ ਲਿਆਈਂ, ਤੂੰ ਸੜਿਆ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਲੈ ਆਇਆ ਤੇ ਉਠ ਕੇ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਥੱਪੜ ਮਾਰੇ। ਮਹਾਤਮਾ ਚੁਪ ਕਰ ਰਹੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹੜਾ ਉਸ ਦਾ ਕੁਝ ਦੇਣਾ ਸੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਖਾਨ ਸਾਹਿਬ! ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਵੀ ਬੁੱਧੂ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਹਾਂ ਵੀ ਬੁੱਧੂ। ਐਧਰਲੇ ਪਾਸੇ ਵੀ ਦੋ ਚਾਰ ਲਾ ਦਿਓ, ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਨੂੰ ਅਕਲ ਆ ਜਾਵੇ। ਚੁਪ ਕਰਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ, ਛਾਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਭਿਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸੰਤ ਹਾਂ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਮੰਨਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤਾਕਤ ਇੰਨੀ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਹੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਸੋਨਾ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਸੀ। ਬੜੀ ਲੰਮੀ ਸਾਖੀ ਹੈ। ਸੋ ਮੁਗਲ ਸਿਪਾਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕ ਕੇ ਤੁਰ ਗਿਆ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੂਰ ਗਿਆ, ਘੋੜੇ ਤੋਂ ਗਿਰ ਗਿਆ ਤੇ ਪੱਟ ਟੁੱਟ ਗਿਆ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਦੇਖ ਲਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹਾਕ ਮਾਰੀ, ਆਪ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਿੱਠ ਤੇ ਚੁਕ ਕੇ ਲਿਆਏ, ਆਪ ਹੀ ਪੱਟੀਆਂ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਪਲਸਤਰ ਲਵਾਉਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਸਦੀ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਮੁਗਲ ਸਿਪਾਹੀ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਭਾਈ ਬੁੱਧੂ! ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਖੁਦਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਜਾ ਦੇ ਦਿਤੀ।" ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਭਲਾ ਮੰਗਦਾ ਸੀ। 'ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ, ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬਤ ਦਾ ਭਲਾ॥' ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸਿਖਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਨਾ ਮੰਗੋ, ਸਭ ਦਾ ਭਲਾ ਮੰਗੋ। ਗੁਰਮੁਖਾ! ਸਾਡੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਤਾਂ ਵੈਰ ਕੱਢ ਦਿਤਾ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ –

ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਸਭ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ॥
ਜਬ ਤੇ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮੋਹਿ ਪਾਈ॥
ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨਹੀ ਬਿਗਾਨਾ ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਹਮ ਕਉ ਬਨਿ ਆਈ॥
ਪੰਨਾ – 1299

ਐਸੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸੰਤ ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ –

ਹੋਇ ਰਹੇ ਸਭ ਕੀ ਪਗ ਛਾਰੁ॥ ਪੰਨਾ – 392

ਵਰਤਨਿ ਜਾ ਕੈ ਕੇਵਲ ਨਾਮ॥
ਅਨਦ ਰੂਪ ਕੀਰਤਨੁ ਬਿਸ੍ਰਾਮ॥ ਪੰਨਾ – 392

ਨਾਮ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਕੋਈ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਉਥੇ ਕੋਈ ਦੁਨੀਆਂਦਾਰੀ ਦੀ ਬਾਤਚੀਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ, ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਦੀ ਗੱਲ ਚਲਦੀ ਹੈ –

ਮਿਤ੍ਰ ਸਤ੍ਰੁ ਜਾ ਕੈ ਏਕ ਸਮਾਨੈ॥ ਪੰਨਾ – 392

ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੋਵੇਂ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਲੁੱਟਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਭੇਟਾ ਚਾੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਦੋਵੇਂ ਬਰਾਬਰ ਹਨ।

ਬਾਬਾ ਆਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾੜੇ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਬਾਬਾ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰੇਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਰ ਭਾਈ ਸਨ। ਉਹ ਹੋਤੀ ਮਰਦਾਨ ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਆਪ ਦੇ ਡੇਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਗਊਆਂ

ਸਨ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਉਪਰਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਬਲੋਚ ਆਏ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਗਊਆਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਲੈ ਗਏ। ਸਵੇਰੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਚਾਹ ਪਾਣੀ, ਦੁਧ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਪਸ਼ੂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਲੈ ਗਏ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਭਾਈ ਪਿਛੇ ਜਿਹੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਵਾਰੇ ਸਨ - ਕੱਟਰੂ, ਬਛਰੂ? ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਉਹ ਤਾਂ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਤੁਰ ਕੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਛੱਡ ਆਓ, ਇਹ ਵਿਚਾਰੇ ਭੁਖੇ ਮਰ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਉਧਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਗਊਆਂ ਦੁਖੀ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਬਲੋਚ ਗਊਆਂ ਨੂੰ ਲਈ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਅੱਗੇ ਫੌਜ ਨੇ ਰੋਕ ਲਏ। ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਹੋਤੀ ਦੇ ਡੇਰੇ ਦੀਆਂ ਗਊਆਂ ਹਨ। ਫੜ ਕੇ ਵਾਪਸ ਲੈ ਆਏ, ਡੇਰੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ, ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਆ ਗਈ। ਪੁਛ ਗਿੱਛ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ, ਇਹ ਗਊਆਂ ਕਿਸ ਦੀਆਂ ਹਨ? ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਕਿ ਗਊਆਂ ਕਿਸ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਇਥੇ ਕਿਵੇਂ ਆ ਗਈਆਂ? ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਇਥੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬੰਨ੍ਹ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਸੰਗਤਾਂ ਦੁੱਧ ਪੀ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਚੋਰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਲੈ ਗਏ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਚੋਰ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ *'ਚੋਰ ਸਾਧ ਸਭ ਬ੍ਰਹਮ ਪਛਾਨੈ।'* ਚੋਰ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ; ਲੈ ਕੇ ਕਿਸਨੇ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ? ਕੋਈ ਲੋੜਵੰਦ ਹੋਣੇ ਹਨ ਵਿਚਾਰੇ, ਸੋ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਵਾਪਸ ਦੇ ਦਿਓ। ਪੁਲਿਸ ਚਲੀ ਗਈ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਗਊਆਂ ਹੱਕ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਜਦੋਂ ਸਰਹੱਦ ਤੇ ਪਹੁੰਚੀਆਂ, ਕਹਿੰਦੇ ਲਓ ਬਈ ਪ੍ਰੇਮੀਓ ਲੈ ਜਾਵੋ, ਬਛਰੂ ਵੀ ਲੈ ਜਾਵੋ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਓ ਨਾ, ਖਾਇਓ ਨਾ, ਸਗੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਿਓ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੁੱਧ ਦੇਣਗੀਆਂ। ਸਿੰਘ ਸੇਵਾਦਾਰ ਸਾਰੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ। ਬਲੋਚ ਮੁੜ ਕੇ ਫੇਰ ਆ ਗਏ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, ਕੀ ਗੱਲ ਤੁਸੀਂ ਲੈ ਕੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ? ਤੁਹਾਡੇ ਬਾਲ ਬੱਚੇ ਹਨ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸੇਵਾ ਹੀ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਿਓ। ਸਾਰੇ ਬਲੋਚ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਡਿਗ ਪਏ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਮਾਫ ਕਰ ਦਿਓ, ਅਸਾਥੋਂ ਭੁਲ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀਹ-ਵੀਹ ਸੇਰ ਚੌਲ ਦਿਓ। ਤੇ ਕਿਹਾ, ਭਾਈ ਚੌਲ ਤਾਂ ਲੈ ਜਾਓਗੇ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ। ਸੋ -

ਮਿਤ੍ਰ ਸਤ੍ਰ ਜਾ ਕੈ ਏਕ ਸਮਾਨੈ॥ ਪੰਨਾ - 392

ਕੀ ਐਸੀ ਬਿਰਤੀ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ?

ਪ੍ਰਭ ਅਪੁਨੇ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਨੈ॥ ਪੰਨਾ - 392

ਕਰੋੜਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ -

ਦੁਖ ਦੂਰਿ ਕਰਨ ਜੀਅ ਕੇ ਦਾਤਾਰਾ॥
ਸੂਰਬੀਰ ਬਚਨ ਕੇ ਬਲੀ॥ ਪੰਨਾ - 392

ਐਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਬਚਨਾਂ ਦੇ ਬਲੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਬਚਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਉਹ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਊਨੇ ਵਾਲੇ ਜੋ ਇਸ ਰਾੜੇ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਸੰਪਰਦਾਇ ਵਿਚੋਂ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਇਕ ਰਾਜਾ ਗੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਆਇਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਮਹਾਰਾਜ! ਬੜੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਭਟਕ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਸਾਡੇ ਔਲਾਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਇਕ ਕੁੱਤਾ ਬੈਠਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸ਼ਰਮਾ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਧਰ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਕੁੱਤੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਸ਼ਰਮਾ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹੀ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਓ, ਗੁਰਮੁਖੋ! ਜਾਓ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮ ਲੈ ਲਵੋ।' ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਮਾਤਾ! ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਲਿਆਓ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਈਏ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਖਾਂਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਕੁੱਤਾ ਉਥੇ ਹੀ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਗਿਆ ਤੇ ਉਧਰ ਦਸ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ ਬੱਚੇ ਨੇ ਜਨਮ ਲੈ ਲਿਆ। ਸੰਤ ਜੀ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਦੇਖੋ ਇਹ ਸਾਡੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਬਗੈਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ, ਅਸੀਂ ਜਿਥੇ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਅਸੀਂ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾਲ ਹੀ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਤੇ ਐਸਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਰ ਹੀ ਜਾਵੇ। ਸੋ ਬੱਚੇ ਦੇ ਲਈ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਐਸਾ ਕਰਿਓ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਰਹੇ। ਬੱਚਾ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਥੇ ਊਨੇ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰੋਂ ਲੜਕੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੈਡ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸੀ ਜੋ ਬੱਚੇ ਦੇ ਨਾਨਾ ਜੀ ਸਨ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਬੜੀ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ, ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਭੇਜੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਐਸਾ ਬਚਨ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾਉਣੇ ਹਨ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਸੰਤ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਬਚਨ ਕਰ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ; ਕਿਤੇ ਸਾਰੇ ਬਚਨ ਠੀਕ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਘਰ ਲੜਕਾ ਬਣਾ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ, ਐਵੇਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਹਿਮ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਵਹਿਮਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਪਵੋ, ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲੈ ਗਿਆ, ਲੜਕੇ ਨੇ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਣਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਥੋੜੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ -

ਸੂਰਬੀਰ ਬਚਨ ਕੇ ਬਲੀ॥ ਕਉਲਾ ਬਪੁਰੀ ਸੰਤੀ ਛਲੀ॥
ਪੰਨਾ - 392

ਐਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇਵਤਾ ਲੋਕ ਵੀ ਮੰਗਦੇ ਹਨ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ -

ਧਾਰਨਾ - ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਖੋਜਦੇ ਫਿਰਦੇ, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਨੂੰ - 2, 4

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਉ ਖੋਜਹਿ ਮਹੇਸੁਰ॥
ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਆਪਿ ਪਰਮੇਸੁਰ॥
ਪੰਨਾ - 273

ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲੋਂ ਕੋਈ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ-

ਆਤਮ ਰਸ ਜਿਹ ਜਾਨਹੀ ਸੋ ਹੈ ਖਾਲਸ ਦੇਵ॥

ਪ੍ਰਭ ਮਹਿ, ਮੋ ਮਹਿ, ਤਾਸ ਮਹਿ, ਰੰਚਕ ਨਾਹਨ ਭੇਵ।।
ਸਰਬ ਲੋਹ ਗ੍ਰੰਥ

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ, ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਖਾਲਸਾ ਪਵਿੱਤਰ ਪੁਰਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਾਗਿਆ ਹੋਇਆ ਪੁਰਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪੂਰਨ ਜੋਤ ਜਗੈ ਘਟ ਮੈ
ਤਬ ਖ਼ਾਲਸ ਤਾਹਿ ਨਖ਼ਾਲਸ ਜਾਨੈ॥

ਉਹ ਹਰ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਇਕੋ ਆਤਮਾ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਧੁੰਦਲਾਪਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਸਦੇ ਨੇਤਰ ਮੋਤੀਆਬਿੰਦ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣਾ ਤੇ ਗੈਰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਣ। ਖਾਲਸਾ ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਨੇਤਰ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ ਹੋਣ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਆਉਂਦਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਚ ਪਰਪੱਕ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਆਖਦੇ ਹਨ –

ਮਨਿ ਸਾਚਾ ਮੁਖਿ ਸਾਚਾ ਸੋਇ॥
ਅਵਰੁ ਨ ਪੇਖੈ ਏਕਸੁ ਬਿਨੁ ਕੋਇ॥
ਨਾਨਕ ਇਹ ਲਛਣ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਹੋਇ॥
ਪੰਨਾ – 272

ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਪਾਰਬਤੀ ਨਾਲ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਕ ਥਾਂ ਆ ਕੇ ਰੁਕ ਗਏ ਤੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਏ। ਪਾਰਬਤੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਇਥੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਮੱਠ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਸਾਧੂ ਸੰਤ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਹੈ; ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ?" ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਪਾਰਬਤੀ! ਆਹ ਜਿਹੜਾ ਥਾਂ ਹੈ, ਬੜੀ ਦੇਰ ਹੋਈ, ਇਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਇਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬੜੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਉਸ ਦੇ ਇਥੇ ਬੈਠਣ ਕਾਰਣ ਇਸ ਧਰਤੀ ਦਾ ਕਣ ਕਣ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਜੇ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀਆਂ ਲਪਟਾਂ ਵੱਜ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸੋ ਮੈਂ ਇਥੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਰੂਪ, ਰੇਖ, ਰੰਗ, ਭੇਖ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਾ ਚੱਕਰ ਚਿਹਨ ਤੇ ਜਾਤ ਪਾਤ ਹੈ, ਉਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਨੇਤਰਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਾ ਮਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ, ਨਾ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ, ਨਾ ਚਿਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਹੰ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ; ਉਹ ਕੇਵਲ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਨਾਲ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਜੇ ਸਾਕਾਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੇਖਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ। ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਥੇ ਤੂੰ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਵਾਸਾ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਹੀ ਹੈ –

ਧਨ ਪਿਰ ਕਾ ਇਕ ਹੀ ਸੰਗਿ ਵਾਸਾ
ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਭੀਤਿ ਕਰਾਰੀ॥ ਪੰਨਾ – 1263

ਜਦੋਂ ਹਉਮੈ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਸਰੀਰ ਦੇ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੈ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ ਜਿਥੇ ਵੀ ਚਰਨ ਪੈ ਜਾਣ, ਉਹ ਥਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਥੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਤੀਰਥ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਜਨ ਕੀ ਟਹਲ ਸੰਭਾਖਨੁ ਜਨ ਸਿਉ ਊਠਨੁ ਬੈਠਨੁ ਜਨ ਕੈ ਸੰਗਾ॥
ਜਨ ਚਰ ਰਜ ਮੁਖਿ ਮਾਥੈ ਲਾਗੀ ਆਸਾ ਪੂਰਨ ਅਨੰਤ ਤਰੰਗਾ॥
ਪੰਨਾ – 828

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਜੇ ਮਸਤਕ ਨੂੰ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਆਸਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਜਨ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜਾ ਕੀ ਨਿਰਮਲ ਮਹਿਮਾ
ਜਨ ਕੇ ਚਰਨ ਤੀਰਥਕੋਟਿ ਗੰਗਾ॥ ਪੰਨਾ – 828

ਇਕ ਗੰਗਾ ਨਹੀਂ, ਕਰੋੜਾਂ ਗੰਗਾਂ ਦਾ ਫਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਨੂੰ ਤੀਰਥ ਵੀ ਲੋਚਦੇ ਹਨ।

ਧਾਰਨਾ – ਤੀਰਥ ਵੀ ਲੋਚਦੇ, ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਤਾਂਈ –2, 2.

ਗੰਗਾ ਜਮਨਾ ਗੋਦਾਵਰੀ ਸਰਸੁਤੀ
ਤੇ ਕਰਹਿ ਉਦਮੁ ਧੂਰਿ ਸਾਧੂ ਕੀ ਤਾਈ॥
ਕਿਲਵਿਖ ਮੈਲੁ ਭਰੇ ਪਰੇ ਹਮਰੈ ਵਿਚਿ
ਹਮਰੀ ਮੈਲੁ ਸਾਧੂ ਕੀ ਧੂਰਿ ਗਵਾਈ॥ ਪੰਨਾ – 1263

ਐਸੇ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਵੈਤ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤੀ ਤੇ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਨੂੰ ਸਭ ਲੋਚਦੇ ਹਨ।

ਜਨ ਕੀ ਧੂਰਿ ਕੀਓ ਮਜਨੁ ਨਾਨਕ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਹਰੇ ਕਲੰਗਾ॥
ਪੰਨਾ – 828

ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ – ਇਕ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਦੀ ਧੂੜੀ, ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਦੂਸਰੀ ਮੁਖ ਦੀ ਧੂੜੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਰੂਪੀ ਧੂੜੀ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਲਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰੋੜਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਲੋਚਦੇ ਹਨ–

ਤਾ ਕਾ ਸੰਗੁ ਬਾਛਹਿ ਸੁਰਦੇਵ॥ ਪੰਨਾ – 392

ਦੇਵਤਾ ਵੀ ਸੰਗਤ ਭਾਲਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ –

ਅਮੋਘ ਦਰਸੁ ਸਫਲ ਜਾ ਕੀ ਸੇਵ॥ ਪੰਨਾ – 392

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ –

ਕਰਿ ਜੋੜਿ ਨਾਨਕੁ ਕਰੇ ਅਰਦਾਸਿ॥ ਪੰਨਾ – 392

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਮੈਂ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ***'ਮੋਹਿ ਸੰਤਹ ਟਹਲ ਦੀਜੈ ਗੁਣਤਾਸਿ॥' (ਪੰਨਾ – 392)***

ਮੈਨੂੰ ਐਸੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਟਹਿਲ ਦੇ ਦਿਓ। ਐਸੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੇ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹਸਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਵੈਤ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਛੱਡ ਦਿਤੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਕਮਾ ਲਿਆ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਕਰਕੇ ਬਜਰ ਪਾਪ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪਾਪੀ ਵੀ ਤਰ ਗਏ ਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ, ਮਹਿਮਾ ਆਪ ਨੂੰ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਧਾਰਨਾ – ਸੁਣਿਓ ਮੇਰੇ ਮੀਤਾ,
ਮਹਿਮਾ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਸੰਗ ਦੀ –2, 2.
ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਸੰਗ ਦੀ, ਮਹਿਮਾ – 2, 2.
ਸੁਣਿਓ ਮੇਰੇ ਮੀਤਾ, ਮਹਿਮਾ,..........।

ਪਿੰਗਲ ਪਰਬਤ ਪਾਰਿ ਪਰੇ ਖਲ ਚਤੁਰ ਬਕੀਤਾ॥
ਪੰਨਾ – 809

ਪਿੰਗਲਾ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ, ਲੱਤਾਂ ਵਿਚ ਬੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬੰਦਾ ਦੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਐਸਾ ਬੰਦਾ ਵੀ ਪਰਬਤ ਪਾਰ ਕਰ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਛੱਜੂ ਵਾਗੂੰ ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ਵੀ ਚਤਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅੰਧੁਲੇ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸੂਝਿਆ ਗੁਰ ਭੇਟਿ ਪੁਨੀਤਾ॥
ਮਹਿਮਾ ਸਾਧੂ ਸੰਗ ਕੀ ਸੁਨਹੁ ਮੇਰੇ ਮੀਤਾ॥
ਪੰਨਾ – 809

ਐਸੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਜੋ ਫਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਮਿਤਰੋ! ਤੁਸੀਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸਰਵਣ ਕਰੋ। ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਕੀ ਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਜਿਸਨੇ ਬੰਦਗੀ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਦ੍ਵੈਤ ਖਤਮ ਕੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਧਰ ਵੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਦੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੰਗਤ ਵਿਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਿਆ ਕਰਦੀ, ਸਗੋਂ ਨਾਲ ਨਿਭਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਦੂਜੀ ਸੰਗਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਵਿਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਕਬੀਰ ਸਾਕਤ ਸੰਗੁ ਨ ਕੀਜੀਐ ਦੂਰਹਿ ਜਾਈਐ ਭਾਗਿ॥
ਬਾਸਨੁ ਕਾਰੋ ਪਰਸੀਐ ਤਉ ਕਛੁ ਲਾਗੈ ਦਾਗੁ॥
ਪੰਨਾ – 1371

ਕਬੀਰ ਸੰਗਤਿ ਕਰੀਐ ਸਾਧ ਕੀ ਅੰਤਿ ਕਰੈ ਨਿਰਬਾਹੁ॥
ਸਾਕਤ ਸੰਗੁ ਨ ਕੀਜੀਐ ਜਾ ਤੇ ਹੋਇ ਬਿਨਾਹੁ॥
ਪੰਨਾ – 1369

ਜਿਸ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਹੋਵੇ ਉਹ ਤਾਂ ਭੁਲ ਕੇ ਵੀ ਨਾ ਕਰੋ ਕਿਉਂਕਿ ਫੇਰ ਔਖਾ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ –

ਧਾਰਨਾ – ਲੇਖਾ ਪੈ ਜਾਊ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਦੇਣਾ,
ਸਾਕਤਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਨਾ ਕਰੀਂ –2, 2.

ਕਬੀਰ ਸੰਗਤਿ ਕਰੀਐ ਸਾਧ ਕੀ ਅੰਤਿ ਕਰੈ ਨਿਰਬਾਹੁ॥
ਸਾਕਤ ਸੰਗੁ ਨ ਕੀਜੀਐ ਜਾ ਤੇ ਹੋਇ ਬਿਨਾਹੁ॥
ਪੰਨਾ – 1369

ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਹੈ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਨਾਲ ਚਿਤ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਭੁਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਤੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੀ ਸੰਗਤ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਦਵੈਤ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਕੇਵਲ ਸਤਿ, ਚਿਤ, ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਸੱਚ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਮ ਤੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦਾ ਛਲਾਵਾ ਜਾਣ ਕੇ, ਉਸ ਦੀ ਤਹਿ ਦੇ ਵਿਚ ਜੋ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਮਹਾਰਾਜ ਦੱਸਦੇ ਹਨ –

ਮਹਿਮਾ ਸਾਧੂ ਸੰਗ ਕੀ ਸੁਨਹੁ ਮੇਰੇ ਮੀਤਾ॥
ਪੰਨਾ – 809

ਐ ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰੋ! ਸੁਣੋ ਧਿਆਨ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿ ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; ਐਵੇਂ ਨਾ ਸੋਚੋ ਕਿ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਉਹ ਹੁੰਦੀ ਵੀ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਕਤ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਕਤ ਵੀ ਹੈਗੇ; ਨਾਸਤਕ ਵੀ ਹੈਗੇ, ਮਨਮੁਖ ਵੀ ਹੈਗੇ ਤੇ ਬੇਮੁਖ ਵੀ ਹੈਗੇ; ਜੇ ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਵੀ ਹੈਗੇ। ਸੋ ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਜੇ ਸੰਗਤ ਮਿਲ ਜਾਏ –

ਮੈਲ ਖੋਈ ਕੋਟ ਅਘ ਹਰੇ..........॥ ਪੰਨਾ – 809

ਕਰੋੜਾਂ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਦੀ ਮੈਲ ਉਤਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ –

ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਇਸੁ ਮਨ ਕਉ ਮਲੁ ਲਾਗੀ ਕਾਲਾ ਹੋਆ ਸਿਆਹੁ॥
ਖੰਨਲੀ ਧੋਤੀ ਉਜਲੀ ਨ ਹੋਵਈ ਜੇ ਸਉ ਧੋਵਣਿ ਪਾਹੁ॥
ਪੰਨਾ – 651

ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਐਸਾ ਮੈਲਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਹਲੂ ਦੀ ਲੀਰ ਵਾਂਗ, ਜਿਹੜੀ ਉੱਜਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਜੇਕਰ ਐਸਾ ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਗੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ –

ਕਬੀਰ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਭਇਆ ਜੈਸਾ ਗੰਗਾ ਨੀਰੁ॥
ਪਾਛੈ ਲਾਗੋ ਹਰਿ ਫਿਰੈ ਕਹਤ ਕਬੀਰ ਕਬੀਰ॥
ਪੰਨਾ – 1367

ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਉਤਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਐਸੀ ਕੋਈ ਮਿਸਾਲ ਵੀ ਹੈ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਮਿਸਾਲਾਂ ਇਕ ਨਹੀਂ, ਕਈ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਗਨਕਾ ਦੀ ਬਾਤ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਕਿੰਨਾ ਮੈਲਾ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਆਚਰਨ, ਕਿੰਨੀ ਮੈਲੀ ਸੀ, ਵੇਸ਼ਵਾ ਸੀ–

ਗਨਿਕਾ ਪਾਪਣਿ ਹੋਇ ਕੈ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਗਲਿ ਹਾਰੁ ਪਰੋਤਾ॥
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 10/21

ਅਜਾਮਲ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ–

ਅਜਾਮਲੁ ਪਾਪੀ ਜਗੁ ਜਾਨੇ ਨਿਮਖ ਮਾਹਿ ਨਿਸਤਾਰਾ॥
ਪੰਨਾ – 632

ਪਤਿਤ ਅਜਾਮਲੁ ਪਾਪ ਕਰਿ ਜਾਇ ਕਲਾਵਤਣੀ ਦੇ ਰਹਿਆ॥
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 10/20

ਉਸਨੂੰ ਸਾਰਾ ਜਗ ਜਾਣਦਾ ਸੀ, ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਉਸ ਤੋਂ ਨਫਰਤ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਐਸਾ ਪਾਪੀ ਸੀ, ਅੱਧੇ ਸ੍ਵਾਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਸਦਾ ਧਿਆਨ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵੱਲ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਉਤਮ ਗਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ।

ਅਜਾਮਲ ਕਉ ਅੰਤ ਕਾਲ ਮਹਿ ਨਾਰਾਇਨ ਸੁਧਿ ਆਈ॥
ਜਾਂ ਗਤਿ ਕਉ ਜੋਗੀਸੁਰ ਬਾਛਤ ਸੋ ਗਤਿ ਛਿਨ ਮਹਿ ਪਾਈ॥
ਪੰਨਾ - 902

ਐਸੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤ, ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ 'ਚੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਨਾਮ ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਚਲਦੀ ਹੈ -

ਓਥੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਵੰਡੀਐ ਸੁਖੀਆ ਹਰਿ ਕਰਣੇ॥
ਪੰਨਾ - 320

ਉਥੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਵੰਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਆਤਮ ਵਿਚਾਰ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਉਥੇ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਮ੍ਰਿਤੂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਐਸੇ ਪਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਦੁਬਾਰਾ ਨਾ ਮਰਨਾ ਪਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਥੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਬਰੀ ਹੋ ਕੇ ਸੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਮ ਕੈ ਪੰਥਿ ਨ ਪਾਈਅਹਿ ਫਿਰਿ ਨਾਹੀ ਮਰਣੇ॥
ਪੰਨਾ - 320

ਜਮਾਂ ਦਾ ਰਾਹ ਦੂਰ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਮੌਤ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ, ਕਾਲ ਦੇ ਮੰਡਲ ਤੋਂ ਉਪਰ ਲੰਘ ਗਿਆ।

ਜਿਸ ਨੋ ਆਇਆ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸੁ ਤਿਸੈ ਹੀ ਜਰਣੇ॥
ਪੰਨਾ - 320

ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦਾ, ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਰਸ ਆ ਗਿਆ, ਉਹ ਜਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਬਾਣੀ ਉਚਰਹਿ ਸਾਧ ਜਨ ਅਮਿਉ ਚਲਹਿ ਝਰਣੇ॥
ਪੰਨਾ - 320

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਿੰਦੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਝਰਨੇ ਚਲਦੇ ਹਨ।

ਪੇਖਿ ਦਰਸਨੁ ਨਾਨਕੁ ਜੀਵਿਆ ਮਨ ਅੰਦਰਿ ਧਰਣੇ॥
ਪੰਨਾ - 320

ਐਸੀ ਮਿਸਾਲ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦੋ ਥਾਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ-

ਰੇ ਚਿਤ ਚੇਤਿ ਚੇਤ ਅਚੇਤ॥
ਕਾਹੇ ਨ ਬਾਲਮੀਕਹਿ ਦੇਖ॥ ਪੰਨਾ - 1124

ਬਾਲਮੀਕ ਨੂੰ ਤਾਂ ਦੇਖ ਲੈ, ਕਿਡਾ ਵੱਡਾ ਪਾਪੀ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਉਧਾਰ ਹੋ ਗਿਆ।

ਕਿਸੁ ਜਾਤਿ ਤੇ ਕਿਹ ਪਦਹਿ ਅਮਰਿਓ ਰਾਮ ਭਗਤਿ ਬਿਸੇਖ॥
ਪੰਨਾ - 1124

ਜਾਤ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਸੀ ਤੇ ਕਰਮ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਸਨ, ਕਿੱਡੀ ਵੱਡੀ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਸਾਰੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਭਗਤਾਂ ਵਿਚੋਂ, ਅਨੁਭਵੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਗਿਣਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਖੋਲ ਕੇ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ -

ਧਾਰਨਾ - ਵਾਟੇ ਮਾਣਸ ਮਾਰਦਾ, ਬਾਲਮੀਕ ਬਟਵਾਰਾ- 2, 2.

ਵਾਟ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਰਸਤੇ ਨੂੰ; ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਬੰਦੇ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਜੁਆਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮਾਤਾ ਮੈਂ ਹੁਣ ਜੁਆਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਕੋਈ ਮਿਹਨਤ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਿਆ ਕਰਾਂ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਮਿਹਨਤ, ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਾਹਦੇ ਲਈ ਕਰਨੀ ਹੈ? ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕੰਮ ਦੱਸਾਂਗੀ ਕਿ ਮਿਹਨਤ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ, ਨਫਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਦੱਸੋ ਮਾਤਾ ਜੀ।" "ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਿਆ ਕਰ, ਕੁਹਾੜਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਾ ਲੈ, ਚੁਰਸਤੇ ਤੇ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ ਕਰ, ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਆਇਆ, ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਪੈਸੇ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਕੁਹਾੜਾ ਗਲ ਤੇ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਫੇਰ ਉਸ ਨੂੰ ਲੁਟ ਲਿਆ ਕਰ। ਨਦੀ ਕੋਲ ਦੀ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਲੱਤ ਤੋਂ ਖਿਚ ਕੇ ਨਦੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿਆ ਕਰ, ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਰਦਾ ਵੀ ਗਾਇਬ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰੇਗਾ।" ਮਾਂ ਮੱਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਪੁਠੀ ਮੱਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ -

ਜਿਹ ਕੁਲਿ ਪੂਤੁ ਨ ਗਿਆਨ ਬੀਚਾਰੀ॥
ਬਿਧਵਾ ਕਸ ਨ ਭਈ ਮਹਤਾਰੀ॥ ਪੰਨਾ - 328

ਜਿਸ ਮਾਤਾ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਦਾ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਾਤਾ ਤਾਂ ਵਿਧਵਾ ਹੋ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ -

ਜਿਹ ਨਰ ਰਾਮ ਭਗਤਿ ਨਹਿ ਸਾਧੀ॥
ਜਨਮਤ ਕਸ ਨ ਮੁਓ ਅਪਰਾਧੀ॥ ਪੰਨਾ - 328

ਜਿਸ ਨੇ ਰਾਮ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਸਾਧੀ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਭਜਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਤਾਂ ਜੰਮਦਾ ਹੀ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਸੀ, ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਪਾਪ ਤਾਂ ਨਾ ਬੀਜਦਾ। ਮਾਂ ਨੇ ਐਸੀ ਪੁਠੀ ਮਤ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਦੂਜੀਆਂ ਮਾਤਾਵਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਧ੍ਰੂ ਦੀ ਮਾਤਾ, ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਦੀ ਮਾਤਾ, ਫਰੀਦ ਦੀ ਮਾਤਾ, ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੀ ਮਾਤਾ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵੱਲ ਲਾਇਆ, ਉਹ ਮਾਤਾਵਾਂ ਧੰਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹਨ -

ਤਿਨ ਧੰਨੁ ਜਣੇਦੀ ਮਾਉ ਆਏ ਸਫਲੁ ਸੇ॥
ਪੰਨਾ - 488

ਬਾਲਮੀਕ ਦੀ ਮਾਤਾ ਨੇ ਖੋਟੀ ਮੱਤ ਦੇ ਦਿਤੀ, ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਜਾ ਕੇ ਬੰਦਾ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਦੋ ਪੈਸੇ ਨਿਕਲੇ। ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਬੰਦਾ ਵੀ ਮਾਰਿਆ,

ਪਾਪ ਵੀ ਕੀਤਾ ਤੇ ਪੈਸੇ ਜੇਬ 'ਚੋਂ ਦੋ ਹੀ ਨਿਕਲੇ। ਮਾਂ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ, ਕਹਿੰਦਾ, ਮਾਤਾ! ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਬੜੇ ਪੁਠੇ ਕੰਮ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੁਜਦਿਲ ਡਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਤੋਂ ਦੋ ਪੈਸੇ ਲਏ, ਮੱਛਲੀ ਬਜ਼ਾਰ ਗਈ ਤੇ ਛੋਟੀਆਂ ਮੱਛੀਆਂ ਖਰੀਦ ਲਿਆਈ ਤੇ ਮੱਛੀਆਂ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ਭਰ ਲਿਆਈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਦੇਖ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਦੋ ਪੈਸੇ ਕਾਰਨ ਇਕ ਮਾਰਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਨੇ ਦੇਖ ਕਿੰਨੇ ਮਾਰੇ ਹਨ। ਆ ਕੇ ਦੇਖ ਲੈ, ਸੌ ਤੋਂ ਵੀ ਉਪਰ ਹੋਣੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਠੀ ਮੱਤ ਦੇ ਕੇ ਮਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕੰਮ ਤੇ ਲਾ ਦਿਤਾ।

ਵਾਟੈ ਮਾਣਸ ਮਾਰਦਾ ਬੈਠਾ ਬਾਲਮੀਕ ਬਟਵਾੜਾ।
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 10/19

ਇਕ ਦਿਨ ਮਹਾਤਮਾ ਆ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਸਿਸ਼ਟ ਜੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਮਿੱਤਰ ਜੀ ਵੀ ਸਨ ਅਤੇ ਜਮਦਗਨ ਆਦਿ ਵੀ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਇਸ ਨੇ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅੱਜ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਆ ਗਏ ਪਰ ਦੇਖਦਾ ਕੀ ਹੈ ਕਿ ਚੇਹਰੇ ਲਾਲ ਸੁਰਖ ਪਏ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਨ ਮਾਸ ਵਿਚ, ਪੱਟਾਂ ਵਿਚ ਲੁਕੋਇਆ ਹੋਣਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀਰੇ ਤੇ ਲਾਲ, ਮਾਸ ਵਿਚ ਸਿਵਾ ਲੈਂਦੇ ਸੀ, ਤਾਂ ਜੰਗਲ ਦੇ ਰਸਤਿਆਂ ਤੇ ਤੁਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਰਸਤੇ ਬੜੇ ਖਰਾਬ ਸਨ, ਲੁੱਟੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਹਿਣ ਲਗਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਨਿਕਲੇਗਾ, ਚੇਹਰੇ ਲਾਲ ਸੁਰਖ ਪਏ ਨੇ, ਦੱਗ ਦੱਗ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ ਤੇ ਮਸਤਕ ਦੇ ਵਿਚ ਧਨ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮਸਤਕ ਖਿੜੇ ਪਏ ਹਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਕਰ ਲਿਆ, ਲੇਕਿਨ ਪੂਰਨ ਮਹਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਗਏ, ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਏ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਉਪਰ ਉਠਦਾ–

ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟਿਆ ਮਨ ਵਿਚਿ ਹੋਆ ਖਿੰਜੋ ਤਾੜਾ।
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 10/19

ਅੱਜ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਖਿੰਜੋਤਾੜਾ ਹੋਣ ਲਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਐਵੇਂ ਮੈਂ ਬੰਦੇ ਮਾਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਕੁਝ ਨਾ ਨਿਕਲਿਆ, ਐਵੇਂ ਛੇ ਸੱਤ ਬੰਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣਗੇ। ਅੱਜ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਸੋਚ ਫੁਰੀ। ਫੇਰ ਕੁਹਾੜਾ ਲੈ ਕੇ ਮਾਰਨ ਲੱਗਿਆ ਪਰ ਬਾਹਾਂ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀਆਂ, ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਉਠਦਾ –

ਮਾਰਨ ਨੋ ਲੋਚੈ ਘਣਾ ਕਢਿ ਨ ਹੰਘੈ ਹਥੁ ਉਘਾੜਾ।
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 10/19

ਹੱਥ ਉਠਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਅੱਜ ਇਹ ਬੰਦੇ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਆਏ ਹਨ ਤੇ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿਉਂ ਡਰ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਅੱਜ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਉਹ ਹੌਂਸਲਾ ਤੇ ਜਾਹਲਪੁਣਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਲਏ। ਪੂਰੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਫਲ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅੰਦਰਲੀ ਮੈਲ ਧੋ ਦਿੰਦੇ ਹਨ; ਜਿਥੇ ਪਾਪ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਲੱਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਾਪ ਨੱਠਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਐਸੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਿੰਨੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਗਏ। ਭੂਮੀਏ ਦੇ ਪਾਸ ਗਏ, ਉਹ ਚੋਰ ਸੀ; ਸੱਜਣ ਠੱਗ ਦੇ ਪਾਸ ਗਏ, ਉਹ ਡਾਕੇ ਮਾਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਬੰਦੇ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ; ਕੌਡੇ ਰਾਖਸ਼ ਦੇ ਪਾਸ ਗਏ ਤਾਂ ਕੌਡਾ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਖਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਿਹੈ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕੰਬ ਗਿਆ, ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਆ ਗਿਆ, ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਾਲਮੀਕ ਨੂੰ ਹੋਇਆ, ਮਹਾਤਮਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਕੀ ਗੱਲ! ਤੂੰ ਮਾਰਦਾ ਨਹੀਂ ਸਾਨੂੰ? ਤੂੰ ਤਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈਂ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਅੱਜ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਜੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ।

ਸਤਿਗੁਰ ਮਨੂਆ ਰਾਖਿ ਹੋਇ ਨ ਆਵੈ ਉਛੋਹਾੜਾ।
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 10/19

ਕਹਿਣ ਲਗਿਆ ਮੇਰਾ ਜੋਸ਼ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਹਾਤਮਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਇਹ ਤਾਂ ਦੱਸ ਤੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮਾੜੇ ਕੰਮ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ?" ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਮੇਰਾ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਹੈ। ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਭਾਵੇਂ ਮਾੜਾ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ, ਉਸਦੇ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ।

ਅਉਗਣੁ ਸਭ ਪਰਗਾਸਿਅਨੁ ਰੋਜਗਾਰੁ ਹੈ ਏਹੁ ਆਸਾੜਾ।
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 10/19

ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਹੈ, ਬੰਦੇ ਮਾਰ ਕੇ, ਤਾਂ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਮਹਾਤਮਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਬਾਲਮੀਕ! ਜਿਹੜੇ ਤੂੰ ਇਹ ਖੋਟੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕਰਮ ਬੀਜ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਇਹ ਫੇਰ ਤੈਨੂੰ ਵੱਢਣੇ ਪੈਣੇ ਹਨ। ਫੇਰ ਤੂੰ ਔਖਾ ਹੋਵੇਂਗਾ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਰਮਾਂ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਫਲ ਦੇਣਾ ਹੈ ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਭੁਗਤਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ –

ਧਾਰਨਾ – ਫਲ ਦਿਤਿਆਂ ਬਾਝ ਨਾ ਜਾਣਾ,
ਤੇਰਿਆਂ ਕਰਮਾਂ ਨੇ ਬੰਦਿਆ –2, 2.

ਦਦੈ ਦੋਸੁ ਨ ਦੇਊ ਕਿਸੈ ਦੋਸੁ ਕਰੰਮਾ ਆਪਣਿਆ॥
ਜੋ ਮੈ ਕੀਆ ਸੋ ਮੈ ਪਾਇਆ ਦੋਸੁ ਨ ਦੀਜੈ ਅਵਰ ਜਨਾ॥
ਪੰਨਾ – 433

ਮਹਾਤਮਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਬਾਲਮੀਕ! ਤੂੰ ਬੜਾ ਡਾਹਢਾ ਹੈਂ, ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪਿਛੇ ਇਕ ਐਸੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰਾਮ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਗੋਬਿੰਦ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਐਸਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਕਰਮ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ; ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਰਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕਰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ – ਜਿਹੜੇ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਭੁਗਤ ਰਹੇ ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਲਬਧ ਕਰਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰ ਤੇ

ਅਸੀਂ ਆਏ ਹਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਕਰਮ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਲਿਖ ਦਿਤੇ ਗਏ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਐਨੇ ਭੋਗਣੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਸਾਧੂ ਸੰਤ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਈਸ਼ਵਰ ਕੋਟੀ ਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਪਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਰਮ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਭੋਗਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਰਮ ਈਸ਼ਵਰ ਕੋਟੀ ਦੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਭੋਗਣੇ ਪਏ। ਦੂਸਰੇ ਕਰਮ ਉਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਅਸੀਂ ਅਰਬਾਂ ਸਾਲ ਪਹਿਲੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹ ਭੰਡਾਰ ਵਿਚ ਪਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਚਿਤ ਕਰਮ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਤੀਸਰੇ ਕਰਮ ਉਹ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਰੋਜ਼ ਦੀ ਰੋਜ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਦਾ ਫਲ ਤਾਂ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਮਿਲੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੁਝ ਐਸੇ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦਾ ਫਲ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਿਲੇਗਾ ਜਦੋਂ ਦੁਬਾਰਾ ਸੰਯੋਗ ਦੇ ਨਾਲ ਫੇਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋਵਾਂਗੇ, ਭਾਵੇਂ ਜਾਨਵਰ ਬਣ ਜਾਈਏ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਜਾਨਵਰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਬਣੇਗਾ ਜਦੋਂ ਵਾਰੀ ਆਵੇਗੀ, ਅਤੇ ਫੇਰ ਉਹ ਜਾਨਵਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਤੋਂ ਬਦਲਾ ਲਵੇਗਾ। ਇਹ ਕਰਮ ਦਾ ਬਦਲਾ ਜਾਂਦਾ ਨਹੀਂ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਊਨੇ ਵਾਲੇ, ਜੋ ਰਾੜੇ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਪਰਦਾਇ ਵਿਚੋਂ ਸਤਵੀਂ ਥਾਂ ਤੇ ਹਨ, ਆਪ ਸਾਹਨੇਵਾਲ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਥੇ ਸਰਦਾਰ ਸੁਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਏ ਸਨ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰਾਜ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਿੰਘ ਮੱਲਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸੀ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਕਾਫੀ ਦੂਰ ਤੱਕ ਇਲਾਕਾ ਰੋਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਹਾਥੀ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਇਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸੁਧ ਸਿੰਘ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਵਿਚਾਰ ਲਈ। ਜਦੋਂ ਆ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ, ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਇਹ ਹਾਥੀ ਤੁਹਾਡਾ ਹੈ? ਕਹਿਣ ਲਗਾ, "ਹਾਂ ਜੀ।" ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਇਹਦੇ ਉੱਤੇ ਨਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ਕਰ ਭਾਈ।" "ਮਹਾਰਾਜ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ?" "ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦਾ ਤੇਰਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰਨ ਨੂੰ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਵੀ ਇਹਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕਦੋਂ ਮਾਰਾਂ। ਤੂੰ ਸਾਡਾ ਬਚਨ ਮੰਨ ਲੈ, ਇੰਨਾ ਹੀ ਬਹੁਤ ਹੈ।" "ਮਹਾਰਾਜ! ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਦੱਸ ਤਾਂ ਦਿਓ ਕਿ ਇਹਦੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਹੈ?" ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ, ਜਦੋਂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ, ਮੁਗਲ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਘੇਰਿਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੂੰ ਵੀ ਵਿਚ ਸੀ। ਤੇਰੀ ਗਲਤੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਬੇਦਾਵਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਤੂੰ ਵੀ ਬੇਦਾਵੇ ਉਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਤੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਾਝੇ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੂੰ ਭਾਈ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਖਿਦਰਾਣੇ ਦੀ ਢਾਬ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰੀ ਦਾ ਵਰ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਸੋ ਹੁਣ ਸੁਖ ਭੋਗਣ ਵਾਸਤੇ ਤੈਨੂੰ ਸਰਦਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਹਾਥੀ ਹੈ ਇਹ ਤੇਰਾ ਨੌਕਰ ਸੀ; ਇਸ ਨੇ ਚੋਰੀ ਕਰ ਲਈ, ਤੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕੁੱਟਿਆ ਅਤੇ ਕੁੱਟਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਮਰ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਤੂੰ ਸੋਚ ਲੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਧਰੇ ਬਾਹਰ ਭੇਜ ਦੇ, ਕਿਤੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਛੱਡ ਦੇ; ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇਰਾ ਕਰਮ ਟਲ ਜਾਵੇ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਪਿਛੋਂ ਉਠ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਹਾਥੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠਦਾ। ਜਿਹੜੇ ਨਾਲ ਅੰਗ ਰਖਿਅਕ ਸਨ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਸਰਦਾਰ ਜੀ! ਸੰਤ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਮਾਰ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਐਵੇਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਹਾਥੀ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਅਤੇ ਜੇ ਇਸ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹਿਕਾਅ ਦਿਤਾ। ਇਹ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ ਫਿਰ ਗਿਆ। ਨਤੀਜਾ ਕੀ ਹੋਇਆ, ਜਦੋਂ ਦੋ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਸੰਗਤ ਊਨੇ ਸਾਹਿਬ ਗਈ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾ ਹੀ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਤੇ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ, "ਸਰਦਾਰ ਸੁਧ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ?" ਸੰਗਤ ਨੇ ਦੱਸਿਆ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਵੀਹ ਕੁ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ, ਉਸ ਨੂੰ ਹਾਥੀ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿਤਾ।" ਬਾਬਾ ਜੀ ਚੁਪ ਕਰ ਗਏ, ਕਹਿੰਦੇ ਭਾਈ! ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ ਸਾਡਾ ਬਚਨ ਨਾ ਮੰਨਿਆ; ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸੋ ਇਹ ਜੋ ਬੀਜੇ ਹੋਏ ਕਰਮ ਹਨ ਉਹ ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਇਕ ਐਸਾ ਬੀਜ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਆਦਮੀ ਭੁਲੇਖੇ ਨਾਲ ਬੀਜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਤੁਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਤਕ ਇਹਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਇਹ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਕਰਮ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੱਟਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ –

ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਕਾਟੈ ਕੋਟਿ ਕਰਮ॥ ਪੰਨਾ – 1195

ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਗਿਆਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਤਮ ਸਥਿਤੀ 'ਚ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਜਿਹੜਾ ਮੈਂ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਜੀਵ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਦਾ ਹੀ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ, ਫੇਰ ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ

ਜਿਉ ਜਲ ਮਹਿ ਜਲੁ ਆਇ ਖਟਾਨਾ॥
ਤਿਉ ਜੋਤੀ ਸੰਗਿ ਜੋਤਿ ਸਮਾਨਾ॥ ਪੰਨਾ – 278

ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਕਰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਭਸਮ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਯੋਗ ਵਾਲੇ ਇਹ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਦੇ ਉਤੋਂ ਬਿਰਤੀ ਲੰਘ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਵਿਵੇਕ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਬਿਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਐਨਾ ਸੇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਬੀਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰਾ ਹੀ ਸੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਰਮ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਕੇਵਲ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਦੇ ਕਰਮ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਸੰਸਾਰੀ ਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ।

LLLLLL

'ਚਲਦਾ'

The Celestial Song
ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਗੀਤ

ਮੂਲ ਲੇਖਕ - ਡਾ. ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ
ਅਨੁਵਾਦਕ - ਡਾ. ਬੀਬੀ ਤੇਜਿੰਦਰ ਮਲਹੋਤਰਾ

ਜੀਵਨ ਖੇਡ

ਪੂਰਬ ਤੋਂ ਉਦੈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸੂਰਜ
ਪੂਰਬ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ
ਇਹ ਧਰਤੀ ਹੈ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦੀ ਵੀਰਾਂ ਦੀ।
ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਪੀਰ ਫਕੀਰਾਂ ਦੀ।
ਭਾਰਤ ਦੀ ਕੋਖ ਨੇ ਜਨਮੇ
ਅਨਮੋਲ ਸਾਧੂ ਸੰਤ
ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਕ ਸੂਰਜ ਨੇ ਪਰਦਾਨਿਆ
ਸਤਿ ਦਾ ਮੰਤ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਸੀ ਉਸ ਸਤਿ ਦੇ ਸੂਰਜ ਦਾ।
ਪੰਜਾਬ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਸੂਰਜ ਸੀ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ।
ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਮਿਟ ਗਿਆ ਸੀ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਦਾ,
ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਆਪ ਧਾਰਿਆ ਸੀ ਰੂਪ ਰੱਬ ਦਾ।
ਸਤਿ ਦਾ, ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦਾ ਰਾਹ ਦੱਸਣ ਆਇਆ ਸੀ,
ਉਹ ਧੁਰ ਤੋਂ ਅਨੇਕ ਬਖਸ਼ਸ਼ਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ।
ਚੰਗਾ ਘਰ, ਰਿਜ਼ਕ, ਪਤਨੀ, ਪਰਵਾਨਿਆ,
ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸੀ ਉਸ ਮਾਣਿਆ।
ਬਖਸ਼ੇ ਸੀ ਰੱਬ ਨੇ ਦੋ ਸੋਹਣੇ ਲਾਲ
ਪਰ ਮਨ ਸਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਪ੍ਰਭੂ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ
ਆਤਮਕ ਅਨੰਦ ਅੰਦਰ ਸਦਾ ਵਿਚਰਦੇ
ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਭਲਾ ਸੀ ਸਦਾ ਚਿਤਵਦੇ
ਸੇਵਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਰਾਹ ਸੀ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ
ਮਨੁਖੀ ਜਾਗ੍ਰਤੀ ਲਿਆਣਾ ਆਦਰਸ਼ ਆਪ ਦਾ
ਲੋਕਾਈ ਆਖਦੀ ਨਾਨਕ ਅਮੀਰ ਗਰੀਬ ਦਾ,
ਨਿਸ਼ਕਾਮਤਾ ਉਸ ਦੀ ਨੇ ਵਿਨ੍ਹਿਆ ਹਿਰਦਾ ਸਰਬ ਦਾ।
ਵਿਸ਼ਵ ਤੇ ਛਾ ਗਿਆ ਸੀ ਸਾਰੇ ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਥਾਂ ਖਾਲੀ,
ਸੁਚੱਜੀ ਜੁਗਤ ਉਸ ਦੀ ਸੰਦੇਸ਼ ਅਤੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ
ਇਕੱਠਾ ਕਰ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੋਹਿਆ ਉਸ ਨੇ
ਸਭ ਨੂੰ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਬਣਾਇਆ ਉਸ ਨੇ
ਸਤਿ ਦੇ ਰਾਖੇ ਬਣੇ ਸੇਵਕ, ਸਿੱਖ
ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਕਮਾਉਣ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ।
ਨਾਨਕ ਦੀ ਜੋਤ ਦਸਾਂ ਵਿਚ ਹੋਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ।
ਦਸਵੀ ਜੋਤ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਵਿਚ ਵਿਦਮਾਨ।
ਪੂਰਨ ਗਿਆਨਵਾਨ ਪੂਰਨ ਜੋਤ ਨਾਨਕ ਦੀ ਸੀ,
ਆਪ ਸਤਿ ਸੀ ਧਰਮ ਉਸ ਦਾ ਸਤਿ ਸੀ।
ਧਰਮ ਦਾ ਕੀਤਾ ਉਥਾਨ ਉਪਯੋਗੀ ਬਣਾਇਆ
ਧਰਮ ਨਾਨਕ ਨੇ ਜੋ ਦਿਤਾ ਪੂਰਨ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ।
ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜੁਲ ਕੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਦਿਤਾ ਆਦੇਸ਼,
ਪ੍ਰੇਮ, ਸੇਵਾ, ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਦਿਤਾ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸੰਦੇਸ਼।
ਏਕੋ ਦੇਖੋ, ਦੂਸਰਾ ਨਾ ਕੋਈ ਜਾਣੋ,
ਰੰਗ ਰੂਪ ਦਾ ਭੇਦ ਭਾਵ ਨਾ ਕੋਈ ਪਛਾਣੋ।
ਆਪਣੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ, ਆਨ ਬਾਨ ਸੀ ਨਹੀਂ ਅਧੂਰੀ,
ਲੋਕ ਜੀਵਨ ਗਿਆਨ ਚਾਨਣੀ ਵੀ ਸੀ ਪੂਰੀ।
ਸੁਚੇਤ ਕੀਤਾ, ਜਦੋਂ ਧਰਮ ਲੱਗੇ ਹੋਣ ਮਲੀਨ
ਸਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬੀੜਾ ਚੁਕਣ ਲਈ ਕੀਤਾ ਪ੍ਰਬੀਨ।
ਸੱਚੇ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਸ਼ਕਤੀ।
ਜਿਹੜੀ ਸਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇਂਵਦਾ ਨਾਲ ਭਗਤੀ।
ਸਿੱਖ ਸਦਾ ਹੀ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ
ਤਾਂ ਜੋ ਧਰਮ ਸਦਾ ਹੀ ਅਟੱਲ ਅਮਰ ਰਹੇ
ਸੱਚ ਸਦਾ ਰਹੇ ਕਾਇਮ ਬੁਰਿਆਈ ਨਾ ਆਵੇ ਨੇੜੇ
ਸਿੱਖ ਸਦਾ ਹੀ ਰਹਿਣ ਗੁਣਵਾਨ, ਪਾਪ ਮਤ ਨਾ ਫੇੜੇ।
ਸਿੱਖ ਸਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸੁਚੇਤ ਦੇਖਦੇ ਸਮਾਂ
ਰਹਿੰਦੇ ਸਦਾ ਤਿਆਰ, ਲਾਲ ਜਾਏ ਮਾਂ।
ਕਰਨ ਇਹ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚਨੌਤੀ ਦਾ
ਜਦੋਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਤੋਂ ਵੀ ਖਤਰਾ ਮੂਲਾਂ ਦਾ।
ਲਗਦਾ ਸੇਕ ਹਰੇਕ ਘੜੀ ਤੇ ਦੇਂਵਦੇ ਪਹਿਰਾ
ਦੇਸ਼ ਤੇ ਬਣੀ ਔਖੀ ਘੜੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਸਹਿੰਦਾ।
ਔਖੇ ਸੌਖੇ ਸਮੇਂ ਸਾਰੇ ਕਟਦੇ ਰਹੇ, ਝਲਦੇ ਰਹੇ,
ਸਾਰੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਆ, ਰਾਹ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਰਹੇ।
ਪ੍ਰਾਰਬਧ ਹੈ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ
ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ ਕਿਸਮਤ ਹਵਾ ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਹੱਥ
ਸਤਿ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪੈਦਾ ਗੁਰੂ, ਮਹਾਂਪੁਰਖ
ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੀਵਨ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਯੁੱਗ ਪੁਰਸ਼।
ਸਾਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਸਬਕ ਕਰ ਨੇਕ ਕਰਮ
ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਵੈਰਾਗ ਤੇਰਾ ਸੱਚਾ ਧਰਮ
ਇਕੋ ਹੈ ਪਸਰ ਰਿਹਾ ਨਹੀਂ ਦੂਸਰਾ ਹੋਰ ਜ਼ਹੂਰ,
ਅਸੀਂ ਪੁੱਤ ਸੂਰਜ ਦੇ, ਉਸ ਦਾ ਹੀ ਸਭ ਨੂਰ।
ਹਰੇਕ ਨੇ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਕਰਣੇ, ਇਹੋ ਸੱਚਾ ਧਰਮ,
ਰੱਬ ਨੂੰ ਅਰਪਣਾ ਤੇ ਲੱਭਣਾ, ਨਹੀਂ ਕਰਨੇ ਕੁਕਰਮ।

ਜੀਵਨ ਖੇਡ ਸਾਰੀ ਦਾਤਾ ਖਿਡਾਉਂਦਾ ਹੈ,
ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਜੋ
ਲਿਖੀ ਵਿਧਾਤਾ ਸਾਡੀ ਝੋਲੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।
ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਚਲਾਵੇ ਖੇਡ ਸਾਰੀ,
ਅਸੀਂ ਖੇਡ ਖੇਡਦੇ ਹਾਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਲਈ
ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਹਨ ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਦੀ ਅਮਾਨਤ
ਧੁੰਦਲੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਅਤੀਤ, ਹੁਣ ਤੇ ਕਿਆਮਤ
ਬੁਝਾਰਤ ਹੈ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਭਵਿੱਖ
ਸਤਿ ਸਦਾ ਹੀ ਚਮਕਦਾ ਪੈਂਦਾ ਦਿਖ।
ਜੀਵਨ ਖੇਡ ਅਵੱਸ਼ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਮੱਧਮ
ਅਟੱਲ ਹੈ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਬੰਨਿਆ ਨਿਯਮ।

ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਹੈ ਕੇਵਲ ਅਵਿਨਾਸ਼ ਦਾ ਅੰਗ
ਅਟੱਲ ਹੈ ਵਸਦਾ ਜੀਵਨ ਇਸ ਸੰਗ।
ਆਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਤੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਨਾਲ
ਕੇਵਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ ਸਥਿਰ ਅਕਾਲ।
ਬਾਕੀ ਹੈ ਸਭ ਕੁਝ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਅੰਦਰ
ਸੱਚ ਸਦੀਵ ਵਸਦਾ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਮੰਦਰ
ਅਸੀਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਪ੍ਰਨਾਮ ਸਦਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ
ਜੋ ਸਤਿ ਦਾ ਸਰੋਤ ਵਸਦਾ ਸਾਡੇ ਹੀ ਅੰਦਰ
ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਧਰਮ ਦੀ ਸ਼ੁਧਤਾ
ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਨੌਕਰ/ਮਾਲਕ ਦੀ ਬੁੱਧਤਾ।
ਇਸ ਤਾਣ ਦੀ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ
ਅਸੀਂ ਆਫਤ ਵੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵੀ।

ਜੀਵਨ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਹੈ ਲੰਮੇਰਾ ਤੇ ਕਈ ਭਾਂਤ ਦਾ
ਵਿਧਾਤਾ ਦੇ ਅਸਚਰਜ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਤਾਂਘਦਾ।
ਜੀਵਨ ਦੇ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਹਰ ਕੋਈ ਨਿਹਾਰਦਾ,
ਵੱਖ ਵੱਖ ਦਾਤਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪਿਆਰਦਾ।
ਮਨੁੱਖ ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਉਚੀਆਂ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ
ਬੀਰਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਚਮਕਦੀਆਂ ਗਥਾਵਾਂ
ਸੁਹਿਰਦ ਸੋਹਣੇ ਚਮਕਦੇ ਚਿਹਰੇ ਲਾਲੋ ਲਾਲ।
ਦਸਦੇ ਹਨ ਸਾਨੂੰ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹਾਲ।
ਪਰ ਉਤਮ ਕੋਟਨ ਮੇਂ ਹੈ ਕੋਈ ਕੋਈ
ਬਲੀ ਧਰਮ ਵਾਲਾ ਉਸ ਜਿਹਾ ਨਾ ਹੋਰ ਕੋਈ
ਇਹ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਿਆਰੇ,
ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸਭ ਜਾਣ ਬਲਿਹਾਰੇ।
ਘੱਲੇ ਸਨ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪ
ਧਰਮ ਚਲਾਉਣ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਸਨ ਉਹ ਥਾਪ।
ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਰਾਹ ਦਿਖਾਉਣ ਆਪ ਆਏ ਸਨ
ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਘਰ ਦਾ ਰਾਹ ਦਿਖਾਉਣ ਆਏ ਸਨ।
ਭਾਰਤ ਵੰਸ਼ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਧਾਉਣ ਆਏ ਸਨ
ਵਿਧਾਤਾ ਦੀ ਮਿਹਰ ਵੰਡਣ ਆਏ ਸਨ।

ਹੇ ਗੋਬਿੰਦ ਰੂਪ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀਓ
ਹੈ ਸਮਾਂ ਤੇਰੇ ਅੱਗੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਉਣ ਦਾ
ਮਨੁਖਤਾ ਨੂੰ ਤੇਰੇ ਦੱਸੇ ਰਾਹ ਪਾਉਣ ਦਾ
ਕੀ ਨੇ, ਨਫਰਤ ਤੇ ਵੈਰ ਮਿਟਾਉਣ ਦਾ
ਮਾਰਗ ਸਾਫ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਖਾਉਣ ਦਾ
ਨਿਰਮਲ ਨਵਾਂ ਨਰੋਆ ਰਸਤਾ ਬਣਾਉਣ ਦਾ
ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਦਾ ਰੱਬੀ ਸੰਦੇਸ਼ ਸੁਣਾਉਣ ਦਾ
ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਿਹਾ ਸੱਚਾ ਕਰਮ,
ਮੂੰਹ ਮੋੜਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਮਨੁੱਖ
ਇਸ ਕਰਕੇ ਵਿਚਰਿਆ ਵਿਚ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ
ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਦਿਬਜ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੇਤਰ
ਅੰਤ ਅਸੀਂ ਕਰੀਏ ਬੇਨਤੀ, ਦੋਵੇਂ ਕਰ ਜੋੜ
ਛੇਤੀ ਭੇਜੋ ਕੋਈ ਜਗਦੀ ਜੋਤ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਹੋਰ।
ਖੜ੍ਹੇ ਹਾਂ ਚੌਰਾਹੇ ਕਰਦੇ ਅਸੀਂ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ

ਮੰਗਦੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਰੱਬ ਦੀਆਂ ਮਿਹਰਾਂ ਬਰਾਬਰ
ਹੇ! ਗੋਬਿੰਦ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਲਾਲ
ਸਾਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਤੋਂ ਛੁਡਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਗੋਪਾਲ।
ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਨ ਬਾਨ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਰਵੇਸ਼।
ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਸੱਚ ਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਦੱਸ ਆਦੇਸ਼।
ਸਵਰਗ ਦੀ ਪਿਲੱਤਣ ਹਟਾ ਦੇ, ਮਿਟਾ ਦੇ
ਕੀਤੇ ਅ-ਕਰਮ ਜੋ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਮ ਹੇਤ
ਸਹੀ ਕਰਮ ਸਿਖਾ ਦੇ, ਧਰਮ ਦੇ ਰਾਹ ਪਾ ਦੇ।
ਕਿਥੇ ਗਈ ਉਹ ਆਰੀਆ ਕੌਮ ਬਹਾਦਰ
ਜਿਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਸਦਾ ਸੀ ਕਾਦਰ
ਰਖਦੇ ਸੀ ਧਰਤੀ ਦੀ ਆਨ ਤੇ ਸ਼ਾਨ
ਝੇਲਦੇ ਸੀ ਦੁਖ ਡਾਹਢੇ, ਰਖਦੇ ਸੀ ਮਾਨ।
ਨਹੀਂ ਸਹਿੰਦੇ ਸੀ ਉਂਗਲੀ ਚੁੱਕੀ ਹੋਈ
ਨਹੀਂ ਝਲਦੇ ਸੀ ਠੱਠਾ ਮਖੌਲ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਸਨ ਭੈ ਤੋ ਰਹਿਤ
ਜੀਵਨ ਦੀ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ ਸੀ ਕੋਈ ਆਸ
ਪ੍ਰੇਮ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਸੇਵਾ ਰਖਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅੰਗ।
ਭਾਰਤ ਮਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਹੋਣ ਨਾ ਦਿੰਦੇ ਭੰਗ।
ਇਸ ਲਈ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ ਯੋਧੇ ਤੇ ਬਲੀ ਪੂਰੇ
ਭਾਰਤ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਰਹੀ ਸਦਾ ਹੀ ਸਿਖਰ ਤੇ
ਭਾਰਤ ਪ੍ਰਤੀ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਸਤਿਕਾਰ ਪੂਰਾ
ਹੁਣ ਕਰੇਗਾ ਕੌਣ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਪੂਰਾ?
ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹੇਗਾ ਕੌਣ?
ਕੌਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇਗਾ ਕੌਣ?
ਭਾਰਤ ਮਾਂ ਦੀ ਨਵੀਂ ਤਕਦੀਰ ਲਿਖੇਗਾ ਕੌਣ?
ਲੋੜ ਹੈ ਧਰਮ ਦੇ ਪੂਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ
ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋੜਨ ਵਾਲੇ ਦੀ
ਹਲੂਣੇ ਜਿਹੜਾ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਆ ਕੇ
ਜੀਵਨ ਮਨੋਰਥ ਨੂੰ ਦੱਸੇ ਆ ਕੇ

ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਸਥਿਰ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਤੇ ਸਥਿਰ
ਪੁਰਖਾਂ ਪਿਛਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਪਛਾਨਣ ਫਿਰ
ਗਾ ਲੈਣ ਦਿਓ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ
ਬਣਾ ਲੈਣ ਦਿਓ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਆਪਣੀ
ਬੰਦੇ ਬਹਾਦਰ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਦਿਓ
ਸੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ਸੀ ਸਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਸੀ ਉਹ
ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਗੋਬਿੰਦ ਦੀ ਸਾਖੀ ਸੁਣਾਉ
ਧਰਮ ਹੇਤ ਜਿਸ ਕੀਤੀ ਇਕੱਠੀ ਲੋਕਾਈ
ਬਾਰ ਬਾਰ ਦੱਸੋ, ਬਾਰ ਬਾਰ ਗਾਉ
ਕਿਤੇ ਭੁੱਲ ਨਾ ਜਾਣਾ, ਵਿਸਰ ਕਦੇ ਨਾ ਜਾਉ।
ਜੋ ਕਿਹਾ ਤੇ ਕੀਤਾ ਸੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਨੇ,
ਕਰਾਓ ਪਕਾ ਇਹ ਸਬਕ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ
ਪੂਰਾ ਮਿਲੇਗਾ ਗਿਆਨ ਇਸ ਅੰਦਰ
ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਜਾਣ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੰਦਰ
ਪਕੇ ਹੋ ਕੇ ਚਲਣ ਇਸ ਰਾਹ ਤੇ
ਪੱਕੇ ਪੈਰੀਂ ਤੁਰਨ ਇਸ ਮਾਰਗ ਤੇ।
ਉਸ ਘੜੀ ਨੂੰ ਦਿਨ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੋ (ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 43 ਤੇ)

Book of Wisdom
ਵਿਵੇਕ ਬੋਧ

ਮੂਲ ਲੇਖਕ – ਡਾ. ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ
ਅਨੁਵਾਦਕ – ਡਾ. ਬੀਬੀ ਤੇਜਿੰਦਰ ਮਲਹੋਤਰਾ

ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂਤ

ਵੇਦ, ਭਾਰਤੀ ਫਿਲੌਸਫੀ ਦਾ ਸਰੋਤ ਹਨ, ਸਾਰੀਆਂ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਦਾ ਸਰੋਤ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਸਰੋਤ ਹਨ। ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡੇ ਹੋਏ ਹਨ– ਮੰਤਰ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ। ਮੰਤਰ ਭਾਗ ਮੁਢਲਾ ਭਾਗ ਹੈ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਭਾਗ ਨੂੰ ਮੰਤਰ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਕੇ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਕੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਭਾਗ ਦੇ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸੇ ਹਨ 1. ਬ੍ਰਾਹਮਣ 2. ਆਰਣਯਕ 3. ਉਪਨਿਸ਼ਦ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਭਾਗ ਸਾਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਉਹ ਤਰੀਕੇ ਤੇ ਮੰਤਵ ਦਸਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਯੱਗ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੂਜਾ ਭਗਤੀ, ਅਧਿਆਤਮਕ ਅਭਿਆਸ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦਸਦਾ ਹੈ। ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਸਾਨੂੰ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਕਿਥੋਂ ਬਣਿਆ, ਸਾਡਾ ਕੀ ਮੂਲ ਹੈ? ਕਿਵੇਂ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਤੇ ਸਾਡਾ ਇਕੋ ਆਧਾਰ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਚੇਤਨਤਾ ਨੂੰ ਉਸ ਮੂਲ ਤੱਤ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਣਾ ਹੀ ਸਾਡਾ ਮੰਤਵ ਹੈ, ਜੀਵਨ ਲਕਸ਼ ਹੈ ਤੇ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ। 'ਅਮਰਕੋਸ਼' ਅਨੁਸਾਰ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਧਰਮ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਅਰਥ ਡੂੰਘਾ ਹੈ ਤੇ ਰਹੱਸਮਈ ਹੈ। ਸ਼ੰਕਰਾਚਾਰੀਆ ਤੇ ਹੋਰ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸੰਵੇਦ ਹਨ– ਪਹਿਲਾ ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਆਤਮਾ ਦਾ ਅਗਿਆਨ ਦੂਰ ਕਰੇ, ਦੂਸਰਾ ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਜਗਿਆਸੂ ਦਾ ਹੋਰ ਉਪਰ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਵਲ ਜਾਨ ਦਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇ, ਤੀਸਰਾ ਜਿਹੜਾ ਸਾਨੂੰ ਮੋਹ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰੇ, ਸੰਸਾਰਕ ਮੋਹ ਤੋਂ ਛੁਡਾਏ, ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਛੁਡਾਏ, ਸਰੀਰਕ ਮੋਹ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਦੁਆਵੇ। ਮੁਕਤੀ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਹੜੇ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਉਪਲਬਧ ਹਨ ਉਹ ਇਕ ਸੌ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੀ ਹਨ। ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਵਿਚ ਮੰਨੀ ਹੋਈ ਹੈ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਰਾਂ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਵਧੇਰੇ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੰਕਰਾਚਾਰੀਆ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਵਿਆਖਿਆ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਨ ਹੈ, ਸੋਹਣੀ ਹੈ। ਇਕ ਟੀਕਾ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ੰਕਰਾਚਾਰੀਆ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਬ੍ਰਹਮਸੂਤਰ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਨੂੰ ਵੇਦਾਂਤ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਵੇਦਾਂ ਤੋਂ ਨਿਕਲੇ ਉਤਮ ਵੇਦ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਪਨਿਸ਼ਦ, ਬ੍ਰਹਮਸੂਤਰ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਕਰਕੇ ਗੀਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਸਥਨਤਰੀਆ ਕਰਕੇ ਵੇਦਾਂਤ ਦੀ ਮੁਢਲੀ ਪਾਠ ਗ੍ਰੰਥ ਫਿਲੌਸਫੀ ਰਾਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਵੇਦਾਂਤ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ – ਗਿਆਨ ਦਾ ਅੰਤ; ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਪੜ੍ਹਨ ਉਪਰੰਤ ਹੋਰ ਕੁਝ ਜਾਨਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ। ਤੱਤ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਵਿਦਿਆ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਇਸ ਦੇ ਹੋਰ ਨਾਮ ਹਨ ਉਪਨਿਸ਼ਦ, ਅਧਿਆਤਮ ਵਿਦਿਆ, ਅਮਰ–ਸਮਤਕ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ। ਇਸ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸ਼ੰਕੇ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਤੱਤ ਗਿਆਨ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਦਿਆ ਰਾਹੀਂ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ – ਬ੍ਰਹਮ ਜੋ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਪਕੜ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਦੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਬੁੱਧੀ ਤੇ ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ; ਉਹ ਕੇਵਲ ਗਿਆਨ ਹੈ, ਨਿਰੋਲ ਗਿਆਨ ਸਾਗਰ ਵਰਗਾ ਅਨੁਭਵ ਹੈ, ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਅਨੰਦ ਦੀ ਚੇਤਨਤਾ ਹੈ।

ਇਹ ਬ੍ਰਹਮਵਿਦਿਆ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਗਿਆਨ ਭਾਰਤੀ ਫਿਲੌਸਫੀ, ਭਾਰਤੀ ਧਰਮ ਦੀ ਜਾਨ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਚੋਂ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਦੀ ਫਿਲੌਸਫੀ ਕੱਢ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਫਿਲੌਸਫੀ ਫਿੱਕੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਨੀਰਸ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਭਾਰਤੀ ਸਭਿਆਚਾਰ, ਚਜ ਅਚਾਰ, ਸਾਹਿਤ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਅਨੋਖੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਤੱਤ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮਕ ਸਿੱਧੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਦੀ ਫਿਲੌਸਫੀ ਤੱਤ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੰਖੇਪ ਕਰਕੇ ਦਸਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵੇਦਾਂ ਤੇ ਪਰਮ ਚੇਤਨਤਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਇਹ ਗਿਆਨ ਦਾ ਉਹ ਦੀਪ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਉਤਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਚਾਨਣ ਉਹ ਚਾਨਣ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਤੇ ਅਧਿਆਤਮ ਫਿਲੌਸਫੀ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਲਿਆ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਸਤਿ ਜਿਹੜਾ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਨੇ ਦਿਤਾ, ਉਸ ਦੀ ਖੋਜ ਹਰ ਭਾਰਤ ਵਾਸੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੋਜ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵੀ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਉਤਮ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਯਾਤਰੂ ਅਰਬ ਦਾ ਵਿਦਵਾਨ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਅਲਬਰੂਨੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਗੀਤਾ ਦਾ ਉਲਥਾ ਅਰਬੀ ਵਿਚ ਕੀਤਾ। ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਦਾ ਵੱਡਾ ਬੇਟਾ ਦਾਰਾ ਸ਼ਕੋਹ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਗੀਤਾ ਦਾ ਉਲਥਾ ਫਾਰਸੀ ਵਿਚ ਕਰਾਇਆ। ਦਾਰਾ ਸ਼ਕੋਹ ਨੇ ਵੇਦਾਂਤ ਤੇ ਸੰਮੇਲਨ ਵੀ ਕਰਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਬਨਾਰਸ ਤੋਂ ਵੱਡੇ–ਵੱਡੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵੀ ਬੁਲਾਏ ਸਨ। ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫਕੀਰਾਂ ਨੇ, ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ; ਇਹ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਵੱਡੇ ਸੂਫੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਨਸੂਰ, ਸਰਮੱਦ, ਫੇਜ਼ੀ, ਬੁਲੇਸ਼ਾਹ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਫਕੀਰ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੀਮਤ ਤੇ ਛੱਡਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਏ, ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਵੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਪੱਛਮੀ ਫਿਲੌਸਫਰ ਜਿਵੇਂ ਮੈਕਸ ਮੂਲਰ, ਸ਼ੋਪਨਆਰ, ਗੋਲਡ, ਡੋਸਨ, ਮੈਕਡੋਨਲਡ, ਫਰੈਡਰਕ ਗੇਲ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ। ਪੂਰਬ ਦੇ

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 43 ਤੇ)

ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ ਜੋਤ ਪ੍ਰਗਟੀ

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਬਾਨੀ ਤੇ ਮੁਖੀ ਵਿ. ਗੁ. ਰੂ. ਮਿਸ਼ਨ

ਸ਼ਾਨ ....।

ਸਤਿਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ,
ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀਓ ਮਹਾਰਾਜ!

ਡੰਡਉਤਿ ਬੰਦਨ ਅਨਿਕ ਬਾਰ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ॥
ਡੋਲਨ ਤੇ ਰਾਖਹੁ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਕਰਿ ਹਥ॥
ਪੰਨਾ - 256

ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਪ੍ਰਭ ਆਇਆ ਪਰਿਆ ਤਉ ਸਰਨਾਇ॥
ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਬੇਨਤੀ ਅਪਨੀ ਭਗਤੀ ਲਾਇ॥
ਪੰਨਾ - 289

ਸਗਲ ਦੁਆਰ ਕਉ ਛਾਡਿ ਕੈ ਗਹਿਓ ਤੁਹਾਰੋ ਦੁਆਰ॥
ਬਾਂਹਿ ਗਹੇ ਕੀ ਲਾਜ ਅਸ ਗੋਬਿੰਦ ਦਾਸ ਤੁਹਾਰ॥

ਧਾਰਨਾ - ਆਇਓ ਸ਼ਰਨ ਤੁਹਾਰੀ,
ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਇਓ ਸ਼ਰਨ ਤੁਹਾਰੀ -2, 2.
ਸਤਿਗੁਰ ਆਇਓ ਸ਼ਰਨ ਤੁਹਾਰੀ -2, 2.
ਆਇਓ ਸ਼ਰਨ ਤੁਹਾਰੀ....... -2, 2.

ਸਤਿਗੁਰ ਆਇਓ ਸਰਣਿ ਤੁਹਾਰੀ॥
ਮਿਲੈ ਸੂਖੁ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਸੋਭਾ ਚਿੰਤਾ ਲਾਹਿ ਹਮਾਰੀ॥
ਅਵਰ ਨ ਸੂਝੈ ਦੂਜੀ ਠਾਹਰ ਹਾਰਿ ਪਰਿਓ ਤਉ ਦੁਆਰੀ॥
ਲੇਖਾ ਛੋਡਿ ਅਲੇਖੈ ਛੂਟਹ ਹਮ ਨਿਰਗੁਨ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੀ॥
ਸਦ ਬਖਸਿੰਦੁ ਸਦਾ ਮਿਹਰਵਾਨਾ ਸਭਨਾ ਦੇਇ ਅਧਾਰੀ॥
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸੰਤ ਪਾਛੈ ਪਰਿਓ ਰਾਖਿ ਲੇਹੁ ਇਹ ਬਾਰੀ॥
ਪੰਨਾ - 713

ਧਾਰਨਾ - ਹਰਿ ਕੇ ਸੇਵਕ ਜੋ ਹਰਿ ਭਾਏ,
ਤਿਨ ਕੀ ਕਥਾ ਨਿਰਾਰੀ ਰੇ -2, 2.
ਤਿਨ ਕੀ ਕਥਾ ਨਿਰਾਰੀ ਰੇ -2, 2.
ਹਰਿ ਕੇ ਸੇਵਕ ਜੋ ਹਰਿ ਭਾਏ........-2.

ਹਰਿ ਕੇ ਸੇਵਕ ਜੋ ਹਰਿ ਭਾਏ ਤਿਨ ਕੀ ਕਥਾ ਨਿਰਾਰੀ ਰੇ॥
ਆਵਹਿ ਨ ਜਾਹਿ ਨ ਕਬਹੂ ਮਰਤੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸੰਗਾਰੀ ਰੇ॥
ਪੰਨਾ - 855

ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭਾਅ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਰਲਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ। ਸਾਡਾ ਰੁਖ ਸੰਸਾਰ ਵੱਲ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਕਾਲ ਦੇ ਪਟੇ ਦੇ ਉਤੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਾਂ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੁਖ ਅਕਾਲ ਵੱਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਮੌਤ, ਨਾ ਦੁਖ, ਨਾ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ ਪਹੁੰਚ ਸਕਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਸੰਸਾਰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਜਲ-ਬਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਜਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਦੇਰ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਐਸੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਮਨ ਚਿਤ ਲਾ ਕੇ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਰਸਤਾ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸ-ਕਿਸ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਕਦੋਂ ਜਾਗਣਾ ਹੈ ਤੇ ਕਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਬਣ ਕੇ ਵੱਡੀ-ਭਾਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਾਂਭਣੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੀ ਨੇਤ ਐਸੀ ਹੈ। ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਹੋਏ ਨੇ, ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਮਾਈਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੀ - ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰ ਜਦੋਂ ਤਕ ਜਾਗ ਨਹੀਂ ਲਗਿਆ, ਕੋਈ ਪੂਰਨ ਪੁਰਸ਼ ਮਿਲਿਆ ਨਹੀਂ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਉਹ ਦੁੱਧ ਦਾ ਦੁੱਧ ਬਣੇ ਰਹੇ ਤੇ ਜਿਸ ਵਕਤ ਜਾਗ ਲਗਿਆ ਫੇਰ ਦਹੀਂ ਬਣ ਕੇ ਮੱਖਣ ਦੇ ਰੂਪ ਤੇ ਘਿਓ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਇਸ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਛੋਟੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਵੀ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਵੱਡੀਆਂ ਵੀ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਵੱਡੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਪਤ ਰਖਦੇ ਨੇ, ਕਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਪ ਕਰਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਇਹ ਸਾਰਾ, ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੈ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੱਥ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ -

ਹਰਿ ਕੇ ਸੇਵਕ ਜੋ ਹਰਿ ਭਾਏ ਤਿਨ ਕੀ ਕਥਾ ਨਿਰਾਰੀ ਰੇ॥
ਪੰਨਾ - 855

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿਆਰੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ, ਜਦੋਂ ਆਪ ਨੇ ਗੁਰਿਆਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਈਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਕਿਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਵੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕੋਈ ਦਿਨ ਆਵੇਗਾ ਜਿਸ ਵਕਤ ਇਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੇ ਖੰਡਾਂ-ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣ ਜਾਣਗੇ। ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਨ 1504 ਜਾਂ ਸੰਮਤ ਕਹੀਏ ਤਾਂ 1561, ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੱਤੇ ਦੀ ਸਰਾਂ ਜੋ ਫਰੀਦਕੋਟ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦੂਰ ਫਾਸਲੇ ਤੇ ਹੈ, ਉਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਦੇ ਪਿਤਾ ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਜੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਸਨ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੋ ਪਿਛੋਕੜ ਹੈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਦਾ ਸੀ, ਗੁਜਰਾਤ ਦਾ ਸੀ ਤੇ ਇਥੇ ਵਪਾਰ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਇਥੇ ਆਪ ਨੇ ਵਪਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਿਆ, ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਵਪਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਭਾਰਤਵਰਸ਼ ਅੰਦਰ ਦੇਵੀਆਂ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ 100% ਹੀ ਆ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ ਰਹਿ ਗਈ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਏਥੇ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਸੀ, ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਈਸ਼ਵਰ ਹੈ ਉਹ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਐਸਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਿ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤੀ ਅਰਥਾਤ ਮਾਇਆ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ-ਮਾਇਆ ਰਜੋ ਗੁਣ, ਤਮੋ-ਗੁਣ, ਸਤੋ ਗੁਣ ਦਾ ਜਦੋਂ ਈਸ਼ਵਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਜੋਗ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਲ ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਜੀਵ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਸੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਤੰਤਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੁਮਿਆਰ ਨੂੰ ਭਾਂਡੇ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਚੱਕ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਚੱਕ ਨੂੰ ਘੁਮਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਡੰਡੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤੇ ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੁਨਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸੋ ਜਦੋਂ ਇਹ ਚਾਰੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਫੇਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਬਣਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਐਸਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਈਸ਼ਵਰ ਜੋ ਸੀ, (ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਈਸ਼ਵਰ ਹੀ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ) ਨਿਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਸੀ, ਪਰ ਈਸ਼ਵਰ ਦੂਸਰੇ ਦਰਜੇ ਤੇ ਸੀ। ਸੋ ਉਸ ਦੇ ਉਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਓਨਾਂ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਹ ਕੋਈ ਰੂਪ-ਰੰਗ ਬੰਨ੍ਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਜੋ ਦੇਵਤੇ ਸਨ - ਤਿੰਨ ਮੁਖੀ ਦੇਵਤੇ- ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ, ਮਹੇਸ਼ ਜੀ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ; ਇਕ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ, ਇਕ ਲੈਅ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਇਕ ਉਤਪਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ -

ਇਕੁ ਸੰਸਾਰੀ ਇਕੁ ਭੰਡਾਰੀ ਇਕੁ ਲਾਏ ਦੀਬਾਣੁ॥

ਪੰਨਾ - 7

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭੁਲ ਹੀ ਚੁਕੇ ਸਨ। ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰਲੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਕਹਿ ਕੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਨਾਮ ਨੇ - ਦੇਵੀ ਕਹਿ ਲਓ, ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀ ਕਹਿ ਲਓ, ਭਵਾਨੀ ਕਹਿ ਲਓ, ਭਗਉਤੀ ਕਹਿ ਲਓ, ਕੁਝ ਕਹਿ ਲਓ ਇਹ ਉਸੇ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸੋ ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਾਫੀ ਸੰਗਤ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਲ ਦੇ ਸਾਲ ਸੰਗ ਲੈ ਕੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ- ਦੇਵੀਆਂ ਦਾ ਪੂਜਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ। ਸੋ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਲੰਘਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਬਾਬਰ ਨੇ ਭਾਰਤਵਰਸ਼ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਕਰੀਬਨ ਸੰਨ 1578 ਦੇ ਕਰੀਬ ਰਾਜ-ਰੌਲਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਰਾਜ-ਰੌਲਾ ਪੈਣ ਦੇ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿੰਡ ਭੱਟੀਆਂ ਤੇ ਪਚਾਧਿਆਂ ਨੇ ਲੁੱਟ ਕੇ ਬਿਲਕੁਲ ਦੀਵਾ ਜਲਣ ਤੋਂ ਹਟਾ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸੰਘਰ ਆ ਗਏ। ਉਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਸੀ ਤੇ ਉਥੇ ਆ ਕੇ ਆਪਣਾ ਵਪਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਿਆ। ਸੰਘਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਨਾਮ ਅਜੇ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਸੀ, ਉਹ ਉਥੇ ਮੰਗੇ ਹੋਏ ਸੀ ਤੇ ਮੱਤੇ ਦੀ ਸਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੋ ਚੌਧਰੀ ਤਖਤ ਮੱਲ ਸੀ, ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਉਸ ਦੇ ਕਾਰਿੰਦੇ ਸੀ। ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਤੋਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ 'ਚ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਰਹਿ ਗਈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੋਰੇ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਕੋਈ ਗਿਣਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗਲਤੀ ਸੀ, ਬੇਈਮਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਬਹੁਤ ਇਮਾਨਦਾਰ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਦੇ ਰੂਪ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖਡੂਰ ਆਏ। ਖਡੂਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤਖਤ ਮੱਲ ਦੀ ਜੋ ਲੜਕੀ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪ ਜੀ ਭੂਆ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਸ਼ਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਕਿ ਦੁਬਾਰਾ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਲਿਖੋ, ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਇਹੋ-ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਬੇਈਮਾਨੀ ਕਰੇ।

ਸੋ ਜਦੋਂ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਗਲਤੀ ਫੜੀ ਗਈ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਇਜ਼ਤ ਕੀਤੀ ਲੇਕਿਨ ਆਪ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਖਿਆਲ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਅੱਜ ਵੀ ਅਸੀਂ ਫੜੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਫੇਰ ਵੀ ਫੜੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਹੀ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲਈਏ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਵਿਆਹੇ ਹੋਏ ਸੀ - ਸੰਘਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਉਥੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਪਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਥੇ ਵਪਾਰ ਕਰ ਲਓ। ਉਥੇ ਆਪ ਆ ਗਏ ਪਰ ਬਹੁਤਾ ਚਿਰ ਨਾ ਟਿਕ ਕੇ, ਆਪ ਹਰੀ ਦੇ ਪੱਤਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿਥੋਂ ਦੀ ਫੌਜਾਂ ਲੰਘਿਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ, ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਆਪ ਨੇ ਵਪਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ਬਹੁਤ ਧਨ ਹੋਇਆ, ਬੇਅੰਤ ਅਮੀਰ ਹੋ ਗਏ, ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਉਂਦੇ ਤੇ ਚੰਗੀ ਚੜ੍ਹਤ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ। ਸੰਨ 1583 ਵਿਚ ਆਪ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਏ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਕਾਰੋਬਾਰ ਚਲਾਇਆ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਥੋਕ ਦਾ ਕੰਮ ਸੀ ਉਹ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤੱਕ ਨਮਕ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਘਰਾਂ 'ਚੋਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ - ਕਪੜਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਤੇਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਹਰ ਚੀਜ਼ ਘਰ 'ਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਕ ਨਮਕ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਮਿਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ, ਦੂਰੋਂ ਲਿਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ।

ਸੋ ਵਪਾਰ ਬਹੁਤ ਫਲਿਆ ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਲਾ ਹੀ ਧਰਮ-ਕਰਮ ਦੇਵੀ ਦੇ ਜਗਰਾਤੇ ਕਟਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਆਪ ਘੁੰਗਰੂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਨ੍ਰਿਤ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਭੇਟਾਂ ਗਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਗਲਾ ਬਹੁਤ ਰਸੀਲਾ ਸੀ, ਸੋਹਣੇ-ਸੁਨੱਖੇ ਸੀ, ਨੌਜਵਾਨ ਸੀ, ਭਰਵਾਂ ਚਿਹਰਾ ਸੀ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਦੇਖਦਾ ਸੀ, ਦੇਖਦੇ ਸਾਰ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਖਾਸ ਹੀ ਆਪ ਨੂੰ ਰੂਪ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਕੁਝ ਧਾਰਮਿਕ ਜਜ਼ਬਾਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਹਰ ਵਕਤ ਸੰਜੀਦਗੀ 'ਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਣ ਕਰਦੇ ਸੀ।

ਇਕ ਦਿਨ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਦਾ ਜਗਰਾਤਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਭੇਟਾਂ ਗਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਨ੍ਰਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪ ਦੇ ਗਿੱਟਿਆਂ ਦੇ ਕੋਲ ਘੁੰਗਰੂ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਖੜਤਾਲਾਂ ਨੇ, ਬਹੁਤ ਜੋਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ, ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਆਪ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਹੋਇਆ - ਦੋ ਵਜੇ ਜਾਂ 3 ਵਜੇ, ਉਦੋਂ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਜਾ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੀਏ। ਪਾਣੀ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ, ਟੋਭੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ- ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ ਸੁਥਰਾ ਰਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ।

ਸੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਜੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਜਾਗ ਲਗਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਇਕ ਸਿੱਖ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਭਾਈ ਜੋਧ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਬਾਣੀ ਯਾਦ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਵੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਏ। ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਾਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਜਾਂ ਤਾਂ ਚੁਪ ਕਰਕੇ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਗਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖ 'ਚੋਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਭਾਵ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਸਨ -

ਧਾਰਨਾ - ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਓ ਕੌਣ ਜਾਗਦੇ -2, 2.
ਕੋਈ ਜਾਗਦੇ ਨੇ, ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ -2, 2.
ਕੋਈ ਜਾਗਦੇ ਨੇ ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ ਸੰਗਤੇ, ...।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਓ ....-2.

ਭਿੰਨੀ ਰੈਨੜੀਐ ਚਾਮਕਨਿ ਤਾਰੇ॥
ਜਾਗਹਿ ਸੰਤ ਜਨਾ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ॥
ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ ਸਦਾ ਜਾਗਹਿ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਹਿ ਅਨਦਿਨੋ॥
ਚਰਣ ਕਮਲ ਧਿਆਨੁ ਹਿਰਦੈ ਪ੍ਰਭ ਬਿਸਰੁ ਨਾਹੀ ਇਕੁ ਖਿਨੋ॥
ਤਜਿ ਮਾਨੁ ਮੋਹੁ ਬਿਕਾਰੁ ਮਨ ਕਾ ਕਲਮਲਾ ਦੁਖ ਜਾਰੇ॥
ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਸਦਾ ਜਾਗਹਿ ਹਰਿ ਦਾਸ ਸੰਤ ਪਿਆਰੇ॥
ਪੰਨਾ - 459

ਜਾਗਣਾ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ 'ਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਜਾਂ ਤਾਂ ਦੁਖੀ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਰਦੀ; ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਰੋਗ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕੋਈ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਰਦੀ; ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਖਿਆਲ ਹੋਵੇ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਭੰਨਾਂ-ਘਾੜਤਾਂ 'ਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਉਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੌਂਇਆਂ ਕਰਦਾ; ਲੜਕੀ ਜਵਾਨ ਹੋਵੇ, ਵਰ ਨਾ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ; ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਜਾਗਣਾ ਦੁਖਦਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਜਾਗਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਜਾਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਜਾਗਣ ਵਾਸਤੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਫੁਰਮਾਨ ਆਉਂਦੇ ਨੇ -

ਕਬੀਰ ਸੂਤਾ ਕਿਆ ਕਰਹਿ ਬੈਠਾ ਰਹੁ ਅਰੁ ਜਾਗੁ॥
ਜਾ ਕੇ ਸੰਗ ਤੇ ਬੀਛੁਰਾ ਤਾਹੀ ਕੇ ਸੰਗਿ ਲਾਗੁ॥
ਪੰਨਾ - 1371

ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈਂ? ਉਠ ਕੇ ਬੈਠ, ਜਾਗ ਅਤੇ ਯਾਦ ਕਰ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲੋਂ ਤੇਰਾ ਵਿਛੋੜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਤੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਮਾਨਸ ਦੇਹੀ, ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਮਿਲਿਆ ਹੈ।

ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦਲਿੱਦਰੀ ਬੰਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਗ ਮਾੜੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਗ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਜੇ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਨੇ, ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਗਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ -

ਸੀਨੇ ਖਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਾਧੀ ਓ ਕਰ ਅਰਾਮ ਨਹੀਂ ਬਹਿੰਦੇ।
ਨਿਹੁੰ ਵਾਲੇ ਨੈਣਾਂ ਕੀ ਨੀਂਦਰ ਓ ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਪਏ ਵਹਿੰਦੇ।
ਇਕੋ ਲਗਨ ਲਗੀ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਟੋਰ ਅਨੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ।
ਵਸਲੋਂ ਉਰੇ ਮੁਕਾਮ ਨ ਕੋਈ ਸੋ ਚਾਲ ਪਏ ਨਿਤ ਰਹਿੰਦੇ।
ਡਾ. ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖਿੱਚ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਕਤ ਉਹ ਸੌਂ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਕਰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਯਾਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੁੜ ਬੈਠਣ ਦੀ ਤਾਂਘ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਤਾਂਘ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਾਂ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ। ਮਨਮੁੱਖ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਤਾਂ ਉਹ ਰੰਗ ਰਲੀਆਂ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਰਦੀ, ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਆਉਣ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਬੜਾ ਕਰੜਾ ਵਾਕ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਓ -

ਧਾਰਨਾ - ਤੂੰ ਜੀਉਂਦਾ ਮਰ ਗਿਆ ਓ,
ਗਾਫਲਾ ਤੈਨੂੰ ਜਾਗ ਨਾ ਆਈ -2, 2.

ਫਰੀਦਾ ਪਿਛਲ ਰਾਤਿ ਨ ਜਾਗਿਓਹਿ ਜੀਵਦੜੋ ਮੁਇਓਹਿ॥
ਪੰਨਾ - 1383

ਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਨਹੀਂ ਜਾਗਿਆ, ਫੇਰ ਤਾਂ ਤੂੰ ਜੀਊਂਦਾ ਹੀ ਮਰ ਗਿਆ; ਕਿਉਂ? ਕਿਉਂਕਿ ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਰੱਬ ਭੁਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਤਾਂ ਤੂੰ ਯਾਦ ਹੈਂ -

ਜੇ ਤੈ ਰਬੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਤ ਰਬਿ ਨ ਵਿਸਰਿਓਹਿ॥
ਪੰਨਾ - 1383

ਉਹ ਹਰ ਵੇਲੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਰਬਾਂ-ਖਰਬਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਰਾਹੀ ਕਦੋਂ ਘਰ ਵਾਪਸ ਆਏਗਾ; ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਹੋ ਗਿਆ -

ਕਈ ਜਨਮ ਭਏ ਕੀਟ ਪਤੰਗਾ॥
ਕਈ ਜਨਮ ਗਜ ਮੀਨ ਕੁਰੰਗਾ॥
ਕਈ ਜਨਮ ਪੰਖੀ ਸਰਪ ਹੋਇਓ॥
ਕਈ ਜਨਮ ਹੈਵਰ ਬ੍ਰਿਖ ਜੋਇਓ॥
ਮਿਲੁ ਜਗਦੀਸ ਮਿਲਨ ਕੀ ਬਰੀਆ॥
ਚਿਰੰਕਾਲ ਇਹ ਦੇਹ ਸੰਜਰੀਆ॥ ***ਪੰਨਾ - 176***

ਪ੍ਰਮੇਸ਼ੂਰ ਇਸ ਦੀ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਗ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ; ਕਿਵੇਂ ਜਗਾਇਆ ਜਾਵੇ? ਜਾਗ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਰਦੀ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਜੀ! ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਪੂਰਾ ਨਾ ਮਿਲੇ -

ਪੂਰਬ ਕਰਮ ਅੰਕੁਰ ਜਬ ਪ੍ਰਗਟੇ ਭੇਟਿਓ ਪੁਰਖੁ ਰਸਿਕ ਬੈਰਾਗੀ॥
ਪੰਨਾ - 204

ਜਦੋਂ ਰਸਿਕ ਬੈਰਾਗੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਫੇਰ ਹੁੰਦਾ ਕੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ -

ਮਿਟਿਓ ਅੰਧੇਰੁ ਮਿਲਤ ਹਰਿ ਨਾਨਕ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਸੋਈ ਜਾਗੀ॥
ਪੰਨਾ - 204

ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਮਨ ਵਿਚ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਦਾ।

ਕਰੋੜਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦੀ ਸੁਤੀ ਹੋਈ ਹਉਮੈ 'ਚ ਖੇਲ੍ਹ ਰਹੀ ਸੁਰਤ ਜਾਗ ਪਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਜਾਗ ਹੈ। ਦੂਸਰੀ ਜਾਗ ਸਰੀਰ ਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਜਾਗਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਰੂਹਾਨੀ ਜਾਗ ਕਿਵੇਂ ਆ ਜਾਏਗੀ? ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਰਦੀ। ਉਹ ਸਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਲੁਟਿਆ ਗਿਆ ਇਹ, ਮੁਸਿਆ ਗਿਆ-

ਘਰ ਹੀ ਮਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਭਰਪੂਰੁ ਹੈ ਮਨਮੁਖਾ ਸਾਦੁ ਨ ਪਾਇਆ॥
ਜਿਉ ਕਸਤੂਰੀ ਮਿਰਗੁ ਨ ਜਾਣੈ ਭ੍ਰਮਦਾ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ॥
ਪੰਨਾ - 204

ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ, ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਦੇ ਇਹ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ; ਭਾਵੇਂ ਰਾਤ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਦਿਨ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਆਲਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਜੋ ਭਜਨ ਕਰਨ ਦਾ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦਾ ਸਮਾਂ - ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ -

ਬੁਰੇ ਕਾਮ ਕਉ ਊਠਿ ਖਲੋਇਆ॥
ਨਾਮ ਕੀ ਬੇਲਾ ਪੈ ਪੈ ਸੋਇਆ॥ ***ਪੰਨਾ - 738***

ਚੰਗਿਆਈ ਆਲਕੁ ਕਰੇ ਬੁਰਿਆਈ ਹੋਇ ਸੇਰੁ॥
ਪੰਨਾ - 518

ਸ਼ੇਰ ਵਰਗਾ ਜਿਗਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਓਹੀਓ ਜਾਗਦੇ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੀਨੇ ਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਿਆਰ ਦੀ ਖਿੱਚ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਹ ਨਹੀਂ ਸੌਂਇਆ ਕਰਦੇ।

ਇਕ ਵਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ। ਮਰਦਾਨੇ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਜੀਬ ਕਿਸਮ ਦਾ ਬੰਦਾ ਆਇਆ ਜਿਸ ਨੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਜੁਲੜ ਚੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਰਦਾਨਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਇਹ ਬੰਦਾ ਕਿਹੋ-ਜਿਹਾ ਹੋਇਆ? ਇਹ ਕਿੱਡਾ ਭਾਰਾ ਜੁਲੜ ਚੁਕੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਮਰਦਾਨਿਆ! ਬੁਲਾ ਕੇ ਪੁਛ ਲੈ।" ਅਵਾਜ਼ ਦਿਤੀ ਤਾਂ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ। ਜੁਲੜ ਰੱਖ ਦਿਤਾ।

ਕਹਿੰਦੇ, "ਕੌਣ ਹੈਂ ਤੂੰ?"

ਕਹਿੰਦਾ, "ਮੈਂ ਕਲਜੁਗ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਨਾ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਤੇ ਇਕੋ-ਜਿਹਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਨਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਤੇ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਹਰ ਵਕਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਹਰ ਰੋਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਹਰ ਛਿਨ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਅੱਖ ਝਪਕਣ ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਬਦਲ

ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ।"

"ਕਦੇ ਉਹ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸਤਿ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਰਿਆਇਆ ਜਿੰਨੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਸਨ, ਸਭ ਸਤਿ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਮਨੁੱਖ, ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਸਮਝਦੇ ਸਨ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਬੋਲੀ, ਹਵਾ ਦੀ ਬੋਲੀ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਜਾਣਦੇ ਸੀ telepathy (ਦੂਰ-ਸੰਵੇਦਨ) ਰਾਹੀਂ ਹਰੇਕ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਬਗੈਰ ਬੋਲੇ ਗੱਲ ਜਾਣਦੇ ਸੀ ਤੇ ਸਤਿ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਫੇਰ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਵਕਤ ਆਇਆ, ਤ੍ਰੇਤਾ ਯੁਗ ਆਇਆ। ਯੱਗਾਂ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਆਇਆ, ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਯੱਗ, ਰਾਜਸੂ ਯੱਗ, ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਯੱਗ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ। ਫੇਰ ਪੂਜਾ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਇਆ - ਦੁਆਪਰ ਯੁਗ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਉਹ ਵੀ ਲੰਘ ਗਿਆ ਤੇ ਫੇਰ ਕਲਜੁਗ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਇਆ। ਓਹੀ ਸਮਾਂ, ਓਹੀ ਦਰਖਤ, ਓਹੀ ਮੌਸਮ ਸਭ ਕਾਇਮ ਨੇ ਲੇਕਿਨ ਸਮਾਂ ਬਦਲ ਗਿਆ। ਸਮਾਂ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਸੀ, ਇਹ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਪਦਵੀ ਤੋਂ ਗਿਰ ਕੇ ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤ ਬਣ ਗਿਆ-

ਕਲਿ ਮਹਿ ਪ੍ਰੇਤ ਜਿਨੀ ਰਾਮੁ ਨ ਪਛਾਤਾ
ਸਤਜੁਗਿ ਪਰਮ ਹੰਸ ਬੀਚਾਰੀ॥
ਦੁਆਪੁਰਿ ਤ੍ਰੇਤੈ ਮਾਣਸ ਵਰਤਹਿ ਵਿਰਲੈ ਹਉਮੈ ਮਾਰੀ॥
ਪੰਨਾ - 1131

ਸੋ ਸਮਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਬਦਲਦਾ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਕਲਜੁਗ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਕੋ ਹੀ ਸਮਾਂ ਲੇਕਿਨ ਮੇਰੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਮੇਰੀ ਅਦਲਾ-ਬਦਲੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿਆਣਿਆਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਭੰਨ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿਤਾ। ਸਤਾਰ੍ਹਾਂ ਲੱਖ ਅਠਾਈ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਮੈਨੂੰ ਸਤਿਜੁਗ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਬਾਰਾਂ ਲੱਖ ਛਿਆਨਵੇਂ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਮੈਨੂੰ ਤ੍ਰੇਤਾ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ, ਅੱਠ ਲੱਖ ਚੌਹਠ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਮੈਨੂੰ ਦੁਆਪਰ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਹੁਣ ਚਾਰ ਲੱਖ ਬੱਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਮੈਨੂੰ ਕਲਜੁਗ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਸੋ ਮੈਂ ਕਲਜੁਗ ਹਾਂ ਭਾਈ, ਮੈਂ ਸਮਾਂ ਹਾਂ।"

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਇਹ ਕੀ ਚੁਕਿਆ ਹੈ?"

ਕਹਿੰਦਾ, "ਇਹ ਜੁਲੜ ਚੁਕਿਆ ਹੈ - ਆਲਸ ਦਾ ਜੁਲੜ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ-ਜੰਤੂ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨਿਕਲ ਚੁਕੀ ਹੈ ਤੇ ਆਲਸ ਦਾ ਜੁਲੜ ਮੈਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਉਤੇ ਪਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਗਾੜ੍ਹੀ ਨੀਂਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਜਗਾਏ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਗਦੇ। ਸਰੀਰ ਇਕੱਠਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਰੁਚੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅੰਦਰ।"

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਗਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ?"

ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਗਲੀਆਂ! ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦੇ ਉਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ੌਕ ਵਾਲੇ ਗੁਰਸਿਖ ਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ-

ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਰੀਆ॥
ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ॥
ਅਵਰਿ ਕਾਜ ਤੇਰੈ ਕਿਤੈ ਨ ਕਾਮ॥
ਮਿਲੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਭਜੁ ਕੇਵਲ ਨਾਮ॥
ਸਰੰਜਾਮਿ ਲਾਗੁ ਭਵਜਲ ਤਰਨ ਕੈ॥
ਜਨਮੁ ਬ੍ਰਿਥਾ ਜਾਤ ਰੰਗਿ ਮਾਇਆ ਕੈ॥ ਪੰਨਾ - 12

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਇਹ ਸੋਝੀ ਪੈ ਗਈ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਜਨਮ ਹੈ ਇਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਸੋਝੀ ਪੈ ਗਈ ਕਿ ਜੇ ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਵੀ ਭਜਨ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਪਾਰ-ਉਤਾਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ੌਕ ਜਾਗਿਆ ਹੈ, ਸ਼ੌਕ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਫੇਰ ਸੌਂਇਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਅਵੇਸਲੇ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ। ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਰਹਿੰਦੀ ਉਠ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ।

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ, "ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦੇ ਉਤੇ ਆਪ ਦਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਹੈ ਤੇ ਕੀ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਮਹਾਤਮ ਵੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ?"

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਦੇਖੋ! ਹਰ ਚੀਜ਼ ਜੇ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।"

ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਜਾਪ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਕਰ ਲਓ, ਉਸ ਦਾ ਫਲ ਹੋਏਗਾ। ਕੋਈ ਕੰਮ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਕਰ ਲਓ, ਉਹ ਫਲ ਦੇਵੇਗਾ। ਖੇਤੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਬੀਜ ਲਓ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਾਭ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਹਿਲੇ ਕਿਸਾਨ ਜਿਹੜੇ ਸੀ ਉਹ 4-4 ਉਂਗਲ ਡੂੰਘਾ ਹੀ ਕਣਕ ਦਾ ਬੀਜ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਬੀਜ ਜੰਮਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਛੋਟੀ ਕਣਕ ਸੀ, Hybrid (ਦੋਗਲੀ ਨਸਲ) ਸੀ। ਵਿਧੀ ਇਸ ਦੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਡੇਢ ਉਂਗਲ ਡੂੰਘਾ ਇਸ ਦਾ ਬੀਜ ਪਾਓ, ਉਹ ਬੀਜ ਬਹੁਤ ਹਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਝਾੜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 21 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਖਾਦ ਪਾਓ, ਫੇਰ ਉਸ ਦੀ germination (ਪੁੰਗਰਨ) ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਤੇ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਧੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜ਼ੋਰ ਓਨਾਂ ਹੀ ਲਗਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਵਿਧੀ ਵਾਲੇ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਭਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਘਾਟਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ - ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਚ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਕੰਮ ਨੇ, ਜੇ ਸਾਰੇ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਫਲ ਲਿਆਉਂਦੇ ਨੇ; ਵਿਧੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕੋਈ ਫਲ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦੇ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਵਿਧੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਹੜੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸਵਾ ਪਹਿਰ ਰਾਤ

ਰਹਿੰਦੀ ਉਠ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੇਵਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਫਲ ਹੀ ਐਨਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਸਵਾ ਮਣ ਸੋਨਾ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਜੋ ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਬਾਅਦ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਸਵਾ ਮਣ ਚਾਂਦੀ ਪੁੰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਜੋ ਦੋ ਘੜੀ ਬਾਅਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਸਵਾ ਮਣ ਤਾਂਬਾ ਪੁੰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਹੜੇ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਵਾ ਮਣ ਅਨਾਜ ਪੁੰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਉਸਦਾ ਨਾ ਪੁੰਨ ਹੈ ਨਾ ਪਾਪ ਹੈ, ਉਹ ਕੇਵਲ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸਫਾਈ ਵਾਸਤੇ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਤੇ ਜੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਹੀ ਕਰ ਲਵੇ ਵਿਧੀ ਦੇ ਨਾਲ, ਤਾਂ ਵੀ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।"

ਸੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਹੈ, ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸਮਾਂ ਹੈ। ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਤਲਾਅ ਤੇ ਗਏ ਹੋਏ ਨੇ। ਆਪ 'ਸੰਘਰ' ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਆਪ ਦੇ ਨਾਨਕੇ ਸੀ; ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਮੱਲ ਜੀ ਦੇ ਉਥੇ ਸਸੁਰਾਲ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣਾ ਵਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਦੇਵੀ ਦੀਆਂ ਭੇਟਾਂ ਗਾਉਂਦੇ-ਗਾਉਂਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਸਮਾਂ ਆਉਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਵਿਧੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਦਬੇ ਹੋਏ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਜਾਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਵੇਲਾ ਧੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਵੇ। ਵੱਡਿਆਂ-ਵੱਡਿਆਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਜੀ! ਪਾਪਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਏ ਬੰਦੇ ਦੇ ਜਦੋਂ ਅਵਾਜ਼ ਕੰਨ ਵਿਚ ਪਈ ਤਾਂ ਅਵਾਜ਼ ਸੰਭਾਲ ਲਈ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਥੇ ਕੀ ਦੇਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾ ਕੇ ਇਕ ਗੁਰਸਿਖ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਭਾਈ ਜੋਧ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ (ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਨੇ ਲੇਕਿਨ ਬਹੁਤੀ ਨੇੜਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ। ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਆਪ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇਵੀ ਪੂਜਣ ਵਾਲੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਤਰਤਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਆਪਸ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਪਰ ਭਾਈ ਜੋਧ ਜੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦੇ, 'ਸਤਿ' ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਸਾਂਝੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਪਸ ਵਿਚ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਸਾਂਝੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਫੇਰ ਕੋਈ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ –

ਆਸਾ ਇਸਟ ਉਪਾਸਨਾ ਖਾਣ ਪੀਣ ਪਹਿਰਾਣ।
ਤੁਲਸੀ ਖਟ ਲੱਛਣ ਮਿਲੇ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਪਹਿਚਾਣ।

ਇਹ 6 ਗੱਲਾਂ ਜਿਥੇ ਮਿਲ ਜਾਣ, ਉਥੇ ਮਿੱਤਰਤਾ ਪਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਛੇ ਪੂਰੀਆਂ ਨਾ ਮਿਲਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਿੱਤਰਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਅੱਜ ਆਪ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਇਹ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਨੇ, ਬੜੀ ਲੈਅ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਨੇ। ਸੋ ਆਪਨੇ ਇਹ ਸ੍ਵਣ ਕੀਤਾ –

ੴ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥
ਜਪੁ॥ ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ॥
ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ॥ ਪੰਨਾ – 1

'ਨਾਨਕ' ਨਾਮ ਸੁਣਿਆ ਪਰ ਸਮਝ 'ਚ ਨਹੀਂ ਆਈ ਕਿ ਕੀ ਕਹਿ ਦਿਤਾ, ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਨੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਉਸੇ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਸੁਥਰੇ ਥਾਂ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਚੌਂਕੜਾ ਮਾਰ ਲਿਆ ਤੇ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਵੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਆਏ ਤੇ ਮਲੱਕੜੇ ਜਿਹੇ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਇਸ ਆਸ਼ਾ ਨਾਲ ਚੌਂਕੜਾ ਮਾਰ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਜੋ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਨੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਾਂ। ਭਾਈ ਜੋਧ ਨੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਆਪ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਨੇ ਲੇਕਿਨ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਬਹੁਤ ਗੂੜ੍ਹ ਬਾਣੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ 'ਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਅਖੀਰ ਜਦੋਂ ਚੌਥੀ ਪਉੜੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ, ਉਸ ਦੀ ਅਖੀਰਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ –

ਧਾਰਨਾ – ਜਿਹੜਾ ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਆਂ ਦਾ ਇਕੋ ਦਾਤਾ,
ਓਹਨੂੰ ਨਾ ਵਿਸਾਰੀਂ ਬੰਦਿਆ –2, 2.
ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ, ਓਹਨੂੰ ਨਾ ਵਿਸਾਰੀਂ ਬੰਦਿਆ–2
ਜਿਹੜਾ ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਆਂ ਦਾ ਇਕੋ ਦਾਤਾ... –2

ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸ੍ਵਣ ਕੀਤਾ –

ਗੁਰਾ ਇਕ ਦੇਹਿ ਬੁਝਾਈ॥
ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਕਾ ਇਕੁ ਦਾਤਾ ਸੋ ਮੈ ਵਿਸਰਿ ਨ ਜਾਈ॥
ਪੰਨਾ – 2

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਐਸੇ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣੇ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਆਂ ਦਾ ਇਕੋ ਦਾਤਾ ਹੈ, ਸਭ ਨੂੰ ਇਕੋ ਹੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਧਿਆਨ ਖਿਚਿਆ ਗਿਆ ਇਸ ਪਾਸੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਇਹ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਦੇਵੀ ਮਾਤਾ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ, ਹੋਰ ਇਥੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਐਸੇ ਖਿਆਲ ਕਦੇ ਆਏ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੋਈ ਰਾਜ਼ਕ ਵੀ ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਦਾ। ਲੇਕਿਨ ਇਕ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਭੁਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਜੀ! ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਭੁਲੀ ਬੈਠੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਐਸਾ ਜਿਹੜਾ ਨਹੀਂ ਭੁਲਿਆ ਹੋਇਆ। ਪੜ੍ਹ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ, ਸੁਣ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਉਥੇ ਦੀ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਆਪ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਜੀਵ ਦਾ ਜੋ ਸਫਰ ਹੈ, ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਐਨਾ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਕਿ ਮੇਰਾ ਆਹ ਸਰੀਰ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਕੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੋੜ ਆਉਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਜਨਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਪੁੱਠਾ ਲਟਕਦਾ ਹੋਇਆ ਤਪ ਕਰਦਾ ਸੀ –

ਗਰਭ ਕੁੰਟ ਮਹਿ ਉਰਧ ਤਪ ਕਰਤੇ॥
ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਿਮਰਤ ਪ੍ਰਭੁ ਰਹਤੇ॥ ਪੰਨਾ - 251

ਹਰ ਸ੍ਵਾਸ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਸੀ। ਸੌ ਜਨਮ ਪਿਛਲਾ ਦੇਖ-ਦੇਖ ਕੇ ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਜਨਮ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ; ਕੀ ਮੇਰੇ ਲੇਖੇ ਆਏ? ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਤਾਂ ਆਏ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਜੇ ਵੱਡਾ ਰਾਜਾ ਵੀ ਸੀ ਤਾਂ ਵੀ ਮਰ ਗਿਆ, ਫਕੀਰ ਸੀ ਤਾਂ ਵੀ ਮਰ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸੀ ਉਹ ਤਾਂ ਕਰਿਆ ਨਹੀਂ। ਉਥੇ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਜੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਇਸ ਕੁੰਭੀ ਨਰਕ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਲਵੇਂ ਤਾਂ ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਭੁਲਦਾ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਤੂੰ ਇਕ ਵਾਰੀ ਨਹੀਂ, ਹਰ ਵਾਰੀ ਜਦੋਂ ਵੀ ਤੂੰ ਮਨੁੱਖ ਬਣਦਾ ਹੈਂ -

ਬੈਰ ਬਿਰੋਧ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮੋਹ॥
ਝੂਠ ਬਿਕਾਰ ਮਹਾ ਲੋਭ ਧ੍ਰੋਹ॥
ਇਆਹੂ ਜੁਗਤਿ ਬਿਹਾਨੇ ਕਈ ਜਨਮ॥ ਪੰਨਾ - 268

ਇਕ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਭੁਲਿਆ, ਸੈਂਕੜੇ ਵਾਰੀ ਭੁਲਦਾ ਤੁਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਹੁਣ ਵੀ ਤੂੰ ਭੁਲ ਜਾਏਂਗਾ।

ਬਾਰ-ਬਾਰ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਮੈਂ ਕਦੇ ਵੀ ਤੇਰਾ ਅਹਿਸਾਨ ਨਹੀਂ ਭੁਲਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਤੋਂ ਤੂੰ ਕਿੰਨੇ ਵੱਡੇ ਰੂਪ ਦੇ ਵਿਚ ਬਦਲ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਕਿੰਨੀ ਸੁੰਦਰ ਮੈਨੂੰ ਦੇਹੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਕਿੰਨੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਤੈਨੂੰ ਫਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਸਨੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਖਾ ਹੋਣੀ, ਕੋਈ ਫਲ ਨਹੀਂ ਖਾ ਹੋਣਾ ਤੇ ਇਸਨੂੰ ਸਿਰਫ ਦੁੱਧ ਹਜ਼ਮ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਕਿਸੇ ਸਵੱਸਥ ਸਰੀਰ ਦਾ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹਜ਼ਮ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਤੂੰ ਮਾਂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤਾ - ਮੈਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ। ਲੇਕਿਨ ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਖਿਆਲ ਆਉਂਦਾ, ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਆਪਣੇ-ਆਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਹੋਣਾ ਹੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਦੁੱਧ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿਚ ਦੁਧ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਹਿਦ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤਾ; ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਉਹ ਕਿੰਨਾ ਵੱਡਾ ਦਾਤਾ ਹੈ। ਅਨਾਜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਾਰੇ ਵਿਟਾਮਿਨ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਇੰਜਨ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਅਸੀਂ ਜੀਉਂਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਹਿਸਾਨ ਅਸੀਂ ਭੁਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਕਦੇ ਉਸ ਦੀ ਯਾਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਅਸੀਂ ਵਾਅਦਾ ਫਰਮੋਸ਼ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਅਕ੍ਰਿਤਘਣਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਥੱਲੇ ਗਿਰ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਵੀ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਦੇ ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਆਪ ਤਾਂ ਤੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਹਾਕਾਂ ਮਾਰ-ਮਾਰ ਕੇ ਸਮਝਾਉਣਗੇ ਲੇਕਿਨ ਮਜਾਲ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਟੱਸ ਤੋਂ ਮੱਸ ਹੋ ਜਾਵੇਂ। ਐਨਾ ਤੂੰ ਮੁਨਕਰ ਹੋ ਜਾਏਂਗਾ ਕਿ ਤੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਉਤੇ ਯਕੀਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਕਿ-

ਮਾਤਾ ਕੇ ਉਦਰ ਮਹਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਕਰੇ
ਸੋ ਕਿਉ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰੀਐ॥
ਮਨਹੁ ਕਿਉ ਵਿਸਾਰੀਐ ਏਵਡੁ ਦਾਤਾ
ਜਿ ਅਗਨਿ ਮਹਿ ਆਹਾਰੁ ਪਹੁਚਾਵਏ॥ ਪੰਨਾ - 920

ਜਿਹੜਾ ਉਥੇ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਆਹਾਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਭੁੱਲਿਆ ਬੈਠਾ ਹੈਂ। 2 ਖਰਬ 15 ਅਰਬ ਸੈਲ ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਲਾਏ ਨੇ। ਗਿਣ ਕੇ ਦੇਖ ਲਈਂ ਕਦੇ ਜੇ 10 ਜਨਮ 'ਚ 2 ਖਰਬ ਗਿਣ ਲਏਂ, ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਗਿਣ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਕਿੱਡਾ ਵੱਡਾ ਅਹਿਸਾਨ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਸਰੀਰ ਬਣਾ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦਿਖਾ ਦਿਤੀ, ਫੇਰ ਤੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਭੁਲਿਆ ਬੈਠਾ ਹੈਂ?

ਜੀਵ ਕਹਿੰਦੈ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਭੁਲਦਾ, ਹੁਣ ਮੈਂ 24 ਘੰਟੇ ਨਾਮ ਜਪਾਂਗਾ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਸੋਝੀ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਨਾਮ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।"

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, "ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! 24 ਘੰਟੇ? ਤੂੰ ਤਾਂ ਇਸ ਰਸਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ। ਚੰਗਾ ਜੇ ਤੂੰ 24 ਘੰਟੇ ਨਾਮ ਜਪੇਂਗਾ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਸਾਰੇ ਸਫਰ ਦਾ ਜੋ ਨਿਰਬਾਹ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਜੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਨੇ, ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਮੈਂ ਆਪ ਦੇਵਾਂਗਾ ਤੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਮੈਂ ਕਰਾਂਗਾ। ਤੈਨੂੰ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੂੰ ਬੈਠਾ ਰਹੀਂ, ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੈਨੂੰ ਬੈਠੇ-ਬਿਠਾਏ ਨੂੰ ਆਉਣਗੀਆਂ, ਮੈਂ ਲਿਆ-ਲਿਆ ਕੇ ਦੇਵਾਂਗਾ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਚਾਕਰ ਬਣਾਂਗਾ ਤੇ ਤੂੰ 24 ਘੰਟੇ ਨਾਮ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਦੇਖ ਤਾਂ ਸਹੀ ਪਰ ਤੂੰ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਣਾ। ਜਦੋਂ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, ਚੰਗਾ! ਤੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾ ਕਹਿ, ਦਸਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਆਪਣੇ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਦਾ ਦੇ ਦਿਆ ਕਰੀਂ, ਇਹ ਤੇਰੇ ਉਤੇ ਮੇਰਾ ਜੋ ਅਹਿਸਾਨ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਮੈਂ ਬਦਲਾ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ, ਇਕ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹਾ ਦਸਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਮੈਂ ਤੈਥੋਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ - ਤੇਰੀ ਕਮਾਈ ਦਾ, ਤਾਂ ਕਿ ਤੇਰਾ ਭਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ, ਦਾਤਾਂ ਸਭ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਨੇ। ਜੇ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਹੈ, ਤੇ ਤੂੰ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਰਖੀਂ, ਦਸਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਦੇ ਦਿਆ ਕਰੀਂ। ਇਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤੇਰਾ ਭਲਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਇਹ ਤੇਰੇ ਉਤੇ ਮੇਰਾ ਕਰਜ਼ਾ ਰਿਹਾ -

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ -

ਜੈਸੀ ਅਗਨਿ ਉਦਰ ਮਹਿ ਤੈਸੀ ਬਾਹਰਿ ਮਾਇਆ॥
ਮਾਇਆ ਅਗਨਿ ਸਭ ਇਕੋ ਜੇਹੀ ਕਰਤੈ ਖੇਲੁ ਰਚਾਇਆ॥
ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਣਾ ਤਾ ਜੰਮਿਆ ਪਰਵਾਰਿ ਭਲਾ ਭਾਇਆ॥
ਪੰਨਾ - 921

ਜਨਮ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਨਮ ਹੁੰਦੇ ਸਾਰ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਪਾਰਟੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਸਮਾਗਮ ਹੋਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ, ਵਧਾਈਆਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਲੇਕਿਨ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜੀਵ ਨਾਲ ਕੀ ਹੋਇਆ?

ਲਿਵ ਛੁੜਕੀ ਲਗੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ..................॥

ਇਸ ਦੀ ਉਹ ਲਿਵ ਜਿਹੜੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ ਉਹ ਟੁੱਟ ਗਈ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਇਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਮੁੜਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ –

.... ਮਾਇਆ ਅਮਰ ਵਰਤਾਇਆ॥

ਪੰਨਾ – 921

ਏਹੁ ਮਾਇਆ ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਵਿਸਰੈ
ਮੋਹੁ ਉਪਜੈ ਭਾਉ ਦੂਜਾ ਲਾਇਆ॥ ਪੰਨਾ – 921

ਮਾਇਆ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਨੇ? ਭੁਲ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਭੁਲ ਗਏ – ਐਡੇ ਵਾਅਦੇ ਕਰਕੇ, ਇਹ ਮਾਇਆ ਵਰਤ ਗਈ ਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਯਾਦ ਕਰਾਉਂਦੇ ਨੇ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਤੇਰੇ ਉਤੇ ਮਾਇਆ ਪੈ ਗਈ, ਤੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਆ ਜਾ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਵਾਅਦਾ ਕਰਕੇ ਆਇਆ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਕਰਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸ੍ਵਾਸ-ਸ੍ਵਾਸ ਨਾਮ ਜਪਾਂਗਾ ਪਰ ਹੁਣ ਤੂੰ ਮੁਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਮੂੰਹ ਫੇਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਮੋਹ ਜਾਗ ਪਿਆ ਹੈ ਤੇ ਹੁਣ ਤੈਨੂੰ ਦੂਜਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਤੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖ! ਤੈਨੂੰ ਸੰਮਨ ਆਉਣਗੇ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤਣੀ ਪਵੇਗੀ। ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਕਰਜ਼ਾ ਹੈ। ਜਦ ਤਕ ਤੂੰ ਉਸ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਨਹੀਂ ਚੁਕਾਉਂਦਾ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਤੇਰਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਹਿਸਾਬ ਤੈਨੂੰ ਦੇਣਾ ਹੀ ਪੈਣਾ ਹੈ – ਜੇ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ, ਅਗਲੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਵਿਚ --

ਨਾਨਕੁ ਆਖੈ ਰੇ ਮਨਾ ਸੁਣੀਐ ਸਿਖ ਸਹੀ॥
ਲੇਖਾ ਰਬੁ ਮੰਗੇਸੀਆ ਬੈਠਾ ਕਢਿ ਵਹੀ॥
ਤਲਬਾ ਪਉਸਨਿ ਆਕੀਆ ....॥

ਪੰਨਾ – 953

ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਲਬਾਂ ਪੈਣਗੀਆਂ, ਵਰੰਟ ਕਿਸ ਦੇ ਆਉਣਗੇ? ਅਗਲਾ ਪੜ੍ਹ ਲਓ ਜਿਹੜਾ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ –

..................ਬਾਕੀ ਜਿਨਾ ਰਹੀ ॥ ਪੰਨਾ – 953

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਕਰਜ਼ਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰੰਟ ਆਉਣਗੇ, ਜਮਦੂਤ ਆਉਣਗੇ ਵਰੰਟ ਲੈ ਕੇ। ਸੋ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਯਾਦ ਕਰਦਾ। ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਕਰਜ਼ੇ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ, ਕਰਜ਼ਾ ਵਧਦਾ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ –

ਧਾਰਨਾ – ਹੋ ਗਿਆ ਕਰਜ਼ਾਈ,
ਕਰਜ਼ਾ ਕਾਸਤੋਂ ਨਹੀਂ ਮੋੜਦਾ –2, 2.
ਕਾਸਤੋਂ ਨਹੀਂ ਮੋੜਦਾ......–2, 2.
ਹੋ ਗਿਆ ਕਰਜ਼ਾਈ ਕਰਜ਼ਾ ....–2.

ਤੂੰ ਕਰਜ਼ਾਈ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਕ ਘੰਟੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੈਨੂੰ 2400 ਸੁਆਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। 24000 ਸੁਆਸ ਦਾ ਰੋਜ਼ ਕਰਜ਼ਾ ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਉਮਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਦੇਖ ਲਈਂ। ਜੇ ਕਹੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਮੋੜਦਾ ਹਾਂ, ਜਾਗਦਾ ਹਾਂ, ਜਾਗ ਕੇ ਪਾਠ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਨਾਮ ਵੀ ਜਪਦਾ ਹਾਂ; ਕੀ ਸੱਚੀਂਮੁਚੀਂ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈਂ ? ਕੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਨ ਤੇਰਾ ਛਾਲਾਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮਾਰਦਾ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ? ਜੇ ਆਪਣੀਆਂ ਹੀ ਘਾੜਤਾਂ ਘੜਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ, ਜੇ ਆਪਣੀਆਂ ਹੀ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਫੇਰ ਕਰਜਾ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਮੋੜ ਰਿਹਾ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਉਥੇ ਬੈਠਾ ਵੀ ਅੱਖਾਂ ਮੀਚੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ, ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੇ ਹੋਏ ਨੇ – ਉਹ ਕਰਾਂਗਾ, ਆਹ ਕਰਾਂਗਾ; ਕਰਨਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੋੜ ਰਿਹਾ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ, ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਮੋੜ। ਸੋ ਜੇ ਨਹੀਂ ਮੋੜਦਾ ਤਾਂ –

ਤਲਬਾ ਪਉਸਨਿ ਆਕੀਆ ਬਾਕੀ ਜਿਨਾ ਰਹੀ॥

ਪੰਨਾ – 953

ਜਿਹੜੇ ਨਹੀਂ ਮੋੜਦੇ, ਆਕੀ ਹੋ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੇਰ ਵਰੰਟ ਆਉਣਗੇ।

ਅਜਰਾਈਲੁ ਫਰੇਸਤਾ ਹੋਸੀ ਆਇ ਤਈ॥ ਪੰਨਾ – 953

ਤੇ ਅਜਰਾਈਲ (ਮੌਤ ਦੇ) ਫਰੇਸ਼ਤੇ ਨੇ ਆ ਜਾਣਾ ਹੈ –

ਆਵਣੁ ਜਾਣੁ ਨ ਸੁਝਈ ਭੀੜੀ ਗਲੀ ਫਹੀ॥
ਕੂੜ ਨਿਖੁਟੇ ਨਾਨਕਾ ਓੜਕਿ ਸਚਿ ਰਹੀ॥

ਪੰਨਾ – 953

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਭੁਲੇ ਬੈਠੇ ਹਾਂ – ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ।

ਗੁਰਾ ਇਕ ਦੇਹਿ ਬੁਝਾਈ॥
ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਕਾ ਇਕੁ ਦਾਤਾ ਸੋ ਮੈ ਵਿਸਰਿ ਨ ਜਾਈ॥

ਪੰਨਾ – 2

ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਯਾਦ ਹੈ ਸਾਡੇ? ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਉਸ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਹਾਂ? ਜੇ ਯਾਦ ਵਿਚ ਵਸੀਏ ਫੇਰ ਤਾਂ ਨਾ ਦੁਖ ਹੋਵੇ, ਨਾ ਕਲੇਸ਼ ਹੋਵੇ, ਫੇਰ ਤਾਂ ਸਦਾ ਖੇੜਾ ਹੀ ਖੇੜਾ ਹੈ, ਅਨੰਦ ਹੀ ਅਨੰਦ ਹੈ, ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਯਾਦ ਦੇ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਧਾਰਨਾ – ਸਿਮਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ,
ਸਿਮਰਉ ਸਿਮਰ ਸਿਮਰ ਸੁਖ ਪਾਵੋ –2, 2.
ਸਿਮਰਉ ਸਿਮਰ ਸਿਮਰ ਸੁਖ ਪਾਵੋ –2, 2.
ਸਿਮਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ,........ –2.

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 62 ਤੇ)

ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ ਦੀ ਚਿਰ ਸਥਾਈ ਆਤਮ ਵਿਦਿਆ

PERENNIAL PSYCHOLOGY OF THE BHAGVAD GITA

ਮੂਲ ਲੇਖਕ - ਡਾ. ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ
ਅਨੁਵਾਦਕ - ਡਾ. ਬੀਬੀ ਤੇਜਿੰਦਰ ਮਲਹੋਤਰਾ

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਮਾਰਚ ਅੰਕ, ਪੰਨਾ - 33)

17. ਜਿਹੜੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਇਕ ਦਿਨ ਤੇ ਇਕ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਦਿਨ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜੁਗਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਰਾਤ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜੁਗਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਹੀ ਦਿਨ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।

18. ਦਿਨ ਹੋਣ ਨਾਲ ਅਵਿਅਕਤ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਰਾਤ ਹੋਣ ਤੇ ਉਸੇ ਅਵਿਅਕਤ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

19. ਹੇ ਅਰਜਨ! ਇਹ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਰਾਤ ਆਉਣ ਤੇ ਲੈਅ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦਿਨ ਆਉਣ ਤੇ ਫੇਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਚਾਰ ਯੁੱਗ ਹਨ - ਸਤਿਜੁਗ, ਤ੍ਰੇਤਾ, ਦੁਆਪਰ, ਕਲਿਜੁਗ; ਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਮਹਾਂਯੁਗ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਮਹਾਂਯੁੱਗ ਵਿਚ 17,28,000 ਸਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਮਹਾਂਯੁੱਗ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਇਕ ਦਿਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇੰਨੇ ਦੀ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਇਕ ਰਾਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦਿਨ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਇਕ ਕਲਪ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, 360 ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਇਕ ਸਾਲ ਬਣਦਾ ਹੈ ਤੇ 100 ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਦਿਨ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਹਰ ਦਿਨ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਹੋਂਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਦਿਨ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਖਤਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਨਿਰੰਤਰ ਚਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਭੌਤਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਤੇ ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨ ਖੋਜਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵ ਬਣਿਆ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੀ? ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਬਦਲਦਾ ਰਿਹਾ? ਕਦੋਂ ਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਖਤਮ ਹੋਵੇਗਾ? ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰੀ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਬਣਿਆ ਤੇ ਖਤਮ ਹੋਇਆ? ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਰ ਚੱਕਰ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਸਮਾਂ ਲੱਗਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਲੰਮਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੇਤਨਤਾ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਮਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭੌਤਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਨੇ ਦਸ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਂ ਪ੍ਰਾਸੰਗਕ ਹੈ, ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੀ, ਵੇਦਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਬਾਰੇ ਸੂਚਕ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਸ ਸਭ ਕੁਝ ਬਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਰਜਨ ਦਾ ਮੋਹ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਸੋਝੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਕਿੱਡੇ ਵੱਡੇ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

20. ਇਸ ਅਵਿਅਕਤ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੋਰ ਸਨਾਤਨ ਅਵਿਅਕਤ ਵੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਹੋਣ ਤੇ ਵੀ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

21. ਇਸ ਅਵਿਅਕਤ ਨੂੰ ਅਬਿਨਾਸੀ ਪਰਮ ਗਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਇਹ ਹੀ ਮੇਰਾ ਪਰਮ ਸਥਾਨ ਹੈ।

22. ਹੇ ਪਾਰਥ! ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਸਮਾਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ, ਉਸ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਿਰੰਤਰ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਕ ਸਮਾਂ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਾਡਾ ਵਿਸ਼ਵ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਉਸ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਹੀ ਇਕ ਖੇਡ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਸਥਿਰ ਸਿਧਾਂਤ ਸਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਅਵਿਨਾਸ਼ੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਆਤਮਾ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਜਿਸ ਜਗਿਆਸੂ ਨੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਿਆ, ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਮੇਲ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਚੌਰਾਸੀ ਦੇ ਗੇੜ ਤੋਂ ਛੁਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਤ ਅਟੱਲ ਸਦੈਵੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੀ ਜਗਿਆਸੂ ਦਾ ਮੰਤਵ ਹੈ, ਟੀਚਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਹੀ ਸਭ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ, ਇਹ ਗੁਪਤ ਨਿਰੋਲ ਚੇਤਨਤਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਸਤਿ ਹੈ, ਸਥਿਰ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੁਝ ਚੌਰਾਸੀ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਹੈ, ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਪਤ ਸਤਿ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਸਥਿਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਅਜਰ ਹੈ, ਅਮਰ ਹੈ, ਅਟੱਲ ਹੈ, ਅਸੀਮ ਹੈ।

23. ਹੇ ਭਰਤਰਸ਼ਤ! ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਕੇ ਯੋਗੀ ਫੇਰ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਤੇ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਕੇ ਫੇਰ ਜਨਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹਾਂ।

24. ਅਗਨੀ, ਰੋਸ਼ਨੀ, ਦਿਨ ਅਤੇ ਰੂਪ, ਜਦੋਂ ਸੂਰਜ ਉਤਰਾਇਣ ਵਿਚ ਹੋਵੇ, ਬ੍ਰਹਮਵੇਤਾ ਦੇਹ ਤਿਆਗ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

25. ਧੂੰਆਂ, ਰਾਤ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪੱਥ ਦਖਣਾਇਣ ਦੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ, ਇਸ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਕੇ ਯੋਗੀ ਚੰਦ੍ਰ ਲੋਕ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਫੇਰ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

26. ਸ਼ਕਲ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ – ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਸਨਾਤਨ ਮਾਰਗ ਯੋਗੀਆਂ ਦੇ ਆਣ ਜਾਣ ਦੇ ਮਾਰਗ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲੇ ਰਸਤੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਜੋ ਦੂਸਰੇ ਰਸਤੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮੁੜ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੋ ਰਸਤੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਮਰਨ ਦੀ ਕਲਾ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਕਿਹੜਾ ਸਮਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਜਿਹੜੇ ਸ੍ਵੈ ਜਾਗ੍ਰਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਉਦੋਂ ਤਿਆਗਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਦਿਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਕਲ ਪੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਚਾਨਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੂਰਜ ਉਤਰਾਇਣ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਕਰਮ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਦੇ ਹਨ ਉਹ ਰਾਤ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗਦੇ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪੱਖ ਭਾਵ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਪੱਖ ਵਿਚ, ਤੇ ਜਦੋਂ ਸੂਰਜ ਦਖਸ਼ਾਇਣ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਫੇਰ ਜਨਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਗਿਆਨੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸ੍ਵੈ ਜਾਗ੍ਰਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਚਾਨਣ ਦਾ ਮਾਰਗ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਉਦੋਂ ਸਰੀਰ ਛੱਡਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਸੂਰਜ ਦੱਖਣ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਧੂਏਂ ਦਾ ਮਾਰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਦੋਨੋਂ ਮਾਰਗ ਅੰਦਰ ਦੇ ਮਾਰਗ ਹਨ – ਇਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ, ਦੂਸਰਾ ਮੁੜ ਜਨਮ ਲੈਣ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਅਗਨੀ, ਜੋਤੀ, ਸ਼ੁਕਲ ਇਹ ਚਾਨਣ ਪੱਖ ਲਈ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਉਸ ਚਾਨਣ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ ਜਿਹੜਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਧੂੰਆਂ, ਰਾਤ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪੱਖ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਪੱਖ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ ਅਗਿਆਨ ਦੇ, ਅੰਧੇਰੇ ਦੇ। ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਕੇਵਲ ਬਾਹਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵ, ਬਾਹਰ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਵੀ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਾਪਰਦੇ ਹਾਲਾਤ ਵੀ ਦਸਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਦੋ ਮਾਰਗ ਹਨ – ਇਕ ਸੋਹਣਾ ਚੰਗਾ (ਨਿਸੁਆਰਥ), ਦੂਸਰਾ ਮਾਰਗ ਹੈ ਬੁਰਾ (ਸੁਆਰਥ ਦਾ)। ਚੰਗੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ, ਨਿਸੁਆਰਥ ਕਰਮ ਕਰਦਿਆਂ, ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਅਰਪਣ ਕਰਦਿਆਂ ਮਨੁੱਖ ਸੁਤੰਤਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋ ਕੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭੋਗਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਸੁਆਰਥੀ ਹੋ ਕੇ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਦੁਖ ਕਲੇਸ਼ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਚੰਗਾ ਰਾਹ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ, ਸੁਆਰਥ ਦਾ ਰਾਹ ਚੌਰਾਸੀ ਵਲ ਧਕਦਾ ਹੈ।

ਯੋਗ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿੰਨ ਮਾਰਗ ਹਨ – ਪਿੰਗਲਾ ਦਾ ਰਾਹ (ਸੱਜੀ ਨਾਸਕਾ ਤੋਂ ਸ੍ਵਾਸ ਲੈਣਾ) ਇਹ ਮਾਰਗ ਸੂਰਜ ਦਾ, ਰੋਸ਼ਨੀ ਦਾ, ਦਿਨ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ; ਇੜਾ (ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਨਾਸਕਾ ਤੋਂ ਸਾਹ ਲੈਣਾ) ਦਾ ਮਾਰਗ ਰਾਤ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਯੋਗੀ ਇੜਾ ਤੋਂ ਪਿੰਗਲਾ, ਪਿੰਗਲਾ ਤੋਂ ਇੜਾ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਵਾਸ ਬਦਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣੇ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਉਤੇ ਪੂਰਾ ਕਾਬੂ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਕਦੋਂ ਸੁਖਮਨਾ ਵਿਚ ਸ੍ਵਾਸ ਲੈ ਜਾਣੇ ਹਨ, ਉਹ ਉਥੇ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਨੂੰ ਟਿਕਾ ਕੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਸਮਾਧੀ ਲਗਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਇਹ ਤੀਸਰਾ ਰਸਤਾ ਹੈ। ਗੀਤਾ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਦੋ ਮਾਰਗ ਹੀ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਹਨ – ਚਾਨਣ ਦਾ ਮਾਰਗ, ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਦਾ ਮਾਰਗ। ਜਿਹੜਾ ਯੋਗੀ ਚਾਨਣ ਦਾ ਮਾਰਗ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਦੇ ਧੱਕੇ ਨਹੀਂ ਖਾਣੇ ਪੈਂਦੇ ਪਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਯੋਗ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਯੋਗ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਣਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰਕ ਵਸਤੂਆਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਲਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਧੁੰਦਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਪੱਟੀ ਬੰਨ੍ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਵਸ ਹੀ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਹਿਜ ਸੰਜਮ ਦੇ ਮਾਰਗ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਪਰ ਯੋਗੀ ਸਹਿਜ ਸੰਜਮ ਦਾ ਜੀਵਨ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਚਾਨਣ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਦਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਗਿਆਨੀ ਤਾਂ ਚੌਰਾਸੀ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣਾ ਸੁਆਰਥ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਭੁਗਤਦੇ ਹਨ।

ਆਮ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਤਾਂ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਯੋਗੀ ਦਾ ਆਪਣੀਆਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤੇ ਪੂਰਾ ਕਾਬੂ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਤੇ ਪੂਰਾ ਕਾਬੂ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਛਡ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਯੋਗੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਰਹੱਸ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਰੀਰ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਮੋਹ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ। ਯੋਗੀ ਲਈ ਸਰੀਰ ਛੱਡਣਾ, ਕਪੜੇ ਬਦਲਣ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਰੀਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਆਪਣੀ ਕਿਰਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਯੋਗੀ ਇਸ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਇੱਛਾ ਐਡੀ ਬਲਵਾਨ ਤਾਂ ਹੁੰਦੀ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਦੇ ਆਤਮਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਦਾ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਗਿਆਨ ਦਾ ਮਾਰਗ, ਚਾਨਣ ਦਾ ਮਾਰਗ, ਸੂਰਜ ਦਾ ਮਾਰਗ ਸੋਝੀ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

27. ਹੇ ਪਾਰਥ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਮਾਰਗਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਯੋਗੀ ਅਗਿਆਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਹੇ ਅਰਜਨ! ਤੂੰ ਯੋਗ ਵਿਚ ਹੀ ਨਿਪੁੰਨ ਹੈਂ।

28. ਵੇਦ, ਤਪ, ਯੱਗ ਅਤੇ ਦਾਨ ਆਦਿ ਦਾ ਫਲ ਜੋ ਵੀ ਹੈ ਯੋਗੀ ਇਸ ਦੇ ਤੱਤ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਉਤਮ ਪਰਮ ਪਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੋਨੋਂ ਮਾਰਗਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ – ਚਾਨਣ ਦੇ ਮਾਰਗ ਦਾ, ਗਿਆਨ ਦੇ ਮਾਰਗ ਦਾ ਅਤੇ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਦੇ ਮਾਰਗ, ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਮਾਰਗ ਦਾ, ਉਹ ਕਦੇ ਅਗਿਆਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਫਸਦਾ, ਉਹ ਦੋਨਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਯੋਗੀ ਕਦੀ ਵੀ ਮੋਹ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਫਸਦਾ। ਇਕ ਇਕ ਖਿਨ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਯੋਗ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਯੋਗ ਅਭਿਆਸ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਛਡਦਾ। ਉਸ

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 42 ਤੇ)

ਅਮਰ ਕਥਾ

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਬਾਨੀ ਤੇ ਮੁਖੀ ਵਿ. ਗੁ. ਰੂ. ਮਿਸ਼ਨ

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ ਮਾਰਚ ਅੰਕ, ਪੰਨਾ - 15)

ਸਤਿਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ
ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀਓ ਮਹਾਰਾਜ।

ਡੰਡਉਤਿ ਬੰਦਨ ਅਨਿਕ ਬਾਰ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ॥
ਡੋਲਨ ਤੇ ਰਾਖਹੁ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਕਰਿ ਹਥ॥
ਪੰਨਾ - 256
ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਪ੍ਰਭ ਆਇਆ ਪਰਿਆ ਤਉ ਸਰਨਾਇ॥
ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਬੇਨਤੀ ਅਪਨੀ ਭਗਤੀ ਲਾਇ॥
ਪੰਨਾ - 289
ਤੂ ਚਉ ਸਜਣ ਮੈਡਿਆ ਡੇਈ ਸਿਸੁ ਉਤਾਰਿ॥
ਨੈਣ ਮਹਿੰਜੈ ਤਰਸਦੇ ਕਦਿ ਪਸੀ ਦੀਦਾਰੁ॥
ਪੰਨਾ - 1094
ਜੇ ਤੂ ਵਤਹਿ ਅੰਙਣੇ ਹਭ ਧਰਤਿ ਸੁਹਾਵੀ ਹੋਇ॥
ਹਿਕਸੁ ਕੰਤੈ ਬਾਹਰੀ ਮੈਡੀ ਵਾਤ ਨ ਪੁਛੈ ਕੋਇ॥
ਪੰਨਾ - 1095
ਧਾਰਨਾ - ਹਉ ਤੁਮਰੀ ਕਰਉ ਨਿਤ ਆਸਾ, ਹਉ ਤੁਮਰੀ -2
ਕਦੋਂ ਗਲ ਲਾਵੋਂਗੇ, ਪ੍ਰਭ ਜੀ - 2
ਹਉ ਤੁਮਰੀ ਕਰਉ ਨਿਤ ਆਸਾ,.........।

ਪ੍ਰਭ ਕੀਜੈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ ਹਮ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਵਹਗੇ॥
ਹਉ ਤੁਮਰੀ ਕਰਉ ਨਿਤ ਆਸ ਪ੍ਰਭ ਮੋਹਿ ਕਬ ਗਲਿ ਲਾਵਹਿਗੇ॥
ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਮੁਗਧ ਇਆਨ ਪਿਤਾ ਸਮਝਾਵਹਿਗੇ॥
ਸੁਤੁ ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ ਭੂਲਿ ਬਿਗਾਰਿ ਜਗਤ ਪਿਤ ਭਾਵਹਿਗੇ॥
ਜੋ ਹਰਿ ਸੁਆਮੀ ਤੁਮ ਦੇਹੁ ਸੋਈ ਹਮ ਪਾਵਹਗੇ॥
ਮੋਹਿ ਦੂਜੀ ਨਾਹੀ ਠਉਰ ਜਿਸੁ ਪਹਿ ਹਮ ਜਾਵਹਗੇ॥
ਜੋ ਹਰਿ ਭਾਵਹਿ ਭਗਤ ਤਿਨਾ ਹਰਿ ਭਾਵਹਿਗੇ॥
ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਇ ਜੋਤਿ ਰਲਿ ਜਾਵਹਗੇ॥
ਹਰਿ ਆਪੇ ਹੋਇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਆਪਿ ਲਿਵ ਲਾਵਹਿਗੇ॥
ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਸਰਨਿ ਦੁਆਰਿ ਹਰਿ ਲਾਜ ਰਖਾਵਹਿਗੇ॥
ਪੰਨਾ - 1321

ਧਾਰਨਾ - ਮੈਂ ਆਸਾਂ ਕਰਦਾ ਜੀ,
ਕਦੋਂ ਗਲ ਲਾਵੋਂਗੇ -2, 4.

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜੀ! ਗੱਜ ਕੇ ਬੋਲਣਾ 'ਸਤਿਨਾਮੁ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।' ਕਾਰੋਬਾਰ ਸੰਕੋਚਦੇ ਹੋਏ ਆਪ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਬੜੀ ਅਪਾਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਆਪ ਸਾਰਿਆਂ 'ਤੇ ਹੈ ਕਿ ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਸੜਦੇ-ਬਲਦੇ ਜੁਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਲਹ ਤੇ ਕਲੇਸ਼ ਦੇ ਭਾਂਬੜ ਮਚ ਰਹੇ ਨੇ, ਇਕੋ ਸੀਤਲ ਸੋਮਾ ਸਤਿਸੰਗ ਹੈ ਜਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਮਨ ਟਿਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਅਨੰਦ ਨ ਪੈਸਿਆਂ ਨਾਲ ਹਾਸਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨ ਸੈਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਨ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਤੇ ਉਹ ਤਨ ਮਨ ਸ਼ੀਤਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਅਨੰਦ ਕੇਵਲ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਹੈ-

ਸਤਸੰਗਤਿ ਕੈਸੀ ਜਾਣੀਐ॥
ਜਿਥੈ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੀਐ॥ ***ਪੰਨਾ - 72***

ਜਿਥੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਥੇ ਸਤਿ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਸਤਿਸੰਗ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਦੀਵਾਨਾਂ ਤੋਂ, ਕਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪਾਸ ਮਨਸੁਖ ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਵਪਾਰੀ, ਇਕ ਟ੍ਰੇਡਰ (trader) ਆਇਆ। ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪਾਸ ਰਹਿ ਕੇ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਫੇਰ ਘਰ ਛੱਡ ਗਿਆ, ਘਰ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਰਸਤੇ ਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਰਤ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਜੋ ਅਭਿਆਸ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਭੀ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਦੀ ਸੰਗਲਾਦੀਪ ਦੇ ਜਜ਼ੀਰੇ ਵਿਚ ਉਸ ਥਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਭੇਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਹੈ। ਉਹ ਵਰਤ ਬਗੈਰਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸ਼ੈਵ ਮਤ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਥੇ ਦੋ ਹੀ ਮਤ ਸਨ, ਤੀਸਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਕ ਤਾਂ ਸ਼ੈਵ ਮਤ ਵਗੈਰਾ ਸੀ, ਦੂਸਰਾ ਉਥੇ ਬੋਧ ਧਰਮ ਸੀ। ਬੋਧ ਧਰਮ ਵੀ ਸ਼ੈਵ ਮਤ ਦੀ ਇਕ ਸ਼ਾਖਾ ਹੈ ਜੋ ਸਮੇਂ ਦੇ ਫੇਰ ਨਾਲ ਜੋਗ ਮਤ ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇਸ ਜੋਗ ਮਤ ਵਿਚ ਮਛੰਦਰ ਨਾਥ, ਗੋਰਖਨਾਥ, ਭਰਥਰੀ ਜੀ ਅਤੇ ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਵਰਗੇ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ, ਸਾਧਨਾ ਸੰਪੰਨ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਹੋਏ। ਲੋਕ ਚੰਗੇ ਸਨ ਲੇਕਿਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੂਰਾ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਸੀ, ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਵਰਤ ਰੱਖ ਲੈਣੇ, ਤੁਲਸੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰ ਲੈਣੀ, ਕੁਛ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਕੁਛ ਐਸੇ-ਐਸੇ ਸਿਧਾਂਤ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਫੋਕਟ ਕਰਮ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਵਾਸਤੇ ਸਹਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ। ਸੋ ਇਹ ਨਾ ਸਹਾਇਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ। ਸਾਧਕ ਦੀ ਰੂਹ ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਉਲਝੀ ਰੂਹ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ-ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ, ਇਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਰਮ ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਿਤਮਾ ਵਗੈਰਾ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਥਰ ਵਿਚ ਦੇਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਜਦ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਪਰੀਪੂਰਨ ਅਥਾਹ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਉਸ ਰਾਜੇ ਸ਼ਿਵਨਾਭ

ਨਾਲ ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ ਦੀ ਕੁਝ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਪਿੱਛੇ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਮਝ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਮਨਸੁਖ ਤੁਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਪਿਆਰ ਚਿਣਗ ਲਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਛੱਡ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਇਕ ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਆਦਮੀ ਦੇ ਵਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੀ ਬਾਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਜਦੋਂ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਅਕਹਿ ਰਸ ਮਾਣਦਾ ਬੰਦਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਔਕੜ, ਖੇਚਲ, ਹਿਤ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰਨ ਤੋਂ ਉਪਰ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ –

ਆਪਨਾ ਲਾਇਆ ਪਿਰਮੁ ਨ ਲਗਈ ਜੇ ਲੋਚੈ ਸਭੁ ਕੋਇ॥
ਏਹੁ ਪਿਰਮ ਪਿਆਲਾ ਖਸਮ ਕਾ ਜੈ ਭਾਵੈ ਤੈ ਦੇਇ॥
ਪੰਨਾ – 1378

ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਉਹ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਵੇਦਨਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ –

ਲਾਗੀ ਹੋਇ ਸੋ ਜਾਨੈ ਪੀਰ॥
ਰਾਮ ਭਗਤ ਅਣੀਆਲੇ ਤੀਰ॥ ਪੰਨਾ – 327

ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੇ – ਇਕ ਤਾਂ ਬਿਰਹੁੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਵੈਰਾਗ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਵੈਰਾਗ ਤੋਂ ਦੂਸਰੀ ਅਵਸਥਾ ਪਿਆਰ ਦੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਵੈਰਾਗ ਵੀ ਪਿਆਰ ਵਿਚੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜੋ ਪਿਆਰ ਹੈ ਉਹ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਸ ਹੈ। ਸੋ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵੈਰਾਗ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਨਸੁਖ ਜਦੋਂ ਸਾਰਾ ਸਮਾਨ ਉਥੇ ਵੇਚ ਕੇ, ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਰੀਦ ਕੇ, ਆਪਣਾ ਜਹਾਜ਼ ਭਰ ਕੇ ਵਾਪਿਸ ਚਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਇਕੱਲਾ ਸਤਿਸੰਗੀ ਸੀ, ਇਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਕੀ ਕਰਾਂ। ਤਰਲੇ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ ਜੀ! ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾ ਦਿਓ, ਮੈਂ ਰਾਜ ਭਾਗ ਛੱਡ ਕੇ ਜੋਗੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸੁਆਹ ਮਲ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ, ਭਗਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕਾਂਸਾ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਦੱਸ ਮੈਂ ਕਿਹੜਾ ਵੇਸ ਕਰਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮਿਲ ਜਾਵੇ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਤਖਤ ਤੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠਣਾ। ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ ਜੀ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਾਜਨ! ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਮੱਤ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਉਦਾਸ ਦਾ ਹੈ– ਵਰਤਣ ਵੈਰਾਗ ਦੀ, ਮੁੱਖ ਭਗਤੀ, ਨਿਸ਼ਚੇ ਗਿਆਨ। ਆਦਮੀ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ detached (ਨਿਰਲੇਪ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, attachment (ਮੋਹ) ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ, ਖੱਚਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਭ ਕੁਛ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ, ਬਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇੰਡਸਟ੍ਰੀਆਂ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਵੱਡੇ–ਵੱਡੇ ਵਪਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਡੁੱਬਦਾ ਨਹੀਂ, ਇਕ ਟਰੱਸਟੀ (trustee) ਦੇ ਵਾਂਗੂੰ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਭਰਥਰੀ ਕਿੰਨਾ ਚੰਗਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਕਿੰਨਾ ਚੰਗਾ ਰਾਜਾ ਸੀ। ਜੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਕਿੰਨੀ ਪਰਜਾ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਸੁਸਾਇਟੀ ਨੂੰ ਨਾ ਛੱਡੋ, ਸੁਸਾਇਟੀ ਵਿਚ ਰਹੋ –

ਜਬ ਲਗੁ ਦੁਨੀਆ ਰਹੀਐ ਨਾਨਕ
ਕਿਛੁ ਸੁਣੀਐ ਕਿਛੁ ਕਹੀਐ॥ ਪੰਨਾ – 661

ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਕੁਛ ਕਹੋ ਤੇ ਕੁਛ ਸੁਣੋ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਘਰ ਨਹੀਂ ਛਡਾਉਂਦੇ, ਘਰ ਦਾ ਮੋਹ ਛੁਡਾਉਂਦੇ ਹਨ; ਬਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਤਿਆਗ ਨਹੀਂ ਕਰਾਉਂਦੇ, ਬਾਲ–ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਮੋਹ ਹਟਾ ਕੇ ਪਿਤਰੀ ਡਿਊਟੀ ਤੇ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸੋਝੀ ਦੇਹ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨੇਕ ਬੰਦੇ ਬਣਾ ਜੋ ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਧਰਮ, ਦੇਸ਼ ਧਰਮ, ਭਾਈਚਾਰਕ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਨਹੀਂ ਛੁਡਾਇਆ ਕਰਦੇ। ਦੂਸਰਾ, ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ –

ਘਟ ਘਟ ਕੇ ਅੰਤਰ ਕੀ ਜਾਨਤ।।
ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਕੀ ਪੀਰ ਪਛਾਨਤ॥
ਕਬਯੋ ਬਾਚ ਬੇਨਤੀ ਚੌਪਈ ਪਾ: ੧੦

ਸਭ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਧਾਰਣ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਏਥੇ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਠੀਕ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ –

ਘਰ ਮਹਿ ਘਰੁ ਦੇਖਾਇ ਦੇਇ ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਣੁ॥
ਪੰਨਾ – 1291

ਉਹ ਸਤਿਗੁਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ***'ਸਤਿਗੁਰ ਪੁਰਖ ਸੁਜਾਨ'*** ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਲੇਕਿਨ ਇਕ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਰੂਹਾਨੀ ਧੁੰਦ ਦਾ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗਾੜ੍ਹਾ ਪਸਾਰਾ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਰੂਹਾਨੀ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਕੇ ਕੇਵਲ ਰਹਿਤ, ਮਰਿਆਦਾ, ਜੋ ਆਦਮੀ ਨੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਮੁਤਾਬਿਕ ਘੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸ਼ਰਾ ਸ਼ਰੀਅਤ, ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਤਕ ਹੀ ਜਗਿਆਸੂ ਦੀ ਉਡਾਰੀ ਸੀਮਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਜੋ ਹਰ ਥਾਂ, ਹਰ ਘਟ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹਨ, ਭੁੱਲ ਕੇ ਮਨੋ ਕਲਪੀਆਂ ਹਸਤੀਆਂ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਉਲਝ ਕੇ ਅਧੋਗਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਰਾਜਨ! ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤਾਂ ਗੁਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ, ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਉਧਾਰ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਥੇ–ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਅਟਕਿਆ ਹੋਇਆ ਜਗਿਆਸੂ ਹੈ, ਉਥੇ–ਉਥੇ ਹੀ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੁਜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕਰ। ਯਾਦ ਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਇਹ ਨਿਰਾਰਥਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੋਗੇ, ਖਿਆਲ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਇਹ ਜਿੰਨਾ ਨਿਰੋਆ ਹੋਏਗਾ, ਓਨਾਂ ਉਸ ਦਾ ਅਸਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਏਗਾ। ਜਿੰਨਾਂ ਖਿੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਏਗਾ ਓਨਾ ਉਸ ਦਾ ਅਸਰ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਪਿਆਰ

ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲਾਂ ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਖ਼ਬਰ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸੋਝੀ ਵਾਲੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਤਜਰਬਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੁੱਤਰ-ਧੀਆਂ ਭਾਵੇਂ ਹਜ਼ਾਰ ਮੀਲ ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਣ, ਓਥੋਂ ਬੈਠੀਆਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦੀਆਂ ਨੇ, ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਬਿਮਾਰ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਅੱਜ ਜੀਅ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਮੇਰੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਦਰ ਹੀ ਅੰਦਰ ਅਣਡਿੱਠੀ ਤਾਰ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਰਾਜਨ! ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਅੰਦਰ ਦੀ ਗੱਲ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰ।

ਸੋ ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ ਵਾਪਸ ਪੰਜਾਬ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਬਹੁਤ ਵੈਰਾਗ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਬੈਰਾਗੀ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਹਾਲਤ ਓਹੋ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਤਨ ਨੂੰ ਬੈਰਾਗ ਦੀਆਂ ਮੁਖੀ ਵਾਲੀਆਂ ਕਾਨੀਆਂ ਨੇ ਛੇਕ ਕੀਤੇ ਹੋਣ। ਖਾਣਾ-ਪੀਣਾ, ਬੋਲਣਾ-ਚਲਣਾ, ਸੌਣਾ, ਪੈਹਨਣਾ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਕੋ ਕਸਕ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਵਗਦੇ ਅਥਰੂ ਹੀ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਖਿਚ ਦੀ ਇਕੋ ਇਕ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਉਭੇ ਸਾਹ ਆਉਣੇ, ਦਿਲ ਦੇ ਵਲਵਲੇ ਕੁਝ ਟੱਪੇ ਬਣਾ ਕੇ ਗੁਣ-ਗੁਣਾਉਣਾ ਆਦਿ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਹਨ। ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਜਦੋਂ ਅਤਿ ਦਾ ਬਿਹਬਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਾਵਾਂ ਤੇ ਆਸ ਧਰਦਾ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਕਾਵਾਂ! ਤੇਰੀ ਪਹੁੰਚ ਦੂਰ ਦੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਤੀਕਰ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਤੇ ਤਰਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਮੰਨ ਕੇ ਲੰਮੀ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਬਿਰਹੋਂ ਕੁਠੀ ਬੇ-ਵਸੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੀ ਗਿਆਤ ਕਰਾ। ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਅਤਿ ਰਿਣੀ ਹੋਵਾਂਗਾ -

ਉਡਹੁ ਨ ਕਾਗਾ ਕਾਰੇ॥
ਬੇਗਿ ਮਿਲੀਜੈ ਅਪੁਨੇ ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ॥ ਪੰਨਾ - 338

ਕਦੇ ਹੰਮਾਊਂ ਪੰਛੀ ਦੇ ਖੰਭਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਲੋਚਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਖੰਭਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਤਾਸੀਰ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਸ ਅਨਲ ਪੰਖੀ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ ਇਹ ਖੰਭ ਨਾਲ ਲਗੀ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਖ਼ੁਰਾਕ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਓਥੇ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਉਣਹਾਰੀ ਮਹਾਤਮਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰੱਜਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਵੀ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਥੇ ਹੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ, ਉਥੇ ਹੀ ਅੰਡੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਹੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਲਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦਾ ਖੰਭ ਜੇ ਇਸ ਮਾਤ-ਲੋਕ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਓ ਤੇ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਉਹ ਖੰਭ ਆਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾ ਲੋਚਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ! ਜੇ ਤੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਕੋਈ ਮੈਨੂੰ ਖੰਭ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਤਾਸੀਰ ਹੋਵੇ ਹੁਮਾਊਂ ਪੰਛੀ ਦੀ -

'ਖੰਭ ਵਿਕਾਂਦੜੇ ਜੇ ਲਹਾਂ ਘਿੰਨਾ ਸਾਵੀ ਤੋਲਿ॥
ਪੰਨਾ - 1426

ਜੇ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਹ ਲੈ ਲਵਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਆਰ ਦਾ ਜੋ ਸੌਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਸਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਸਭ ਤੋਂ ਮਹਿੰਗਾ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ, ਸ਼ੇਰ ਸਾਧਨ ਕਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਤੇ ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੇ ਨੇ ਉਸ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਸਾਧਨ ਨੇ। ਇਹ ਸਾਧਨ 'ਸ਼ੇਰ' ਸਾਧਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ -

ਸਾਚੁ ਕਹੌਂ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਸਭੈ
ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮੁ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਓ॥
ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸ੍ਵਯੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਇਕ ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਜੀਵ-ਤੱਤ ਨੂੰ ਪਰਮ ਤੱਤ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਅਜਿਹਾ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸਾਧਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜੋ ਇਸ ਜੀਵ ਤੱਤ ਨੂੰ ਉਸ ਪਰਮ ਤੱਤ ਦੇ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇ। ਸੋ ਲੋਚਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਐਹੋ ਜਿਹੇ ਖੰਭ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਕੀਮਤ ਦੇਣ ਨੂੰ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਕਿੰਨੀ ਕੀਮਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਪਿਆਰ ਦੀ ਕੋਈ ਕੀਮਤ ਵੀ ਰੱਖੀ ਹੈ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਹਾਂ -

ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਕਾ ਚਾਉ॥
ਸਿਰੁ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ॥ ਪੰਨਾ - 1412

ਕਰਨਾ ਹੈ ਤੈਂ ਪਿਆਰ ਦਾ ਸੌਦਾ? ਤਲੀ ਤੇ ਸੀਸ ਰੱਖਣਾ ਪਏਗਾ -

ਇਤੁ ਮਾਰਗਿ ਪੈਰੁ ਧਰੀਜੈ॥
ਸਿਰੁ ਦੀਜੈ ਕਾਣਿ ਨ ਕੀਜੈ॥ ਪੰਨਾ - 1412

ਸ਼ਿਕਵਾ, ਉਲਾਂਭਾ ਪਿਆਰ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ -

ਭਾਵੈ ਧੀਰਕ ਭਾਵੈ ਧਕੇ ਏਕ ਵਡਾਈ ਦੇਇ॥
ਪੰਨਾ - 349

ਜੇ ਧੱਕੇ ਮਾਰ ਕੇ ਵੀ ਕੱਢ ਦਿਤਾ, ਤਾਂ ਵੀ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਹੇ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਤੇਰੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹਾਂ ਨਾ, ਤੂੰ ਧੱਕੇ ਤਾਂ ਹੀ ਮਰਵਾਏ ਨੇ। ਜੇ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ ਨਾ ਹੁੰਦਾ, ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਧੱਕੇ ਕਿਉਂ ਮਰਵਾਉਂਦਾ? ਜੇ ਵਡਿਆਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਮਰਤਬਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ। ਸਮਾਨ ਬਿਰਤੀ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੀ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਜਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਕਲੇਸ਼ ਹੈ, ਕੋਈ ਕਾਮਨਾ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਤਾਂ ਨਿਜੀ ਗਰਜ਼ਾਂ ਵਰਗੀ ਹੀ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, - ***'ਸਿਰੁ ਦੀਜੈ ਕਾਣਿ ਨ ਕੀਜੈ॥' (ਪੰਨਾ - 1412)*** ਸ਼ਿਕਵਾ ਨਾ ਕਰੇ, ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਾ ਕਰੇ। ਜਿਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ -

ਜੌਂ ਰਾਜੁ ਦੇਹਿ ਤ ਕਵਨ ਬਡਾਈ॥
ਜੌਂ ਭੀਖ ਮੰਗਾਵਹਿ ਤ ਕਿਆ ਘਟ ਜਾਈ॥
ਪੰਨਾ - 525

ਜਿਵੇਂ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਓਵੇਂ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੈ, ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ ਹੈ, ਰਹਿਮਤ ਹੈ-

ਜਿਉ ਰਾਮੁ ਰਾਖੈ ਤਿਉ ਰਹੀਐ ਰੇ ਭਾਈ॥
ਪੰਨਾ - 1164

ਜਿਥੇ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਓਥੇ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ। ਉਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਏਥੇ ਰੱਖ ਦਿਤਾ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਆਹ ਕਿਉਂ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਤਾਂ ਸੌਦੇਬਾਜ਼ੀ ਹੋ ਗਈ। ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਸੌਦੇਬਾਜ਼ੀ ਇਕੋ ਵਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੀਸ ਅਰਪਨ ਕਰਕੇ, ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਰਪਣ ਕਰਕੇ ਆਪਾ ਸਮਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਕੇ ਆਪ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਫੇਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਚਲਦੀ ਹੈ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵਾਂ, ਸਿਰ ਵੀ ਦੇ ਦੇਵਾਂ ਅਤੇ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇ ਉਹ ਖੰਭ ਲੈ ਲਵਾਂ ***'ਤੰਨਿ ਜੜਾਂਈ ਆਪਣੈ ਲਹਾਂ ਸੁ ਸਜਣੁ ਟੋਲਿ' (ਪੰਨਾ – 1426)*** ਜਦ ਤਨ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੰਭਾਂ ਨੂੰ ਜੜਾ ਦਿਤਾ ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੰਭਾਂ ਵਿਚ ਤਾਸੀਰ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਵੀ ਤੂੰ ਹੋਏਂਗਾ ਓਥੇ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਤੇਰੇ ਸਨਮੁਖ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਗੇ, ਮੈਂ ਫਿਰ ਤੈਨੂੰ ਟੋਲ੍ਹ ਲਵਾਂਗਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਦੀ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਵੇਦਨਾ ਉਠਦੀ ਹੈ। ਸਮੁੰਦਰ ਕੇ ਕੰਢੇ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਬੜੀ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ, ਪੱਥਰ ਦੇ ਉੱਤੇ ਬੈਠਾ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਨੀਝ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਦੇ ਨੇਤਰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਧਰੋਂ ਜਹਾਜ਼ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪਿਆਰਾ ਐਧਰੋਂ ਆ ਜਾਵੇ। ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਕੋਲ ਦੀ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਵੀ ਪਿਆਰਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ। ਐਸੀ ਅਵਸਥਾ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਵੈਰਾਗ ਹੋ ਗਿਆ। ਲੇਕਿਨ ਕੋਈ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਜੇ ਕੋਈ ਖਬਰ ਦੇ ਦੇਵੇ, ਕਿੱਡੀ ਕੁ ਪਦਵੀ ਹੈ ਉਸ ਦੀ? ਜੇ ਕੋਈ ਦੱਸ ਦੇਵੇ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਮੁੱਲ ਕਿੰਨਾ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੇ –

ਤੈ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਬਾਤ ਜਿ ਆਖੈ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਿਆ ਦੀਜੈ॥
ਪੰਨਾ – 558

ਜੇ ਬਾਤ ਵੀ ਕਹਿ ਦੇਵੇ, ਦੱਸ ਵੀ ਪਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਕੀ ਦੇਵੇ? ਕਹਿੰਦੇ –

ਸੀਸੁ ਵਢੇ ਕਰਿ ਬੈਸਣੁ ਦੀਜੈ ਵਿਣੁ ਸਿਰ ਸੇਵ ਕਰੀਜੈ॥
ਪੰਨਾ – 558

ਫੇਰ ਤਾਂ ਸਿਰ ਦਾ ਹੀ ਮੂੜ੍ਹਾ ਬਣਾ ਦੇਵੇ। ਜੋ ਆਪਣੀ 'ਮੈਂ' ਹੈ, ਅਭਿਮਾਨ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਹਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਥੱਲੇ ਰੱਖ ਦਿਓ, ਵਿਛਾ ਦਓ, ਉਸ ਦੇ ਉਤੇ ਬਹਿ ਜਾਵੇ ਉਹ। ਫੇਰ ਸੇਵਾ ਕਰੋ–

ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੀ ਕੋਈ ਬਾਤ ਸੁਨਾਵੈ
ਸੋ ਭਾਈ ਸੋ ਮੇਰਾ ਬੀਰ॥ ਪੰਨਾ – 862

ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਪਿਆਰਾ ਉਹੀ ਹੈ, ਮਾਂ ਜਾਇਆ ਵੀਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਉਸ ਨੇ ਬਾਤ ਸੁਣਾ ਦਿਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਹਬਲ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭਾਵ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਪੜ੍ਹੋ ਪਿਆਰ ਨਾਲ –

ਧਾਰਨਾ – ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਾ ਓ, ਦੱਸਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ – 2, 2.
ਤੈਨੂੰ ਖੋਜਦੀ ਬੈਰਾਗਣ ਹੋ ਗਈ – 2
ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਾ ਓ, ਦੱਸਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ – 2, 2.

ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਭਈ ਬੈਰਾਗਨਿ
ਪ੍ਰਭ ਦਰਸਨ ਕਉ ਹਉ ਫਿਰਤ ਤਿਸਾਈ॥
ਪੰਨਾ – 204

ਦਰਸ ਪਿਆਸ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਚੈਨ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਰਦੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ–

ਜਿਉਂ ਮਛੁਲੀ ਬਿਨੁ ਪਾਣੀਐ ਕਿਉ ਜੀਵਣੁ ਪਾਵੈ॥
ਬੂੰਦ ਵਿਹੂਣਾ ਚਾਤ੍ਰਿਕੋ ਕਿਉ ਕਰਿ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵੈ॥
ਨਾਦ ਕੁਰੰਕਹਿ ਬੇਧਿਆ ਸਨਮੁਖ ਉਠਿ ਧਾਵੈ॥
ਭਵਰੁ ਲੋਭੀ ਕੁਸਮ ਬਾਸੁ ਕਾ ਮਿਲਿ ਆਪੁ ਬੰਧਾਵੈ॥
ਤਿਉ ਸੰਤ ਜਨਾ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੈ ਦੇਖਿ ਦਰਸੁ ਅਘਾਵੈ॥
ਪੰਨਾ – 708

ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਐਸਾ ਅਨੁਭਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਊਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ –

ਸੀਨੇ ਖਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਾਧੀ ਓ ਕਰ ਅਰਾਮ ਨਹੀਂ ਬਹਿੰਦੇ।
ਨਿਹੁੰ ਵਾਲੇ ਨੈਣਾਂ ਕੀ ਨੀਂਦਰ ਓ ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਪਏ ਵਹਿੰਦੇ।
ਇਕੋ ਲਗਨ ਲਗੀ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਟੋਰ ਅਨੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ
ਵਸਲੋਂ ਉਰੇ ਮੁਕਾਮ ਨ ਕੋਈ ਸੋ ਚਾਲ ਪਏ ਨਿਤ ਰਹਿੰਦੇ।
ਡਾ. ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸੋ ਐਸੀ ਅਵਸਥਾ ਪਿਆਰ ਦੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ ਮਾਇਆ ਨੇ ਮਨੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਤਾਂ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਚੇਤਨਤਾ ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ; ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦੀ ਕੀ ਸੋਝੀ ਹੈ? ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਹੈ ਮਾਇਆ ਦੀ। ਮਾਇਆ ਮਿਲ ਗਈ, ਹਸਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਟੱਪਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਚਲੀ ਗਈ ਫੇਰ ਰੋਂਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਭੋਰਾ ਕੁ ਨਾਮੁਆਫਿਕ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ –

ਮਾਟੀ ਕੋ ਪੁਤਰਾ ਕੈਸੇ ਨਚਤੁ ਹੈ॥
ਦੇਖੈ ਦੇਖੈ ਸੁਨੈ ਬੋਲੈ ਦਉਰਿਓ ਫਿਰਤੁ ਹੈ॥
ਜਬ ਕਛੁ ਪਾਵੈ ਤਬ ਗਰਬੁ ਕਰਤੁ ਹੈ॥
ਮਾਇਆ ਗਈ ਤਬ ਰੋਵਨੁ ਲਗਤੁ ਹੈ॥ ਪੰਨਾ – 487

ਪੈਸਾ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਰੋਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਜੜ੍ਹ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹਿਰਦਾ ਜੜ੍ਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਚੇਤਨ ਵਜੂਦ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਹਿਰਦਾ ਚੇਤਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਜਿਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕਦੇ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਅਨੁਭਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਹੋਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਨੇ ਮਨੂਰ ਕਰ ਦਿਤੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਠੰਢ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਸਰਦ ਰੁੱਤ ਆ ਗਈ, ਰਜ਼ਾਈਆਂ 'ਚ ਵੀ ਪਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹਟਦਾ। ਪਰ ਜਿਹੜੀ ਬਿਰਹਨ ਹੈ, ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਮੇਰੇ ਭਾਅ ਦਾ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਚੰਗਿਆੜੀ ਨਿਕਲਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਿਰਹੀ ਨੂੰ ਅੱਗ ਵਰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਤਨ ਵਿਚ ਪੀੜਾਂ ਦੀਆਂ ਚੰਗਿਆੜੀਆਂ, ਬਿਰਹਾ ਦੇ ਡੰਗ ਫਨੀਅਰ ਨਾਗ ਵਾਂਗੂੰ ਲਗਦੇ

ਹਨ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅੱਗ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਪੱਥਰ ਵੀ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਜਿਹੜਾ ਵਿਛੜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਜੀਵਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਮੌਤ ਵਰਗਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਆਪ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ –

ਧਾਰਨਾ – ਜਿਸ ਤਨ ਲੱਗੀਆਂ ਸੋਈ ਤਨ ਜਾਣੈ,
ਕਿਸੇ ਦੀ ਲੱਗੀ ਕੌਣ ਜਾਣਦਾ – 2, 2.
ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਲੱਗੀ ਕੌਣ ਜਾਣਦਾ – 2
ਜਿਸ ਤਨ ਲੱਗੀਆਂ ਸੋਈ ਤਨ ਜਾਣੈ,.....2

ਪੂਰਨ ਸਰਦ ਸਸਿ ਸਕਲ ਸੰਸਾਰ ਕਹੈ,
ਮੇਰੇ ਜਾਨੇ ਬਰ ਬੈਸੰਤਰ ਕੀ ਊਕ ਹੈ।
ਅਗਨ ਅਗਨ ਤਨ ਮਧਜ ਚਿਨਗਾਰੀ ਛਾਡੈ,
ਬਿਰਹ ਉਸਾਸ ਮਾਨੋ ਫੰਨਗ ਕੀ ਫੂਕ ਹੈ।
ਪਰਸਤ ਪਾਵਕ ਪਖਾਨ ਫੂਟਿ ਟੂਟਿ ਜਾਤ,
ਛਾਤੀ ਅਤਿ ਬਰਜਨ ਹੋਇ ਦੋਇ ਟੂਕ ਹੈ।
ਪੀਯ ਕੇ ਸਿਧਾਰੇ ਭਾਰੀ ਜੀਵਨ ਮਰਨ ਭਏ,
ਜਨਮ ਲਜਾਯੋ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇਮ ਚਿਤ ਚੂਕ ਹੈ॥
ਕਬਿੱਤ ਸਵੱਯੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, 573
ਲਾਗੀ ਹੋਇ ਸੁ ਜਾਨੈ ਪੀਰ॥
ਰਾਮ ਭਗਤਿ ਅਨੀਆਲੇ ਤੀਰ॥ ਪੰਨਾ – 327

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਜਿਸ ਵਕਤ ਗੁਰੂ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਸਮੇਂ ਐਸਾ ਕੌਤਕ ਵਰਤਿਆ ਕਿ ਆਪ ਬਨਾਰਸ ਕਾਸ਼ੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਰਹੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਐਨਾ ਬਿਰਹਾ ਜਾਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਤਸਵੀਰ ਆਪ ਖਿੱਚਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ – ***'ਪੂਰਨ ਸਰਦ ਸਸਿ'*** ਚੰਦ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਠੰਢਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ***'ਸਕਲ ਸੰਸਾਰ ਕਹੈ, ਮੇਰੇ ਜਾਨੇ ਬਰ ਬੈਸੰਤਰ ਕੀ ਊਕ ਹੈ।'*** ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਅੱਗ ਦਾ ਲੰਬੂ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਪਿਆਰੇ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚੈਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ***'ਅਗਨ ਅਗਨ ਤਨ ਮਧਜ ਚਿਨਗਾਰੀ ਛਾਡੈ, ਬਿਰਹ ਉਸਾਸ ਮਾਨੋ ਫੰਨਗ ਕੀ ਫੂਕ ਹੈ।'*** ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਗ ਚੰਗਿਆੜੀਆਂ ਛੱਡਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਬਿਰਹੋਂ ਦੇ ਸੁਆਸ ਲੈਨੇ ਹਨ, ਵਿਯੋਗ ਦੇ ਸੁਆਸ ਲੈਨੇ ਹਨ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਫਨੀਅਰ ਨਾਗ ਦੀ ਫੂਕ ਲਗਦੀ ਹੈ। ***'ਪਰਸਤ ਪਾਵਕ ਪਖਾਨ ਫੂਟਿ ਟੂਟਿ ਜਾਤ, ਛਾਤੀ ਅਤਿ ਬਰਜਨ ਹੋਇ ਦੋਇ ਟੂਕ ਹੈ।'*** ਜੇ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਵੀ ਅੱਗ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਤੋੜ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਚੂਨਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਛਾਤੀ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਟੁਕੜੇ-ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ***'ਪੀਯ ਕੈ ਸਿਧਾਰੇ ਭਾਰੀ ਜੀਵਨ ਮਰਨ ਭਏ'*** ਤੇ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਐਸਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪ੍ਰਿਅ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਤਵੰਤੀ ਪਾਸੋਂ ਉਸਦਾ ਪਤੀ ਪਰਦੇਸ ਜਾ ਕੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਵਿਛੋੜਾ ਪਾ ਚੁਕਿਆ ਹੋਵੇ, ਉਸਦੀ ਹਾਲਤ ਤਾਂ ਜਿਓਂਦੇ ਜੀਅ ਹੀ ਮੁਰਦੇ ਵਾਂਗੂ ਬੇ-ਹਿਸ ਬੇ-ਹਰਕਤ, ਉਦਾਸ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ – ***'ਜਨਮ ਲਜਾਯੋ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇਮ ਚਿਤ ਚੂਕ ਹੈ॥'*** ਪਿਆਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੀਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਰਾਜੇ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਓਧਰ ਜੋ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜ ਪੰਡਤ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਚਿੰਤਾ ਹੋਈ ਕਿ ਰਾਜਾ ਕਿਸੇ ਵਹਿਣ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ, ਕਿਤੇ ਐਸਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਅਣਹੋਏ, ਅਣਡਿੱਠੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰ ਲਵੇ; ਫੇਰ ਕੀ ਬਣੇਗਾ? ਸਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਤੇ ਮੇਰੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਖਤਰਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਵਿਦਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੋਚ ਦਾ ਵੇਗ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਣਹੋਣੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਸਾਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰਮ ਪ੍ਰੇਮ ਵੇਦਨਾ ਦੇ ਬੇਧੇ ਹੋਏ ਜੀਅੜੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰ ਮੰਡਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਿਆ ਕਰਦੇ। ਬੈਰਾਗੀਆਂ ਦਾ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਫਰਕ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਵੱਡਾ ਭਾਰੀ ਰੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਸੰਸਾ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੰਸਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੂਰਾ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੰਸੇਵਾਨ ਕਦੇ ਵੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ, ਨਾ ਪਰਮ ਅਨੰਦ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੰਸਾ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਭਜਨ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਉਸਨੇ ਜੇ ਅਨਹਦ ਨਾਦ ਸੁਣਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਆ ਗਿਆ, ਕਿਥੋਂ ਆ ਗਿਆ, ਕਿਹੜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੰਸੇ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਵੇਗਾ, ਫੇਰ ਹਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਸਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੋਈ ਅਨੰਦ ਆਉਣ ਲੱਗ ਗਿਆ, ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਗਿਣਤੀਆਂ ਮਿਣਤੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਸੰਸੇਵਾਨ ਨੂੰ ਦੁਖ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੰਸੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਉਹ ਰੂਹਾਨੀ ਸੁਖੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਦੁਖੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਸੰਸੇਵਾਨ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ ਦਾ ਦੁਖੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਰਕ-ਵਿਤਰਕ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਕਦੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਨਹੀਂ ਉੱਠਿਆ ਕਰਦਾ, ਖੁਸ਼ਕ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਉਸ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨਗੇ ਉਹ ਵੀ ਖੁਸ਼ਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਰਸੀਏ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਸ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤਰਕਵਾਨ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤਰਕ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣਗੇ। ਕਹਿੰਦੇ, ਅਕਲ ਕੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਅਕਲ ਦੀ ਲੋੜ ਤੈਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਅਕਲ ਹੋਰ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮਿਲਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਆਹ ਦੁਨੀਆਂਦਾਰੀ ਦੀ ਅਕਲ ਨਹੀਂ ਓਥੇ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ–

ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਬੁਧਿ ਹਰਿ ਲਈ ਮੇਰੀ
ਬੁਧਿ ਬਦਲੀ ਸਿਧਿ ਪਾਈ।। ਪੰਨਾ – 339

ਉਹ ਬੁੱਧੀ ਹੋਰ ਹੈ ਜਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬੁੱਧੀ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਇਹ ਗਿਣਤੀਆਂ ਮਿਣਤੀਆਂ ਵਾਲੀ ਬੁੱਧੀ ਹੈ, ਕਾਰਨ (cause) ਤੇ ਕਾਰਜ (effect) ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਗਿਆ, ਹੁਣ ਆਹ ਹੋਊਗਾ। ਆਤਮ ਵਿਸ਼ੈਣੀ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਉਂ ਹੋਣਾ ਹੀ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਸੋ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਫਰਕ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਦਾ ਜੋ ਰਾਜ

ਪੰਡਿਤ ਵਿਦਵਾਨ ਸੀ, ਛੇ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ, ਚਾਰੇ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ, ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਧੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਹਠ ਯੋਗ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਾਧਨ ਮੂਲਾਧਾਰ ਚੱਕਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਚੱਕਰ, ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਤੇ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਤੱਕ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਦੀ ਰੁਸਵਾਈ ਸੀ – ਉਸ ਦੀ। ਲੇਕਿਨ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਦਾ ਇਕ ਭੇਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਜੀ! ਇਕ ਤਾਂ ਭਗਤੀ ਯੋਗ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਰਾਜ ਯੋਗ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਹਠ ਯੋਗ ਨਾਲ, ਸੁਆਸਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਕੇ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਸੁਆਸ ਨਾਲ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਸੁਭਾਅ ਉਸ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਜੀਵਤ ਧੇਅ ਦੇ ਨਿਸ਼ਚੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ, ਕੇਵਲ meditaion (ਧਿਆਨ) ਹੈ। Meditaion (ਧਿਆਨ) ਕੇਵਲ ਇਕ ਮਾਨਸਿਕ ਅਭਿਆਸ ਮੁਸ਼ੱਕਤ, ਮਿਹਨਤ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਸਰਬ ਸਮਰਥ ਧੇਅ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੇ ਅਕਹਿ ਰਸ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਹੈ, ਥੋਥਾ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਧਿਆਨ ਕਰਕੇ ਸਿਰ ਦੁਖਦਾ ਹੈ, ਬੇ-ਰਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਰੂਹਾਨੀ ਮਾਰਗ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਥੋਥਾ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਰਿਧੀਆਂ-ਸਿਧੀਆਂ ਤਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਆਤਮਿਕ ਰਸ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ, ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਜਿਣਸ ਦਾ ਲਹਿਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਹ ਇਕ ਥੋਥਾ ਅਭਿਆਸ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਰਦੀ।

ਸੋ ਇਹ ਪੰਡਿਤ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਵਿਦਵਾਨ ਸੀ, ਬਾਰ-ਬਾਰ ਸੰਸੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਰਾਜਨ ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਰੋਂਦੇ ਹੋ? ਵਜ਼ੀਰ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰੀ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ! ਇਹ ਕਿਹੜੇ ਵਹਿਣ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ ਸਾਡਾ ਰਾਜਾ? ਵੈਰਾਗ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਤੇ ਇਸ ਨੇ ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਪੜ੍ਹੇ ਨੇ, ਵੇਦਾਂਤ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰ ਅਸੀਂ ਇਕੱਠੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਉਹ ਪ੍ਰਦੇਸੀ, ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਹੈ ਹੀ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਮ, ਬ੍ਰਹਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੌਣ ਵਿਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਿਸ ਨੇ ਮਿਲਣਾ ਹੈ? ਅਸੀਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਅਹੰ-ਬ੍ਰਹਮ-ਅਸਮੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਚਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਹਾਂ – ਇਕੋ ਗੱਲ ਸਮਝ ਕੇ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਰੋਣੇ-ਧੋਣੇ ਤਾਂ ਅਗਿਆਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਹੈ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ! ਇਥੇ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗਿਆਨ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ – ਇਕ ਨੂੰ ਮਿਥਿਆ ਗਿਆਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਮਿਥਿਆ ਗਿਆਨ ਦਾ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਦੇ ਗਲੋਂ ਜੰਮਣ ਮਰਣ ਦਾ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ ਕਟ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਬੁਧੀ ਮੰਡਲ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕੇਵਲ ਇਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ ਜੋ ਬੁਧੀ ਦੇ ਸਟੋਰ ਵਿਚ ਹੋਰਨਾਂ ਜਾਣਕਾਰੀਆਂ ਵਾਂਗੂ ਹੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਮਾਰੂਥਲ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਮੁਸਾਫਰ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਕਿ ਰੇਤੇ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਥੋੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਪੁੱਟਣ ਤੇ ਪਾਣੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਆਸ ਲੱਗ ਗਈ। ਹੁਣ ਕਿਆਸਿਆ ਹੋਇਆ ਪਾਣੀ ਉਸ ਦੀ ਪਿਆਸ ਨਹੀਂ ਬੁਝਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਉਹ ਪਿਆਸਾ ਹੀ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦੂਸਰਾ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਧਰਤੀ ਹੇਠ ਪਾਣੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਚਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਖੂਹ ਪੁਟਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਮਸ਼ੀਨੀ Bore (ਬੋਰ) ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਈਪ ਪਾ ਕੇ reflex volve ਤੀਕਰ ਉਪਰੋਂ ਪਾਣੀ ਭਰ-ਭਰ ਕੇ ਮੋਟਰ ਚਲਾ ਕੇ ਪਾਣੀ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਪਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤੌਖਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਮੋਟਰ ਦਾ ਬਟਣ ਦਬਾਉਂਦੇ ਹੀ ਪਾਣੀ ਚਲ ਪਵੇਗਾ। ਉਹ ਹੁਣ ਪਿਆਸਾ ਨਹੀਂ ਮਰਦਾ।

ਇਵੇਂ ਜਗਿਆਸੂ ਦਾ ਇਹ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਿ ਮੈਂ ਆਤਮਾ ਹਾਂ, ਆਤਮਾ ਹਾਂ, ਰੂਪ, ਰੰਗ, ਰੇਖ, ਭੇਖ ਤੋਂ ਨਿਆਰਾ ਹਾਂ, ਅਚਾਹ ਹਾਂ, ਅਨੰਤ ਹਾਂ, ਆਪੇ ਆਪ ਹਾਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਤਮ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾ ਸਕਦੀ। ਆਤਮ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪੌੜੀ ਦੇ ਡੰਡੇ ਚੜ੍ਹਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਕਰਮ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਚੰਗੇ ਕਰਮ ਗੁਰੂ ਅਰਪਣ ਕਰਕੇ ***'ਕਰਮ ਕਰਤ ਹੋਵੈ ਨਿਹਕਰਮ'*** ਦੀ ਪਰਪੱਕ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਆਪਣਾ ਨਿਜ ਧਰਮ ਕਰਕੇ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਕਰਮ ਦੇ ਫਲ ਦੀ ਕੋਈ ਕਾਮਨਾਂ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਮੈਂ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਦੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਦਵਾ ਦਾਰੂ, ਲੋੜਵੰਦ ਨੂੰ ਅੰਨ ਦਾਨ, ਬਸਤਰ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਲਈ ਹਸਪਤਾਲ, ਸਕੂਲ ਆਦਿ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਮਾਨਸਿਕ ਲਗਾਓ ਕਰਮ ਦਾ ਫਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਰਮ ਬੰਧਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕੀਰਤਨ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਕਰਮ ਬੰਧਨ ਰੂਪ ਹਨ ਪਰ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਹੋ ਕੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਸੁਰ ਨਾਲ ਸੁਰ ਮੇਲ ਕੇ ਜੋ ਕਰਮ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵੀ ਲਗਾਓ ਨ ਰਖਣਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮਰਪਨ ਕਰਨਾ, ਫਲਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਦਿਵਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਭਾਵਨਾ ਮਾਨਸਕਿ ਸੋਝੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਗੁਰੂ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਕਰਮ ਕਰਨੇ, ਗੁਰੂ ਅਰਪਨ ਕਰਨੇ ਇਹ ਪਿਆਰ ਭੇਟ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਰਮ ਦੇ ਫਲ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਫੇਰ ਉਪਾਸ਼ਨਾ, ਭਗਤੀ ਵਿਚੀਂ ਮੰਜਲ-ਦਰ-ਮੰਜਲ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਮੰਜਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਾ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਆਖਰੀ ਮੰਜਲ ਜਦੋਂ ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਸਮਾਧ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਕੇ ਸਤ ਦਾ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਆਤਮ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਮੰਡਲ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣ ਲਈ ਚਿਤ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਬਿਰਤੀਆਂ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀਆਂ ਤਿੰਨ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਆਮ ਬੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੇ ਪਾਂਧੀ ਤਾਂ ਬਣਦੇ ਹਨ ਪਰ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਅਸਰਾਂ

ਅਧੀਨ ਚੜ੍ਹਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਤਮੋ ਗੁਣ ਦੀ ਬਹੁਲਤਾ ਮੂੜ੍ਹ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੀ ਖਚਤ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦਾ ਪਾਂਧੀ ਬਣਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਰਜੋ ਗੁਣ ਦੀ ਮਿਸ਼ਰਤ ਹਾਲਤ ਰਜੋ+ਤਮੋ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਲਝਾ ਕੇ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਰਜੋ+ਸਤੋ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਮਿਸ਼ਰਤ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਕਦੇ ਦੋ ਕਦਮ ਰੂਹਾਨੀ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਦਾ ਹੈ ਪਰ ਰਜੋ ਗੁਣ ਦਾ ਧੱਕਾ ਪੰਜ ਕਦਮ ਪਿਛੇ ਧੱਕ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਉਚੀ-ਨੀਵੀਂ-ਉਚੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਉਮਰ ਬੀਤ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਸਤੋ ਗੁਣ ਸ਼ਤ-ਪ੍ਰਤੀ-ਸ਼ਤ ਅਵਸਥਾ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਕਰਮ ਮੰਡਲ ਵਿਚੋਂ ਤਰੱਕੀ ਕਰਕੇ ਜਗਿਆਸੂ, ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਮੰਡਲ ਦੀ ਲੰਮੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਰਮ ਮੰਡਲ ਸਥੂਲ ਸਰੀਰ ਰਾਹੀਂ ਪਾਰ ਕਰੀਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਸੂਖਮ ਸਰੀਰ ਦਾ ਕਰਮ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਮਾਨਸਿਕ ਮੰਡਲ ਵੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸ਼ਰਧਾ ਪੂਰਬਕ ਸਤਿਸੰਗ, ਨਾਮ ਜਪ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਪਿਆਰ ਪ੍ਰੋਤੇ ਇਸ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਜਗਿਆਸੂ ਦੀਆਂ ਸਰੀਰਕ ਸਥੂਲ ਰਹਿਤਾਂ+ਮਾਨਸਿਕ ਰਹਿਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦਇਆ, ਖਿਮਾਂ, ਧੀਰਜ, ਸ਼ੀਲ, ਸੌਚ, ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਣਾ, ਸਤ ਵੀਚਾਰ, ਸਤ ਅਚਾਰ, ਸਤ ਕ੍ਰਿਤ, ਸਤ ਸੂਝ, ਸਤ ਲਗਨ, ਸੰਤੋਖ, ਅਚੋਰੀ, ਅਹਿੰਸਾ, ਆਦਿ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਚਿਤ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਅਤੀ ਅਵਸ਼ਕ ਹੈ। ਇਕਾਗਰ ਚਿਤ ਹੋਏ ਬਿਨਾਂ ਤਾਂ ਸੂਈ ਵਿਚ ਧਾਗਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਗੁਲਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਗੋਲੀ ਮਾਰਨ ਲਈ ਜਿਵੇਂ ਚਿਤ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਚਿਤ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਭਜਨ, ਕੀਰਤਨ, ਪਾਠ ਵੀਚਾਰ ਲਈ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਇਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਡੰਡਾ ਧਾਰਨਾ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਅਵਧੀ ਢਾਈ ਮਿੰਟ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਚਿਤ ਇਕਾਗਰ ਕਰਨ ਲਈ 12 ਹਿਸੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਹਿਸਾ 12 ਸੈਕੰਡ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ 12 ਸੈਕੰਡ ਪੂਰੀ ਚੇਤਨਤਾ ਨਾਲ ਚਿਤ ਇਕਾਗਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ 24 ਸੈਕਿੰਡ, ਫਿਰ 36 ਸੈਕਿੰਡ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ 2 ਮਿੰਟ 24 ਸੈਕਿੰਡ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਕ ਧਿਆਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਧਿਆਨ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 12 ਦਰਜੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ 2 ਮਿੰਟ 24 ਸੈਕਿੰਡ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਚਾਰ ਮਿੰਟ 48 ਸੈਕਿੰਡ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਾਂ ਵਧਾਉਂਦੇ ਵਧਾਉਂਦੇ ਅਧੇ ਘੰਟੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਚਿਤ ਇਕਾਗਰ ਕਰਨ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਸਾਧਨ ਲਈ ਸ਼ਬਦ ਧੁਨ ਨਾਲ ਚਿਤ ਜੋੜਨਾ ਜਾਂ ਸਾਕਾਰ ਪ੍ਰਿਆ ਵਜੂਦ ਤੇ ਧਿਆਨ ਲਾਉਣਾ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਜੁਗਤੀਆਂ ਅਨੁਭਵੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਜਦੋਂ ਪੂਰੇ ਅਧੇ ਘੰਟੇ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਧਿਆਨ ਦੀ ਪੌੜੀ ਤੋਂ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਸਮਾਧੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਮਿਲ ਗਿਆ।

ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਵਿਕਲਪ ਜਾਂ ਸਮ ਪ੍ਰਗਿਆਤ ਸਮਾਧੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮੰਡਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਤਰਕਾਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਕੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਉੱਤਰ ਪਾ ਕੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਪੂਰਨਤਾ ਅਫੁਰ, ਅਡੋਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕਈ ਅਭਿਆਸੀ ਵਿਤ੍ਰਕ ਸਹਿਤ ਸਮਾਧੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਦੂਸਰਾ ਮੰਡਲ ਸਮਾਧੀ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਮੰਡਲ ਹੈ ਜਿਥੇ ਸਤ ਵੀਚਾਰ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਸੇ ਦਾ ਸਮਾਧਾਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮਾਧੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਹਿਸਾ ਅੰਤਮ ਪੜਦੇ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਅੰਨਮਯ, ਪ੍ਰਾਣਮਯ, ਮਨੋਮਯ ਅਤੇ ਬੁਧੀ ਦੇ ਪਰਦੇ ਤੋਂ ਉਠ ਕੇ ਅਨੰਦ ਦੇ ਪਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਗਏ। ਇਥੇ ਝੁਮਣੀਆਂ, ਰਸ ਫੁਹਾਰਾਂ, ਪਿਆਰ ਤਰੰਗਾਂ ਦਾ ਜਗਿਆਸੂ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਵਾਹ-ਵਾਹ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚੋਂ ਵਾਹ-ਵਾਹ ਦੀ ਬਿਜਲਈ ਲਹਿਰ ਸਰੀਰ ਨੂੰ, ਮਨ, ਬੁਧੀ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਅਜੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾ ਆਖਰੀ ਪਰਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਅਨੰਦ ਦੀ ਸਿਖਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਚੁਕਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਆਤਮਾ ਹਾਂ ਜੋ ਸਤਿ ਚਿਤ ਅਨੰਦ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਇਆ ਦਾ ਆਖਰੀ ਮੰਡਲ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਕੇ ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਦੀ ਦੇਹਲੀ ਤੇ ਪੁਜੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮਾਧੀ ਦੇ ਹਿਸੇ ਨੂੰ ਅਨੰਦ ਸਹਿਤ ਸਮਾਧੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼, ਪੂਰਨ ਸਤ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਮਿਹਰ ਅਭਿਆਸੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਉਚਾ ਚੁਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਹੁਣ ਜੀਵ-ਆਤਮਾ ਦੇ ਨਖੇੜੇ ਵਾਲੀ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਵਿਕਲਪ ਦੀ ਆਖਰੀ ਹਦ ਇਥੇ ਟੁਟਦੀ ਹੈ। ਲਗਾਤਾਰ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਜੀਵ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਕੇਵਲ ਮਾਇਆ ਦੀ ਭੁਲ ਭੁਲਾਈ ਕਰਕੇ ਆਤਮਾ ਹੀ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਾ ਕੇ ਜੀਵ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਕ ਭਰਮ ਹੀ ਹੈ, ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ, ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕਲਪਤ, ਭਰਮ ਵਸ ਬਣੀ ਹੋਈ ਜੀਵ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਸਰਬਨਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਦਾ ਸਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰ ਹੋ ਕੇ ਪੰਜਾਂ ਭਰਮਾਂ (ਸੰਗ ਭਰਮ, ਭੇਦ ਭਰਮ, ਕਰਤਿਤ੍ਰ ਭਰਮ, ਸੰਸਾਰ-ਬ੍ਰਹਮ ਭਰਮ, ਸੰਸਾਰ ਸੱਤ ਭਰਮ) ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਇਕੋ ਆਤਮਾ ਸਰਬ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਪਸਾਰੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਸਰੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ 'ਮੈਂ ਹਾਂ' ਅਸਮ ਸਮਾਧੀ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਕੇ ਚਿਤ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਆਪਣਾ ਭੇਦ ਮਿਟਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਬ ਬ੍ਰਹਮ, 'ਸਭ ਗੋਬਿੰਦ ਹੈ, ਸਭ ਗੋਬਿੰਦ ਹੈ' ਦੇ ਸਤ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਗੁਆ ਕੇ ਅਸਲੀ ਚੇਤਨਤਾ ਪਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਭਰਮ ਭੇਦ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਸਮਾਧ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭੁਲਕੇ ਵੀ ਮਾਇਆ ਦਾ ਅਸਰ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਗੁਆਚੀ ਹੋਈ ਪ੍ਰਭਤਾ, ਹੋਂਦ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਇਸ ਸਮਾਧੀ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ, ਸਹਿਜ ਸਮਾਧ ਦੀ ਮਹਾਨ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਭਾਗੀ

ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਰਸ ਅਕਹਿ ਹੈ, ਇਹ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪਣੇ ਜਲਾਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਟ ਗਈ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਅਸਲੀ ਸਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ ਜਿਥੇ ਦੂਜਾ ਕਦੇ ਹੋਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਦਾ ਵਿਦਵਾਨ ਰਾਜ ਪੰਡਿਤ, ਮਾਇਆ ਮੰਡਲ ਦਾ ਵਿਦਵਾਨ ਸੀ ਜੋ ਆਤਮ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਕੋਰਾ ਸੀ। ਸੋ ਉਸਦੇ ਸੰਸੇ ਉਸਦੇ ਆਪਣੇ ਹਿਤ ਅਤੇ ਸੌੜੀ ਸੋਚ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸਨ।

ਸੋ ਇਹ ਪੰਡਿਤ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੈਰਾਗ ਤਾਂ ਅਗਿਆਨ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਇਹ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਫੇਰ ਕਿਉਂ ਰੋਦਾ ਹੈ? ਬੜੇ ਵਹਿਮ ਕਰੇ, ਬੜੀ ਸਲਾਹ ਕਰੀ, ਰਾਣੀ ਦੇ ਕੋਲ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਵੀ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਈ। ਅਖੀਰ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਖਿਆਲ ਹੋਏ। ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਵਾਈਆਂ ਦਿਓ। ਇਸ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਦਿਸ਼ਾ ਠੀਕ ਕਰੋ। ਪੰਡਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਡੂੰਘੀ ਉਤਰ ਗਈ । ਹੁਣ ਦਵਾਈ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਦਸ਼ਾ ਠੀਕ ਕਰੋ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਵੀ ਦਵਾਈ ਦਿੰਦੇ ਸੀ, ਵੈਦ ਆਇਆ ਸੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਪਾਸ –

ਵੈਦੁ ਬੁਲਾਇਆ ਵੈਦਗੀ ਪਕੜਿ ਢੰਢੋਲੇ ਬਾਂਹ॥
ਭੋਲਾ ਵੈਦੁ ਨ ਜਾਣਈ ਕਰਕ ਕਲੇਜੇ ਮਾਹਿ॥
ਪੰਨਾ – 1279

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਵੈਦ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਹੇ ਵੈਦ! ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਕਿੰਨੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ?"

ਵੈਦ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿਚ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ।"

"ਕਿੰਨੀਆਂ ਨੇ?"

"ਜੀ ਐਨੀਆਂ ਨੇ।"

"ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ offshoots (ਸ਼ਾਖਾ) ਕਿੰਨੀਆਂ ਨੇ?"

"ਜੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਨੇ।"

"ਫੇਰ ਉਹ ਵੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ?"

"ਹਾਂ, ਮਹਾਰਾਜ! ਉਹ ਵੀ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ?"

"ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਰੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਵਾਲੀ ਬਿਮਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਾਨੂੰ। ਸਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਕਰਕ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਕ ਪਿਆਰੀ ਖਿਚ ਦੀ ਚੀਸ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ – ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ। ਉਸ ਦਾ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਹੈ? ਤੂੰ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਬਿਮਾਰ ਹੈਂ। ਤੈਨੂੰ ਮਾਨਸਿਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨੇ ਘੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਅਰੋਗ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ। ਦੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਬਿਮਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।"

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ mental break down (ਮਾਨਸਿਕ ਸੰਤੁਲਨ ਦਾ ਵਿਗਾੜ) ਹੋ ਗਿਆ, nervous system ਦੇ ਉੱਤੇ ਅਸਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਦਵਾਈ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਭਾਈ –

ਧਾਰਨਾ – ਨਹੀਓਂ ਜਾਣਦਾ ਵੈਦ ਦਾਰੂ ਪ੍ਰੇਮ ਪੀੜ ਦੀ – 2
ਦਾਰੂ ਪ੍ਰੇਮ ਪੀੜ ਦੀ, ਦਾਰੂ ਪ੍ਰੇਮ ਪੀੜ ਦੀ–2
ਨਹੀਓਂ ਜਾਣਦਾ ਵੈਦ,..............2

ਅਹਿਨਿਸਿ ਜਾਗੈ ਨੀਦ ਨ ਸੋਵੈ॥
ਸੋ ਜਾਣੈ ਜਿਸੁ ਵੇਦਨ ਹੋਵੈ॥ ਪੰਨਾ – 993

ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਕਦੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਅਣਿਆਲੇ ਬਾਣ ਲੱਗੇ ਹੋਣ, ਉਹ ਤਾਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਤਾਂ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ –

ਪ੍ਰੇਮ ਕੇ ਕਾਨ ਲਗੇ ਤਨ ਭੀਤਰਿ
ਵੈਦੁ ਕਿ ਜਾਣੈ ਕਾਰੀ ਜੀਉ॥ ਪੰਨਾ – 993

ਵੈਦ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਦਵਾਈ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਕੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ? ਕਹਿੰਦੇ, ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਤਾਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ –

ਆਸ਼ਕਾਰਾ ਨਵ ਨੀਸ਼ਾਨੀ ਐ ਪਿਸਰ,
ਆਹ ਸਰਦੋ, ਰੰਗ ਜ਼ਰਦੋ ਚਸ਼ਮਤਰ।
ਕਮਗੁਫਤਨੋ, ਕਮ ਖੁਰਦਨੋਂ, ਖੁਆਬਸ਼ ਹਰਾਮ,
ਇੰਤਜ਼ਾਰੀ, ਬੇਕਰਾਰੀ, ਦਸਤਸਰ।

ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਰੰਗ ਪੀਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਆਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਠੰਢੇ ਹਉਕੇ ਆਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਥੋੜਾ ਬੋਲਣਾ, ਥੋੜਾ ਖਾਣਾ, ਥੋੜਾ ਸੌਣਾ। ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਬੇਕਰਾਰੀ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉੱਠ-ਉੱਠ ਕੇ ਦੇਖਦੇ ਹਨ। ਕੋਠੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ-ਚੜ੍ਹ ਦੇਖਦੇ ਹਨ –

ਮੰਦਰਿ ਚਰਿ ਕੈ ਪੰਥੁ ਨਿਹਾਰਉ ਨੈਨ ਨੀਰਿ ਭਰਿ ਆਇਓ॥
ਪੰਨਾ – 624

ਗੁਰੂ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਛੱਤ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹ-ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ? ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਕੋਈ ਸੰਦੇਸ਼ਾ ਭੇਜਿਆ ਹੈ? ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਵੈਦ ਕੀ ਜਾਣੇ? ਉਹ ਇਸ ਦੀ ਦਵਾਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ।

ਹੁਣ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੀ ਇੰਤਜ਼ਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਆਉਣ, ਕਦੋਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਂ। ਇਸ ਦਾ ਤਾਂ ਇਲਾਜ ਇਹ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਤੱਕ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੋ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ

ਵੈਰਾਗ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਵੈਰਾਗ ਹੈ। ਪੰਡਤ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਰਾਣੀ ਵੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਤੁਹਾਡਾ ਸੁਭਾਅ ਬੜਾ ਮਿੱਠਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਤੁਸੀਂ ਗਾਲਾਂ ਵੀ ਕੱਢ ਲੈਂਦੇ ਸੀ, ਨਰਾਜ਼ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਡਾਂਟ ਦਿੰਦੇ ਸੀ, ਹੁਣ ਵਜ਼ੀਰ ਤੇ ਵੀ ਡਾਂਟ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ; ਆਪ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਅਤਿ ਮਿੱਠਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਕੌੜਾ ਬੋਲ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਮੁੱਖ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣਾ ਹੀ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਤਬਦੀਲੀ ਹੋ ਗਈ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਏ, ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਏ, ਪਰਜਾ ਦੇ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਣਦੇ ਹੋ। ਹੁਣ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਰੁਖੀ ਨਹੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਰਹੀ। ਮੈਂ ਪਿਆਰ ਦੇ ਵਹਿਣ ਵਿਚੋਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੱਢਦੀ, ਮੇਰੇ ਵੀ ਭਾਗ ਜਾਗਣ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਉਸ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਾਂ ਜਿਹੜੇ ਅਣਡਿਠੇ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡਾ ਪਿਆਰ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ।

ਰਾਜਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ? ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਛੋ। ਫਰੀਦ ਦਾ ਸਰੀਰ ਸੁੱਕ ਗਿਆ –

ਫਰੀਦਾ ਤਨੁ ਸੁਕਾ ਪਿੰਜਰੁ ਥੀਆ ਤਲੀਆਂ ਖੂੰਡਹਿ ਕਾਗ॥
ਅਜੇ ਸੁ ਰਬੁ ਨ ਬਾਹੁੜਿਓ ਦੇਖੁ ਬੰਦੇ ਕੇ ਭਾਗ॥

ਪੰਨਾ – 1382

ਅਜੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਕਾਵਾਂ ਨੂੰ ਭੱਲੇਖਾ ਪੈ ਗਿਆ ਮੁਰਦੇ ਦਾ –

ਕਾਗਾ ਕਰੰਗ ਢਢੋਲਿਆ ਸਗਲਾ ਖਾਇਆ ਮਾਸੁ॥
ਏ ਦੁਇ ਨੈਨਾ ਮਤਿ ਛੁਹਉ ਪਿਰ ਦੇਖਨ ਕੀ ਆਸ॥

ਪੰਨਾ – 1382

ਫਰੀਦਾ! ਛੱਡ ਦੇ ਇਸ ਵਹਿਣ ਨੂੰ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈਂ, ਹੱਡੀਆਂ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈਂ। ਕਹਿੰਦੇ, ਨਾ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਇਹ ਮੇਰੇ ਵਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਸਕਦਾ –

ਧਾਰਨਾ – ਮੇਰੀ ਟੁੱਟੇ ਨਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲੀ ਡੋਰੀ,
ਜੋਬਨ ਭਾਵੇਂ ਜਾਵੇ ਚਲਿਆ – 2
ਪਿਆਰੇ ਜੀ, ਜੋਬਨ ਭਾਵੇਂ ਜਾਵੇ ਚਲਿਆ – 2
ਮੇਰੀ ਟੁੱਟੇ ਨਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲੀ ਡੋਰੀ,.....।

ਜੋਬਨ ਜਾਂਦੇ ਨਾ ਡਰਾਂ ਜੇ ਸਹ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਜਾਇ॥
ਫਰੀਦਾ ਕਿਤੀ ਜੋਬਨ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਿਨੁ ਸੁਕਿ ਗਏ ਕੁਮਲਾਇ॥

ਪੰਨਾ – 1379

ਜੋਬਨ ਸੁੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ, ਕੁਮਲਾ ਜਾਂਦੇ ਨੇ– ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਹੀਣਿਆਂ ਦੇ।

ਸੋ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਨਾ ਰਹੇ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਡੋਰੀ ਨਾ ਟੁੱਟੇ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜੇ ਦੀ ਵੀ ਇਹੋ ਹਾਲਤ ਹੋਈ ਪਈ ਹੈ। ਦਿਨ ਰਾਤ ਇਕੋ ਆਵਾਜ਼ ਉਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ – ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ। ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਨਾਂ ਤਾਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ, ਅੱਜ ਤੱਕ ਨ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਕਿਤੋਂ ਕੋਈ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਪੈ ਰਹੀ। ਇਕ ਵਣਜਾਰਾ ਆਇਆ, ਵਪਾਰੀ ਆਇਆ, ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਚਿਣਗ ਲਾ ਗਿਆ। ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਸਭ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ, 27 ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ, ਚਾਰ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਗਿਆਤਾ, ਹਠ–ਯੋਗ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸਾਧਨ ਕਰੇ ਹੋਏ, ਖੇਚਰੀ, ਭੂਚਰੀ, ਚਾਚਰੀ, ਕਪਾਲੀ ਆਦਿ ਸਾਧਨ ਸੰਪੰਨ, ਸਾਰਿਆਂ ਮੰਦਰਾਂ 'ਚ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ; ਇਸ ਨੂੰ ਹੋ ਕੀ ਗਿਆ? ਬੜੇ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਨੇ ਲੇਕਿਨ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਗਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਖੀਰ ਜਨਤਾ ਵਿਚ ਅਣਡਿੱਠੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਗੱਲ ਫੈਲ ਗਈ। ਰਾਜਾ ਮੋਨ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਇਕੋ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਬਾਡੀਗਾਰਡ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 'ਨਾਨਕ–ਨਾਨਕ' ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 'ਹੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਹੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ' ਹੌਂਕੇ ਲੈਂਦਾ ਬੋਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਰੋਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਆਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਫੇਰ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਐਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ –

ਧਾਰਨਾ – ਰੰਗ ਹਸਦੇ ਤੇ ਰੰਗ ਰੋਂਦੇ – 2, 2
ਚੁੱਪ ਭੀ ਕਰ ਜਾਂਦੇ, ਸਾਧੂ, ਸਾਧੂ – 2
ਚੁੱਪ ਭੀ ਕਰ ਜਾਂਦੇ, ਰੰਗ ਹਸਦੇ – 2

ਰੰਗਿ ਹਸਹਿ ਰੰਗਿ ਰੋਵਹਿ ਚੁਪ ਭੀ ਕਰਿ ਜਾਹਿ॥
ਪਰਵਾਹ ਨਾਹੀ ਕਿਸੈ ਕੇਰੀ ਬਾਝੁ ਸਚੇ ਨਾਹ॥

ਪੰਨਾ – 473

ਐਸੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ਕਿ ਕਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਬੈਠ ਕੇ ਘੰਟਿਆਂ ਬੱਧੀ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਆਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਕਿੰਨੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਏਗੀ? ਉਸ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਕੇ ਚਿਹਰੇ ਉੱਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਦੇ ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬੁਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ। ਐਸੀ ਹਾਲਤ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਸਤਾਨਾ ਹਾਲਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ 'ਰੰਗਿ ਹਸਹਿ' ਪਿਆਰ ਦੇ ਵਿਚ। 'ਰੰਗ' ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ***'ਰੰਗਿ ਹਸਹਿ ਰੰਗਿ ਰੋਵਹਿ ਚੁਪ ਭੀ ਕਰਿ ਜਾਹਿ॥ ਪਰਵਾਹ ਨਾਹੀ ਕਿਸੈ ਕੇਰੀ ਬਾਝੁ ਸਚੇ ਨਾਹ॥' (ਪੰਨਾ – 473)*** ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਗੱਲ ਫੈਲ ਗਈ, ਸਾਰੇ ਜਜ਼ੀਰੇ ਵਿਚ ਫੈਲ ਗਈ। ਗੱਲ ਉਡ ਕੇ ਬਾਹਰ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਖੰਡੀਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ 'ਨਾਨਕ' ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਆਪਾਂ ਹੀ ਪਹਿਲਾਂ ਚਲੇ ਜਾਈਏ 'ਨਾਨਕ' ਬਣ ਕੇ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਧੂ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣਾ ਕੇ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿਓ ਕਿ ਤੂੰ ਜਿਸ ਨਾਨਕ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈਂ, ਉਹ ਆ ਗਿਆ, ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਆ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵੇ। ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਖਬਰ ਆਈ। ਕਿੰਨਾਂ ਚਾਉ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿੰਨੀ ਖੁਸ਼ੀ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੋਏਗੀ। ਕੋਈ ਮਰਦੇ ਹੋਏ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਜਿਥੇ ਇਕ ਬੂੰਦ ਵੀ ਪਾਣੀ

ਦੀ ਨ ਲੱਭਦੀ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਗਲਾਸ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਪਾਣੀ ਦਾ ਲੱਭ ਜਾਵੇ, ਕਿੰਨੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ; ਜੇ ਕਰੋੜਾਂ ਮੋਹਰਾਂ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਲੱਭ ਜਾਣ, ਉਸ ਦੀ ਇਤਨੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਕ ਗਿਲਾਸ ਪਾਣੀ ਦਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਬਹੁਤੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਰਾਜਾ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਦੌੜ ਪਿਆ ਜਦ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਆ ਗਏ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ। ਜਾ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਔਹ ਬੈਠੇ ਨੇ। ਜਾ ਕੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਿਆ, ਰੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਐਨੀ ਦੇਰ ਲਾ ਦਿਤੀ। ਲੇਕਿਨ ਅੰਦਰੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨਾ! ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮਨਸੁਖ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਤਾਂ ਦੇਖਦੇ ਸਾਰ ਤੇਰੇ ਰੋਮ-ਰੋਮ ਵਿਚੋਂ ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਧੁਨੀਆਂ ਨਿਕਲਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੇਰੇ ਤੇ ਪੈ ਗਈ, ਤਨ-ਮਨ ਠੰਢਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਕੋਈ ਸ਼ੰਕਾ, ਕੋਈ ਸੰਸਾ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਫੁਰੇਗਾ। ਹੈਂ! ਇਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਤਾਂ ਉਹ ਰਸ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਨਿਰਜਿੰਦ ਚਿਹਰਾ ਪਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉੱਠਿਆ, ਉੱਠ ਕੇ ਹੱਥ ਜੋੜੇ, ਕਹਿੰਦਾ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਤੁਸੀਂ ਆ ਗਏ? ਬੜੀ ਦੇਰ ਲਾਈ।" ਕਹਿੰਦੇ, "ਹਾਂ ਰਾਜਨ! ਤੇਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇਖ ਕੇ ਆ ਗਏ।"

ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਚਲੋ ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ।"

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਅਸੀਂ ਅਤੀਤ ਪੁਰਸ਼ ਹਾਂ, ਏਥੇ ਹੀ ਰਹਾਂਗੇ।"

ਰਾਜੇ ਦਾ ਮੱਥਾ ਠਣਕ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੋਚਣ ਲਗ ਪਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਗ੍ਰਿਹਿਸਤੀ ਹੈ, ਗ੍ਰਿਹਿਸਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਨੇ ਗ੍ਰਿਹਿਸਤ ਤੋਂ ਪਿੱਠ ਮੋੜੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਅਤੀਤ ਹਾਂ। ਕਿਤੇ ਕੱਚਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਰਾਜਾ ਓਥੋਂ ਤੁਰ ਗਿਆ, ਰਾਣੀ ਦੇ ਪਾਸ ਆਇਆ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਚੰਦਰਕਲਾ ਸੀ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਰਾਜਾ ਉਦਾਸ ਹੈ; ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਨਾਨਕ ਨਾਨਕ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੂੰ ਸਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦਾ, ਇਹ ਕੀ ਗੱਲ ਹੋਈ? ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ?" ਰਾਜੇ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ, "ਚੰਦਰਕਲਾ! ਮੈਨੂੰ ਕੁਛ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਮਖੌਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ exploit (ਸ਼ੋਸ਼ਣ) ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਅੰਦਰੋਂ ਸ਼ਾਹਦੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰੇ, ਜੇ ਕੋਈ ਚਿੱਤਰ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੇਖ ਲੈਂਦਾ ਚਿੱਤਰ ਮਿਲਾ ਕੇ, ਤਸਵੀਰ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਕਿ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹੈ। ਪਰ ਮੇਰਾ ਮਨ ਅੰਦਰੋਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ।" ਕਹਿੰਦੀ ਇਹ ਤਾਂ ਮਾਮੂਲੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਤੇ ਛੱਡੋ, ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਪਤਾ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ।

ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਜੋ ਚੇਰੀਆਂ ਸੀ, ਦਾਸੀਆਂ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਜਾਓ, ਉਸ ਸਾਧੂ ਦਾ ਪਤਾ ਕੱਢੋ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਹੈ। ਮੰਦ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲੈ ਜਾਓ, ਸ਼ਰਾਬ ਮਾਸ ਆਦਿ। ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਤੁਸੀਂ। ਦੇਖਣਾ ਕਿ ਖੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਿਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਦਾਸੀਆਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗਈਆਂ। ਉਹ ਸਾਧੂ ਪਹਿਲੀ ਚੋਟ ਵੀ ਨ ਸਹਾਰ ਸਕਿਆ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਗਿਰ ਗਿਆ। ਮੋਹਰਾਂ ਲੈ ਲਈਆਂ ਤੇ ਮਦਰਾ ਮਾਸ ਖਾ ਪੀ ਲਿਆ ਤੇ ਸਲੋਕ ਸੁਣਾ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜੋ ਆਤਮਾ ਹੈ, ਇਹ ਅਸੰਗ ਹੈ-'ਅਹੰ ਬ੍ਰਹਮਅਸਮੀ, ਨਿਸੰਗ ਭੋਗ ਲੱਛਮੀ' ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਅਸੀਂ ਅਸੰਗ ਹਾਂ, ਇਹ ਸਰੀਰ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ।

ਦਾਸੀਆਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਆ ਕੇ ਦੱਸੀ। ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ ਵਿਚ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮਨਾ! ਇਹ ਮਸਤਕ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸੁੱਚਾ ਰੱਖ ਕੇ ਹੀ ਨਿਵਾਉਣਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਜੂਠਾ ਕਰ ਲਿਆ - ਇਕ ਪਾਮਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਿਵਾ ਕੇ। ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਵੇਦਨਾ ਉਸ ਦੇ ਭੇਟਾ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕਿੱਡੀ ਬੜੀ ਗਲਤੀ ਕਰੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਮੈਨੂੰ ਪੈ ਗਿਆ ਭੁਲੇਖਾ ਹੰਸ ਦਾ,
ਬਗਲ ਸਮਾਧੀ ਵੇਖ ਕੇ - 2
ਪਿਆਰਿਓ, ਬਗਲ ਸਮਾਧੀ ਵੇਖ ਕੇ -2, 2.
ਮੈਨੂੰ ਪੈ ਗਿਆ ਭੁਲੇਖਾ ਹੰਸ ਦਾ........2

ਮੈ ਜਾਨਿਆ ਵਡ ਹੰਸੁ ਹੈ ਤਾ ਮੈ ਕੀਆ ਸੰਗੁ ॥
ਜੇ ਜਾਣਾ ਬਗੁ ਬਪੁੜਾ ਤ ਜਨਮਿ ਨ ਦੇਦੀ ਅੰਗੁ ॥
ਪੰਨਾ - 585

ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਰਾਣੀ ਸਾਹਿਬਾ! ਚੰਦਰਕਲਾ! ਬੜਾ ਭੁਲੇਖਾ ਲੱਗਿਆ ਮੈਨੂੰ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਵਡਹੰਸ ਹੈ, ਪਰਮ ਹੰਸ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਹੈ। ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਇਹ ਭੇਖੀ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਾ ਕੇ ਸੀਸ ਨਾ ਨਿਵਾਉਂਦਾ -***'ਜੇ ਜਾਣਾ ਬਗੁ ਬਪੁੜਾ ਤ ਜਨਮਿ ਨ ਦੇਦੀ ਅੰਗੁ ॥'(ਪੰਨਾ - 585)*** ਫੇਰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨੇੜੇ ਨਾ ਜਾਂਦਾ, ਦਰਸ਼ਨ ਨ ਕਰਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਫਰਕ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਕਲ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਹੈ, ਅੱਖਾਂ ਦੋਇ ਮੀਚ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਗਿਆਨ ਦੋਇ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕੱਪੜੇ ਤਾਂ ਜਿਹੜਾ ਅਸਲੀ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼ਾਇਦ ਨਾ ਪਹਿਨੇ, ਨਾ ਕੋਈ ਭੇਖ ਬਣਾਵੇ ਪਰ ਨਕਲੀ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਭੇਖ ਦਾ ਬੜਾ ਜੂੜ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬੜਾ ਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਚੇਲਿਆਂ ਚਪਟਿਆਂ ਦਾ, ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਾਖੀਆਂ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਬੜੀ exploitation (ਸ਼ੋਸ਼ਣ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਸਲੀ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ। ਅਸਲੀ ਹੀਰੇ ਨੇ ਤਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ, ਨਕਲੀ ਹੀਰੇ ਦੀ ਉਪਮਾ ਆਏਗੀ। ਅਸਲ ਤਾਂ ਅਸਲ ਹੈ ਹੀ। ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਫਰਕ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ-

ਹੰਸਾ ਵਿਚਿ ਬੈਠਾ ਬਗੁ ਨ ਬਣਈ......... ॥
ਪੰਨਾ - 960

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਗੁਲਾ ਹੰਸਾਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ

ਬਹਿ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਹੰਸ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ? ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ? ਕੋਈ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬਹਿ ਗਿਆ, ਅੱਖਾਂ ਮੀਚ ਲਈਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਧ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੀ ਗੱਲ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਿਹੜੀ ਦੁਰ-ਭਾਵਨਾ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਵਿਚ ਉਠ ਰਹੀ ਹੈ। ਬੜੀਆਂ ਉਲਟ-ਪੁਲਟ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਉੱਠ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਤਿਸੰਗੀ ਤਾਂ ਨ ਬਣਿਆ?

ਇਕ ਵਾਰੀ ਗੁਰੂ ਤੀਸਰੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮਹਾਰਾਜ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੰਗਤ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਬਹੁਤ ਬੈਠੀ ਹੈ। ਬਚਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਆਪ ਦੇ ਹੱਥ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਸੁੱਚੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦਾ ਸਿਮਰਨਾ ਸੀ। ਇਕ ਸਾਧੂ ਆਇਆ, ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਸਤਕ ਨਿਵਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਬੜਾ ਆਦਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਹੀ ਆਪਣੇ ਬਰਾਬਰ ਬਿਠਾ ਲਿਆ। ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਗੋਡੇ ਦੇ ਥੱਲੇ, ਆਪਣਾ ਸੁੱਚੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦਾ ਸਿਮਰਨਾ ਰੱਖ ਦਿਤਾ। ਉਹ (ਸਾਧ) ਅੱਖਾਂ ਮੀਚੀਂ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਕੋਏ ਵਿਚੋਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਿਮਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਹੈ ਬੜਾ ਕੀਮਤੀ, ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਤਾਂ ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ, ਮੇਰੇ ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਅੱਖ ਬਚਾ ਕੇ ਹੱਥ ਵਧਾਇਆ ਤੇ ਸਿਮਰਨਾ ਚੁੱਕ ਦੇ ਕੁੜਤੇ ਵਿਚ ਪਾ ਲਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਜਾਣੀ-ਜਾਣ ਸਨ। ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਭਾਈ! ਐਥੇ ਸਾਡਾ ਸਿਮਰਨਾ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ ਹੱਥ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆਇਆ? ਕਿਤੇ ਗਿਰ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਅਸਾਥੋਂ! ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਟੋਲ੍ਹ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਥੋਂ ਤੋਂ ਆਪ ਆਏ ਸੀ, ਓਥੋਂ ਤੋਂ ਟੋਲ੍ਹ-ਟੁਲ੍ਹਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ, ਸਾਰੇ ਦੇਖ ਲਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪਾਸ ਦੇਖ ਲਓ ਸਾਰੇ।" ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪਾਸ ਦੇਖ ਲਿਆ। ਗੁਰਸਿੱਖ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਇਹ ਸੰਤ ਜੀ ਬੈਠੇ ਨੇ, ਜੇ ਆਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇਖ ਲਈਏ, ਜੇ ਨਿਰਾਦਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਸੰਤ ਜੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਫਿੱਕਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਕੋਈ ਨ ਭਾਈ, ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਦੇਖ ਲਓ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇਖ ਲਓ। ਜਦ ਸੰਤ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਸਿਮਰਨਾ ਲਕੋਈ ਬੈਠਾ ਹੈ ਜੇਬ ਵਿਚ। ਐਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਸੰਤ ਸਭਾ ਵਿਚ ਤਾਂ ਆ ਕੇ ਬਹਿ ਗਿਆ-

ਹੰਸਾਂ ਵਿਚਿ ਬੈਠਾ ਬਗੁ ਨ ਬਣਈ.......॥

ਪੰਨਾ - 960

ਪਰ ਬਗੁਲਾ ਜਿਹੜਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੰਸ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਕਰਦਾ। ਕਿਉਂ? -

.........***ਨਿਤ ਬੈਠਾ ਮਛੀ ਨੋ ਤਾਰ ਲਾਵੈ॥***

ਪੰਨਾ - 960

ਸ਼ਿਕਾਰ ਭਾਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਏਥੇ ਕੋਈ ਲੱਭ ਜਾਏਗਾ। ਬਿਰਤੀ ਨਹੀਂ ਇਕਾਗਰ ਹੁੰਦੀ। ਕਦੇ ਐਧਰ ਦੇਖੇਗਾ ਕਦੇ ਓਧਰ ਦੇਖੇਗਾ -

ਜਾ ਹੰਸ ਸਭਾ ਵੀਚਾਰੁ ਕਰਿ ਦੇਖਨਿ
ਤਾ ਬਗਾ ਨਾਲਿ ਜੋੜੁ ਕਦੇ ਨ ਆਵੈ॥ ਪੰਨਾ - 960

ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੋੜ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਫਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ-

ਧਾਰਨਾ - ਹੰਸ ਚੋਗ ਮੋਤੀਆਂ ਦਾ ਚੁਗਦੇ,
ਡੱਡਾਂ ਸਾਰੇ ਖਾਣ ਬਗੁਲੇ - 2
ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ, ਡੱਡਾਂ ਸਾਰੇ ਖਾਣ ਬਗੁਲੇ - 2, 2.
ਹੰਸ ਚੋਗ ਮੋਤੀਆਂ ਦਾ ਚੁਗਦੇ,........।

ਹੰਸਾ ਹੀਰਾ ਮੋਤੀ ਚੁਗਣਾ ਬਗੁ ਡਡਾ ਭਾਲਣ ਜਾਵੈ॥

ਪੰਨਾ - 960

ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਵੀ ਬਹਿ ਗਿਆ, ਬਸਤਰ ਵੀ ਪਾ ਲਏ, ਚੋਲੇ ਵੀ ਪਾ ਲਏ, ਕਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਰੰਗ ਵੀ ਦੁਆ ਲਿਆ; ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਾਲਾ ਦੁਆ ਲਿਆ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਹਰਾ ਦੁਆ ਲਿਆ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਲਾਲ ਦੁਆ ਲਿਆ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਭਗਵਾਂ ਲੇਕਿਨ ਅੰਦਰਲੇ ਪਾਸੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

ਪੂੰਅਰ ਤਾਪ ਗੇਰੀ ਕੇ ਬਸਤ੍ਰਾ॥
ਅਪਦਾ ਕਾ ਮਾਰਿਆ ਗ੍ਰਿਹ ਤੇ ਨਸਤਾ॥
ਦੇਸੁ ਛੋਡਿ ਪਰਦੇਸਹਿ ਧਾਇਆ॥
ਪੰਚ ਚੰਡਾਲ ਨਾਲੇ ਲੈ ਆਇਆ॥ ਪੰਨਾ - 1348

ਉਹ ਤਾਂ ਨਾਲ ਲਈਂ ਫਿਰਦੈਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਸੀ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਹੰਸ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਤੂੰ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਕੇ। ਇਸ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ, ਜਿਹੜੇ ਹੰਸ-ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਨੇ ਉਹ ਤੱਤ-ਵਿਵੇਚਨ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਮਿਥਿਆ ਜਾਣਦੇ ਨੇ, ਦੇਹ ਨੂੰ ਮਿਥਿਆ ਜਾਣਦੇ ਨੇ, ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਸਤਿ ਜਾਣਦੇ ਨੇ। ਜਿਹੜੇ ਬਗੁ-ਬਿਰਤੀ ਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਨੇ। ਮੰਦ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੇਹ ਅਧਿਆਸ ਪੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੱਪੜਿਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਫਰਕ ਪਿਆ ਕਰਦਾ। ਜੇ ਅੰਦਰੋਂ ਬਦਲੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਫਰਕ ਪਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ -

ਹੰਸਾ ਹੀਰਾ ਮੋਤੀ ਚੁਗਣਾ ਬਗੁ ਡਡਾ ਭਾਲਣ ਜਾਵੈ॥
ਉਡਰਿਆ ਵੇਚਾਰਾ ਬਗੁਲਾ ਮਤੁ ਹੋਵੈ ਮੰਞੁ ਲਖਾਵੈ॥

ਪੰਨਾ - 960

ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦਿਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਡੱਡ ਕੋਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਅੱਖਾਂ ਮੀਚੀ ਕੋਏ ਥਾਂਈ ਦੇਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਹਿਲਦਾ ਜੁੱਲਦਾ ਨਹੀਂ, ਚੁੰਝ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਰੱਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਅਫੁਰ ਸਮਾਧੀ ਲੱਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਡੱਡ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦੇ ਥੱਲੇ ਆ ਗਈ, ਚੁੰਝ ਤਿੱਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਫੜੱਕ ਦੇ ਕੇ, ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਫੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਰਾਣੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਮਹਾਰਾਜ! ਇਸ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਤੇ ਛੱਡੋ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਕਸਵੱਟੀ ਲਗਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸਲੀ ਹੀ ਪੂਰਾ ਨਿਤਰੇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰੋ। ਸੱਚ ਝੂਠ ਦਾ ਨਿਤਾਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਸੀਂ ਕਸਵੱਟੀ ਲਾਵਾਂਗੀਆਂ। ਚੇਰੀਆਂ ਰੱਖ ਲਈਆਂ, ਸੁੰਦਰ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਰੱਖ ਲਈਆਂ। ਨਾਨਕ ਨਾਉਂ ਲੈ ਕੇ ਸਾਧੂ ਆਉਣਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਲੈਣਾ ਹੈ, ਕਸਵੱਟੀ ਲਾਉਣੀ ਹੈ। ਜੋਗੀ ਆਏ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨਾਨਕ ਹਾਂ ਲੇਕਿਨ ਫਿਸਲ ਗਏ, ਟਿਕੇ ਨਹੀਂ। ਹੋਰ ਮੱਤਾਂ ਦੇ ਆਏ, ਕਿੰਨੇ ਆਏ। ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੇਖੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਈਏ? ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਨਾ, ਸਜ਼ਾ ਨ ਦਿਓ। ਜਦੋਂ ਕਸਵਟੀ ਵਿਚ ਇਹ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਉਤਰਨਗੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲ ਗਈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਧੋਖੇ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਸੋਝੀ ਹੈ। ਅਸਲੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਕਸਵੱਟੀ ਲਗਦੀ ਹੈ ਤਾਂ -

ਕਬੀਰ ਕਸਉਟੀ ਰਾਮ ਕੀ ਝੂਠਾ ਟਿਕੈ ਨ ਕੋਇ॥
ਰਾਮ ਕਸਉਟੀ ਸੋ ਸਹੈ ਜੋ ਮਰਜੀਵਾ ਹੋਇ॥

ਪੰਨਾ - 948

ਝੂਠੇ ਨੇ ਤਾਂ ਟਿਕਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ***'ਰਾਮ ਕਸਉਟੀ ਸੋ ਸਹੈ ਜੋ ਮਰਜੀਵਾ ਹੋਇ॥' (ਪੰਨਾ - 948)*** ਅਖੀਰ, ਐਧਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਬਾਲਾ ਜੀ! ਹੁਣ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ ਤਲਵੰਡੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ। ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਖਿੱਚ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ, ਚਲੋ ਹੁਣ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਹਾਲ-ਚਾਲ ਦੇਖੀਏ। ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਆਪ ਬਚਨ ਕਰਾਂਗੇ, ਬਚਨ ਸੁਣਾਵਾਂਗੇ, ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਵਾਂਗੇ, ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਂਗੇ; ਚਲੋ ਚੱਲੀਏ।"

LLLLLLL

'ਚਲਦਾ'

(ਪੰਨਾ 30 ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਦੇ ਡਿੱਗਣ ਦਾ, ਪਿਛੇ ਹਟਣ ਦਾ ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਯੋਗ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਨਿਸ਼ਠਾ ਨਾਲ, ਪੂਰੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਯੋਗ ਇਕ ਕਲਾ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ - ਕਲਾ ਨੂੰ ਵਰਤਣਾ, ਸੁਖ ਦੁਖ ਵਿਚ ਸਮਾਚਿਤਤਾ ਵਰਤਣੀ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋਹ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਰਹਿਣਾ, ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਯੋਗ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਕਦੀ ਵੀ ਛਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।

ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਿਸੇ ਹਦ ਤਕ ਸਹਾਈ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਦਾ ਯੋਗੀ ਅਨੁਭਵ ਰਾਹੀਂ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਤਹਿ ਤਕ ਡੂੰਘਾ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਯੋਗੀ ਦੂਸਰੇ ਯੋਗੀ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਉਚਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕੇਵਲ ਗ੍ਰੰਥ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਬਲੀਦਾਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਿਆਗ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਿਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆਨ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਯੋਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਪ੍ਰਨਾਲੀਆਂ ਇਥੇ ਦੱਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਵਡਭਾਗੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੋਝੀ ਨਾਲ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਚੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੀਆਂ ਡਿਊਟੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਰੋਜ਼ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰਨਾਲੀ ਦੇ ਯੋਗੀ ਉਚੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਸਮਾਚਿਤਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਅਨਲੱਗ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਦੀ ਵੀ ਅਸ਼ਾਂਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਇਸ ਮਾਰਗ ਤੇ, ਸੋਝੀ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਨਿਸੁਆਰਥ ਹੋ ਕੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਥੇ ਅਠਵਾਂ ਅਧਿਆਇ ਖਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਤੱਤ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

'ਚਲਦਾ'

LLLLLLL

(ਪੰਨਾ 20 ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਗਿਆਨ ਅੱਗੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ਼ੋਪਨਆਰ ਨੇ ਤਾਂ ਇਥੋਂ ਤਕ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ, ਜੋ 19ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੁਸਤਕ ਹੋਈ ਹੈ, ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕਦੇ ਨਾ ਕਦੇ ਪੂਰਬ ਦਾ ਗਿਆਨ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਛਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਇਕ ਤੋਂ ਹੀ ਉਪਜਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਹੀ ਤੱਤ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇਕ ਹੀ ਹੈ, ਇਕ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ। ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਅਵਿਨਾਸ਼ੀ, ਤੱਤ ਜਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਈ ਆਕਾਰਾਂ ਵਿਚ, ਕਈ ਨਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ, ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਉਸ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਵਿਚ ਸਭ ਦਾ ਅੰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਉਸ ਵਿਚ ਹੀ ਜਾ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੋਈ ਹੋਂਦ ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ ਉਹ ਇਕ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਦਾ ਵੀ ਇਹੋ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਵਲ ਇਕ ਹੀ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਨਿਰਣਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੜ੍ਹ ਕੀ ਹੈ, ਸਥੂਲ ਕੀ ਹੈ, ਸੁਚੇਤ ਕਿਹੜਾ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਚੇਤਨਤਾ ਤੋਂ ਕੌਣ ਹੈ? ਸਤਿ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੜ੍ਹ, ਸਥੂਲ, ਸੁਚੇਤ, ਅਚੇਤ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਹੋਂਦ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਸੁਚੇਤ ਤੋਂ, ਸਥੂਲ ਤੋਂ ਵਖਰੀ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ; ਇਹ ਦੂਸਰਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸਭ ਕੁਝ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਹੈ, ਸਭ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਆਯੂ ਹੈ। ਅਜਰ, ਅਮਰ, ਅਟੱਲ ਨੂੰ ਕਦੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਅਨੁਭਵ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ। ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਮਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਬਿਖਮਤਾ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਮਨ ਤੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਇਸ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਨੂੰ ਜਾਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀਆਂ, ਕੇਵਲ ਅਧੂਰਾ ਗਿਆਨ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਵੇਦਾਂਤ ਤੇ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਦੀ ਫਿਲੌਸਫੀ ਨਿਰਣਾ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਦਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜਰ, ਅਮਰ, ਅਟੱਲ ਕੀ ਹੈ, ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਕੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਜੀਵ ਬਾਰੇ ਦਸਦੀ ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਬਾਰੇ ਦਸਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਇਕ ਬਾਰੇ ਦਸਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਭ ਕੁਝ ਦਾ ਰਚੇਤਾ ਹੈ, ਪਾਲਣਹਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸਭ ਪਸਾਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਲ ਜੜ੍ਹ ਤੇ ਸਥੂਲ ਦਾ ਭੇਦ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਭੇਦ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਤੱਖ ਤੇ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਦਾ ਭੇਦ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਅਦ੍ਵੈਤਵਾਦ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵ ਆਤਮਾ ਦਾ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਦਿਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਵਿਚ ਉਸ ਇਕ ਦੀ ਹੀ ਝਲਕ ਦਿਸਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ***'ਬ੍ਰਹਮੁ ਦੀਸੈ ਬ੍ਰਹਮੁ ਸੁਣੀਐ ਏਕੁ ਏਕੁ ਵਖਾਣੀਐ॥ ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਕਰਣਹਾਰਾ ਪ੍ਰਭ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਜਾਣੀਐ॥' (ਪੰਨਾ – 846) 'ਏਕੋ ਬ੍ਰਹਮੰ ਦੁਤੀਯ ਨਾਸਤਿ'*** ਇਹ ਹੀ ਸਤਿ ਸਾਰੇ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ। ਸਤਿ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਚੇਤਨਤਾ ਨੂੰ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ, ਮਨ ਤੇ ਬੁੱਧੀ ਤੋਂ ਉਚਾ ਰੱਖਣ। ਵੇਦਾਂਤ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਵੇਦਾਂਤ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਾਂ ਮੰਤਰ ਸਮਝ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਾਂ ਇਸ ਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਚੀਰ ਫਾੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਾਂ ਤਰਕ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ – 'ਬ੍ਰਿਹ ਆਤਮਾ' ਉਚਾ, ਵੱਡਾ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਬੌਧਿਕ ਚੇਤਨਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਅਤੇ ਫਲਸਫੇ ਦੀ, ਗਿਆਨ ਦੀ ਖੋਜ ਦਾ ਮੰਤਵ ਹੈ। ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ – ਪ੍ਰਤੱਖ, ਅਪ੍ਰਤੱਖ ਦੋਨੋਂ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਪਰ ਜੀਵਨ ਦਾ ਤੱਤ ਕੇਵਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੀ ਹੈ।

ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਵਿਚ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ – ਇਕ ਹੈ ਪਰਿਆਸ ਖੋਜ ਕਰਨਾ, ਭੋਗ ਭੋਗਣੇ, ਦੂਸਰਾ ਸ਼ਰੀਆਸ ਜੀਵਨ ਤੱਤ ਦੀ ਖੋਜ, ਜੀਵਨ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਦੀ ਖੋਜ। ਦੋਨੋਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਸਤਿਆਂ ਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭੋਗਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਭੋਗੀ ਬਣਾ ਕੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਅਜਾਈਂ ਗੁਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਾਣ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭੋਗ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਭੋਗ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਭੋਗਾਂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਚਲਦਾ ਹੈ ਉਹ ਜੀਵਨ ਦੇ ਤੱਤ ਨੂੰ ਗੁਆ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਮਨੋਰਥ, ਜੀਵਨ ਤੱਤ ਨੂੰ ਖੋਜਣਾ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਲਕਸ਼ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਹੈ, ਇਹ ਹੀ ਵੇਦਾਂਤ ਹੈ।

L L L L L L L

(ਪੰਨਾ 19 ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਜਦੋਂ ਮਿਲੇ ਸੀ ਇਹ ਦੋ ਬਹਾਦਰ ਯੋਧੇ
ਕੀਤੀ ਸੀ ਗੱਲਬਾਤ ਜਿਸ ਦਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ
ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦਿਨ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਇਕ ਸਾਧਕ ਨੂੰ
ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਸੀ ਪੂਰਾ ਸ਼ਿਸ,
ਨਹੀਂ ਲਭਦਾ ਸੀ ਰਾਹ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ
ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਦੁਰਬਲ ਸਾਧਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਟਕ
ਸੱਚ ਰਾਖੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਝੱਟ ਪੱਟ।
ਗੁਰੂ ਢੂੰਡ ਕਢਦਾ ਹੈ ਆਪ ਸਾਧਕ ਨੂੰ
ਕਰਦਾ ਹੈ ਦੂਰ ਸਾਰੇ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਤੇ ਦਵੰਦ
ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਰਾਹ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ
ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਕੜ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਖਰ ਤੇ
ਜਿਥੇ ਕੇਵਲ ਧਰਮ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੈ
ਪ੍ਰੇਮ ਜਿਥੇ ਹੈ ਵਸਦਾ, ਨਹੀਂ ਦੋ ਦਾ ਕੋਈ ਕੰਮ।

ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੇ,
ਪਾਈ ਬੰਦੇ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਠੰਢ
ਬੰਦੇ ਨੇ ਬੁੱਝ ਲਿਆ
ਆਤਮ ਤੱਤ ਹੈ ਅਟੱਲ ਸਤਿ
ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਹੈ ਉਚੀ ਸੁੱਚੀ ਸੇਵਾ
ਦਸਿਆ ਇਸ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਸੇਵਾ ਕੋਈ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਦਸਿਆ ਸਤਿ ਸਾਰਾ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਹੋਣੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵੀ
ਸਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਦੱਸਣ ਦਿਓ
ਸਾਨੂੰ ਸੁਣਨ ਦਿਓ
ਗੀਤ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਤੇ ਬੰਦੇ ਬਹਾਦਰ ਦਾ।

'ਚਲਦਾ'

L L L L L L L

ਰੰਗਲੇ ਸੱਜਣ

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸੂਰਨ-ਰੰਗੀ ਭਾਈ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਰੰਗ ਤਾਂ ਨਿਰੋਲ ਸੁਰਮਈ 'ਸਿਆਹ ਫਾਮ' ਸੀ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ-ਰੰਗਾਂ ਨਾਲ ਦਗ ਦਗ ਕਰਦੇ ਮਸਤਕ ਅਤੇ ਚਿਹਰੇ ਵਿਚੋਂ ਸੂਰਨ (ਸੋਨੇ) ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਹਰ ਵਕਤ ਪੈਂਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਵੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਦਾਸ ਨੇ ਸੂਰਨ-ਰੰਗੀ ਭਾਈ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘ ਰੱਖ ਲਿਆ ਸੀ। ਫੱਲ੍ਹੇਵਾਲੀਏ ਭਾਈ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਇਹ ਇਕ ਹੋਰ ਭਾਈ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਥਾਨ ਮੁਕਾਮ ਅਤੇ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਅਗਮ ਗੜ੍ਹ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਪਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਸਾਡੇ ਜੇਲ੍ਹ ਜਾਣ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਜਥੇ ਵਿਚ ਆ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਆਵਣ ਸਾਰ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਲਿਆ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਸਾਰ ਹੀ ਅਮਰ ਅਟਾਰੀਆਂ ਤੇ ਜਾ ਚੜ੍ਹੇ। ਗੁਰਮਖੀ ਦਾ ਇਕ ਅੱਖਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਠਾਗਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਵੀਰ ਉੱਕਾ ਹੀ ਅਨਪੜ੍ਹ ਸੀ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਇਸ ਵਾਰ ਅਨੁਸਾਰ -

"ਜੋ ਪ੍ਰਾਣੀ ਗੋਵਿੰਦ ਧਿਆਵੈ॥
ਪੜਿਆ ਅਣਪੜਿਆ ਪਰਮ ਗਤਿ ਪਾਵੈ।"

ਇਸ ਨੂੰ ਬੜੀ ਅਗਮ ਗੁਰਮਤਿ ਬਿਵਸਥਾ ਦੀ ਗੰਮਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ। ਸੇਵਾ ਦਾ ਪੁਤਲਾ ਸੀ, ਮਾਨੋ ਸੇਵਾ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੀ ਬਣ ਕੇ ਅਵਤਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਜੇ ਚੇਹਰੇ ਉਤੇ ਲੂਈ ਨਹੀਂ ਫੁਟੀ ਸੀ, ਅਨਦਾੜ੍ਹੀਆ ਹੀ ਸੀ। ਜਿਉਂ ਆ ਕੇ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਜੁਟਿਆ, ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਜੁਟਿਆ ਹੀ ਰਿਹਾ ਕਰੇ। ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਬੜਾ ਹੀ ਧਨੀ ਸੀ, ਸਵਾਸ ਸਵਾਸ ਨਾਮ ਕਲਾ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਸੀ। ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਤੇ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਸ਼ਕਾਮਤਾ ਸਹਿਤ ਸਿਰ ਤੇ ਚੁੱਕੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਲੰਗਰ ਸਜਾਵਣੇ, ਚਾਹੇ ਕਿਤਨੀਆਂ ਹੀ ਸੰਗਤਾਂ ਆ ਜਾਣ, ਹੱਥੀਂ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਨੀ, ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਜੂਠੇ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜਣੇ; ਮਜਾਲ ਹੈ ਕੋਈ ਹੋਰ ਮਾਂਜ ਜਾਵੇ। ਲੰਗਰ ਦੇ ਸਰਬ-ਲੋਹੀ ਬਰਤਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਂਜ ਸਵਾਰ ਕੇ ਚਮਕਾ ਕੇ ਰਖਣਾ। ਹਰ ਇਕ ਸਮਾਗਮੀ ਅਸਥਾਨ ਉਤੇ ਬਰਤਨਾਂ ਦੀ ਬੋਰੀ ਸਿਰ ਤੇ ਚੁਕ ਕੇ ਲੈ ਜਾਣੀ, ਜੋੜੀ ਵਾਜੇ ਨੂੰ ਭੀ ਗਹੇ ਮਾਰ ਲੈਣਾ, ਮੋਢੇ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰਾ ਸਮਾਨ ਵੀ ਚੁਕ ਤੁਰਨਾ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੱਖ ਵੀ ਚੁੱਕਣ ਨ ਦੇਣਾ। ਇਸ ਦੀ ਪਰਮ ਅਧੀਨਗੀ ਸਹਿਤ ਬੇਨਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੇ ਐਨ ਨਿਕਟ ਹੀ ਲੰਗਰ-ਅਸਥਾਨ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੀ ਧੁਨੀ ਸੁਗਮਤਾ ਸਹਿਤ ਹੀ ਇਸ ਵੀਰ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਪੈਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਬਸ ਇਸ ਵੀਰ ਦਾ ਇਹੋ ਇਕੋ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮ ਭਰਿਆ ਸ਼ੌਕ ਸੀ ਕਿ ਨਾਲੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸੁਣੇ, ਨਾਲੇ ਹੀ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਬਾਹੇ।

ਸਾਲਾਂ ਬੱਧੀ ਇੰਵ ਨਿਭਦੀ ਕਿ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਵਿਖੇ ਇਹ ਸੱਜਣ ਗੁਪਤ ਲੁਪਤ ਹੀ ਵਰਤਦਾ ਰਿਹਾ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਗੂੜ੍ਹ ਆਤਮ ਬਿਰਤੀ ਦੀ ਅਪਾਰ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰੰਤੂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਾ ਵਾਹ ਪਿਆ ਸੀ ਉਹੀ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਅਤੁਟ ਸੇਵਾ ਦਾ ਸੁਤੇ ਸੁਭਾਵ ਹੀ ਫਲ ਇਸ ਨੂੰ ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਨਾਮ-ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਐਸੀ ਅਰੂੜ੍ਹ ਹੋਈ ਕਿ ਬੜੇ ਬੜੇ ਗਿਆਨੀਆਂ ਗੁਣੀਆਂ ਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਆਗਮ ਨਿਗਮ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਤੇ ਸੁਭਾਵ ਹੀ ਸੁਫੁਰਨ ਹੋਣ ਲਗ ਪਈਆਂ। ਉਠਦਾ ਬੈਠਦਾ, ਤੁਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹਰ ਛਿਨ ਹੀ ਇਹ ਪਿਆਰਾ ਅਖੰਡਾਕਾਰ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਤ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਣਾਉਣ ਦਾ ਕੁਛ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨਾ ਕੋਈ ਇਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਉਪਮਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਵਡਿਆਈ ਉਪਮਾ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਭੁਸ ਹੀ ਸੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੋ ਵਜੇ ਉਠ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਵਾਣੇ, ਪਿਛੋਂ ਆਪ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ। ਫੇਰ ਇਕ ਗੁੱਠੇ ਬੈਠ ਕੇ ਗੁਪਤੋਂ ਗੁਪਤ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਨਿਤਨੇਮ ਸੁਣਨਾ, ਨਾਲੋ ਨਾਲ ਹੀ ਸਵਾਸ ਸਵਾਸ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਕਰੀ ਜਾਣਾ, ਇਹ

ਇਸ ਦਾ ਨਿਤ ਦਾ ਕੰਮ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੌਂਦਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ। ਸਤ ਸੰਗਤ ਬਿਨਾਂ, ਕੁਸੰਗਤ ਵਿਚ ਭੌਂਦਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ। ਇਕੋ ਵਿਹਾਰ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸੇਵਾ ਦੀ ਕਾਰ ਹੀ ਸੀ। ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਮਾਗਮਾਂ ਅੰਦਰ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਰਹਿਣੀ, ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਹੀ ਇਸ ਨੇ ਰਹਿਣਾ। ਹੱਥ ਪੈਰ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਗੇ ਰਹਿਣ, ਸ੍ਵਣਾਂ ਕਰਕੇ ਸਰੋਤ ਸੁਰਤੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੇ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਹੀ ਲੱਗੀ ਰਹਿਣੀ। ਜਦੋਂ ਲੰਗਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਾਜ ਮੁਕ ਜਾਣਾ ਤਾਂ ਨਿਰੋਲ ਸਮਾਧ-ਸਥਿਤ ਹੋ ਕੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਮੰਡਲ ਦੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਣਾ; ਬੈਠਣਾ ਐਸੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ, ਜਿਥੇ ਆਮ ਜਨਤਾ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾ ਪੈ ਸਕੇ। ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਐਵੇਂ ਔਲਾ ਮੌਲਾ ਸਿਖ ਹੀ ਜਾਪਦਾ ਸੀ। ਰਤਨਾਂ ਜਵਾਹਰਾਂ ਦੀ ਸਾਰ ਜੌਹਰੀ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਅਣਜਾਣਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ? ਨਿਹਕਾਮ ਹੋ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਤੇ ਨਿਹਕਾਮ ਸੇਵਾ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਅਤਿ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਪਰਤਾਪ ਇਹ ਵਰਤਿਆ ਕਿ ਰਿਧੀ ਸਿਧੀ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਤੇ ਹੀ ਸਫੁਰਨ ਹੋਣ ਲਗ ਪਈ। ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਰਿਧੀ ਸਿਧੀ ਫੁਰਨ ਦਾ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਗਰਬ ਗੁਮਾਨ ਸੀ, ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪਤਾ ਸੀ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ, ਇਸ ਦਾਸਰੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕਿਹੜੀਆਂ ਗੁਪਤ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਖੇਡਦਾ ਸੀ।

ਇਕ ਦਿਨ ਇਸ ਦੀ ਗੁਪਤ ਖੇਡ ਦਾ ਸੁਤੇ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਇਉਂ ਲਗਾ ਕਿ ਜੇਠ ਹਾੜ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਜੱਥੇ ਨੇ ਨਾਭੇ ਤੋਂ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਖੇ ਕਿਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ ਰਖੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ। ਨਾਲ ਇਹ ਵੀਰ ਭਾਈ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਸੂਰਨ-ਰੰਗੀ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਪਿਆ। ਦਾਸ ਦੇ ਦਸਤਾਰਾ ਸਜਾਂਵਦੇ ਸਜਾਂਵਦੇ ਇਹ ਮੰਜੇ ਤੇ ਬੈਠਾ ਬੈਠਾ ਠੋਸਾਂ ਲਾਣ ਲਗ ਪਿਆ, ਐਵੇਂ ਤੁਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੀ ਕਿਧਰੇ ਅੱਖ ਲਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅਜੇ ਪੰਜ ਦਸ ਮਿੰਟ ਹੀ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਰਦਾ ਅਬੜਵਾਹੇ ਉਠਿਆ ਤੇ ਉਠ ਖਲੋਤਾ। ਇਸ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਉਤੇ ਹੈਰਾਨਗੀ ਅਤੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨਗੀ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੇਖ ਕੇ ਦਾਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਜੀ! ਕੀ ਕੋਈ ਚਮਤਕਾਰ ਦੇਖਿਆ ਹੈ? ਤਾਂ ਉਤਰ ਵਿਚ ਭੋਲੇ-ਭਾ ਹੀ ਇਉਂ ਆਖਣ ਲੱਗਾ, "ਕੀ ਦਸਾਂ ਜੀ, ਐਸਾ ਚਮਤਕਾਰ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੀ ਲੰਗਰ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਇਕ ਅਖੰਡਪਾਠੀ ਸੱਜਣ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗਾ ਹੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਲੰਗਰ ਵਲ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਇਕ ਕੁੱਤੇ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਟੰਗ ਫੜ ਲਈ, ਐਸਾ ਦੰਦ ਖੁਭੋਇਆ ਕਿ ਲਹੂ ਦੀ ਤਤੀਰੀ ਹੀ ਵਗਣ ਲਗ ਗਈ। ਮੈਂ ਹੀ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਲੱਕੜ ਮਾਰ ਕੇ ਹਟਾਇਆ। ਇਹ ਦੇਖਣ ਸਾਰ ਹੀ ਮੇਰੀ ਅੱਖ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਭਾਸਿਆ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਪਰਤੱਖ ਵਰਤਾਰਾ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੀ ਤੁਰ ਪਏ। ਸਾਰਾ ਜਥਾ ਹੀ ਪੈਦਲ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਨਾਭੇ ਤੋਂ ਛੇ ਸੱਤ ਕੋਸ ਦੇ ਫਾਸਲੇ ਤੇ ਉਹ ਪਿੰਡ ਸੀ ਜਿਥੇ ਜਥੇ ਨੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਨ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਜਾਣ ਸਾਰ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੇ ਤਿਆਰੇ ਅਰੰਭ ਦਿਤੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨ ਹੋਏ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਏ। ਮੈਂ ਖ਼ੁਦ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਦੂਜੇ ਪਾਠੀ ਨੇ ਆ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿਤਾ। ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਕੁਛ ਗੱਫੇ ਲਾਉਣ ਲਈ ਜਾਣ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੋਇਆ। ਬਾਣੀ ਦੇ ਰੰਗ ਚਲੂਲੇ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਨਾਮ ਦੀ ਲਟਕ ਵਿਚ ਝੂਲਦਾ ਹੋਇਆ ਅਧ-ਮੀਟੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਪਊਏ ਪਾ ਕੇ ਮੈਂ ਲੰਗਰ ਵੱਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਅਗੇ ਲੰਗਰ ਦੇ ਐਨ ਕਰੀਬ ਹੀ ਇਕ ਪੱਕਾ ਥਮਲਾ ਸੀ। ਥਮਲੇ ਦੇ ਓਹਲੇ ਇਕ ਕੁੱਤਾ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਕੁਛ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਜਾਣੇ ਹੀ ਮੇਰੇ ਪੈਰ ਦਾ ਪਊਆ ਉਸ ਦੇ ਪੌਂਚੇ ਉਪਰ ਟਿਕ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕੁੱਤੇ ਨੇ ਮੇਰਾ ਗਿੱਟਾ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਆ ਫੜਿਆ। ਐਸੇ ਦੱਬ ਕੇ ਦੰਦ ਮਾਰੇ ਕਿ ਲਹੂ ਦੀ ਤਤੀਰੀ ਵਗ ਤੁਰੀ। ਚੁਲ੍ਹੇ ਕੋਲ ਬੈਠੇ ਲੰਗਰ ਸਜਾ ਰਹੇ ਉਸੇ ਭਾਈ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲੱਕੜੀ ਚੁਕ ਕੇ ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਮਾਰੀ ਤਾਂ ਕੁੱਤੇ ਨੇ ਮੇਰੀ ਟੰਗ ਛੱਡੀ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਦਰਦ ਨਹੀਂ ਜਾਪਿਆ, ਕੁਛ ਦੁਖ ਦਰਦ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ। ਉਧਰ ਲਹੂ ਦੀ ਤਤੀਰੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਉਧਰ ਮੇਰੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤੋਂ ਵਾਹੋ ਦਾਹ ਇਹ ਅਵਾਜ਼ੇ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਭਰੇ ਵਾਜੇ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਹਨ –

'ਸਿੰਘ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਵਾਹ! ਵਾਹ! ਖ਼ੂਬ ਚਮਤਕਾਰ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ!! ਕਿਉਂਕਿ ਕਲ੍ਹ ਵਾਲੀ ਸੱਜਰੀ ਵਾਰਤਾ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਸੀ, ਮੈਂ ਪੁਕਾਰਨੋਂ ਨ ਰਹਿ ਸਕਿਆ। ਪਰ ਬੜੇ ਅਨੂਪਮ ਭਾਣੇ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੋਈ ਕਿ ਭਾਈ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਉਕੀ ਹੀ ਵਿਸਰ ਗਈ। ਸਿੰਘ ਮੈਨੂੰ ਪੁਛਣ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਸੁਪਨਾ ਸੱਚ ਹੋ ਗਿਆ? ਕੀ ਚਮਤਕਾਰ ਦੇਖਿਆ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਦਸਦੇ ਹੋ? ਮੈਂ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਕਹਿਣ ਕਥਨ ਦੀ ਗੱਲ ਹੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਚਲੋ ਵਖਰੇ ਚਲ ਕੇ ਦਸਦੇ ਹਾਂ। ਨਾਲੇ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਜ਼ਖਮ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਾਸਤੇ ਸਿੰਘ ਤੁਰ ਪਏ, ਨਾਲੇ ਵਖਰੇ ਹੋ ਕੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਅਸਲ ਗੱਲ ਪੁਛਣ ਲਈ ਤਤਪਰ ਹੋ ਗਏ। ਭਾਈ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਹੋ, ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦਸੀ ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਨਾਲੇ ਤਾਕੀਦ ਕਰ ਦਿਤੀ ਕਿ ਇਸ ਭੋਲੇ ਵੀਰ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਲਗੇ, ਇਹ ਭੋਲੇ-ਭਾ ਹੀ ਰਹੇ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਪਤ ਰੰਗ ਵਿਚ ਹੀ ਖੇਡਣ ਦਿਓ।

ਸ਼ੋਰਮ ਸ਼ੋਰੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸਾਰੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਤਾਂ ਲੱਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰੇ ਕਦਰ ਕਰਨ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਇਹ ਜੁਰਅਤ ਨਹੀਂ ਪਈ ਕਿ ਵੀਰ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਅਸਲੀ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਦੇਣ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਇਹੀ ਤਾਂ ਗੌਰਵਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ ਆਤਮ-ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਅਪੜੇ ਹੋਏ ਵੀ ਅਜਰ ਨੂੰ ਜਰਨ ਦੀ ਜੀਰਾਂਦ

ਰਖਦੇ ਹਨ। ਸੁਤੇ ਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਇਹ ਜਾਣਤਾ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਬਫਾਵਣੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ, ਨਾ ਹਉਮੈ ਦੇ ਪੱਠੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਉਹ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਆਫਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਔਲੇ ਮੌਲੇ ਸੂਧੇ ਸਾਦੇ ਵੀਰ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ ਕਿ ਐਸੇ ਉਤਮ ਪੌੜੇ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਹਿਜ ਸਰਲਤਾ ਇਹ ਲਖਸ਼ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਤੇ ਨਿਰਬਾਣ ਪਦ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਗੁਰਮੁਖ ਸਜਨ ਅੰਦਰ ਪੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ। ਬਸ ਨਮੂਨੇ ਮਾਤਰ ਇਸ ਵੀਰ ਪਰਥਾਇ ਇਹੀ ਉਦਾਹਰਣ ਕਾਫੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਪਤ ਗੋਝਿਆਂ ਦੇ ਗੁਪਤ ਗੋਝ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪਾਰਾਵਾਰ ਕੀ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਥੋੜੇ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਡੱਕੇ ਗਏ ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਗੁਰ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਪਿਛੇ ਹੀ ਛੱਡ ਗਏ, ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਥੇ ਕਿਥੇ ਤਿੱਤਰ ਬਿੱਤਰ ਹੋ ਗਏ, ਤੇ ਸੂਰਨ-ਰੰਗੀ ਭਾਈ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਧਰ ਪਧਾਰ ਗਏ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਨੂੰ ਉਹ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ। ਐਸਾ ਹੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਰਲੋਕ ਨੂੰ ਪਧਾਰ ਗਏ ਹੋਣਗੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਰੂਰ ਮਿਲਦੇ, ਨਾ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨਸਬ ਦਾ ਹੀ ਪਤਾ ਹੈ। ਬਸ ਕੇਵਲ ਉਪਰ ਅੰਕਰੀ ਯਾਦ ਹੀ ਸਾਡੇ ਸੀਨੇ ਅੰਦਰ ਉਕਰੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਸੋ ਸਮਾਪਤੰ ਸੁਭਮ ਸਤ ਹੈ।

ਲਲਤੋਂ ਨਿਵਾਸੀ ਵੀਰ ਨਿਰਭੈ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਅਸੀਂ ਹਜ਼ਾਰੀ ਬਾਗ ਜੇਲ੍ਹ ਅੰਦਰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਭੁਗਤ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸ਼ਾਇਦ 1920 ਈਸਵੀ ਵਾਲਾ ਸਾਲ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਨਿਰਭੈ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਕਲਕੱਤੇ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਖਾਸ ਸਮਾਗਮ ਦੇਖਣ ਲਈ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਉਹ ਖਾਸ ਕਾਂਗਰਸ ਸਮਾਗਮ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਖੇ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਣ ਦਾ ਮਤਾ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਵੀਰ ਨਿਰਭੈ ਸਿੰਘ ਜੀ ਧੁਰੋਂ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਧਾਰ ਕੇ ਤੁਰੇ ਸਨ ਕਿ ਕਲਕੱਤੇ ਪਿਛੋਂ ਪੁਜਣਾ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਹਜ਼ਾਰੀ ਬਾਗ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਮੈਂ ਜੇਲ੍ਹ-ਯਾਤਰੂਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਹਜ਼ਾਰੀ ਬਾਗ ਜੇਲ੍ਹ ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰੀ ਬਾਗ ਰੋਡ ਨਾਮੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਲਗਦਾ ਸੀ ਜੋ ਐਨ ਕਲਕੱਤੇ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਲਾਈਨ ਤੇ ਸੀ। ਇਸ ਹਜ਼ਾਰੀ ਬਾਗ ਰੋਡ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਚਾਲੀ ਮੀਲ ਦੀ ਵਿਥ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰੀ ਬਾਗ ਜੇਲ੍ਹ ਵਾਕਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਚਾਲੀ ਮੀਲ ਤਾਈਂ ਜੰਗਲ ਹੀ ਜੰਗਲ ਸਨ। ਬਿਹਾਰ ਸੂਬੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਇਕ ਸਦਾ ਬਹਾਰੀ ਸਰਦ ਅਸਥਾਨ ਹੈ।

ਵੀਰ ਭਾਈ ਨਿਰਭੈ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਜ਼ਾਰੀ ਬਾਗ ਸ਼ਹਿਰ ਅੱਪੜ ਕੇ ਉਥੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਹੀ ਤੁਰ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰੀ ਬਾਗ ਜੇਲ੍ਹ ਵਲ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਵੈਰਾਗ-ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਖਰਾਮਾਂ ਖਰਾਮਾਂ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਜੇ ਪਹੁ-ਫੁਟਾਲੇ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੈ, ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਸਭ ਚੁਪ ਚਾਂਤ ਛਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤਰੇਲ (ਸ਼ਬਨਮ) ਦੀ ਭਿੰਨੀ ਭਿੰਨੀ ਨਮੀ ਨਮੂਦਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਿੰਨ੍ਹੀ-ਮਿੰਨ੍ਹੀ ਫੁਹਾਰ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਿਰਹੋਂ ਵਿਜੋਗੀ ਵੀਰ ਨਿਰਭੈ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀਰ-ਮਿਲਾਵੇ ਦੇ ਅਨੁਰਾਗ ਅਤੇ ਚਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਵੈਰਾਗ ਵਿਚ ਮਨੂਰ ਹੋਏ ਹੋਏ, ਅੰਤਰਗਤੀ ਗੁਪਤੋ ਗੁਪਤ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ, ਜੇਲ੍ਹ ਵਲ ਜਾ ਰਹੀ ਸੜਕੇ ਸੜਕ ਸਿਰ ਸੁਟੀ ਤੁਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਦੂਰ ਤੋਂ ਇਕ ਵੈਰਾਗ ਭਰੀ ਸੁਰ ਨਾਲ ਉਚਾਰੀ ਜਾ ਰਹੀ ਨੌਵੇਂ ਮਹਲੇ ਦੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸਲੋਕਾਂ ਦੀ ਧੁਨੀ ਵੀਰ ਨਿਰਭੈ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਪਈ। ਉਹ ਬੜੇ ਅਚੰਭੇ ਨਾਲ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਕੰਨ ਤੇ ਅੱਖੀਆਂ ਫੇਰ ਫੇਰ ਤੱਕਣ ਕਿ ਕਿਧਰੋਂ ਇਹ ਧੁਨੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਉਜਾੜ ਬੀਆਬਾਨ ਵਿਚ, ਜਿਥੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਉਕੀ ਹੀ ਕੋਈ ਵਸੋਂ ਨਹੀਂ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਐਸਾ ਕਿਹੜਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੈ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਹੀ ਜਾਗ ਕੇ ਅਤੀ ਵੈਰਾਗ ਵਿਚ ਵੈਰਾਗ-ਮਈ ਸਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਪਰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਪਾਸੇ ਵਲੋਂ ਹੀ ਇਹ ਧੁਨੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਵੀਰ ਵੈਰਾਗ ਦੀ ਹੋਰ ਵੀ ਹੈਰਾਨਗੀ ਵਧ ਗਈ ਕਿ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਹੀ ਬਿਹਾਰੀ ਵਸੋਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਐਸਾ ਸਜਣ ਵੈਰਾਗੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦੇ ਮੁਖੋਂ ਨਿਕਸੀ ਦੂਰੋਂ ਭਿਣਕ ਪਈ ਬਾਣੀ ਦੀ ਧੁਨੀ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਗੜੂੰਦ ਕਰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਏਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਦੋਏ ਕਰ ਜੋੜ ਕੇ ਇਕ ਥਾਵੇਂ ਟਿਕ ਕੇ ਖੜੋ ਗਏ ਕਿ ਏਸੇ ਸੜਕ ਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਲੋਂ ਆ ਰਹੇ ਵੈਰਾਗੀਅੜੇ ਸਜਣ ਏਥੋਂ ਦੀ ਹੀ ਗੁਜ਼ਰਨਗੇ ਅਤੇ ਚੁਪ ਚੁਪਾਤੇ ਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ।

ਵੈਰਾਗ ਅਨੁਰਾਗ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋਏ ਹੋਏ ਇਕ ਬਿਹਾਰੀ (ਬਿਹਾਰ ਦੇਸ ਦਾ ਨਿਵਾਸੀ) ਜੇਲ੍ਹ-ਸਿਪਾਹੀ ਜੇਲ੍ਹ-ਵਰਦੀ ਵਿਚ ਪੁਸ਼ਾਕਤ ਹੋਏ ਹੋਏ, ਮਧੁਰ ਤੇ ਲੰਮੀ ਵੈਰਾਗ-ਧੁਨੀ ਨਾਲ ਨੌਵੇ ਮਹਲੇ ਦੇ ਸਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆ ਰਹੇ ਸਨ, ਅੱਖੀਆਂ ਤੋਂ ਛਮਾ ਛਮ ਵੈਰਾਗ ਨੀਰ ਵਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਵੈਰਾਗ-ਧੁਨੀ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋਇਆ ਸਿਪਾਹੀ ਐਨ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇ ਨਿਕਟ ਅਪੜਿਆ ਜਿਥੇ ਕਿ ਬੁੱਤ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਵੀਰ ਵੈਰਾਗੀਅੜਾ ਨਿਰਭੈ ਸਿੰਘ ਬਿਹਬਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ; ਨਾ ਹੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਲੋਂ ਆ ਰਹੇ ਸਿਪਾਹੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੁਧ ਬੁਧ ਸੀ, ਨਾ ਇਸ ਬੁੱਤ ਬਣੇ ਰਾਹੀ ਨੂੰ। ਨਿਕਟ ਆਈ ਧੁਨੀ ਨੂੰ ਵੈਰਾਗ ਪੁਲਕ੍ਰਿਤ ਗਲੇ ਵਿਚ ਅਤੀ ਲਲਿਤਾ ਵਿਚ ਧੁਨਿਤ ਹੋਈ ਸੁਣ ਕੇ ਖਾਮੋਸ਼ ਖੜੇ ਵੀਰ ਨਿਰਭੈ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੌਂਕ ਉਠੇ ਅਤੇ ਉਸ ਸਿਪਾਹੀ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਸਾਰ ਧੜੰਮ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਜਾ ਡਿਗੇ। ਉਠਾਏ ਉਠਣ ਨਾ, ਸਿਪਾਹੀ ਦੇ ਨੀਰ-ਜਲ ਵਗਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਦੇ ਟੇਪੇ ਵੀਰ ਭਾਈ ਨਿਰਭੈ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਗਰਦਨ ਦੇ ਛਮਾ ਛਮ ਪੈਣ ਅਤੇ ਬਿਹਬਲ ਹੋ ਰਹੇ ਭਾਈ ਨਿਰਭੈ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਜਲ ਜਾਰੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਬਿਹਾਰੀ ਸਿਪਾਹੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਭਿਉਂ ਭਿਉਂ ਕੇ ਤਰ-ਬ-ਤਰ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਕ ਸਿਖ ਦਾ ਚੇਹਰਾ ਦੇਖ ਕੇ ਬਿਹਾਰੀ ਸਿਪਾਹੀ ਨਿਹਾਲੋ ਨਿਹਾਲ ਵੀ ਹੋਏ ਅਤੇ ਕਰੁਣਾ ਰਸ ਨਾਲ ਸਿਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੈਰਾਂ ਤਾਈਂ ਭਿੱਜ ਗਏ।

ਉਹ ਬਿਹਾਰੀ ਸਿਪਾਹੀ ਚਾਹੇ ਪੂਰਨ ਸਿਖ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਮੁਖੜੇ ਤੇ ਆਈ ਸਫੁਟ ਹੋਈ ਦਾੜ੍ਹੀ ਦੀ ਲੂਈਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਰਮ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਉਸਤਰਾ ਕੈਂਚੀ ਲੱਗੀ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀ ਸੀ। ਸੀਸ ਉਤੇ ਲੰਮੇ ਲੰਮੇ ਪਟਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇ ਕੇਸ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਜੇ ਜੂੜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ। ਐਸਾ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕੇਸ ਆਪਣੀ ਕੁਦਰਤੀ ਵਧਣੀ ਵਿਚ ਵਧੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਵਧੇ ਹੀ ਚਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਦੀ ਕੋਈ ਨਵੀਨ ਖਾਲਸਈ ਵੇਸ ਦੀ ਸੂਝ ਬੂਝ ਪਈ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਟਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਕੈਂਚੀ ਉਸਤਰਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾਪਦਾ। ਬੜੇ ਜ਼ੋਰਾਂ ਨਾਲ ਸਿਪਾਹੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਉਤੇ ਪਏ ਵੈਰਾਗੜੀਏ ਸਿੱਖ ਦਾ ਸੀਸ ਚੁਕਿਆ, ਅੱਖੀਆਂ ਦੋ ਚਾਰ ਹੋਈਆਂ, ਪ੍ਰਸਪਰ ਇਹੀ ਪੁਛ ਗਿਛ ਦੋਹਾਂ ਮੁਖਾਂ ਤੋਂ ਇਕੋ ਵਾਰ ਨਿਕਲੀ – ਤੁਸੀਂ ਕੌਣ ਤੇ ਕਿਥੋਂ ਆਏ ਤੇ ਕਿਥੇ ਜਾਣਾ ਹੈ? ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਬਿਹਾਰੀ ਸਿਪਾਹੀ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਹਜ਼ਾਰੀ ਬਾਗ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਸਿਪਾਹੀ ਹਾਂ। ਪੈਂਦੀ ਸੱਟ ਹੀ ਭਾਈ ਨਿਰਭੈ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੂਜਾ ਸਵਾਲ ਕਰ ਦਿਤਾ, 'ਇਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀਹਨੇ ਦਸੀ ਤੇ ਕਿਥੋਂ ਸਿੱਖੀ?' ਉਸ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਸਾਡੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਕੈਦੀ ਬਣ ਕੇ ਜਟਾ-ਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਸਾਧ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਅਟਕਾ ਕੇ ਭਾਈ ਨਿਰਭੈ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਫੇਰ ਇਹ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਏਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪੁਲੀਟੀਕਲ ਕੈਦੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹਨ? ਇਹ ਨਾਮ ਸੁਣ ਕੇ ਤਾਂ ਉਹ ਬਿਹਾਰੀ ਸਿਪਾਹੀ ਧੜੰਮ ਕਰ ਕੇ ਵੀਰ ਨਿਰਭੈ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਜਾ ਡਿਗਾ ਤੇ ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਪੁਕਾਰਨ ਲਗਾ ਕਿ ਐਸੇ ਆਪ ਦੇ ਨਾਮ ਲਏ ਸਾਧੂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਪਰਤਾਪ ਨਾਲ ਹੀ ਦਾਸ ਨੂੰ ਏਨ੍ਹਾਂ ਸਲੋਕਾਂ ਦਾ ਗੱਫਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ। ਵੀਰ ਨਿਰਭੈ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਸਤਿਸੰਗੀ ਵੈਰਾਗੀਅੜੇ ਦਾ ਸੀਸ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਚੁਕਦੇ ਹੋਏ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਨ ਨੂੰ ਹੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। "ਮੇਰੇ ਲਾਇਕ ਕੋਈ ਸੇਵਾ ਦਸੋ।" ਵੈਰਾਗੀ ਬਿਹਾਰੀ ਸਿਪਾਹੀ ਨੇ ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਾ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਕਹੋ, ਮੈਂ ਕੀ ਕੁਛ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰਾਂ।

ਗੱਲ ਕੀ, ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਮਈ ਵੈਰਾਗ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਵੀਰ ਭਾਈ ਨਿਰਭੈ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਗੇਟ ਕੋਲ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਜੇਲ੍ਹਰ ਨੇ ਅੰਦਰੋਂ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਦੇਖਣ ਸਾਰ ਹੀ ਵੀਰ ਭਾਈ ਨਿਰਭੈ ਸਿੰਘ ਜੀ ਛਮਾ ਛਮ ਰੋ ਪਏ। ਐਸੇ ਰੋਏ ਕਿ ਰੋਣੋਂ ਹਟਣ ਨਾ। ਨਾ ਮੇਰੇ ਹਟਾਏ ਹਟਣ, ਨਾ ਜੇਲ੍ਹਰ ਦੇ ਹਟਾਏ ਹਟਣ। ਬਸ ਰੋਈ ਹੀ ਜਾਣ, ਕੋਈ ਗੱਲਬਾਤ ਨਾ ਕਰਨ। ਜੇਲ੍ਹਰ ਨੇ ਇਸ ਰੁਦਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁਛਿਆ। ਵੀਰ ਨਿਰਭੈ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡਡਿਆ ਕੇ ਬੋਲੇ, "ਅਸੀਂ ਅਭਾਗੇ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ, ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਬਿਹਾਰੀ ਸਿਪਾਹੀ ਹੀ ਵਡਭਾਗੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਜ ਸੁਤੇ ਨਿਸਤਾਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।" ਇੰਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਫਿਰ ਜ਼ਾਰੋ ਜ਼ਾਰ ਰੋਵਣ ਲਗ ਪਏ। ਕੇਵਲ ਇਤਨਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਸਨਮੁਖ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ, "ਮੈਂ ਓਹੀ ਨਿਰਭੈ ਸਿੰਘ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਮਥੇ ਉਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਸਮੇਂ ਆਪ ਨੇ ਲਾਡ ਨਾਲ ਸਰਬ ਲੋਹ ਦੀ ਮਾਲਾ ਮਾਰ ਕੇ ਛੁਹਾਈ ਸੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਕਪਾਟ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ ਸਨ। ਬਸ! ਉਸ ਕਪਾਟ ਖੁਲ੍ਹਣ ਸਮੇਂ ਚਮਤਕਾਰ ਮਾਤਰ ਜੋ ਕੁਝ ਦੇਖਿਆ ਸੋ ਦੇਖਿਆ, ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਨਾ ਮੈਥੋਂ ਕਮਾਈ ਹੋਈ ਅਤੇ ਨਾ ਮੈਂ ਕੋਈ ਆਤਮ-ਝਲਕਾਰਾ ਦੇਖਿਆ। ਆਪ ਤਾਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਆ ਬਿਰਾਜੇ ਹੋ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਦੌੜ ਧੂਪ ਵਿਚ ਧੱਕੇ ਖਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।" ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਫਿਰ ਉਚੀ ਉਚੀ ਰੋਣ ਲਗ ਪਏ। ਮੁਲਾਕਾਤ ਦਾ ਸਮਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਅਸੀਂ ਦੋਏ ਮੁਲਾਕਾਤੀ ਜੁਦਾ ਜੁਦਾ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ। ਮੈਨੂੰ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਤੋਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਬਾਹਰਵਾਰ ਵਿਛੋੜ ਦਿਤਾ। ਹਸਰਤ ਦੀਆਂ ਨਿਗਾਹਾਂ ਨਾਲ ਮੁੜ ਮੁੜ ਅਤੇ ਖੜ੍ਹ ਖੜ੍ਹ ਪਿਛੇ ਤੱਕਦਾ ਜਾਵੇ, ਮੈਂ ਵੀ ਮੂਰਛਤ-ਮੂਰਤੀ ਹੋ ਕੇ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਤੱਕਣ ਲਗ ਪਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਕੌਣ ਮੋੜੇ ਹੋੜੇ। ਪਰ ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਓੜਕ ਨਿਰਭੈ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅੱਖੀਓਂ ਓਹਲੇ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਜਾਂਦਿਆਂ ਜਾਂਦਿਆਂ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਇਹ ਕਹਿ ਗਏ ਕਿ ਕਲਕੱਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਤੋਂ ਮੁੜ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਫਿਰ ਮਿਲ ਕੇ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਪਰ ਕੀਹਨੇ ਮੁੜਨਾ ਹੈ ਤੇ ਕੀਹਨੇ ਮਿਲਣਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਤਕ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਜੇਲ੍ਹੋਂ ਬਾਹਰ ਆਇਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਏ; ਹੋਣ ਕਿਵੇਂ ਅਤੇ ਕਿਸ ਦੇ? ਬੀਰ ਵੈਰਾਗੀ ਨਿਰਭੈ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਾਂ ਚਿਰੋਕਣੇ ਗੁਰਪੁਰੀ ਨੂੰ ਪਧਾਰ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਬਸ ਇਥੇ ਹੀ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਖਤਮ ਹੋਈ। ਅਗਾਂਹ ਕੁਝ ਹੋਰ ਲਿਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਲਲਤੋਂ ਨਿਵਾਸੀ ਇਕ ਹੋਰ ਨਿਕੜੇ ਵੀਰ ਨੌਨਿਹਾਲ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਜੇਲ੍ਹ ਨਹੀਂ ਗਏ ਸਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਭੁਝੰਗੀ ਸਭਾ ਦੇ ਰਚੇ ਹਫਤੇਵਾਰੀ ਤੇ ਗੁਰਪੁਰਬਾਂ ਦੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਤੇ ਸਾਰਾ ਜਥਾ ਕੀਰਤਨ ਨਮਿਤ ਭੁਝੰਗੀ ਸਭਾ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਖਾਸ ਕਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰਪੁਰਬਾਂ ਤੇ ਸਤਿਸੰਗ ਸਮਾਗਮੀ ਰੌਣਕ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਭੁਝੰਗੀ ਸਭਾ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਭਾਈ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਅਜ ਕੱਲ੍ਹ ਸਰਦਾਰ ਬਹਾਦਰ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਉਦਮੀ ਪੁਰਸ਼ਾਰਥ ਨਾਲ ਲੁਧਿਆਣਾ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਅਨਮਤੀ ਆਸ਼ਰਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗਿਣਤੀ ਮਿਣਤੀ ਦੇ ਨਾਮ-ਧਰੀਕ ਸਿਖ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਭੀ ਬੁਲਾਏ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ-ਸਦ-ਬੁਲਾਵੇ ਦਾ ਬੁਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਮਿਸ਼ਨ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਨਾਮ-ਧਰੀਕ ਸਿਖ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਜਰਗਾ ਭੀ ਭੁਝੰਗੀ ਸਭਾ ਦੇ ਰਚੇ ਹੋਏ ਗੁਰਪੁਰਬ ਕੱਤਕ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਤੇ ਆ ਜੁੜਿਆ। ਜਥੇ ਦਾ ਲੋਟ ਪੋਟੀ ਕੀਰਤਨ

ਸੁਣ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਅਸੂਝ ਨਵ-ਯੁਵਕ ਸਿਖ ਰੂਹੜੀਆਂ ਰੁਮਕ ਉਠੀਆਂ।

ਇਸ ਮਿਸ਼ਨ ਸਕੂਲ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਮਾਗਮਾਂ ਤੇ ਆਇਆ ਨਿਕੜਾ ਵੀਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਸੀ। ਉਂਞ ਤਾਂ ਬੜੇ ਗਰੀਬ ਘਰਾਣੇ ਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬੜੀ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਦਿਲ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਨਿਆਮਤ ਨਾਲ ਮਾਲਾ ਮਾਲ ਸੀ। ਬਾਲਕ-ਪੁਣੇ ਤੋਂ ਹੀ ਅਨਮਤੀ ਮਿਸ਼ਨ ਸਕੂਲ ਦਾ ਪੜ੍ਹਾਕੂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੇ ਕੇਸ ਕਟਾ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ ਇਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗੁਰਪੁਰਬ ਦੇ ਉਕਤ ਸਮਾਗਮ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਕੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਕਾਇਆਂ ਹੀ ਪਲਟ ਗਈ। ਵੈਰਾਗੀ ਤਿਆਗੀ ਹੋ ਕੇ ਭੁਝੰਗੀ ਸਭਾ ਦੀ ਵੈਰਾਗੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਹੀ ਆ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਿਸ਼ਨ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਤਕੜਾ ਵਜ਼ੀਫੇ-ਖਾਰ ਸੀ, ਵਜ਼ੀਫੇ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਇਹ ਖਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਬੋਰਡਿੰਗ ਵਿਚ ਆ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਮਾਇਕ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਇਤਨਾ ਖਿਆਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਵਜ਼ੀਫਾ ਸ਼ਾਇਦ ਮੁੜ ਕੇ ਕਾਇਮ ਦਾਇਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਫੀਸ ਆਦਿ ਸਾਰੀ ਮਾਫ ਕਰਾ ਦਿਤੀ। ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਾ ਖਰਚ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੰਘ ਭੁਝੰਗੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸੋਂ ਦੇਣਾ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਨਿਕੜੇ ਵੀਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਲਾਲਚ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਲਾਲਚ ਕਾਰਨ ਮਿਸ਼ਨ ਸਕੂਲ ਛੱਡ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਸਕੂਲ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ। ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਗੂੜ੍ਹੀ ਲਾਗ ਲਗਣ ਕਰਕੇ ਅਜ ਖੁਦ ਹੀ ਇਸਦੇ ਉਪਰ ਇਹ ਕਾਇਆਂ-ਪਲਟਵੀਂ ਦਸ਼ਾਂ ਵਾਪਰੀ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਮੁੜ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਮੁਹਰ 'ਕੇਸਾਂ' ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਦਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕਰ ਲਿਆ।

ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਕੇਸ, ਸੀਸ ਤੇ ਜੂੜੇ ਸੰਜੁਗਤ ਸਸ਼ੋਭਿਤ ਹੋ ਗਏ। ਫਿਰ ਤਾਂ ਏਸ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਹੀ ਗੁਰਪੁਰਬ ਪੋਹ ਸੁਦੀ ਸੱਤਮੀ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਉਤੇ ਇਸ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਲਿਆ ਤੇ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਐਸਾ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਕਿ ਬੜੇ ਬੜੇ ਮੁੱਦਬਰ ਸਿਖ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਇਸ ਭੁਝੰਗੀ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਰਥਕ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਆਤਮ-ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਚਕ੍ਰਿਤ ਰਹਿ ਗਏ। ਬੜੀ ਹੀ ਭੋਲੀ ਭਾਲੀ ਸੂਰਤ, ਅਤਿਅੰਤ ਗੁਰਮਤਿ ਉਚ-ਖਿਆਲੀ ਸੀਰਤ, ਦਗ ਦਗ ਲਾਲੀ ਮੁਖ ਉਤੇ ਦਮਕੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਸਾਰ ਹੀ ਨਾਮ ਦੇ ਜੋਤਿ-ਵਿਗਾਸੀ-ਰੰਗ ਇਸ ਨਿਕੜੀ ਜਿੰਦੜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਘਰ ਕਰ ਗਏ ਸਨ, ਬੜੇ ਹੀ ਆਤਮ ਲਟਕਾਂ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਿਆ ਕਰੇ। ਵਾਧਾ ਇਹ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਚ ਆਤਮ ਪ੍ਰਮਾਰਥਕ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਰੰਗੀਜਿਆ ਹੋਇਆ ਇਹ ਸੰਸਾਰਕ ਪੜ੍ਹਾਈਆਂ ਵੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਿਹਾ। ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਇਸਨੇ ਬੀ.ਏ. ਕਰ ਲਈ।

ਏਸ ਅਵਸਰ ਵਿਚ ਹੀ ਇਸ ਜਥੇ ਦੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਧਾਈ ਕਰ ਜਾਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਆ ਗਏ। ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਰਕਾਬਗੰਜ ਸੰਬੰਧੀ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਇਸ ਸਿਖ ਨਵ-ਨਵੇਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨਿਕੜੂ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਵਰਜ ਵਰਜ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣੋਂ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਕਹੇ ਮੈਂ ਜਰੂਰ ਹੀ ਵੀਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਬੜੀਆਂ ਹੀ ਚੋਰ-ਭੁਲਾਈਆਂ ਦੇ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਛੜਾਇਆ। ਪਛੜ ਤਾਂ ਗਿਆ, ਪਰ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਚੋਟ ਨਾਲ ਘਾਇਲ ਹੋ ਕੇ ਨੀਮ ਮੁਰਦਾ ਜਿਹਾ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਮੁੜ ਕੇ ਤਾਬ ਨਾ ਆਇਆ। ਬਾਹਰ ਰਹਿ ਗਏ ਵੀਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜੱਥੇ ਦੇ ਗੁਰਮੁਖ ਵੀਰਾਂ ਨੇ ਬਥੇਰਾ ਸਮਝਾਇਆ, ਪਰ ਇਹ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਦੀ ਤਾਬ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕਿਆ। ਸਾਡੇ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚੜ੍ਹਾਈਆਂ ਕਰ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਵਿਜੋਗੀ ਰੂਹਾਂ ਉੱਡ ਗਈਆਂ, ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਦੀ ਸਾਰ ਮੁੜ ਕਿਸੇ ਨਾ ਲਈ। ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਕੀ ਲਿਖਣਾ ਹੈ। ਅਤਿ ਬਾਲੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ ਇਤਨੀ ਗਹਿਰੀ ਘੋਖਨਾ ਤੇ ਸਮਾਲੋਚਨਾ ਹੋਣੀ ਅਤੀ ਹੀ ਅਨੋਖੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਜਪਦੇ ਘੰਟਿਆਂ ਬੱਧੀ ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਰਖਣੀ, ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਬਿਰਤੀ ਨਾ ਦੌੜਾਣੀ, ਨਿੱਕੀ ਉਮਰੇ ਜਗਿਆਸੂ ਨਿਕੜੇ ਵੀਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਕਸਬ ਕਮਾਲ ਹੈ। ਬੱਸ ਏਥੇ ਹੀ ਸੰਖੇਪ ਜੀਵਨ ਸਮਾਪਤ ਹੈ।

ਨੋਟ: ਭਾਈ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿਤਾ ਮਹਿਕਮਾ ਮਾਲ ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਦ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਜਾਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਫਸਰ ਸਨ। ਭਾਣਾ ਐਸਾ ਵਰਤਿਆ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਗੁਜ਼ਰ ਗਏ, ਤੇ ਭਾਈ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਯਤੀਮ ਹੋ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਰਸੋਈਆ ਕਾਂਸ਼ੀ ਰਾਮ ਫੀਲਡਗੰਜ ਵਿਚ ਹੋਟਲ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਮਹੱਲੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਸ ਦੇ ਹੋਟਲ ਪਰ ਰੋਟੀ ਖਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਾਂਸ਼ੀ ਰਾਮ ਭਾਈ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹਮਦਰਦੀ ਰਖਦਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸਨਮਾਨ-ਪੂਰਬਕ ਵਡਿਆਈ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਵਫਾਦਾਰੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਬੂਤ ਦਿਤਾ ਤੇ ਭਾਈ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਮੁਫਤ ਛਕਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਅਸਾਂ ਸਰੋਤਿਆਂ ਪਰ ਭੀ ਕਰੁਣਾ ਰਸ ਛਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਫਾਦਾਰ ਨੌਕਰ ਵਿਛੜੇ ਤੇ ਮਰੇ ਹੋਏ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਲੂਕ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ ਪਰ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

(ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਗਯਾਨੀ)

ਜਾਂਗਪੁਰ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸਮੇਂ ਆਏ ਤੇ ਖਿਸਕ ਗਏ ਅਤੇ ਬੜੀ ਸਰਕਵੀਂ ਵੇਗ

ਨਾਲ ਖਿਸਕੇ। ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਸਾਡੇ 16 ਸਾਲ ਇਉਂ ਬੀਤੇ, ਜਿਵੇਂ 16 ਰਾਤਾਂ ਬੀਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਐਸਾ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ। ਪਰ ਬਾਹਰਲੇ ਸਾਡੇ ਬ੍ਰਿਹਾ ਫਿਰਾਕ ਵਿਚ ਮਰ ਰਹੇ ਬ੍ਰਿਹੀ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਇਕ ਸਾਲ ਇਕ ਇਕ ਜੁਗ ਦਾ ਬਤੀਤ ਹੋਇਆ। 1930 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਜੇਲ੍ਹੋਂ ਰਿਹਾਅ ਹੋ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆਏ ਤਾਂ ਬ੍ਰਿਹੀ ਜਨਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਆਏ, ਧਾਇ ਧਾਇ ਕੇ ਆਇ ਮਿਲੇ। ਸਾਡੇ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਦੇ ਚਾਉ-ਮਲ੍ਹਾਰਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਸ਼ੁਮਾਰ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਨੂੰ, ਨਾਰੰਗਵਾਲ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦਿਆਂ ਨੂੰ, ਨਾਰੰਗਵਾਲ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਉਹ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ। ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਆਗਤੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਧੁਨੀਆਂ ਨਾਲ ਗਗਨ ਗੂੰਜ ਉਠਿਆ। ਬ੍ਰਿਹਨੀ ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਨੇ "ਘਰਿ ਆਪਨੜੈ ਖੜੀ ਤਕਾ ਮੈ ਮਨਿ ਚਾਉ ਘਨੇਰਾ ਰਾਮ" ਵਾਲੀ ਧੁਨੀ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਹੱਦ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਉਸ ਤੋਂ ਵਧੇਰੀ ਖੁਸ਼ ਇਲਹਾਨੀ ਵਿਆਕੁਲਤਾ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਉਦੋਂ ਬੱਝਿਆ, ਜਦੋਂ ਜਾਂਗਪੁਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਬ੍ਰਿਹਾ-ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੀ ਆਈ। ਵੀਰ ਭਾਈ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਐਨ ਮੌਕੇ ਦਾ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਨ ਕਰ ਕੇ, ***"ਤੁਮ ਘਰਿ ਆਵਹੁ ਮੇਰੇ ਮੀਤ॥ ਤੁਮਰੇ ਦੋਖੀ ਹਰਿ ਆਪਿ ਨਿਵਾਰੇ ਅਪਦਾ ਭਈ ਬਿਤੀਤ।"*** ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ, ਖਾਸ ਕਰ ਮੈਨੂੰ ਤੇ ਮੇਰੀ ਬ੍ਰਿਹਨੀ ਪਤਨੀ ਸ੍ਰੀ ਮਤੀ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਵਿਲੂੰਦਰ ਛਡਿਆ। ਆਹ! ਭਾਈ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵਗ ਰਹੇ ਨੈਣਾਂ ਵਲ ਅਤੇ ਜਲਾਲੀ ਚੇਹਰੇ ਵਲ ਤਕਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਮਸਤੂਲ-ਮਸਤ ਹੋਏ ਭਾਈ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਇਕ ਇਕ ਤੁਕ ਨੂੰ ਮੁਰੈਲੀ ਬਣ ਕੇ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪਿਛੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰਾ ਆਇਆ ਜਥਾ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਧੁਨੀ ਉਠਾਵੇ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਮੁਕਾਮੀ ਸੰਗਤਾਂ ਜ਼ਾਰੋ ਜ਼ਾਰ ਰੋ ਕੇ ਵੈਰਾਗ ਦੇ ਨੀਰ ਵਹਾਵਣ। ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਆਰੰਭ ਦੀ ਤੁਕ:

***"ਜਿਨਿ ਤੁਮ ਭੇਜੇ ਤਿਨਹਿ ਬੁਲਾਏ
ਸੁਖ ਸਹਜ ਸੇਤੀ ਘਰ ਆਉ॥"***

ਜਦੋਂ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਤੁਕ ਅਰੰਭੀ, ਸਾਰੇ ਸਰੋਤੇ ਸੱਜਣ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਬਹਾਰ ਨਾਲ ਸਰਸ਼ਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਦੂਜੀ ਤੁਕ:

***"ਅਨਦ ਮੰਗਲ ਗੁਨ ਗਾਉ
ਸਹਜ ਧੁਨਿ ਨਿਹਚਲ ਰਾਜੁ ਕਮਾਉ॥"***

ਐਸੀ ਢੁਕਵੀਂ ਸੀ ਕਿ ਅੱਜ ਦੀ ਘੜੀ ਤਕ ਢੁਕੀ ਹੀ ਚਲੀ ਆਈ ਹੈ। ਅਨੰਦ ਮੰਗਲ ਦੀਆਂ ਸਹਿਜ-ਧੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮੰਗਲਾਚਾਰ ਜਿਉਂ ਉਦੋਂ ਦੇ ਹੋਣ ਲਗੇ ਹਨ, ਅਜ ਤਾਈਂ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਚਲੇ ਆਏ ਹਨ। ਸਿਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਐਸਾ ਚਲਿਆ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਵਿਸੂਰੇ ਸਾਰੇ ਭੁਲ ਗਏ ਤੇ ਸਚਮੁਚ ਨਿਹਚਲ ਰਾਜ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸੂਰੇ, ਆਤਮ ਠਰੂਰੇ, ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈਆਂ ਦੇ ਵਿਗਸੂਰੇ ਬੜੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਨਿਹਚਲਤਾਈਆਂ ਨਾਲ ਹਾਜ਼ਰ ਹਜ਼ੂਰ ਹੀ ਹੋਇ ਆਏ। ਫੇਰ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਭਾਈ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਰਸਨਾ ਤੋਂ:

"ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਨੇ ਪ੍ਰਭ ਕਰਨੈਹਾਰੇ ਨਾਸਨ ਭਾਜਨ ਥਾਕੇ॥"

ਵਾਲੀ ਮੁਸੱਰਤ ਭਰੀ ਅਸੀਸ ਲੋਰੀ ਗਾਇਨ ਹੋਈ, ਤਦ ਤਾਂ ਮਾਨੋ ਨਿਹਚਲ ਰਾਜ ਦਾ ਪਹੁ-ਫੁਟਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਆਹਾ!

"ਘਰਿ ਮੰਗਲ ਵਾਜਹਿ ਨਿਤ ਵਾਜੇ ਅਪੁਨੈ ਖਸਮਿ ਨਿਵਾਜੇ॥"

ਵਾਲੀ ਅਗਲੀ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ-ਪੰਗਤੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ ਇਹੋ ਧੁਨੀ ਉਚਾਰਨ ਕਰਾਈ। ਖੁਸ਼-ਮਸਤੀਆਂ ਦੀ ਖੁਮਾਰੀ ਵਿਚ ਇਸ ਖੁਸ਼-ਇਲਹਾਨੀ-ਪੰਗਤੀ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹਟਣ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੁਧ ਬੁਧ ਹੀ ਨ ਰਹੀ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਵੇਂ ਮੋੜੇ ਪਏ ਹੋਣਗੇ।

***"ਅਸਥਿਰ ਰਹਹੁ ਡੋਲਹੁ ਮਤ ਕਬਹੂ ਗੁਰ ਕੈ
ਬਚਨਿ ਅਧਾਰਿ॥
ਜੈ ਜੈਕਾਰੁ ਸਗਲ ਭੂ ਮੰਡਲ ਮੁਖ ਊਜਲ
ਦਰਬਾਰ॥"***

ਵਾਲੀ ਅਗਲੇਰੀ ਦੋ-ਤੁਕੀ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਵੀਰ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਮੁਖ-ਕਮਲ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਦਾਸਰੇ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਸਿੰਨ੍ਹੀ ਗਈ, ਮਾਨੋ ਐਸਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਜ਼ਹੂਰ ਪਜ਼ੀਰ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਗੁਰ-ਸੰਗਤਾਂ ਵਲੋਂ ਅਤਿਅੰਤ ਹਲਾ-ਸ਼ੇਰੀ ਭਰੀ ਥਾਪਨਾ ਇਸ ਦਾਸਰੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਛੇਕੜਲੀਆਂ ਇਸ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਏਹਨਾਂ ਅਗਲੇਰੀਆਂ ਦੋ ਤੁਕਾਂ –

***"ਜਿਨ ਕੇ ਜੀਅ ਤਿਨੈ ਹੀ ਫੇਰੇ ਆਪੇ
ਭਇਆ ਸਹਾਈ॥
ਅਚਰਜੁ ਕੀਆ ਕਰਨੈਹਾਰੈ ਨਾਨਕ ਸਚੁ
ਵਡਿਆਈ॥"***

ਨੇ ਤਾਂ ਸਚਮੁਚ ਸਤੋਗੁਣੀ ਸ਼ਾਂਤ-ਮੰਡਲ ਨਜ਼ਾਰਾ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਤਾ। ਘੰਟਾ ਡੇਢ ਘੰਟਾ ਭਰ ਇਸੇ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਬੜੀਆਂ ਉਚੇਰੀਆਂ, ਲੰਮੇਰੀਆਂ, ਸਹਿਜ ਸੁਖਨੇਰੀਆਂ ਧੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਉਚਾਰਨ ਹੋਇਆ। ਸ੍ਰੀ ਭਾਈ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਸ਼ਬਦ-ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਈਜਾਦੀ ਧੁਨੀ ਵਾਲੀ ਇਹ ਯਾਦਗਾਰ ਇਸ ਦਾਸ ਦੇ ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚ ਉਕਰੀ ਗਈ, ਕਦੇ ਭੁਲੀ ਨਹੀਂ, ਹੁਣ ਤਕ ਯਾਦ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਭਾਈ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਲ ਬਸੇ, ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਯਾਦ-ਸੁਗਾਤ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸੀ ਰਸੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਆਹ! ਭਾਈ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਹੁਤੀ ਥੋੜੀ ਉਮਰ ਲਿਖਾ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਪਰ ਜਿਤਨੀ ਉਮਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਿਤਾਈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਆਈ, ਸਤਿਸੰਗ-ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਬਤੀਤ ਹੋਈ।

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 62 ਤੇ)

Science of Breath
ਪ੍ਰਾਣ ਵਿਗਿਆਨ

ਮੂਲ ਲੇਖਕ - ਡਾ. ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ
ਅਨੁਵਾਦਕ - ਡਾ. ਬੀਬੀ ਤੇਜਿੰਦਰ ਮਲਹੋਤਰਾ

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਮਾਰਚ ਅੰਕ, ਪੰਨਾ - 33)

ਮੁਦਰਾ

ਮੁਦਰਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ - ਮੋਹਰ (seal). ਯੋਗ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਮੁਦਰਾ ਹਨ - ਮਹਾਂ ਮੁਦਰਾ, ਕਛੇਹਰੀ ਮੁਦਰਾ, ਅਸਵਨੀ ਮੁਦਰਾ, ਯੋਗ ਮੁਦਰਾ, ਵਜਰੋਲੀ ਮੁਦਰਾ, ਧਿਆਨ ਮੁਦਰਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਮੁਦਰਾ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਮੁਦਰਾਵਾਂ ਹਨ। ਜਿਹੜੀ ਮੁਦਰਾ ਗਿਆਨ ਲਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਮੁਦਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਇਕ ਸਾਧਕ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਪੈਰ ਰੱਖ ਕੇ ਇਕ ਆਰਾਮਦਾਇਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਬਾਹਾਂ ਤੇ ਉਂਗਲੀਆਂ ਵੀ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਖੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਏਧਰ ਓਧਰ ਨਾ ਜਾਏ। ਗਿਆਨ ਮੁਦਰਾ ਵਿਚ ਉਂਗਲੀਆਂ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਂਗਲੀਆਂ ਰੱਖਣ ਦੇ ਕਈ ਤਰੀਕੇ ਹਨ ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਸੌਖਾ ਹੈ - ਅੰਗੂਠਾ ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲੀ ਰੱਖਣੀ ਤੇ ਬਾਕੀ ਹੱਥ ਪਸਾਰੇ ਰੱਖਣਾ ਤੇ ਗੋਡਿਆਂ ਤੇ ਰੱਖਣਾ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਮੁਦਰਾ ਜਿਹੜੀ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਵਿਚ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਅਸੀਂ ਨਾੜੀ ਸ਼ੋਧ ਦੇ ਵਰਨਣ ਸਮੇਂ ਦੇ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ।

ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਮੁਦਰਾ **ਗਿਆਨ ਮੁਦਰਾ**

ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਲਈ ਸਤਰਕ ਰਹਿਣਾ -

ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਤਰਕ ਰਹਿਣਾ ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਚੰਗੀਆਂ ਯੋਗ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਜਾਂ ਅਧਿਆਤਮਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਬਾਰੇ ਸਤਰਕ ਹੋਣਾ ਹੀ ਦਸਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਧਿਆਨ ਟਿਕਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਅੱਜ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਣ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਇਸ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੀਆਂ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਡੂੰਘੀ ਧਿਆਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲੈ ਜਾ ਸਕਦੇ।

ਮਨ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੈ ਸੰਸਾਰਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਮਗਰ ਦੌੜੇ ਫਿਰਨਾ। ਇਹ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਖਿੰਡਿਆ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਅਨੁਸਾਸ਼ਨ ਲਿਆ ਕੇ ਇਹ ਅੰਦਰ ਜਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੂਖਮ ਚੇਤਨਤਾ ਵਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਪੂਰੀ ਸਥਿਰਤਾ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਮਨ ਦੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਖੁਲ੍ਹਦੀਆਂ ਹਨ।

ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਚੇਤਨ ਹੋਣਾ। ਮੁਢਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਸੌਖੇ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠਣਾ, ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਸ਼ਾਂਤ, ਸਥਿਰ, ਸਾਮਾਨ ਸ੍ਵਾਸ ਉਸਾਰਨਾ, ਤੀਸਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਸ਼ਾਂਤ ਤੇ ਸਥਿਰ ਮਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਡੂੰਘਾ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਚੌਥੀ ਗੱਲ ਹੈ ਚੇਤਨ ਮਨ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨਾ। ਇਸ ਮਨ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਸਿਰਜਨਾਤਮਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਪੰਜਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਸਵੈ ਚਾਲਕ ਨਾੜੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੇ ਅਚੇਤ ਮਨ, ਯਾਦਦਾਸ਼ਤ ਇਹ ਸਭ ਚੇਤਨ ਕੰਟਰੋਲ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਛੇਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਮਨ ਦਾ ਇਹ ਜਾਣ ਲੈਣਾ ਕਿ ਉਹ ਸਮੇਂ, ਸਥਾਨ ਤੇ ਕਾਰਣ ਵਸ ਹੈ। ਧਿਆਨ ਲਗਾ ਕੇ ਸਦਾ ਹੀ ਤਤਪਰ ਰਹਿ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲ ਮਨ ਲਈ ਬੜੀ ਹੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਹੈ। ਸੱਤਵੀਂ ਗੱਲ ਹੈ ਸਦਾ ਹੀ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣਾ, ਉਸ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਧਿਆਨ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਲਗਾਤਾਰ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਹੀ ਤੁਰੀਆ ਅਵਸਥਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ, ਅਨੰਦ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਬੜੀ ਲੰਮੀ ਤੇ ਡੂੰਘੀ ਖੋਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਯੋਗੀ ਇਸ ਨਿਰਣੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨ ਇਕ ਆਦਤ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਪਿਛੋਕੜ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਭਵਿੱਖ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਐਸੀ ਕੋਈ ਵਿਧੀ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਹੁਣ ਬਾਰੇ, ਵਰਤਮਾਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚੇ। ਉਸ ਲਈ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਿਰਿਆ ਇਕ ਮਾਤਰ ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਣਾ ਹੀ ਹੈ, ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਪਰ ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਣਾ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਨ ਐਵੇਂ ਏਧਰ ਓਧਰ ਫਿਰੀ ਜਾਵੇ। ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਣਾ, ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਇਕ ਚੇਤਨ ਅਵਸਥਾ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਮਨ, ਸਰੀਰ ਤੇ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਰ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਡੇਰਿਆਂ ਵਿਚ, ਮੱਠਾਂ ਵਿਚ

ਗੁਰੂ ਬਹੁਤ ਅੱਗੇ ਦੀਆਂ, ਬਹੁਤ ਉਚੇ ਤਰੀਕੇ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਓਨਾ ਚਿਰ ਨਹੀਂ ਦਸਦੇ ਜਦੋਂ ਤਕ ਜਗਿਆਸੂ ਸਥਿਰ ਹੋਣਾ, ਸਾਮਾਨ ਹੋਣਾ, ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਣਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖ ਲੈਂਦੇ।

ਜਦੋਂ ਜਗਿਆਸੂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਝਟਕੇ ਲਗਣੇ, ਕੰਬਣੀ ਤੇ ਹੋਰ ਹਿਲਜੁਲ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਉਹ ਚੇਤਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਬਿਨਾਂ ਹਿੱਲਣ ਤੋਂ ਬੈਠਣਾ ਸਿਖਾਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਚੁਪ ਕਰਕੇ ਸਥਿਰ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠਣਾ ਬੜਾ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿੰਨਾਂ ਘੱਟ ਸਰੀਰ ਹਿਲੇਗਾ ਉਨਾਂ ਹੀ ਸਥਿਰ ਮਨ ਰਹੇਗਾ। ਸਰੀਰ ਦੀ ਹਿਲਜੁਲ, ਝਟਕੇ, ਕੰਬਣੀ, ਘੜੀ ਘੜੀ ਬਾਂਹ ਹੱਥ ਹਿਲਾਈ ਜਾਣੇ, ਇਹ ਇਕ ਅਣਸੋਧੇ, ਅਣਸਿੱਖੇ ਮਨ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਜਗਿਆਸੂ ਆਪਣਾ ਬੈਠਣਾ ਉਠਣਾ ਜਾਂਚਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਉਹ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਵਤੀਰਾ ਸੁਤੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਛੇਤੀਂ ਬੜੀ ਹੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਦੌੜਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨਾ ਸਰੀਰ ਹਿਲਦਾ ਹੈ, ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਓਨਾਂ ਹੀ ਮਨ ਖੇਰੂੰ-ਖੇਰੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਜਗਿਆਸੂ ਸਥਿਰ ਹੋਣਾ ਸਿੱਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਬਾਰੇ ਚੇਤਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਧਿਆਨ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸ੍ਵਾਸ ਕਾਬੂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਥਿਰ ਬੈਠਣਾ ਸਿਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬੈਠਣ ਦਾ ਠੀਕ ਤਰੀਕਾ ਉਹ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਆਰਾਮ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਤੇ ਸਥਿਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਉਹ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਇਕ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਭਾਰ ਦੂਸਰੇ ਉਤੇ ਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੋਵੇ।

ਸੁਖ ਆਸਨ

ਸਿਰ ਨੂੰ, ਗਰਦਨ ਨੂੰ, ਪਿੱਠ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਰਖਣਾ, ਖੱਬੇ ਪੈਰ ਨੂੰ ਸੱਜੇ ਗੋਡੇ ਦੇ ਥੱਲੇ ਰਖਣਾ ਤੇ ਸੱਜੇ ਪੈਰ ਨੂੰ ਖੱਬੇ ਗੋਡੇ ਦੇ ਥੱਲੇ ਰਖਣਾ, ਦੋਨੋਂ ਗੋਡੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਆਰਾਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੱਜਾ ਖੱਬੇ ਤੇ, ਖੱਬਾ ਸੱਜੇ ਤੇ, ਦੋਨੋਂ ਹੱਥ ਗੋਡਿਆਂ ਤੇ ਰੱਖੋ ਤੇ ਮੁਦਰਾ ਵਿਚ ਬੈਠੋ। ਅਗੂੰਠਾ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲੀ ਤੇ ਰੱਖੋ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਹਾਲੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸੁਆਸਤਿਕ ਆਸਨ

ਇਹ ਨਾਮ ਪੁਰਾਣੇ ਆਰੀਆ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਅੱਡੀਆਂ ਤੇ ਗਿੱਟੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲਾਏ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ। ਖੱਬੀ ਲੱਤ ਮੋੜੋ, ਖੱਬੇ ਪੈਰ ਦਾ ਤਲਾ ਸੱਜੇ ਪੱਟ ਤੇ ਰੱਖੋ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੱਜਾ ਪੈਰ ਖੱਬੇ ਪੱਟ ਤੇ ਰੱਖੋ, ਪੈਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਦਾ ਪਾਸਾ ਤੇ ਪੰਜੇ ਪੱਟ ਤੇ ਪਿੰਜਨੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਣ। ਪੈਰ ਦਾ ਅੰਗੂਠਾ ਬਾਹਰ ਦਿਸਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - ਸੱਜੇ ਪੈਰ ਦਾ ਅੰਗੂਠਾ ਵੀ ਤੇ ਖੱਬੇ ਪੈਰ ਦਾ ਅੰਗੂਠਾ ਵੀ। ਹੱਥ ਗੋਡਿਆਂ ਤੇ ਰੱਖੋ ਤੇ ਹੱਥ ਦਾ ਅੰਗੂਠਾ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲੀ ਤੇ ਰੱਖੋ।

ਸਿੱਧ ਆਸਨ

ਇਹ ਆਸਨ ਯੋਗੀਆਂ ਦਾ ਮਨ ਭਾਉਂਦਾ ਆਸਨ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਆਸਨ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਆਸਨ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਯੋਗੀ ਘੰਟਿਆਂ ਬੱਧੀ ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਖੱਬੀ ਅੱਡੀ ਅੰਡਕੋਸ਼ ਤੇ ਰੱਖੋ ਤੇ ਸੱਜੀ ਅੱਡੀ ਪੀਉਬਿਕ ਹੱਡੀ ਤੇ pubic bone, ਲਿੰਗ ਤੇ ਉਪਰ ਰੱਖੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਰ ਤੇ ਲੱਤਾਂ ਰੱਖੋ ਕਿ ਗਿੱਟੇ ਇਕ ਲਾਈਨ ਵਿਚ ਹੋਣ ਤੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਛੋਹਣ। ਸੱਜੇ ਪੈਰ ਦਾ ਪੰਜਾ ਖੱਬੇ ਪੱਟ ਤੇ ਪਿੰਜਨੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਰੱਖੋ ਤੇ ਪੈਰ ਦਾ ਅੰਗੂਠਾ ਬਾਹਰ ਦਿਸਦਾ ਰਹੇ। ਖੱਬੇ ਪੈਰ ਦਾ ਪੰਜਾ ਉਪਰ ਕਰੋ, ਉਹ ਸੱਜੇ ਪੱਟ ਤੇ ਪਿੰਜਨੀ ਦੇ ਵਿਚ ਰੱਖੋ ਤੇ

ਅੰਗੂਠਾ ਬਾਹਰ ਦਿਸਦਾ ਰਹੇ। ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਬੈਠਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਅਜੇ ਸਿੱਖ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਭਾਵੇਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਔਖਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਉਚੇ ਉਠੇ ਹੋਏ ਯੋਗੀਆਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਉਤਮ ਆਸਨ ਹੈ।

ਪਦਮ ਆਸਨ

ਪਦਮ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਕਮਲ ਫੁੱਲ। ਇਹ ਯੋਗ ਦਾ ਇਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਮਲ ਦਾ ਫੁੱਲ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪੰਖੜੀਆਂ ਕਦੀ ਵੀ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਭਿਜਦੀਆਂ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਲਾਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ, ਬਿਲਕੁਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਯੋਗੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ। ਪਦਮ ਆਸਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੈਠਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਹੇਠਾਂ ਗੱਦੀ ਰੱਖੋ ਜਾਂ ਕੰਬਲ ਦੀਆਂ ਅੱਠ ਤੈਹਾਂ ਕਰਕੇ ਰੱਖੋ ਜਾਂ ਫੇਰ ਸਰ੍ਹਾਣਾ, ਜੋ ਵੀ ਠੀਕ ਸਮਝੋ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਖੱਬੀ ਲੱਤ ਨੂੰ ਗੋਡੇ ਤੋਂ ਮੋੜੋ, ਪੈਰ ਦਾ ਤਲਾ ਉਪਰ ਨੂੰ ਕਰਕੇ ਸੱਜੇ groin (ਚੱਢੇ) ਤੇ ਰੱਖੋ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਜੀ ਲੱਤ ਨੂੰ ਗੋਡੇ ਤੋਂ ਮੋੜ ਕੇ ਪੈਰ ਦਾ ਤਲਾ ਖੱਬੇ ਚੱਢੇ ਤੇ ਰੱਖੋ, ਦੋਨੋਂ ਅੱਡੀਆਂ ਪੇਟ ਦੇ ਅੱਗੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਖੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੱਥ ਗੋਡਿਆਂ ਤੇ ਰੱਖੋ (ਗਿਆਨ ਮੁਦਰਾ ਵਿਚ)। ਇਸ ਆਸਨ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਬੰਧ ਲਾਉਣੇ ਔਖੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਿਨਾਂ ਚੰਗੇ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਕ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਪਦਮ ਆਸਨ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਦੇਰ ਤਕ ਬੰਧ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਪੇਟ ਦੀਆਂ ਆਂਤੜੀਆਂ ਵਿਚ ਗੜਬੜ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰ ਪੇਟ ਦੀਆਂ ਕਈ ਸਮੱਸਿਆ ਜਿਵੇਂ ਪੇਟ ਖਰਾਬ, ਹਾਜ਼ਮਾਂ ਖਰਾਬ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਇਹ ਇਕ ਉਤਮ ਅਭਿਆਸ ਹੈ ਤੇ ਪੇਟ ਦੇ ਪੱਠਿਆਂ ਲਈ ਉਤਮ ਹੈ।

ਮੈਤਰੀ ਆਸਨ

ਅੱਜ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਲੱਕੜੀ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠਣਾ ਵਧੇਰੇ ਸੌਖਾ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਸਿਰ, ਗਰਦਨ ਤੇ ਪਿੱਠ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਰਖਣਾ ਸੌਖਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੈਠ ਕੇ ਗੋਡਿਆਂ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖੋ, ਲੱਤਾਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਰਖਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ, ਲੱਤਾਂ ਧਰਤੀ

ਤੇ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਖਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਬੋਧੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਵਜਰ ਆਸਨ – ਗੋਡੇ ਮੂਧੇ ਮਾਰ ਕੇ ਬੈਠਣਾ

ਗੋਡੇ ਮੂਧੇ ਮਾਰ ਕੇ ਸਿੱਧੇ ਬੈਠੋ। ਸਿਰ, ਗਰਦਨ ਤੇ ਧੜ ਸਿੱਧੇ ਰੱਖੋ, ਹੱਥ ਸਿੱਧੇ ਕਰਕੇ ਗੋਡਿਆਂ ਤੇ ਰੱਖੋ, ਹੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਤਲੀਆਂ ਗੋਡਿਆਂ ਤੇ ਹੋਣ। ਇਸ ਆਸਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਯੋਗ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੈਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਾਲੇ ਤੇ ਇਸਲਾਮ ਵਾਲੇ ਇਸ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੈਠ ਕੇ ਧਿਆਨ ਵੀ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੈਠਣ ਨਾਲ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਪੱਠੇ ਖਿੱਚੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਚੰਗਾ ਆਰਾਮਦਾਇਕ ਆਸਣ, ਬੈਠਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਲੱਭ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਜਗਿਆਸੂ ਆਪਣੇ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਬਾਰੇ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਬਾਰੇ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਉਚੇ ਪੱਧਰ ਦੀ ਚੇਤਨਤਾ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਇਕ ਸਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤੇ ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਖਮਨਾ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਉਹ ਅਵਸਥਾ ਜੋ ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ)। ਸੁਖਮਨਾ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਦੀਆਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵਿਧੀਆਂ ਹਨ 1. ਦੋਨੋਂ ਨਾਸਿਕਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਭਰਵੱਟਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜਿਹੜੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ ਉਸ ਉਤੇ ਇਕਾਗਰ ਹੋਣਾ। 2. ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਰਨਾ, ਸ੍ਵਾਸ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਤੇ ਜਲੰਧਰ ਬੰਨ੍ਹ ਲਗਾਉਣਾ, ਚੱਕਰਾਂ ਤੇ ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਣਾ, ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਬਾਰੇ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਸ੍ਵਾਸ ਅੰਦਰ ਲੈਣੇ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਵਿਚ ਜੋ ਸਮਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖਣਾ। ਮਨ ਬੜਾ ਹੀ ਨੇੜੇ ਹੋ ਕੇ ਸ੍ਵਾਸ ਗਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਵਾਸ ਅਭਿਆਸ ਵਿਚ ਅੰਦਰ ਕੀਤੇ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢੇ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣਾ ਕੇਵਲ ਮਾਨਸਿਕ ਪੱਖੋਂ ਹੀ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਸਿਕਾ ਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਂਗਲੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਇਕਾਗਰਤਾ ਨੂੰ ਬਲ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਕਾਗਰਤਾ ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਹੈ, ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣ ਲਈ ਬਾਹਰੋਂ ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਖਿੰਡਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ।

ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਦਾ ਕੰਟਰੋਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਆਵਸ਼ਕ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਲਈ ਜਿਹੜੇ ਉਚੀਆਂ ਉਡਾਰੀਆਂ ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸੂਖਮ ਤਰੀਕੇ ਸਿਖਣੇ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਜਗਿਆਸੂ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਟਿਕ ਕੇ ਬੈਠਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਸਰੀਰ ਦਾ ਕਾਂਬਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਫੇਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸ੍ਵਾਸ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਸਮੱਸਿਆ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਦਾ ਓਪਰਾਪਨ ਭਾਵ ਉਤੋਂ ਉਤੋਂ ਹੀ ਉਹ ਸ੍ਵਾਸ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ੍ਵਾਸ ਵਿਚ ਝਟਕੇ ਲਗਣੇ, ਸ੍ਵਾਸ ਵਿਚੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਣੀ ਤੇ ਸ੍ਵਾਸ ਅੰਦਰ ਕਰਨ ਤੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਵਿਚ ਫਾਸਲਾ, ਦੇਰ। ਇਥੇ ਅਸੀਂ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਰਹੇ, ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣਾ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵਿਕਸਿਤ ਤਕਨੀਕ ਹੈ। ਇਹ ਉਦੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਸ੍ਵਾਸ ਕੰਟਰੋਲ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਭਿਆਸ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹੋ, ਜਿਹੜੇ ਅਸੀਂ ਉਪਰ ਦਸ ਆਏ ਹਾਂ। ਜੈਨ ਤੇ ਬੁੱਧ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਚ ਸ੍ਵਾਸ ਅਭਿਆਸ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਜਿਵੇਂ ਯੋਗ ਵਿਚ ਸਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸ੍ਵਾਸ ਕੰਟਰੋਲ ਮਹੱਤਵ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵੀ ਸ੍ਵਾਸ ਕੰਟਰੋਲ ਓਨਾਂ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।

ਸ੍ਵਾਸ ਇਕ ਸੇਤੂ ਹੈ, ਉਹ ਸੇਤੂ ਜਿਹੜਾ ਮਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਕਸਿਤ ਯੋਗੀਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਵਾਸ ਇਕ ਥਰਮਾਮੀਟਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ, ਉਹ ਥਰਮਾਮੀਟਰ ਜਿਹੜਾ ਮਨ ਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਨੋਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਾਹਰ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦਾ ਸਰੀਰ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ੍ਵਾਸ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦੇਖਿਆ ਹੈ, ਜਾਂਚਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ, ਰਵਈਆ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਵਾਸ ਕੰਟਰੋਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਤੁਹਾਡੇ ਸ੍ਵਾਸ, ਤੁਹਾਡੀ ਬਿਮਾਰੀ ਬਾਰੇ ਵੀ ਦਸ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਜਦੋਂ ਬੁਖਾਰ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਨਾਸਿਕਾ ਕੁਝ ਫਰਕ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਲਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੋਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਜਾਂ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ਕ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ਜਾਂ ਵਧੇਰੇ ਵਗਣ ਲਗ ਪਏਗੀ। ਇਸ ਹਾਲ ਵਿਚ ਸ੍ਵਾਸ ਲੈਣ ਦਾ ਸਾਰਾ ਯੰਤਰ ਹੀ ਇਕ ਨਿਯਮ ਵਿਚ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ, ਫੇਫੜੇ, ਦਿਲ ਤੇ ਹੋਰ ਜੰਤਰ ਅਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਨ ਆਪਣਾ ਸੰਤੁਲਨ ਗੁਆ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਯੋਗੀ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਮਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਰਵੱਈਏ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਕਾਬੂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਹੱਠ ਯੋਗੀਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ, ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਦਾ ਇਕ ਪੂਰਨ ਸਾਧਨ ਹੈ, ਰਾਜ ਯੋਗੀਆਂ ਲਈ ਵੀ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਓਨਾ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਯੋਗ ਅਨੁਸਾਰ ਸਥਿਰ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠਣਾ, ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਬੈਠਣਾ, ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣਾ, ਸੁਖਮਨਾ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਵਸ਼ਕ ਹੈ। ਸੁਖਮਨਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਮਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ, ਉਹ ਅਵਸਥਾ ਜੋ ਸਥਿਰ ਹੈ, ਅਨੰਦਮਈ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਦੋਨੋਂ ਨਾਸਕਾ ਵਿਚੋਂ ਬਰਾਬਰ ਸ੍ਵਾਸ ਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਜਦੋਂ ਦੋਨੋਂ ਨਾਸਕਾ ਵਿਚੋਂ ਸ੍ਵਾਸ ਇਕ ਸਾਰ ਬਰਾਬਰ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਮਨ ਸਥਿਰ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਨੂੰ ਡੂੰਘੇ ਉਤਰਨ ਲਈ ਚੇਤਨਤਾ ਦੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਮਨ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਤੇ ਸਥਿਰ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜੇ ਮਨ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਸਥਿਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਸਥਿਰ ਹੋਣ ਲਈ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਅਸਥਿਰ ਮਨ ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ। ਦੂਸਰੀਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕੁੰਡਲਨੀ ਦਾ ਜਾਗਰਣ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੁਖਮਨਾ ਨੂੰ ਜਾਗਰਣ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਡੂੰਘੀ ਸਮਾਧੀ ਨਹੀਂ ਲਗ ਸਕਦੀ ਤੇ ਕੁੰਡਲਨੀ ਜਾਗਰਣ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ।

ਸੁਖਮਨਾ ਨੂੰ ਜਾਗਰਣ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਜਗਿਆਸੂ ਸਥਿਰ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਜਦੋਂ ਹੀ ਉਹ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਤੇ ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਊਣਤਾਈਆਂ ਦੇਖਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਆਵਾਜ਼, ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਦਾ ਓਪਰਾ ਹੋਣਾ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਔਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਰੁਕਾਵਟ, ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਵਿਥ, ਸ੍ਵਾਸ ਅੰਦਰ ਕਰਨ ਤੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਵਿਚ ਵਿਥ, ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਜਗਿਆਸੂ ਵਧੇਰੇ ਸੁਚੇਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਜਗਿਆਸੂ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਤੇ ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸ੍ਵਾਸ ਵਿਚ ਦੀ ਵਿਥ ਉਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿਚਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਗ੍ਰੰਥ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਿਥ ਨੂੰ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਵਿਥ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਪਿਛੋਂ ਸ੍ਵਾਸ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਇਕ ਚੰਗੇ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਕ ਕੋਲੋਂ ਸਿੱਖ ਕੇ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਜਿਹੜੇ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਉਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਏ ਬਿਨਾਂ ਡੂੰਘੀ ਸਮਾਧੀ ਲਗਾਉਣੀ, ਡੂੰਘਾ ਪਹੁੰਚਣਾ ਔਖਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਕੀ ਮਹੱਤਵ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ? ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਹੱਤਵ ਦਸਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਨ ਇਕਾਗਰ ਕਰਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਹੱਤਵ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਨ - ਸੂਖਮ ਤੇ ਠੋਸ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਮੰਤਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕੁਝ ਮੂਰਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਅੰਤ ਤਕ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ। ਜੇ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਨਿਭਦਾ ਹੈ, ਤੋੜ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਚੇਤਨਾ।

ਸ੍ਵਾਸ ਅਤੇ ਮਨ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹਨ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸ੍ਵਾਸ ਰੋਕਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਓ, ਮਨ ਇਕਾਗਰ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਸ੍ਵਾਸ ਉਖੜੇ ਹੋਣ, ਝਟਕਾ ਲਗਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਨ ਖਿੰਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਥਿਰ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠਣ ਨਾਲ, ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਤੇ ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਣ ਨਾਲ, ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ।

ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਨੋ ਬਲ ਵਧਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅੰਤਰਮੁਖੀ ਹੋਣਾ ਸੌਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮਨ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦੇ ਪਿਛੇ ਚਲਣ ਲਗ ਪਵੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਸਚਾਈ ਜਾਣ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸ੍ਵਾਸ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸ੍ਵਾਸ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਕ ਸਿੱਧਾ ਸਬੰਧ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਕੇਂਦਰ ਨਾਲ ਜਿਹੜਾ ਸਭ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਜੀਵਨ ਦੀ ਫਿਲੌਸਫੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਜੀਵਨ ਕੇਂਦਰ ਜੀਉਂਦਾ ਅੰਗ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਵਾਈਟਲ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਣ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮਿਲਦੇ ਰਹਿਣਗੇ, ਮਨ-ਸਰੀਰ ਦਾ ਸਬੰਧ ਚਲਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਚੇਤਨ ਮਨ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਰੀਰ, ਅੰਦਰ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਖਰੇ ਹੋਣ ਨੂੰ ਸ੍ਵਾਸ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਜਿਹੜੇ ਜਗਿਆਸੂ ਅਜੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਟਿਕਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਨੂੰ ਟਿਕਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ। ਜੇ ਉਚੀਆਂ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰਨੀਆਂ ਹਨ, ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣਾ ਅਵੱਸ਼ਕ ਹੈ।

ਧਿਆਨ ਲਗਾ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਮਨ ਨੂੰ ਇਕ ਬਿੰਦੂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤਕ ਇਕਾਗਰ ਰਖ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਡੂੰਘੀ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਇਕਾਗਰ ਮਨ ਚੇਤਨਤਾ ਅਤੇ ਅਚੇਤ ਦੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹਦਾ ਹੋਇਆ ਪਰਮ ਚੇਤਨਤਾ ਨੂੰ ਜਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਸਮਾਧੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਮਾਧੀ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਸਮਾਂ, ਸਥਾਨ, ਕਾਰਣ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਕਣ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਬੂੰਦ ਹੀ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਦਾ ਮੇਲ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਹ - ***'ਰਾਜਾ ਸਗਲੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਾ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਮਨੁ ਭਿੰਨਾ॥'*** ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਸੰਸਾਰਕ ਬੰਧਨ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਚੌਰਾਸੀ ਤੋਂ ਵੀ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਹੀ ਇਕ ਮਾਤਰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਤੇ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ।

L L L L L L L

ਹੱਠ ਯੋਗ ਦਰਸ਼ਨ
Philosophy of Hatha Yoga

ਡਾ. ਸਵਾਮੀ ਵੇਦ ਭਾਰਤੀ ਜੀ
ਅਨੁਵਾਦਕ - ਡਾ. ਬੀਬੀ ਤੇਜਿੰਦਰ ਮਲਹੋਤਰਾ

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਮਾਰਚ ਅੰਕ ਪੰਨਾ - 53)

ਕਰਮ ਸ਼ੁਧਤਾ

ਹੱਠ ਯੋਗ ਦਾ ਇਕ ਮੰਤਵ ਹੈ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਅਹੂਤੀ ਦੇ ਦੇਣੀ। ਯੋਗ ਦੀ ਇਹ ਫਿਲੌਸਫੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਉਦੋਂ ਤਕ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਦੋਂ ਤਕ ਪਹਿਲਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਬੀਜ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦੇ ਹੋ, ਮਨ ਰੂਪੀ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਇਕ ਬੀਜ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੋਂ ਉਹ ਵੱਡਾ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਵੱਡਾ ਹੋ ਕੇ ਅੰਬ ਦਾ ਦਰੱਖਤ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਫੇਰ ਰਸੌਂਤ ਦੀ ਝਾੜੀ ਜਾਂ ਗੁਲਾਬ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਗੁਲਾਬ ਬੀਜੋਂਗੇ ਤਾਂ ਗੁਲਾਬ ਹੀ ਉਗੇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਸੋਚ ਦਾ ਬੀਜ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋ। ਹਰ ਇਕ ਸੋਚ ਦਾ ਬੀਜ ਜਿਹੜਾ ਤੁਸੀਂ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਜਿਹੜਾ ਵਾਕ ਹੁਣੇ ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਹੁਣ ਕਦੀ ਵੀ ਤੁਹਾਡੀ ਸੋਚ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫੇਰ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਨਿਕਲਣਗੇ; ਸੁਚੇਤ ਵਿਚਾਰ ਜਾਂ ਫੇਰ ਅਚੇਤ ਵਿਚਾਰ, ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਜਨਮ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋਣ ਦਿੰਦੇ ਹੋ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਖਾਦ ਤੇ ਪਾਣੀ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋ। ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹੋ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਬੋਲਦੇ ਹੋ, ਉਹ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਇਕ ਬਿੰਦੂ ਹੈ ਜਿਥੇ ਹੱਠ ਯੋਗ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਸਾਧਨਾ ਦਾ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬੀਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹ ਨਵਾਂ ਤੇ ਇਹ ਹੋਰ ਕਰਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਵੇਂ ਕਰਮ ਦਾ ਬੀਜ ਮਨ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨੀ ਵਾਰੀ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਉਬਾਸੀ ਲੈਂਦੇ ਹੋ, ਅਕੜਾਅ ਲੈਂਦੇ ਹੋ, ਢਿੱਲੇ ਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਓਨੀਂ ਵਾਰੀ ਤੁਸੀਂ ਸੁਸਤੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਮਨ ਵਿਚ ਬੀਜਦੇ ਹੋ, ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਤੁਹਾਡੇ ਅੱਗੇ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਨੀਂਹ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਇਕ ਆਦਤ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਬੜੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਮੰਜੇ ਤੇ ਸਰ੍ਹਾਣਾ ਰੱਖ ਕੇ ਲੇਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੌਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਵੇਰ ਹੋਣ ਤੇ ਸਵੇਰੇ ਉਠ ਕੇ ਆਸਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਰੋਜ਼ ਦੇ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਉਹ ਉਠਦਾ ਹੈ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭੁੱਖ ਹੋਵੇ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਖਾਣ ਨੂੰ ਹੀ ਦੌੜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਖਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਖੋਜ ਹੈ, ਖਾਣ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਇਹ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਜਦੋਂ ਵੀ ਲੋਕੀ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪੁਛਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਾਲਤੂ ਬਹੁਤਾ ਖਾਣ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਜਵਾਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਜਾਂਚਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦਾ ਦੁਖ ਕੀ ਹੈ, ਕੀ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਮਨ ਸੁੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਖਾਲੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਆਪਣਾ ਪੇਟ ਦਬਾ ਕੇ ਭਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਭਰਪੂਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਭਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਪੇਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦੇ ਮਨ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਉਸ ਨਾਲ ਫੇਰ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਕਤ ਬੇਵਕਤ ਖਾਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਗਲਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਾਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬੈਠਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਗਲਤ ਸੋਚਾਂ ਸੋਚਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਖਾਂਦਿਆਂ ਵੀ ਗਲਤ ਹੀ ਸੋਚਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਜੇ ਪਚਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਅਗਲਾ ਸੋਚਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹੋਰ ਖਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਇਕ ਚੱਕਰ ਚਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਇਕ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਬੀਮਾਰੀ ਕਿਥੋਂ ਆਈ? ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਪੌਦਾ ਵਧ ਫੁਲ ਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਬੀਜ ਤੁਸੀਂ ਸੁਸਤੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਬੀਜਿਆ ਸੀ, ਸੁਸਤ ਹੋਣ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਗਲਤ ਖਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਵਧ ਸੌਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਤਾਂ ਲੱਗਾ ਫਲ ਹੈ ਤੇ ਫੇਰ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਦੁਖ ਭੋਗ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਬੁੱਧੀ ਵਿਵੇਕ ਸਾਰੇ ਧੁੰਦਲੇ ਪੈ ਗਏ। ਕਿਉਂ ਧੁੰਦਲੇ ਪੈ ਗਏ? ਕਿਉਂਕਿ ਗਲਤ ਵਿਚਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ, ਗਲਤ ਫੈਸਲੇ ਲੈ ਲਏ ਗਏ, ਸਰੀਰ ਦੀ ਗਲਤ ਵਰਤੋਂ ਹੋਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਤ ਨਿਰਣੇ ਲੈਣ ਦਾ ਫਲ ਹੀ ਤਾਂ ਦੁਖ ਹੈ, ਸਰੀਰਕ ਦੁਖ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਇਕੱਠਾ ਹੋਇਆ ਇਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਜ਼ਹਿਰ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਸ ਜ਼ਹਿਰ ਨੇ ਕਿਤੇ ਤਾਂ ਨਿਕਲਣਾ ਹੀ ਹੈ - ਜ਼ੁਕਾਮ ਹੋ ਜਾਏ, ਫਲੂ ਹੋ ਜਾਏ, ਜਲਾਬ ਲਗ ਜਾਣ ਜਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਫਿੰਨਸੀਆਂ ਨਿਕਲ ਜਾਣ, ਲੂਣ ਅੰਦਰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋ ਜਾਏ, ਕੋਈ ਹੋਰ ਧਾਤਾਂ ਅੰਦਰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋ

ਜਾਣ, ਕੈਂਸਰ ਹੋ ਜਾਏ।

ਹੱਠ ਯੋਗੀ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੋਝੀ ਵਾਲਾ ਸਿਧਾਂਤ ਅਪਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਬਾਰੇ ਹੀ ਦਾਰਸ਼ਨਕ ਦੱਸਦੇ ਆਏ ਹਨ। ਇਹ ਇਕ ਗੁਝਾ ਭੇਦ ਵੀ ਹੈ - ਅਨੰਦਮਈ ਹੋਣ ਦਾ ਭੇਦ, ਖਾਸ ਰਹਿਣ ਦਾ ਭੇਦ। ਭੇਦ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਾ ਲੱਗੇ, ਉਹ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਕਰੋ, ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਕਰੋ; ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਹ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲਗਾਉ ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਜੋ ਚੀਜ਼ ਜੋ ਕੰਮ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਮੂੰਹ ਮੋੜਦੇ ਹੋ, ਉਹ ਕਰੋ, ਜ਼ਰੂਰ ਕਰੋ ਅਤੇ ਕਹੋ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਤੋਂ ਡਰ ਲਗਦਾ ਹੈ? ਮੈਂ ਜ਼ਰਾ ਦੇਖਾਂ ਤਾਂ ਸਹੀ, ਮੈਂ ਜ਼ਰਾ ਇਸ ਡਰ ਨੂੰ ਪਰਖਾਂ ਤਾਂ ਸਹੀ, ਇਹ ਹੈ ਕੀ? ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਡਰ ਕਿਉਂ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਿਉਂ ਭਜਦਾ ਹਾਂ?

ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਕੁੱਤਾ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੌਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਆਰਾਮ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ, ਕਿਥੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੱਤੇ ਪਏ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਚੰਗਾ ਬਿਸਤਰਾ ਨਰਮ ਗੱਦਾ ਸਰ੍ਹਾਣਾ ਲੱਭਦਾ ਹੈ। ਯੋਗੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਖਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਦੌੜਦਾ ਹੈ। ਤਪ ਦਾ, ਤਪਸਿਆ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਰਨਾ ਜਿਹੜਾ ਠੀਕ ਚੰਗੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਚੰਗਾ ਨਾ ਲਗਦਾ ਹੋਵੇ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਮੈਂ ਦੇਖਾਂ ਤਾਂ ਸਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕੀ? ਇਹ ਬੇਆਰਾਮੀ ਕੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਮੈਂ ਦੌੜਦਾ ਰਿਹਾ? ਹਰ ਕਦਮ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਹ ਹੀ ਕਹੋ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ - ਸਿਹਤ ਵਿਚ ਪੂਰੇ, ਮਨ ਦੇ ਪੂਰੇ, ਬਚਨਾਂ ਦੇ ਪੂਰੇ, ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਪੂਰੇ, ਅਧਿਆਤਮ ਬਲ ਵਿਚ ਪੂਰੇ, ਤਾਂ ਗੁੱਝਾ ਰਾਜ਼ ਇਹ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਕਾਸੇ ਤੋਂ ਵੀ ਮੂੰਹ ਮੋੜਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਕਰੋ, ਦੇਖੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਉਸ ਦਾ ਨਰੀਖਣ ਕਰੋ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੋਗੇ ਕਿ ਹੁਣ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਦੌੜੇਗੀ। ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਦੌੜਦੇ ਹੋ ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਦੌੜੋ। ਤੁਸੀਂ ਕਹੋਗੇ ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਦਸ ਮੈਨੂੰ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਰੀਖਣ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਕੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਮੈਂ ਡਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ? ਦੇਖੋ, ਨਰੀਖਣ ਕਰੋ-ਹੱਠ ਯੋਗ ਦਾ, ਇਹ ਇਕ ਸਿੱਧਾ ਸਾਧਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ, ਆਰਾਮ ਸੁਸਤੀ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹੈ, ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਹੈ, ਹੱਡਾਂ ਦਾ ਆਲਸ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਭਾਗ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੰਗਾਲ ਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਭਾਗ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਵਰਤਦੇ ਨਹੀਂ, ਕੰਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦੇ, ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਹਟਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਉਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਧੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਪੰਦਰਾਂ ਮਿੰਟਾਂ ਦੀ ਬੇਆਰਾਮੀ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਫੇਰ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਜੇ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ, ਕਰਮ ਸ਼ੁਧੀ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ, ਸਾਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਕੇ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅੱਜ ਤੋਂ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਸਾਨੂੰ ਪੰਦਰਾਂ ਮਹੀਨੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਬਿਤਾਉਣੇ ਪੈਣ। ਇਹ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਕਰਮ ਤਾਂ ਕਰਨੇ ਹੀ ਹਨ, ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਦੇਣਾ ਹੀ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਖੁਰਾਕ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆਪ ਨਹੀਂ ਰਖਾਂਗੇ, ਡਾਕਟਰ ਸਾਨੂੰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਹੇਗਾ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ, ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਫੇਰ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਇਕੱਠਾ ਹੀ ਦੇਖਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਉਸ ਇਕੱਠੇ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।

ਹੱਠ ਯੋਗ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਮ ਪੂਰਤੀ ਹੈ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਸਰੀਰ ਦਾ ਬੇਆਰਾਮ। ਜੋ ਅਸੀਂ ਚਾਹੀਏ, ਜਿਹੜੇ ਬੀਜ ਅਸੀਂ ਮਨ ਵਿਚ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਪਾਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਲ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਅਸੀਂ ਛੇਤੀਂ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਰੀਰ ਦਾ ਮੋਟਾਪਾ, ਦਿਮਾਗ ਅਤੇ ਮਨ ਦੇ ਮੋਟਾਪੇ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ, ਇਹ ਧੁੰਧਲੇ ਮਨ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ, ਇਹ ਗਲਤ ਲਏ ਗਏ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ; ਉਹ ਫੈਸਲੇ ਜਿਹੜੇ ਅਸੀਂ ਹਰ ਕਦਮ ਤੇ ਲਏ ਹਨ, ਹਰ ਸਮੇਂ ਲਏ ਹਨ।

ਯੋਗ ਸੂਤਰ ਵਿਚ ਸ਼ੁਧ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਸ਼ੌਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪੰਜ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਨਿਯਮ ਸ਼ੌਚ ਹੈ, ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ੁਧਤਾ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮਨ ਸ਼ੁਧਤਾ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸ਼ੁਧਤਾ ਦਾ ਖਿਆਲ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਫ ਸੁਥਰਾ ਮਨ, ਸ਼ੁਧ ਮਨ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਸ਼ੁਧ ਮਨ ਤੋਂ ਮੇਰਾ ਭਾਵ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਇਕ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਮਨ ਸਾਫ ਸ਼ੁਧ ਹੋਣਾ; ਸਮੁੱਚੇ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ੁਧਤਾ ਹੀ ਮਨ ਦੀ ਸਫਾਈ ਤੇ ਸ਼ੁਧਤਾ ਹੈ।

ਜਿਹੜਾ ਜਾਗਿਆ ਮਨ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸੁਚੇਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਾਜ਼ੁਕ ਮਿਜਾਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਯੋਗੀ ਸਿਮਰਨ ਭਜਨ ਸਮੇਂ Lymph node ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਜ਼ਹਿਰ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਣੂੰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਇਹ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਤਾਂ ਮਲਮੂਤਰ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਜੇ ਕੋਈ ਤੀਲਾ ਵੀ ਰਹਿ ਜਾਏ ਜਾਂ ਫਸਿਆ ਹੋਏ, ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਖਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ, ਮੈਂ ਖਾਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਪਣੇ ਧਿਆਨ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਰਖਦਾ ਹਾਂ - ਕਿੰਨਾ ਖਾਣਾ ਹੈ, ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖਾਣਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਹੀ ਖਾਣਾ ਮੇਰੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣ ਸ਼ਕਤੀ ਮੱਧਮ ਪੈਂਦੀ ਲੱਗਣ ਲਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਨਸਿਕ ਕਸਰਤਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਮਨ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਖਾਣ ਨਾਲ ਮਨ ਤੇ ਵੀ ਪੜਦਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਅਸੀਂ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ੁਧੀ ਤੋਂ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸ਼ੁਧੀ ਵਲ ਜਾਂਦੇ

ਹਾਂ। ਸ਼ੁਧ ਮਨ, ਅਸ਼ੁਧ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ, ਬਿਲਕੁਲ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ੁਧ ਮਨ ਅਸ਼ੁਧ ਚੁਫੇਰੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਸ਼ੁਧ ਤੇ ਸਾਫ ਮਨ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਆਦਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਉਹ ਰੋਜ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਇਕ ਆਦਤ ਹੈ - ਸਵੇਰੇ ਉਠ ਕੇ ਬਿਨਾਂ ਜੰਗਲ ਪਾਣੀ ਕੀਤੇ ਕੁਝ ਖਾਣਾ। ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਜਿਹੜਾ ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨਾ ਸੋਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ; ਕੋਈ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਖਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤਕ ਰਾਤ ਦਾ ਖਾਧਾ ਪਹਿਲਾਂ ਕੱਢ ਨਾ ਲਵੇ। ਸੌਚ ਦਾ ਮਾਨਸਿਕ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਸਰੀਰਕ ਸੌਚ ਲਈ ਚੇਤਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬਾਹਰੀ ਸਰੀਰ ਤੇ ਸੂਖਮ ਸਰੀਰ ਦਾ ਕੀ ਸਬੰਧ ਹੈ? ਅਸੀਂ ਇਹ ਦੱਸ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਦੋਂ ਤਕ ਸੂਖਮ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਫੁੱਲ ਦੀ ਸੁਗੰਧ ਲੈ ਸਕਾਂ ਜਦੋਂ ਤਕ ਕਿ ਮੇਰਾ ਸੁਚੇਤ ਮਨ ਸੁਗੰਧ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਖਤ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾ ਕੇ ਕੋਈ ਅਨੁਭਵ ਦੱਸਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਅਪ੍ਰੱਖ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਚੇਤਨਤਾ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਜਾਣੂੰ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਵਸਤੂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜੁੜ ਸਕਦਾ। ਵਸਤੂ ਤਾਂ ਹੋਏਗੀ ਪਰ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ; ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਇਹ ਬਾਹਰੀ ਵਿਅਕਤਿਤ੍ਵ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਾਹਰੀ ਵਸਤੂਆਂ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੂਖਮ ਸਰੀਰ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੂਖਮ ਸਰੀਰ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਕਿਹੜੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਹਨ? ਬਾਹਰੀ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਦੇ ਚੁਫੇਰੇ ਕਿਹੜੀ ਵਸਤੂ ਹੈ? ਮਨ, ਸੂਖਮ ਸਰੀਰ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਕਿਹੜੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਹਨ - ਹੱਥ, ਪੈਰ, ਲੱਤਾਂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਹੋਰ ਅੰਗ। ਸਰੀਰ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਕਿਹੜੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਹਨ - ਕੰਧਾਂ, ਟੇਪ ਰਿਕਾਰਡਰ ਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ। ਜੋ ਵੀ ਸਬੰਧ ਵਸਤੂ ਤੇ ਵਸਤੂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਸਬੰਧ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤੇ ਪੱਠਿਆਂ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਸਬੰਧ ਸਰੀਰ ਤੇ ਸੂਖਮ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹੈ ਤੇ ਸੂਖਮ ਸਰੀਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਦਾ ਬਾਹਰੀ ਸਰੀਰ ਤੇ ਹੈ।

ਅੱਜ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ? ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਗੋਲੀਆਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਥਾਇਰਡ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ, ਵੱਧ ਹੈ ਜਾਂ ਘੱਟ ਹੈ, ਉਹ ਗੋਲੀ ਦੇ ਦੇਣਗੇ। ਪਰ ਕਿਹੜੇ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਕਿਹੜੀ ਚੇਤਨਤਾ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਬੀਜ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਤਾਂ ਉਹ ਜਾਣੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜੋ ਵੀ ਉਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹਨ ਉਹ ਦਬੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਬਿਮਾਰੀ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਲਈ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ।

ਪੱਛਮ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸੱਚ ਹੈ - ਕੇਵਲ ਦਵਾਈਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਪ੍ਰਤੀ ਵੀ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸੱਚ ਹੈ। ਜ਼ਰਾ ਸੋਚਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਵਿਚੋਂ-ਵਿਚੋਂ ਜੋਤਿਸ਼ ਤੇ ਐਨਾ ਜ਼ੋਰ ਕਿਉਂ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕਾਂ ਕੋਲ ਕਿਉਂ ਜਾਣ ਲਗ ਪਏ ਹਨ? ਇਹ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੇ ਇਕ ਭਾਵੁਕ ਅਸੁਰਖਿਅਤਾ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ, ਅੱਗੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਕੀ ਹੋਏਗਾ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮਾਂ ਪਿਓ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਤਾਂ ਹੈ, ਜੇ ਉਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜੋਤਸ਼ੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ, ਜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗ ਵੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਬੁਰਾ ਵੀ ਮਨਾਉਣਗੇ। ਨੜਿਨਵੇਂ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜੋਤਿਸ਼ ਵਿਚ ਸ਼ੌਕ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕੇਵਲ ਸੰਵੇਗਕ ਅਸੁਰਖਿਆ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੀ ਦਸ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਹੈ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਕੋਈ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਆਤਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਤਾਂ ਸਿਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਕ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਜੋਤਸ਼ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਵਰਤੀ ਵੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਹ ਅਸਰੁੱਖਿਆ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵੀ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਜੋਤਸ਼ੀ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਵੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਦੱਸ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿਛਲੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮ ਹਨ, ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਦਸ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਠੀਕ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ, ਇਹ ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਕਰੋ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਉਹ ਕਹਿਣਗੇ, ਤਿੰਨ ਮੀਟਰ ਲਾਲ ਕਪੜਾ ਖਰੀਦ ਕੇ ਦੇ ਦਿਓ, ਸਰਸੋਂ ਦੇ ਬੀਜ ਖਰੀਦ ਕੇ ਦੇ ਦਿਓ। ਇਹ ਦਾਨ ਦਿਓ, ਇਹ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਇਹ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਦਾਨ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦੀ ਸੋਚ, ਜੋ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਕਰਮ ਦਾ ਫਲ ਅਵੱਸ਼ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੁਝ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬਦਸ਼ਗਨੀ ਬੁਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੂਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਮਨ ਦੇ ਬਦਲਣ ਨਾਲ, ਸੂਖਮ ਸਰੀਰ ਦੇ ਬਦਲਣ ਨਾਲ, ਤੁਸੀਂ ਕਾਰਣ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਥਾਇਰਾਇਡ ਦਾ ਕਾਰਣ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਮਾਨਸਿਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਜਿਸਨੂੰ ਮੰਤਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਉਹ ਪੂਰੀ ਸੁਰਤੀ ਨਾਲ ਮੰਤਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੁਰਤੀ ਨਾਲ ਉਹ ਗਲੇ ਵਿਚ ਥਾਇਰਾਇਡ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੋਢੇ ਦਾ ਆਸਨ ਵੀ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਤਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ, ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਣ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਮੋਢੇ ਦਾ ਆਸਨ ਦਸਦੇ ਹੋ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਤੂੰ ਦਵਾਈ ਖਾਈ ਜਾਹ, ਜਦੋਂ ਤਕ ਤੂੰ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੇਂ, ਗਲੇ ਨੂੰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਦੋਂ ਤਕ ਸੂਖਮ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਦੋਨੋਂ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਠੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ - ਸਰੀਰ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਪੱਖੋਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਠੀਕ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਪੂਰੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਸੂਖਮ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵੀ ਠੀਕ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਠੀਕ

ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ, ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਕਰਕੇ, ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਰੀਰ ਸਮੁੱਚੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਹ ਇਕ ਲੰਮਾ ਰਸਤਾ ਹੈ, ਪੱਛਮੀ ਦਵਾਈਆਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਝੱਟਪਟ ਆਰਾਮ ਦੇਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਦਰਦ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਆਰਾਮ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਆਰਾਮ ਇਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਲਈ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਸ ਧਰਤੀ ਦਾ ਦੁੱਖ ਘਟਿਆ ਹੈ। ਸੰਵੇਗਕ ਪੀੜਾ, ਸਰੀਰਕ ਪੀੜਾ, ਪਰਵਾਰਿਕ ਪੀੜਾ ਵਧੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਕਈ ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਪੀੜਾ ਵੀ ਘਟੀ ਨਹੀਂ।

ਲੋਕੀ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਮੈਨੂੰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਚੁਫੇਰੇ ਫੈਲੇ ਨੂਰ, (aura) ਚਾਨਣ ਬਾਰੇ ਪੁਛਦੇ ਹਨ, ਮੈਨੂੰ ਪੁਛਦੇ ਹਨ ਮੇਰੇ ਚੁਫੇਰੇ ਕਿਸ ਰੰਗ ਦਾ ਨੂਰ ਹੈ। ਪੂਰਬ ਤੇ ਪੱਛਮ ਦੋਨਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੋਕੀ ਨੂਰ ਬਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।, ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਓਰਾ ਚਾਰੋਂ ਪਾਸੇ ਦਾ ਨੂਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸੰਵੇਗ ਨਾਲ, ਹਰ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ, ਓਰੇ ਦਾ ਰੰਗ ਵੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹਰੇਕ ਘੜੀ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਿਲਕੁਲ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜਿਵੇਂ ਹੱਥ ਦੇਖਣਾ ਕੋਈ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਹਥੇਲੀ ਤਾਂ ਹਰ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਹਥੇਲੀ ਦੇਖੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਹੀ ਮੈਂ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਨਿਰਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਮੇਰੀ ਹਥੇਲੀ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਮਜ਼ੋਰ ਮਨ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਧੋਖੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੋਤਸ਼ੀ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਅਠਾਰ੍ਹਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਆਤਮਘਾਤ ਕਰ ਲਵੇਂਗਾ। ਮਨੁੱਖ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਾ ਕੇ ਆਤਮ ਘਾਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਉਸ ਜੋਤਸ਼ੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੀ ਕਾਰਣ ਹੋਵੇਗਾ, ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਚੰਗੇ ਪਾਸਿਓਂ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਮਾੜੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਚੰਗੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਮਨ ਦਾ ਬੰਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਕਿਸੇ ਜੋਤਸ਼ੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਜੋਤਸ਼ ਪਾਸ ਚਲਾ ਭਾਵੇਂ ਜਾਵੇ ਪਰ ਉਹ ਦਿਸ਼ਾ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਕਹੇਗਾ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸ ਨੇ ਰਾਹ ਦੱਸਿਆ, ਕਿਸ ਨੇ ਮੇਰਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ - ਸਿਤਾਰਿਆਂ ਨੇ, ਮੇਰੇ ਸਿਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਸ਼ਾ ਕਿਸ ਨੇ ਦਿਤੀ - ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ। ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਸਿਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਸ਼ਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਹੀ 'ਈਸ਼ਵਰ ਪ੍ਰਾਨੀਧਨ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਆਪਣਾ ਆਪ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰ ਦੇਣਾ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼, ਭਰੋਸਾ ਇਹ ਯੋਗ ਦੇ ਅੱਠਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਵਾਂ ਨਿਯਮ ਹੈ।

ਹੁਣ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਨਿਯਮ ਨਾਲ ਅਭਿਆਸ ਦੀ। ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਲੋਕੀ ਆਪਣਾ ਅਭਿਆਸ ਨਿਯਮ ਨਾਲ ਪਰ ਉਪਰੋਂ ਉਪਰੋਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਉਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦੇ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਬਾਂਹ ਏਸ ਐਂਗਲ ਤਕ ਏਸ ਕੋਣ ਤਕ ਲੈ ਕੇ ਜਾਏਂਗਾ, ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਬਾਂਹ ਇਸ ਡਿਗਰੀ ਤਕ ਲੈ ਕੇ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਤੀਰਾ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਿਚ ਦੇਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਖਾਣ ਪੀਣ ਬਦਲਣ ਵਿਚ ਦੇਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਦੇਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਦਵਾਈਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੀ, ਖਾਣ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਹਾਲੇ ਵੀ ਉਹ ਵਸਤੂ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਵੀ ਭੁੱਖ ਲੱਗੇ ਜਾਂ ਖਾਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਹੋ ਜਾਏ। ਮਨੁੱਖ ਖਾਣ ਨਾਲ ਤਜਰਬਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਫਲ ਹੀ ਖਾਵਾਂਗਾ ਪਰ ਕਦੋਂ ਖਾਵਾਂਗਾ, ਕੀ ਫਲ ਖਾਵਾਂਗਾ, ਕਿੰਨੇ ਖਾਵਾਂਗਾ, ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਇਹ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਖਾਣਾ ਇਕ ਰੱਬੀ ਤੋਹਫਾ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ ਤੇ ਖਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ, ਭੁੱਖੇ ਨੂੰ, ਦੇ ਕੇ ਹੀ ਖਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਫਲੈਟ ਵਿਚ ਦੋ ਬੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਸੇਬ ਪਿਆ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਖਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ; ਇਹ ਤਾਂ ਕੋਈ ਖਾਣਾ ਨਾ ਹੋਇਆ; ਅੱਧਾ ਦੂਸਰੇ ਲਈ ਰੱਖੋ, ਆਪਣਾ ਅੱਧਾ ਪੇਟ ਖਾਲੀ ਰੱਖੋ, ਇਹ ਹੀ ਯੋਗ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਹੀ ਖਾਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ, ਵੰਡ ਖਾਣਾ, ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਖਾਣਾ ਹੀ ਮਾਨਵਤਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ।

ਫੇਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਮਨ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਹੋ ਕੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਪ੍ਰਾਣ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਜਵਾਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ, 16, 17, 18 ਸਾਲ ਦੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਕੋਲ ਦੌੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਉਹ ਖਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿੰਨਾਂ ਵੱਧ ਉਹ ਡਾਕਟਰ ਕੋਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਓਨੇ ਹੀ ਵੱਧ ਬਿਮਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਨ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਬਿਮਾਰ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਬਿਮਾਰ ਹਾਂ, ਬਿਮਾਰੀ ਆਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਅੰਦਰੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਨਹੀਂ ਜਾਓ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਬਿਮਾਰ ਹੋ, ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਓ, ਮੇਰਾ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ, ਮੇਰਾ ਭਾਵ ਹੈ ਮਨ ਵਿਚ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਬੀਜ ਨਾ ਸੁੱਟੋ।

ਮੇਰਾ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਵਖਰਾ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਸਰੀਰ ਹੋਵੇ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਜੀਵਨ ਹੋਵੇ, ਕੁਝ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਬਦਲਣੇ ਪੈਣਗੇ। ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਵੀ ਤਜਰਬਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਜਦੋਂ ਤਕ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਮੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੇ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਵੰਡਿਆਂ, ਬਿਨਾਂ ਦਿਤਿਆਂ ਖਾਂਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਪਾਪ ਹੀ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹੋ।

ਲੋਕੀ ਪੁਛਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਹੱਠ ਯੋਗ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਲਵਾਂ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕਰਾਂ? ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀ ਹੈ? ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕੇ ਕਿ ਸਾਰਾ ਪਾਣੀ ਉਸ

ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਹੀ ਦੇਣ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਇਕ ਕਿਸਮ ਨਾਲ ਮਾਤਾ ਦੇ ਪੇਟ ਦੀ ਸਾਂਝ ਹੈ। ਰੋਜ਼ ਇਸ਼ਨਾਨ ਉਸ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਈਸਾ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਜੌਰਡਨ ਦੀ ਨਦੀ ਵਿਚ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵੇਈ ਨਦੀ ਵਿਚ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ਼ਨਾਨ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਹੈ - ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਉਤਾਰਨ ਦਾ; ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਪਹਿਲੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੋ ਜਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ, ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਲਗਾ। ਫੇਰ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਸਰੀਰ ਹੀ ਸਾਫ ਹੋਵੇਗਾ, ਹੋਰ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਛੋਹ ਤੋਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਵਾਂਝੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਵਾਂਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਮਿਥਿਹਾਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਤਿਹਾਸ ਵੀ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਮਿਲਟਨ, ਡਾਂਟੇ ਤੇ ਹੋਰ ਪੁਰਾਣੀ ਮਿਸਰ ਦੀ ਸਭਿਅਤਾ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਰੂਪੀ ਮਨ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਹੀ ਕੱਟ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪਾਠ ਨਹੀਂ ਕਰਾਉਂਦੇ, ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਬਿਲਕੁਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਸਾਡੇ ਲਈ ਕੇਵਲ ਸਰੀਰ ਦੀ ਮੈਲ ਉਤਾਰਨ ਲਈ ਹੀ ਹੈ, ਇਕ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਤਸੱਲੀ ਹੀ ਹੈ, ਇਕ ਰਸਮ ਹੈ। ਮਨ ਦਾ ਧੋਣਾ, ਵਿਚਾਰ ਬਦਲਣੇ - ਉਹ ਤਾਂ ਕੁਝ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਇਹ ਹੀ ਅੱਜ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਵਿਡੰਬਣਾ ਹੈ, ਵਸਤੂਆਂ ਕੇਵਲ ਵਸਤੂਆਂ ਹੀ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਮਾਨਸਿਕ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸੂਖਮ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਸਾਡੀ ਕੋਈ ਵੀ ਸਾਂਝ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਨਾਲ, ਮਾਤਾ ਨਾਲ ਮਾਨਸਿਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਸਾਡੀ ਮਨੋਵਿਰਤੀ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੀ, ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਨਾ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅਰਥ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਯੋਗ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਮਨ ਦਾ ਸਬੰਧ ਅੰਤਰ ਦੇ ਮਨ ਨਾਲ, ਆਤਮਾ ਨਾਲ ਜੋੜੋ, ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਜੋੜੋ, ਤਾਂ ਜੋ ਦੋਨੋਂ ਇਕ ਹੋ ਜਾਣ, ਤੁਸੀਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਇਕ ਹੋ ਜਾਓ।

ਯੋਗਾ ਫਿਲੌਸਫੀ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਸਾਮਾਨਯ ਗੁਣ ਹਨ- ਤਮੋ, ਰਜੋ, ਸਤੋ। ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤਮੋ ਗੁਣ ਸੁਸਤੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਭਾਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਦਾਸ, ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਜੋ ਗੁਣ ਵਿਚ ਉਤੇਜਨਾ ਵਰਤਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਘਬਰਾਹਟ; ਸਤੋ ਗੁਣ ਵਿਚ ਮਨ ਸਾਫ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਦੀ ਸ਼ੁਧਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਅਨੰਦਮਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਗੁਣ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ, ਖਾਣੇ ਵਿਚ ਵੀ ਹਨ। ਯੋਗੀ ਸਦਾ ਹੀ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਚੌਕਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਹੜੇ ਅਨੁਭਵ ਹੋਣ ਦੇਵੇ ਤੇ ਕਿਹੜੇ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰੇਕ ਅਨੁਭਵ ਸੂਖਮ ਸਰੀਰ ਤੇ ਆਪਣੀ ਛਾਪ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਖਾਣ ਦੀਆਂ ਕਈ ਵਸਤੂਆਂ ਤਾਮਸਿਕ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਈ ਸਾਂਤਵਿਕ, ਕਈ ਰਾਜਸਿਕ। ਖਾਣ ਪੀਣ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਖਾਣ ਲਈ ਠੀਕ ਚੀਜ਼ ਚੁਣੋ ਪਰ ਨਾਲ ਨਾਲ ਠੀਕ ਮਨੋਵਿਰਤੀ ਵੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਠੀਕ ਖਾਣਾ ਵੀ ਭੈੜਾ ਅਸਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਮਾਸ ਖਾਣ ਦੀ ਥਾਂ ਜੇ ਅਸੀਂ ਸਲਾਦ ਖਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ ਵਰਤਾਈ ਹੈ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਉਹ ਕਰਮ ਬੀਜ ਲਏ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਹਜ਼ਮ ਹੋਣੀ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਮਿਹਦੇ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਸੁਆਰਥੀ ਹੋ ਕੇ ਖਾਣ ਨਾਲ ਹੀ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੁਆਰਥੀ ਹੋ ਕੇ ਖਾਣ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਚਿੰਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਪੇਟ ਵਿਚ ਜ਼ਖਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਂਤਵਿਕ ਭੋਜਨ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਭੋਜਨ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਚੰਗਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਂਤਵਿਕ ਮਨੋਵਿਰਤੀ ਨਾਲ ਖਾਣਾ, ਹਰੇਕ ਗੱਲ ਲਈ ਸਾਂਤਵਿਕ ਮਨੋਵਿਰਤੀ ਹੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ। ਜੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਝੂਠ ਬੋਲੇ ਹਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਪਾਪ ਛੁਪਾ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਨਾਲ ਦਮਾਂ ਹੋਣਾ ਹੀ ਹੋਣਾ ਹੈ (ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਦਾ ਕਾਰਣ ਇਹ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਕਾਰਣ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਇਕ ਹੈ)।

ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਅਸੀਂ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਚੰਗੇ ਕਰਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੂਖਮ ਸਰੀਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਚੰਗਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਦੋਸ਼ੀ ਮਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਪੁਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜੇ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮਿਹਦੇ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਸੁਆਰਥੀ ਹੋ ਕੇ ਖਾਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਵੀ ਮੈਂ ਸਲਾਦ ਬਣਾਵਾਂਗਾ, ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਬੂਹਾ ਖੜਕਾਅ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਆ ਕੇ ਹੀ ਖਾਵਾਂਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਮੇਰੇ ਮਿਹਦੇ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਠੀਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੇਖਾਂ ਕਿ ਭਿਖਾਰੀ ਕੌਣ ਹੈ, ਮੈਂ ਕੁਝ ਸਾਮਾਨ ਕਿਸੇ ਡੇਰੇ, ਕਿਸੇ ਆਸ਼ਰਮ ਭੇਜ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਤਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਮਿਹਦੇ ਦੀ ਸਮਸਿਆ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਵੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਵੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਲਗਾਓ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਭਾਗੀਦਾਰ ਹੋਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਜੋ ਵੀ ਕਰੋ ਉਹ ਸ਼ੁਧ, ਸੱਚਾ, ਪ੍ਰਮਾਰਥੀ ਹੋ ਕੇ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਉਸ ਦੇ ਫਲ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਸੂਖਮ ਸਰੀਰ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਵੇਗਾ - ਬੜੇ ਹੀ ਸੋਹਣੇ ਤੇ ਹਲਕੇ ਜਿਹੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, ਫੇਰ ਹੀ ਮਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਫਰਕ ਆਵੇਗਾ। ਉਹ ਹਲਕਾ ਜਿਹਾ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹਾ ਬਦਲਾਓ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਏਗਾ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਦੌਰਾ ਕਰਕੇ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਖਰਾਬੀ ਨੂੰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਠੀਕ ਕਰਦਾ ਚਲਾ ਜਾਏਗਾ, ਨਵੀਂ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦਾ ਜਾਏਗਾ।

ਸੂਖਮ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਬਦਲਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੀ ਮਨੋਵਿਰਤੀ ਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਵਿਵਹਾਰ ਵੀ ਬਦਲਦਾ ਜਾਏਗਾ। ਹੋਰ ਵੀ ਬਿਮਾਰੀ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਹਨ। ਹੱਠ ਯੋਗ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਉਨਾਂ ਲਈ ਬੜਾ ਹੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਸਰੀਰ ਪੱਖੋਂ ਬੀਮਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਕਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਸਰੀਰ ਦੇ ਉਸ ਭਾਗ ਲਈ ਜਿਹੜਾ ਬਿਮਾਰ ਹੈ, ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਮਾਨਸਿਕ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਭੇਦ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ – ਸ੍ਵਾਸ ਲੈਣੇ ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਪੇਟ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਹੀ ਲੈ ਲਓ। ਬਿਸਤਰੇ ਤੇ ਲੇਟ ਜਾਓ, ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਢਿੱਲਾ ਛੱਡ ਦਿਓ ਤੇ ਸ੍ਵਾਸ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢੋ ਕਿ ਜ਼ਖਮ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਰਹੇ ਹੋ, ਕੈਂਸਰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਰਹੇ ਹੋ, ਸ੍ਵਾਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਰਹੇ ਹੋ। ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਕਿਤੇ ਫੋੜਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਇਸ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੀ ਦਰਦ ਘਟੇਗੀ ਤੁਹਾਡੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਜ਼ਹਿਰ ਨਿਕਲੇਗਾ। ਜਿਥੇ ਤਕਲੀਫ ਹੈ, ਉਥੋਂ ਸ੍ਵਾਸ ਨੂੰ ਖਿਚੋ ਤੇ ਨਾਸਕਾ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਆਓ, ਫੇਰ ਸ੍ਵਾਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਓ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਾਂਤੀ, ਅਨੰਦ ਅੰਦਰ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ ਤੇ ਉਸੇ ਸਿਰੇ ਤਕ ਲੈ ਕੇ ਜਾਓ ਜਿਥੇ ਤਕਲੀਫ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੁਣ ਤਕਲੀਫ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਸਰੀਰਕ ਅਭਿਆਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਤੁਸੀਂ ਸ੍ਵਾਸ ਰਾਹੀਂ ਅਭਿਆਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਵਾਸ ਲਵੋ ਕਿ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ, ਦਿਲ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਖਿੱਚ ਰਹੇ ਹੋ ਤੇ ਉਪਰ ਲੈ ਕੇ ਆ ਰਹੇ ਹੋ ਤੇ ਉਸ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਆਓ ਜਿਥੇ ਬੀਮਾਰੀ ਹੈ, ਤਕਲੀਫ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਘੰਟਾ ਕਰੋ, ਬਿਸਤਰੇ ਵਿਚ ਲੇਟ ਕੇ ਕਰੋ, ਘਰ ਕਰੋ, ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਕਰੋ, ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਦੀ ਕਠਿਨ ਕਸਰਤ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਰੀਰਕ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਖੋਲ੍ਹਦੇ ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਕੇਵਲ ਬਾਹਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ, ਸਾਨੂੰ ਭਰੇ ਪੂਰੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਖੋਲ੍ਹਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਖਾਲੀਪੁਣੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਸਾਨੂੰ ਹੱਠ ਯੋਗ ਨੂੰ ਇਕ ਨਰਿਤ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਾਨੂੰ ਸੱਚੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸੱਚੇ ਮਨ ਨਾਲ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸਮਸਿਆ ਹੈ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਮਨੋਵਿਰਤੀ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੀ, ਮਨ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ, ਇਹ ਹੀ ਸਿੱਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਮਨੋਵਿਰਤੀ ਤੇ ਮਨ ਹੀ ਬਦਲਣਾ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਸਰੀਰਕ ਅਭਿਆਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਇਸ਼ਨਾਨ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਬਾਹਾਂ ਪਸਾਰਨਾ ਹੈ, ਮਨੋ ਕਰੋ, ਮਨ ਵਿਚ ਭਾਵਨਾ ਲਿਆ ਕੇ ਕਰੋ, ਉਹ ਹੀ ਹੱਠ ਯੋਗ ਹੈ।

ਕਈ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮੰਤਰ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸੂਰਜ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਮੰਤਰ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਪੰਜੀਹ ਹਰਕਤਾਂ (movements) ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਵੱਖ ਵੱਖ ਮੰਤਰ ਸਰੀਰ ਦੀ ਵੱਖ ਵੱਖ ਹਰਕਤਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਆਸਨ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੋੜੇ ਗਏ ਹਨ,ਇਹ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਗੇੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ। ਚੌਰਾਸੀ ਆਸਨ ਹਨ, ਇਹ ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੋਨੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਇਹ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਜੂਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਚੌਰਾਸੀ ਆਸਨ ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਥੇ ਮੈਂ ਪੂਰੇ ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖਣ ਦੇ ਅਸਮਰੱਥ ਹਾਂ ਪਰ ਜਾਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵਨ ਕਿਥੇ ਕਿਥੇ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਰਪ ਤੋਂ ਕੀ ਸਿੱਖ ਸਕਦਾ ਹਾਂ? ਮੈਂ ਊਠ ਤੋਂ ਕੀ ਸਿੱਖ ਸਕਦਾ ਹਾਂ? ਹਾਥੀ ਤੋਂ ਕੀ ਸਿੱਖ ਸਕਦਾ ਹਾਂ? ਹਾਥੀ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਪਾਣੀ ਲੈ ਕੇ ਫੇਰ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦਾ ਹੈ, ਉਛਾਲਦਾ ਹੈ, ਪੁਰਾਣੇ ਯੋਗੀ ਵੀ ਥੋੜ੍ਹਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦੇ ਸਨ ਤੇ ਪੇਟ ਸਾਫ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਯੋਗੀਆਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ, ਜਾਂਚਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਕੀ ਕੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਆਪਣੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸੁਆਰਥ ਲਈ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਜੋ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅੰਦਰੋਂ ਆਪਣੀ ਸੂਝ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਜੋ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਮੂਲ ਪਰਵ੍ਰਿਤੀਆਂ ਭੁੱਲ ਗਏ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੱਪ ਨੂੰ ਲੇਟਦੇ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੋਵੇਗਾ (ਸੱਪ ਕੇਵਲ ਇਕ ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਤ੍ਰਾਟਕ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਸੱਪ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਪਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕਿਸਮਾਂ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨੂੰ ਹਿਪਨੋਟਾਈਜ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਡਰ ਨਾਲ ਹਿਪਨੋਟਾਈਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਸਾਧਕ ਆਸਨ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਬੁੱਧੀ ਤੇ ਮੂਲ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਵਿਚ ਸਬੰਧ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਹੱਠ ਯੋਗ ਤੇ ਆਸਨਾਂ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਛੇਤੀ ਜਾਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਮਨੁੱਖਤਾ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਢੂੰਡ ਲਵੇਗੀ। ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਲਈ ਤੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਲਈ ਸੁਚੇਤ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਇਹ ਗਿਆਨ ਲੱਭ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਕੁਝ ਮੂਲ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਕੁਦਰਤ ਪ੍ਰਫੁਲਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਵ ਜਨਮੇ ਪੁਤਰ ਅੰਗੀਰਾਸ ਨੂੰ ਘਰ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ, ਨਵ ਜਨਮੇ ਪੇਟ ਤੋਂ ਹੀ ਸ੍ਵਾਸ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਕਦੀ ਤੁਸੀਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸ੍ਵਾਸ ਲੈਂਦੇ ਦੇਖੋ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਧੜ ਹਿਲਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਐਨੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਪੇਟ ਤੋਂ ਸ੍ਵਾਸ ਲੈਣਾ ਸਿਖਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਲੋਕੀ ਕਿੰਨੇ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕੇ ਪੇਟ ਤੋਂ ਸ੍ਵਾਸ ਲੈਣਾ ਸਿੱਖ ਰਹੇ ਹਨ, ਨਵ ਜਨਮਿਆ ਬਚਾ ਕਿਥੋਂ ਸਿੱਖ ਕੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਸਕੂਲ ਗਿਆ? ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਹੈ। ਉਬਾਸੀ ਕੀ ਹੈ? ਅੰਦਰ ਕਾਰਬਨ ਡਾਇਆਕਸਾਈਡ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਆਕਸੀਜਨ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਖਿਚਾਵ ਹੈ, ਤਨਾਵ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਸੁਟਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਹੱਠ ਯੋਗ ਨਾਲ ਉਬਾਸੀ ਲੈ ਕੇ ਕੱਢ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸੁਭਾਵਿਕ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਯੋਗ ਸਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਸਿੱਖਣਾ

ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਸੁਚੇਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਨਹੀਂ ਹਾਂ; ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਰਹੇ? ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡਾ ਦਿਮਾਗ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਿਖਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਿਚਾਰਸ਼ੀਲ ਦਿਮਾਗ ਹੀ ਚੰਗਾ ਦਿਮਾਗ ਹੈ,। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਠੀਕ ਲਗਦਾ, ਉਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਓ, ਸੁੱਟ ਦਿਓ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਮਜ਼ਹਬ ਹੋਵੇ, ਰਸਮ ਰਿਵਾਜ ਹੋਣ, ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਹੋਵੇ, ਸਾਡਾ ਆਲਾ ਦੁਆਲਾ ਹੋਵੇ, ਮੂਲ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਹੋਣ, ਸਭ ਕੁਝ ਸੁੱਟ ਦਿਓ। ਜੋ ਕੁਝ ਅਫਰੀਕਾ ਦੇ ਪੁਰਾਤਨ ਕਬੀਲੇ ਦੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਣ ਲਈ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਡੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਜਾ ਕੇ ਸਿਖਦੀਆਂ ਹਨ, ਖਾਸ ਕਲਾਸਾਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਡਾਕਟਰ ਲੀਬੋਇਰ (Dr. Leboyer) ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੇ ਦੇਖਿਆ, ਫੇਰ ਉਸ ਨੇ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖੀ, ਉਹ ਪੁਸਤਕ ਲੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵਿਕ ਰਹੀ ਹੈ, ਸਵੈ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣਾ, ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੋਣਾ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ, ਇਹ ਇਕ ਪੱਖੋਂ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਹੀ ਝਾਤੀ ਲੈਣੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਕਿਥੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਕਿਥੇ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਾਂ, ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕਿਵੇਂ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਚੱਕਰ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਪਈ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਦੇਖੋਗੇ ਦੋਨੋਂ ਇਕੋ ਹੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਚੰਦ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਸਾਗਰ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵੀ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਵੀ ਅਸੀਂ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ।

ਹੱਠ ਯੋਗ ਦੀ ਠੀਕ ਫਿਲੌਸਫੀ ਸਾਨੂੰ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਹੀ ਸਮਝ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਮਨ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ, ਮਨ ਨਾਲ ਅਭਿਆਸ ਕਰਕੇ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਤੇ ਆਪਣਾ ਸਬੰਧ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਹੇਠਲੇ ਤੇ ਉਪਰ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਜੋੜਨੇ, ਮੂਲ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਨਣਾ, ਸੱਪ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ, ਊਠ ਦੀਆਂ ਮੂਲ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ, ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਨਣਾ, ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਨਣਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਲਈ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਯੋਗ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਯੋਗ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਕੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਇਕ ਰਿਵਾਜ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ।

ਸਿਮਰਨ ਦਾ, ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਦਾ, ਹੱਠ ਯੋਗ ਨਾਲੋਂ ਅੰਤਰ ਚਾਰ ਪੱਖੋਂ ਹੈ। ਹੱਠ ਯੋਗ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਥੇ ਛਡਦਾ ਹੈ? ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਕਿਥੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਹੱਠ ਯੋਗ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਹੀ ਇਕ ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਹੈ ਪਰ ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰੀਵਰਤਨ ਹੈ, ਚਾਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋੜ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਯੋਗ ਨੂੰ ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਕਸਰਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸੀਸ ਆਸਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਸੀਸ ਆਸਨ ਕਰ ਚੁਕਦੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਮੁੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਓਨੀ ਦੇਰ ਹੀ ਖੜ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੁਸੀਂ ਸਿਰ ਭਾਰ ਖੜ੍ਹੇ ਰਹੇ। ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਲੇਟ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਸ਼ਵ ਆਸਨ ਵਿਚ ਲੇਟ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਅਭਿਆਸ ਇਕ ਪੂਜਾ ਹੈ, ਇਕ ਗੀਤ ਹੈ, ਇਕ ਆਵਾਗੌਣ ਦਾ ਚੱਕਰ ਹੈ ਭਾਵ ਸਿਰਜਨਾ ਤੇ ਨਾਸ਼ ਹੋਣਾ, ਜਨਮ ਤੇ ਮਰਨ ਦਾ ਗੇੜ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਡੂੰਘੇ ਸ੍ਵਾਸ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਸ਼ਵ ਆਸਨ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਸਰੀਰ ਨਿਸਲ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਅਮਰ ਹੁੰਦੇ ਹੋ। ਅਮਰ ਹੋਣ ਦਾ ਇਕ ਸਾਧਨ ਇਹ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਥੋੜ੍ਹੇ-ਥੋੜ੍ਹੇ ਮਰੋ, ਇਸ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡਾ ਬਚਾਓ ਹੈ, ਇਹ ਹੀ ਤੁਹਾਡੀ ਮੁਕਤੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਮਿਰਤਕ ਸਰੀਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੇਟਦੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨਿਸਲ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਵਲ, ਸਿਮਰਨ ਵਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਹੀ ਹੱਠ ਯੋਗ ਤੋਂ ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਤਕ ਪਰੀਵਰਤਨ ਹੈ।

ਦੂਸਰਾ ਸਬੰਧ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਸਰੀਰਕ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡਾ ਸ੍ਵਾਸ ਅੰਦਰ ਡੂੰਘਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸ੍ਵਾਸ ਡੂੰਘਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ (ਸਿਮਰਨ) ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹੋ।

ਤੀਸਰਾ ਰਸਤਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਯੋਗ ਆਸਨਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ ਰਹੋ। ਜਦੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਸਰੀਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕਾਬੂ ਥੱਲੇ ਆ ਜਾਵੇ, ਤੁਹਾਡੇ ਬੈਠਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਤੁਹਾਡੇ ਆਪਣੇ ਵਸ ਵਿਚ ਹੋਵੇ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਇਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਤਕ ਚਾਹੋ ਰੱਖ ਸਕੋ, ਇਸ ਲਈ ਮਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼, ਬਹੁਤ ਹੀ ਲੜਾਈ ਲੜਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਰਖਾਂਗਾ। ਫੇਰ ਮਨ ਆਪਣੀ ਲੜਾਈ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਿੱਬਤੀ ਕਈ ਮੱਠਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲ ਕੇਵਲ ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਇਹ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਹਿਲਾਂਗਾ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਬਿਲਕੁਲ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹਿਲਾਵਾਂਗਾ। ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਕ ਘੰਟਾ, ਦੋ ਘੰਟੇ ਨਹੀਂ, ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਅੱਠ ਘੰਟੇ, ਤਿੰਨ ਦਿਨ, ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ, ਤਿੰਨ ਸਾਲ, ਇਕ ਹੀ ਸਥਾਨ ਤੇ ਬੈਠਨਾ, ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਇਹ ਤੀਸਰੀ ਵਿਧੀ ਹੈ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਨ ਦੀ, ਸਥਿਰ ਕਰਨ ਦੀ - ਕੇਵਲ ਬੈਠਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, ਸਰੀਰ ਦੇ ਆਸਣ ਨਾਲ। ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਠਿਨ ਹੈ ਪਰ ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮਨ ਵੀ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਚੌਥਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਹੱਠ ਯੋਗ ਦੀਆਂ ਕਿਰਿਆ ਕਰਕੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣਾ। ਇਹ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਹੱਠ ਯੋਗ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਦਿਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਆਖਰੀ ਕਿਰਿਆ ਹੈ - ਤ੍ਰਾਟਕ; ਤੁਸੀਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਟਕਟਕੀ ਲਗਾ ਕੇ ਦੇਖਦੇ ਹੋ, ਪੂਰਾ ਇਕਾਗਰ ਹੋ ਕੇ ਦੇਖਦੇ ਹੋ, ਇਹ ਲੰਮੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਹੀ ਤੁਹਾਡੀ ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

L L L L L L L

(ਪੰਨਾ 28 ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਸਿਮਰਉ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਖ ਪਾਵਉ॥
ਕਲਿ ਕਲੇਸ ਤਨ ਮਾਹਿ ਮਿਟਾਵਉ॥ ਪੰਨਾ - 262

ਕਲਾ ਤੇ ਕਲੇਸ਼ ਹਰ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ - ਕਲਹ ਵੀ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਕਲੇਸ਼ ਵੀ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਇਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਵੱਡੇ ਕਲੇਸ਼ ਨੇ। ਪੰਜ ਕਲੇਸ਼ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਗਿਣੇ ਨੇ।

ਪਹਿਲਾ ਅਵਿਦਿਆ ਦਾ ਹੈ - ignorance, ਭੁੱਲ, ਹਉਮੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਨੇ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸਲ ਚੀਜ਼, ਨਕਲ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਕਿੱਡਾ ਵੱਡਾ ਦੁਖ ਹੈ, ਅਸਲ ਦਿਸਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਕਲ ਦਿਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਕਲ ਵੀ ਉਹ ਦਿਸਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਹਰ ਛਿਨ ਬਦਲਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਅਸਲ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਨਕਲ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਇਹ ਅਵਿਦਿਆ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਦੂਸਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਸਿਮਿਤਾ - ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਹਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਹੈ। ਡਰਦਾ ਹੈ ਮਰਨ ਤੋਂ, ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਦਾ ਹੀ ਮੈਂ ਜੀਊਂਦਾ ਰਹਾਂ - ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ। ਉਸ ਦਾ ਡਰ, ਹਰ ਵਕਤ ਕਲੇਸ਼ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਤੀਸਰਾ ਅਭਿਨਿਵੇਸ਼ ਹੈ - ਗਲਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਜਿਹੜੀਆਂ ਹੱਥੋਂ ਛੁਟ ਜਾਣੀਆਂ ਨੇ। ਜਿਹੜੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਰਹਿਣੀ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਦੁਪਿਆਰ ਹੋਣਾ (ਪਿਆਰ ਨਾ ਹੋਣਾ)।

ਚੌਥਾ ਹੈ ਰਾਗ - ਸੰਸਾਰਕ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪਕੜ ਜੋ ਹਰ ਵਕਤ ਦੁਖ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਪੰਜਵਾਂ ਹੈ ਦ੍ਵੈਸ਼ - ਦਵੈਸ਼ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਦੂਜਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣਾ। ਹਰ ਵਕਤ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਰੱਖਣਾ, ਗਲਤ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ, ਈਰਖਾ ਕਰਨੀ।

ਸੋ ਇਹ ਪੰਜ ਕਲੇਸ਼ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰ ਵਕਤ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇਰੇ ਯਾਦ ਰਹੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦਾ ਹੀ ਖਾਤਮਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਫੇਰ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਣਹਾਰ ਹੈ, ਦਾਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖ। ਮਾਤਾ ਦੇ ਉਦਰ ਵਿਚ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ -

ਮਾਤਾ ਕੇ ਉਦਰ ਮਹਿ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਕਰੇ
ਸੋ ਕਿਉ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰੀਐ॥ ਪੰਨਾ - 920

ਕਿਉਂ ਮਨੋ ਵਿਸਾਰਦਾ ਹੈਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਜਿਸ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਕੰਚਨ ਵਰਗਾ ਸਰੀਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਸੋ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਭਜਨ ਕਰੇਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪਿਛੇ-ਪਿਛੇ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਾਂਗਾ, ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਆਪੇ ਕਰਾਂਗਾ, ਤੈਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਬਹਿ ਜਾ।

'ਚਲਦਾ'

LLLLLLL

(ਪੰਨਾ 49 ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਜਾਂਗਪੁਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਭਾਈ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਤ ਅਨੇਕਾਂ ਸਤਿਸੰਗ-ਰੰਗੀ-ਫੇਰੀਆਂ ਪਾਈਆਂ, ਹਰੇਕ ਫੇਰੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਆਤਮ-ਰੰਗ ਖਿੜੇ। ਐਸੇ ਖੇੜੇ ਖਿੜੇ ਕਿ ਆਤਮ-ਖੇੜਿਆਂ ਦੀ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਹੀ ਲਗ ਗਈ। "ਨਕਿ ਨਥ ਖਸਮ ਹਥ ਕਿਰਤੁ ਧਕੇ ਦੇ॥" ਗੁਰਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਾਈ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਫੌਜ ਦੇ ਗਰੰਥੀ ਦੀ ਪੋਸਟ ਐਸੀ ਖਿਚ ਕੇ ਲੈ ਗਈ ਕਿ ਫੌਜ ਤੋਂ ਮੁੜ ਵਾਪਸ ਹੀ ਨ ਆਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬ੍ਰਿਹੋ-ਬਾਵਰੀ ਪਤਨੀ ਸ੍ਰੀ ਮਤੀ ਬੀਬੀ ਗਿਆਨ ਕੌਰ ਹਰ ਦਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਰਹੀ, ਬੜੀ ਸੇਵਾ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਤੋੜ ਨਿਬਾਹੀ। ਫੌਜ ਵਿਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਭਾਈ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਿੰਡ ਜਾਂਗਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਇਕ ਦੋ ਵਾਰ ਜਥੇ ਦੇ ਸਮੂਹ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਸਮੇਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੁਲਾਏ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਗਰੀ ਵਿਖੇ ਵੀ ਪੁਜੇ। ਜਾਂਗਪੁਰ ਨਿਵਾਸੀ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਵੀਰ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪਰਮ ਅਨੁਸਾਰੀ ਤੇ ਹਿਤਕਾਰੀ ਸੀ। ਖੂਬ ਹਿਤਕਾਰ ਸਤਿਕਾਰ ਭਰੀ ਅਨੁਸਾਰਤਾ ਸਹਿਤ ਨਗਰ-ਨਿਵਾਸੀ ਸਜਣ ਪਿਆਰ ਦਿਖਾਰਦੇ ਰਹੇ। ਕਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਲਈਏ, ਇਕ ਦੂ ਇਕ ਚੜ੍ਹੰਦੇ, ਕੀਰਤਨ ਰਸਨ ਰਸੰਦੇ, ਇਹ ਜਾਂਗਪੁਰੀ ਵੀਰ ਸਨ, ਅਤੇ ਹੁਣ ਤਾਂਈ ਹਨ। ਵੀਰ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਵਿਯੋਗਣ ਵਿਧਵਾ ਪਤਨੀ ਦੀ ਯਥਾ ਸਰਦੀ ਪੁਜਦੀ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰੀ ਹਮਦਰਦੀ ਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਛ ਸ੍ਰੀ ਭਾਈ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰਪੁਰ ਨਿਵਾਸੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੇਮ ਯਾਦਾਂ ਦਾ ਸਦਕਾ

ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

ਐਤਵਾਰ - - 2, 9, 16, 23, 30 ਅਪ੍ਰੈਲ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ, ਸਮਾਂ ਸਵੇਰੇ 12.00 ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਪਿਹਰ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ

ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ - 18 ਅਪ੍ਰੈਲ, ਦਿਨ ਮੰਗਲਵਾਰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ। (ਸਮਾਂ - ਦੁਪਹਿਰ 12.00 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 4.00 ਵਜੇ ਤਕ)

ਸੰਗਰਾਂਦ - 13 ਅਪ੍ਰੈਲ, ਦਿਨ ਵੀਰਵਾਰ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ (ਸਮਾਂ - ਦੁਪਹਿਰ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ)

ਮੱਸਿਆ - 4 ਅਪ੍ਰੈਲ, ਦਿਨ ਮੰਗਲਵਾਰ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਬਨੂੜ (ਰਾਜਪੁਰਾ) ਪਟਿਆਲਾ

(ਸਮਾਂ - ਦੁਪਹਿਰ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 3.30 ਵਜੇ ਤੱਕ)

ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਆਖਰੀ ਸ਼ਨੀਵਾਰ - 29 ਅਪ੍ਰੈਲ, ਡੇਰਾ ਹਿਰਦਾਪੁਰ ਚੰਗਰ, ਜ਼ਿਲਾ ਰੋਪੜ।

(ਸਮਾਂ ਦੁਪਹਿਰ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 3.30 ਵਜੇ ਤੱਕ)

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ - ਹਰੇਕ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਦਿਨ ਦੇ 11.00 ਵਜੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਸਪਿਰਚੂਅਲ, ਸਾਇੰਟਿਫਿਕ, ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਬਾਨੀ ਤੇ ਮੁਖੀ ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ

ਲਿਖਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ

ਇਹ ਪੁਸਤਕਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗੂੜ੍ਹ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਭਲੀਭਾਂਤ ਨਿਖਾਰ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮ, ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਦੀਆਂ ਜੁਗਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਨ ਸਾਧਾਰਣ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਜਗਿਆਸੂ ਲਈ ਅਮੋਲਕ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ। ਆਤਮਕ ਸੁੱਖ-ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਆਪ ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਓ।

ਪੰਜਾਬੀ

1. ਸੁਰਤਿ ਸਬਦਿ ਮਾਰਗ	ਭੇਟਾ 50/–
2. ਕਿਵ ਕੂੜੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ	ਭੇਟਾ 50/–
3. ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ – ਸੱਤ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ	ਭੇਟਾ 155/–
4. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ – ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ	ਭੇਟਾ 30/–
5. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ – ਭਾਗ ਦੂਜਾ	ਭੇਟਾ 60/–
6. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ – ਭਾਗ ਤੀਜਾ	ਭੇਟਾ 80/–
7. ਹੋਵੈ ਅਨੰਦੁ ਘਣਾ	ਭੇਟਾ 25/–
8. ਚਉਥੈ ਪਹਰਿ ਸਬਾਹ ਕੈ	ਭੇਟਾ 55/–
9. ਸੁਰਤਿਆਂ ਉਪਜੈ ਚਾਉ	ਭੇਟਾ 40/–
10. ਬਾਬਾਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ	ਭੇਟਾ 50/–
11. ਅਗੰਮ ਅਗੋਚਰ ਦਾ ਮਾਰਗ	ਭੇਟਾ 60/–
12. ਪੁਰਾਤਨ ਟੀਕਾ – ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ	ਭੇਟਾ 10/–
13. ਅਮਰ ਜੋਤਾਂ	ਭੇਟਾ 15/–
14. ਸਰਬ ਪ੍ਰਿਅ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ	ਭੇਟਾ 10/–
15. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫੁਹਾਰ	ਭੇਟਾ 10/–
16. ਹਿਮਾਲੀਆ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਨਿਵਾਸ	ਭੇਟਾ 70/–

ਉਪਰੋਕਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀਵਾਨ ਸਮੇਂ ਸਟਾਲ ਤੋਂ, ਜਾਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦਫਤਰ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਅਤੇ 'ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ' ਤੋਂ ਨਕਦ ਭੇਟਾ ਦੇ ਕੇ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ ਜਾਂ M.O./ Bank Draft ਭੇਜ ਕੇ ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਮੰਗਵਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਥੋੜ੍ਹੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲੈਣ ਲਈ 25/– ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਸੈਟ ਲੈਣ ਲਈ 50/– ਰੁ: ਡਾਕ ਖਰਚ ਵੀ ਭੇਜਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰੋ ਜੀ।

–: ਮਿਲਣ ਦਾ ਪਤਾ : –

ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਸਪਿਰਚੂਅਲ, ਸਾਇੰਟਿਫਿਕ, ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰੱਸਟ
(ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਬਰਾਂਚ)
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ
ਡਾਕ : ਮੁਲਾਂਪੁਰ ਗਰੀਬਦਾਸ
ਜ਼ਿਲਾ – ਰੋਪੜ 140901
ਫੋਨ ਨੰ: Code | Local - 918, STD - 01888 | 39218, 39517

ਹਿੰਦੀ

1. ਕਿਵ ਕੂੜੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ	ਭੇਟਾ 35/–
2. ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ – ਸੱਤ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ	ਭੇਟਾ 235/–
3. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ – ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ	ਭੇਟਾ 35/–
4. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ – ਭਾਗ ਦੂਜਾ	ਭੇਟਾ 65/–
5. ਸੁਰਤਿਆ ਉਪਜੈ ਚਾਉ ॥	ਭੇਟਾ 45/–
6. ਹੋਵੈ ਅਨੰਦੁ ਘਣਾ	ਭੇਟਾ 30/–
7. ਸੁਰਤਿ ਸਬਦਿ ਮਾਰਗ	ਭੇਟਾ 70/–
8. ਅਮਰ ਜੋਤਾਂ	ਭੇਟਾ 15/–
9. ਬਾਬਾਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ	ਭੇਟਾ 50/–
10. ਸਰਬ ਪ੍ਰਿਅ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ	ਭੇਟਾ 10/–
11. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫੁਹਾਰ	ਭੇਟਾ 10/–
12. ਅਗੰਮ ਅਗੋਚਰ ਦਾ ਮਾਰਗ	ਭੇਟਾ 70/–
13. ਪੁਰਾਤਨ ਟੀਕਾ – ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ	ਭੇਟਾ 10/–
14. ਚਉਥੈ ਪਹਰਿ ਸਬਾਹ ਕੈ	ਭੇਟਾ 60/–

English

1. BAISAKHI	Rs. 5/-
2. HOW REND THE VEIL OF UNTRUTH	Rs. 70/- US$ 10
3. DISCOURSES ON THE BEYOND (Part I)	Rs 50/- US$ 5
4. DISCOURSES ON THE BEYOND (Part II)	Rs. 50/- US$ 5 £ 3
5. THE WAY TO THE IMPERCEPTIBLE	RS. 80/- US$ 10
6. The Lights Immortal	Rs. 20/- US$ 2 £ 1
7. Transcendental Bliss	Rs. 70/- US$ 10 £ 5
8. The Dawn of Khalsa Ideals	RS. 10/- US$ 2 £ 1
9. How to know Thy Real Self (Part I)	RS. 70/- US$ 10